

Şehir ve sanat: 2010 modeli

Nilüfer Kuyaş 15.01.2010

Çağdaş sanat artık özerk değil, ayrıcalığı kalmadı. Bu tıpkı "Tanrı öldü" demeye benziyor. Birisi ya da bir şey tahtından indi.

Görsel sanat bize önceki gibi yüksekten seslenmiyor. Tam da olduğumuz yerde duruyor. Bizimle eşit, göz hizamızda.

Sanatın meramı demokratikleşti. Büyüklük taslamıyor.

Bunun yanında eskisi kadar yüceltmiyor da bizi.

Onun yerine farkındalık ve eleştirelilik daha ön planda.

Haydi, korkmayalım büyük kelimeler kullanmaktan; çağdaş sanat **aşkın** değil artık, bilinmeyenin titreşimlerini aramıyor; **içkin** oldu, bilineni yeniden tanımlamak peşinde.

Bir kutsallık kaybı var burada. Kutsallığı tamamen din dışı anlamıyla kullanıyorum, insanın varoluşla bütünleşme ve yücelme ihtiyacıdır kutsallık, hangi yoldan buna ulaştığı ikincil önemde bence. Çağdaş sanatta kutsalı duyumsama açısından bir eksilme sözkonusu.

Buna karşın bir kazancı var, birbirimize daha çok bağlanmak.

Çağdaş sanat bağlantıların ve birleşmelerin alanı oldu. Farklı üretimlerin arasında geçici ittifaklar kuran bir arayer.

Dolayısıyla tek başına "sanat" yok artık; sanat ve politika var, sanat ve cinsiyet var, sanat ve kurmaca var.

Bir kazanç daha söylemeliyim, güncel sanat çok daha oyunbaz.

Ölümlülük karşısında anlık bir yücelmenin tesellisi yerine, birlikte oynamanın, direnmenin, sorgulamanın tesellisi var. Şimdi böyleyiz, biz insanlar bu şekilde değiştik.

Saptamayı yaptıktan sonra, soruya geliyor sıra: Neden böyle? Bu konuda epey şey söylemek mümkün, zaman zaman yazılarımda bunu deneyeceğim, ama şimdi hayatını çağdaş sanatı güçlendirmeye adanmış çok sevgili bir arkadaşıma, Beral Madra'ya sormak istedim. Neden böyle? Beral'in cevabı kısa ve sarsıcıydı: Kapitalizm.

İstanbul 2010 Avrupa Kültür Başkenti Ajansı'nın Görsel Sanatlar Yönetmeni olan kişinin bir devrimci olduğunu belki de bilmiyordunuz. Klasik manada politik bir devrimciden söz etmiyorum tabii, o çağdaş sanat dünyasında sessiz bir devrimci.

Otuz yıldır Türkiye'de çağdaş sanat çıtayı yükseltsin diye çalışıyor; Türk sanatçıları öncelikle Avrupa'da görünür kılan ilk küratör; İstanbul'daki ilk bienalleri örgütleyen, bu ülkedeki üretime dünyada saygınlık kazandıran

öncülerden birisi.

Şimdi de bu sessiz devrimin çok önemli iki aşamasını gerçekleştirmek için 2010 girişimine katıldı. Amaçlarından biri yaratıcı insana daha çok yatırımın yolunu açmak. Diğer taraftan bütün ülkenin büyük bir eksiğini gidermek sözkonusu: Çağdaş sanata erişim demokratikleşmedi henüz. İkinci amaç, daha çok insanı sanatla buluşturmak.

Böylece Beral ve birlikte çalıştığı ekip, İstanbul 2010 girişiminin en iyileri arasında sayabileceğimiz iki projeyi yürütüyorlar. "Taşınabilir Sanat" adıyla birçok sergi şehrin merkezine uzak bölgelere, varoş dediğimiz o ücra ilçelere ulaşıyor. Yerel yönetimlerin kültür merkezleri de bu sayede çağdaş sanat sergileme deneyimi kazanıyor.

"İstanbul'da Yaşıyor ve Çalışıyor" projesi ise, şehirdeki genç sanatçılara AB ülkelerinden davet edilen deneyimli sanatçılarla birlikte düşünmek ve üretmek fırsatı tanıyor, büyük bir destek sağlıyor. Bu projeler kalıcı modele dönüşürse, devrim ilerliyor demektir.

Ekibin yerleştiği Kadırga Sanat Üretim Merkezi aynı zamanda bu tür çalışmaların ana mekânı. Beral'le orada konuştuk. Sanat niçin bağlantıların alanı oldu? "Çünkü görsel kültür öne geçti, hayatımızı anlamlandırmakta ilk sıraya yerleşti."

Sanat piyasası hep yükselmede, ekonomik krizden bile etkilenmiyor diye ekledi Beral; ona göre benim hâlâ modernist bir saflıkla sanatta aradığım her şey –ölüm korkusu, aşk, ruh, titreşim, hepsi kapitalizmin alanı içinde artık,- önce onunla hesaplaşmak gerekiyor.

Kitleler sanatla beslenecekse, belediyelere çok iş düşüyor dediğimde, devrimci Beral gülümsedi, yok dedi, özel sektör de gidecek o ücra ilçelere ister istemez, belediyelerle işbirliği yapacak.

Ah, evet. Arz talep meselesi ne de olsa. Kapitalizm sanata yatırım yapıyor çünkü biz daha çok sanat talep ediyoruz. Neden peki? Çünkü arınmak, kendimizi iyileştirmek için sanata ihtiyacımız var. Direnmek ve ümit etmek için sanat gerekli. Diyalektiğin çelişkileri böyle.

Belediyelerin kültür çalışanları hevesle koşuyormuş, kültür yöneticiliği öğretilen atölyelere. Şehir ve sanat böyle bir bağlantı içinde artık. Metro treni sürücüsü kadar sanat yöneticisine de ihtiyacımız var. Ama sadece kamu için geçerli değil. "Özel sektör de bugüne kadar doğru dürüst uzman çalıştırmadı" diyor Beral, devrimciliği her daim ayakta.

Yeni meslekler, yeni uzmanlıklar, yeni bağlantılar.

Peki ya kutsallık? Beral'e göre bu, sanat yapıtında içeriğin gücüne bağlı.

Onun verdiği örnekle, şöyle bir bağlantı oluştu zihnimde: Geleneksel bilgelik, kefenin cebi yoktur, der. Çağdaş sanatçı Damien Hirst ise saf pırlantadan yapılmış bir kurukafa koyar önümüze.

İkisini kıyaslayan bir sanat sohbeti çıkacaksa bu çabadan, ben bu devrime inanıyorum.

2010 kalıcı model yaratabilecek mi? Beral'e göre artık zamanı çoktan geldi. Bu son fırsat.

Sanırım sonuç hepimizin elinde.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Chopin: Hüzün ve sevinç

Nilüfer Kuyaş 22.01.2010

Müzikte gösteriştten sıyrılan, gereksiz her fazlalıktan kurtulan ilk besteci: Chopin.

Sonuç: En katıksız, en saf müzik. Olağanüstü bir yalınlık. Virtüözlerin aradığı parıltıyı, gürültüyü boş verin.

Ben söylemiyorum; mealen aktardığım sözlerin sahibi dünya edebiyatının Nobel almış esaslı bir yazarı: André Gide. Kitabın adı: **Chopin Üzerine Notlar**.

Yazılışından altmış yıl sonra ilk defa Türkçede. Çevirmen: Prof. Dr. Ömer Bozkurt. Yayınevi: Can Yayınları.

Kitabın alt başlığı: "İdil Biret'in Önsözüyle"

Kitabın içindeki hediye CD'de, bu güzel denemede sözü edilen Chopin eserlerinden İdil Biret'in yaptığı seçki var.

Yorumcu, gene İdil Biret. Chopin'in bütün eserlerini kaydetmiş bir piyano ustası.

Seçkide etüd ve prelüd adı verilen yapıtlar çoğunlukta.

Etüd: Tetkik, çalışma. Aynı zamanda bir arayışın adı. Prelüd: Önoyun, peşrev, yani gene bilinmeyene yöneliş.

Zaten hemen kararımı verdim: Edebiyatta deneme ne ise müzikte etüd ve prelüd bende aynı tadı yaratıyor. Gide hangi ifadelerle Chopin müziğini tanımlıyorsa, bana göre hepsi deneme için de geçerli: Tereddüt, arayış, keşif yolculuğu, beklenmedik hoşluk, sevimli duraklama...

Kitaptaki teknik analizler beni aşsa da, müziği dinleyerek o düşünceleri okumak, sanki daha bilinçli bir müzik dinleyicisi olmaya gecikmiş adımlar atmak, bana sevinç veriyor.

Sonra elim bir başka kitaba uzanıyor ve farklı bilgiler ediniyorum. Chopin çok genç yaşta bestelemiş bu etüdlere. Bach'tan sonra piyanonun olanaklarını bir aşama daha genişletip inceltten yapıtlar. Piyano bugün tanıdığımız haline Chopin'in döneminde ve en çok da onun sayesinde gelmiş.

Sonra, şaşırtıcı bir bilgi daha: Tarihin en büyük piyano dehası Franz Liszt bu etüdlere tanışınca, kendisinin bile ilk görüşte çalamayacağı incelikte yapıtlarla karşılaştığı için hayret etmiş!

Bu bilgileri edindiğim kitap: **Chopin - Tuşlara Adanmış Bir Yaşam**.

Türkçede yazılmış ilk özgün Chopin biyografisi. Yazarı, Aydın Büke. İstanbul Devlet Senfoni’de flüt sanatçısı, aynı zamanda önemli bir müzik tarihçisi ve müzik yazarı, benim için daha da önemlisi çok sevgili bir arkadaşım.

Yayınevi, gene Can Yayınları!

2010’da Chopin’in iki yüzüncü doğum yıldönümüne böyle özenle merhaba dedikleri için teşekkürler.

Ey güzel okur! Zor zamanlarda fazla sevindiğim için beni kınamayın. Çevrem böyle güzel ve yaratıcı dostlarla, bu kadar incelikli çabayla çevrili olunca nasıl sevinmem?

Biz melankolikler arada böyle delice seviniriz, çünkü hüznün daima yanibaşımızdadır, sevincimiz asıl derindeki hüznün aynadaki yüzüdür. Hüznün ise hayatın o iç burkucu, dayanılmaz güzelliğinden kaynaklanır.

Ne demiş şair Baudelaire? Güzelliğe en yakışan, güzelliğin asıl hakkını veren duygu hüznüdür.

André Gide ise şiirde Baudelaire ne ise müzikte de Chopin odur diyor. İkisi de melal yani melankoli ehli. Ama bu sayede yapabildiklerine bakın: En beklenmeyeni söyleyip bizi şaşırtmak, en sıradışı ifadeleri bulmak.

Buradaki elem, aslında mükemmeliyet arayışıdır, demiş Gide. Ve gerçek Chopin, hüznünden geçerek sevince ulaşıyor demiş. “Çünkü Chopin’de egemen olan sevinçtir.”

Sonra gülerek eklemiş: Bir de genç kızların Chopin’i var tabii, aşırı duygusal olan.

Aydın Büke’ye soruyorum, evet diyor o da, adeta arabeskleşmiş ve aşırı romantik yorumlanan Chopin’i ben de sevmem, ama diye devam ediyor Aydın, içimdeki romantiğe giden yolda o vardır, asıl hakkını Brahms verse de, Chopin olmadan Brahms olamazdı diyor.

Aydın’a göre, edebiyattan ve diğer sanatlardan esinlenen, hep bir hikâye anlatan “programlı müzik” akımına karşı, Chopin ve benzerleri saf müzik akımını temsil ediyor; Bach ve Mozart’tan geçen çizginin devamlıları.

Sonra da spekülasyona başlıyoruz Aydın’la: Debussy’den Ravel’e, oradan belki Satie’ye, giderek bugünün saf piyano moderncilerine uzanan çizginin bir nevi zamanından önceki modernist babası mıydı Chopin?

Yanlış bile olsalar böyle düşünce prelüdleriyle gene seviniyorum.

Bu düşüncelerin zihnimde uçtuğu, kitapları aldığım gün: 19 Ocak 2010. Hrant Dink anılıyor. Kara pelerinli polisler koşuyor, göstericiler “Katil hesap verecek” diyor.

Kar taneleri hüznün olup iniyor, sonra sevinç gibi eriyor kalbimde.

niluferkuyas@ymail.com

'Kimseler'! Şu Darbeler Müzesi'ni kursak mı artık

Nilüfer Kuyaş 29.01.2010

İnternette yolculuk yapmak eğlendirici. Bu sefer Paris'e uğradım. İkircikli bir sergi gezdim.

Mekân, Grand Palais sergi sarayı. 1900'lerin sanayi katedrali. Günümüzde çağdaş sanatlara ev sahibi.

Rilke, Rodin, Proust, Picasso, binlerce sanatçı ve milyonlarca sıradan insan, siz, ben, birçok benzer binada olduğu gibi orada dolaştık bir zamanlar, kalp atışlarımız camlarda titreşti biz farkına varmadan, seslerimiz kubbede yankılandı.

Şimdiki serginin bir parçası da kalp atışları. Sanatçı Christian Boltanski on beş bin kişinin kalp atışlarını kaydetmiş, yapıtın ses boyutu olarak sergiliyor.

Bu sadece başlangıç. Kalp arşivi kuruyormuş Boltanski. Bağış yapabiliyorsunuz, beyaz gömlekli görevliler nabzınızı kayda alıyorlar. Bazılarımıza itici gelebilir. Beni irkiltti en azından.

Yapıtın görsel boyutu daha da irkiltici.

Dikdörtgen taksimatla zemine dizilmiş eski giysi yığınları, askerî taburlar gibi, isterseniz çiçek tarhları deyin, isterseniz toplu mezarlar, göz alabildiğince sıralanıyor. İkinci el ucuz giysi pazarlarını andırıyor, giderek bir can pazarını çağrıştırıp sırtınızı ürpertiyor.

En başta ise daha büyük bir giysi dağı var, üzerinde mekanik bir pençe, düzenli aralıklarla yakaladığı giysileri havaya kaldırıp gene serbest bırakıyor.

Boltanski, Tanrı'nın görünmez eli olabilir demiş kepçe için. Bana masal canavarı Tepegöz'ün rastgele insan avuçlayıp yemesini hatırlattı daha çok.

Yapıtın adı "Kimseler" / "Personnes". Kelime oyunu açık. Herhangi bir kimse anlamına da gelebilir, hiç kimse anlamına da.

Çağrışım daha da açık. Nazi toplama kampları, ölüm tarlaları, soykırımlar, depremler, aklınıza ne gelirse. Boş giysiler orada olmayan insanları temsil ediyor, bir yokluk duygusu.

Çağdaş sanatta yerleştirme/enstalasyon denen bu tip çalışmalar artık hayatımızın bir parçası oldu. Sanat şimdi tiyatroyu andırıyor: Yapıtı sadece seyredip algılamak değil amaç, bir olaya katılmak, kendimizi dramatik bir gösterinin parçası hissetmek revaçta. Sanatın amacı bize temsili bir deneyim yaşatmak.

Sanat eseri sahip olunacak bir nesne olmaktan uzaklaştı, katılım isteyen bir sahneye dönüştü. Yaşadığımız dünyanın zaten çok dramatik olan büyük sahnesine gönderme yapan bir küçük kozmos, ya da "kozmik odalar" yaratıyor sanat.

Travmatik tarihsel deneyimleri belki de ancak böyle temsil edebiliyoruz, çünkü vahameti pek temsile gelmez şeyler yaşadıklarımız.

Geçen yıl da Richard Serra aynı mekânda art arda dizdiği beş muazzam çelik levha ile dikkatleri çekmişti. İkiz kuleler akla gelmişti. Amerikalı yorumcular, 11 Eylül için yeterince yas tutamadık, devlet yas tutmamızı adeta yasakladı, bu çelikten dikili taşlar yasımızı tamamlıyor diye yazmışlardı.

Boltanski'nin sergisine bakarken birden düşündüm: İster toplu ister bireysel, kendi deneyimlerimiz bize mi ait? Yaşadıklarımıza sahip miyiz? Ürkütücü bir soru. Cevap hayır. Aslında bize ait değiller.

Olsa olsa hatırlayabildiğimiz ve başkalarıyla paylaştığımız ölçüde, kısmen bize aitler diyebiliriz çünkü her deneyim ortaktır, başkalarına da aittir eğer kimseye aitse.

Eğer birlikte sahiplenmezsek, sırasında yas tutmazsak, gerçekten başkalarına ait olmaya başlar o deneyimler, silinir giderler, bizden çalınırlar, bizim olmaktan çıkarlar, sanki hiç olmamış hale gelirler, biz de o sergideki boş giysilere dönüşürüz. İçimiz boşaltılır. Yok sayılırız.

Bakın şu yaşadıklarımıza: Darbeler, andıçlar, sinsice katledilenler, iç savaş planları, suikastlar, krokiler, gömülmüş silahlar. Bize karşı sürekli suç işleniyor ve biz bu deneyimlerle baş edemiyoruz, hatırlayamıyoruz, serseme dönüyoruz.

O zaman soruyorum: Şu Darbeler Müzesi'ni kurmanın vakti gelmedi mi artık? Yakın zamanda birçok kişi yazdı. *Milliyet*'te Mehveş Evin, *Zaman*'da Mehmet Kamış, liste uzun, internete girip bakın. Bölük pörçük bu önerileri birleştirip yaşadıklarımızın arkeolojisini yapalım ve o müzeyi kuralım. Yaşayan bir müze olacak, bu kazılar kolay bitmez, ama bir yerden başlamak gerekiyor.

Anlattığım sergiyle benzetme ağır geldiyse, Thomas Bernhard'ın çok sevdiğim sözünü hatırlatayım: Abartmadan hiçbir şey söylenemez.

Hangi tür "kimseler" olmak istiyoruz?

Paul Klee, desen için bir çizgiyi yürüyüşe çıkartmaktır demiş. Bana göre deneme de bir düşüncüyü yürüyüşe çıkartmak. Bu düşüncüyü çıkarttığım yürüyüş bir binada ve bir tabelada sona eriyor: Mel'anet Müzesi. Küratörleri gazeteci, siyasetçi ya da tarihçi olabilir, ama uygulayıcıları bence sanatçılar olmalı. Birileri bizi yok sayıyor, bırakalım sanatçılar bizi var saysın. Kalp atışlarımızı en iyi onlar değerlendiriyor galiba.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bedenle Boya

Nilüfer Kuyaş 05.02.2010

Duvar boyutunda dev bir ekranın önündesiniz. Ekranda binbir çeşit akıcı renk dolaşüyor, renk kütleleri kıvıldıyor, canlı bir ebru kalıbındasınız sanki.

Beden hareketlerinizle renkleri yönlendirebiliyor, yeni renkler yaratıp onlara şekil verebiliyorsunuz, hem sizin kontrolünüzde hem rastlantısal bir kompozisyon çıkıyor ortaya. El, kol, bacak hareketleri, zıplamak, hoplamak, ne isterseniz yapabilirsiniz. Bedeniniz sanki bir boya fırçası. Soyut bir resim yaratıyorsunuz. İnsan kendini Jackson Pollock'a dönüşmüş hissedebilir.

Olaya eşlik eden müzik, dans etmekle meditasyon yapmak arası bir izlenim yaratıyor.

Evimin bir duvarı böyle olsun isterdim.

Bu sanal resim tuvali, hayatımıza yeni giren dokunmatik bilgisayar ve telefon ekranlarına benziyor biraz, ama burada dokunmak yok. Teknolojinin bir sonraki aşamasındayız, yani insanla bilgisayar arasındaki "doğal" etkileşim.

Ekran hareketlerinize cevap veriyor, sizinle ilişki içinde.

Üstelik burada yaşanan deneyim "interaktif" ya da karşılıklı etkileşim dediğimiz olayın farklı bir boyutu, çok daha özgürleştirici, çünkü işlevsel bir amacı yok. Amaç sadece yepyeni duygular yaşamak, eğlenmek, oyun oynamak, neredeyse yeniden çocuk olmak, dünyayı ilk defaymış gibi tekrar keşfetmek, yeniden anlamak.

"Bedenle Boya" / "Body Paint" adlı bu enstalasyonu Mehmet Akten yaratmış. Sanatçı olarak kullandığı isimle Memo. Uzun zamandır Londra'da yaşıyor.

Bilgisayarda bu tür efektleri mümkün kılan özel bir sıvıyı kullanarak gerçek zamanlı etkileşim ortamları oluşturuyor, bunu sağlayan özel bilgisayar yazılımını da kendisi icat etmiş. Yani müthiş bir mühendis her şeyden önce. Ama aynı zamanda müzisyen, dahası görsel sanatçı. İnternette biraz dolaşınca ne kadar ilginç bir sanatçı olduğunu daha iyi anladım.

Modern dans topluluğu Rambert için hazırladığı görsel malzemenin adı "Reincarnation". Estetik açıdan büyüleyici bir çalışma. Depeche Mode grubunun *Fragile Tension* adlı yeni single parçasına hazırladığı klip bir teknoloji harikası. Gold/Altın adlı yine interaktif çalışması süper star olmak, şöhret, kalıcılık ve geçicilik gibi değerleri sorgulayan ilginç bir deneme.

Memo'nun işleri bana teknolojinin yarattığı yeni sanat olanaklarını düşündürdü. Mesela, *Avatar* gibi filmlerde yeni görsel olanakların yalnızca seyircisiyiz; Memo gibi interaktif dijital sanatçıların işlerinde ise, "avatar" dediğimiz sanal bir bedenle değil, kendi gerçek bedenimizle, o filmdeki kadar hatta daha büyümlü ortamlarda inanılmaz deneyimler yaşayabiliyoruz. Bence bu yeni sanat alanı, sinemayı çok hızla geride bırakacak. Çünkü sadece seyirci değil aynı zamanda kullanıcı ve uygulayıcı da olabiliyoruz. Artık hepimiz sanatçıyız!

Memo ile e-posta yoluyla yaptığımız minik söyleşiden parçalar aktarmak istiyorum size.

Memo'nun en önem verdiği şey duygusal etkileşim. Teknolojinin neler yapabildiğini sergileyen bir gösteriş peşinde değil, "seyirci ve kullanıcı ile duygusal bağ kurmak" peşinde. Ve tabii buna bağlı olarak yoğun bir estetik arayış içinde.

“Kavramsal eserlerin altında yatan felsefe ne kadar kuvvetli de olsa, o duygusal bağı oluşturmıyorlarsa benim hafızamda kısa zaman içinde silinirler. Bu yüzden ilgilendiğim alan aslında güzel sanatlar ve onların metodolojisinin çağdaş ortamlara taşınması” diyor.

Ve bu bağlamda, Body Paint adlı çalışmasını çok ilginç bir şekilde tanımlıyor:

“Yaptığım iş görsel enstrümanlar tasarlamak. Bunun bir çeşidi, Body Paint gibi, halk için yaratılmış enstrümanlar. Amaç ortaya bir eser çıkartmak değil. Amaç tıpkı bir müzik enstrümanı çalarkenki duyguları ortaya çıkartmak. Yani önemli olan kullanıcının enstrümanı kullanırken hissettikleri.”

Teknolojiyle sanatın buluşmasını da çok güzel tanımladı Memo bu küçük söyleşimizde: “Bir zamanlar yağlıboyanın üretilmesi bile çok yeni bir teknolojiydi. Yüzyıllardır kullandığımız piyanonun içi bir mühendislik harikasıdır. Yani aslında sanatın her zaman teknolojiyi ileriye ittiğini görüyoruz.”

Memo’nun sözleri bende şu çağrışımı uyandırdı: Dijital sanat bize teknolojinin özgürleştirici bir oyuncak olduğunu hatırlatıyor. Bazen tehlikeli bir oyuncak olabilir, ama sanat yoluyla insanlığımızı diri tutabildiğimiz ölçüde, bu tehlikelere karşı uyanık kalabiliriz; teknolojinin, yahut kapitalizmin bizi edilgen kıldığı, araçsallaştırdığı ya da ezdiği noktalarda yaratıcılık sayesinde ayakta durabiliriz. Düşünmeye değer.

Body Paint, nisan ayına kadar Victoria ve Albert Müzesi’nde sürecektir olan “Decode” / Şifreyi Çözmek adlı nefis dijital tasarım sergisinde görülebilir. Memo’nun web sitesi ise www.memo.tv , mutlaka girip bakın. Umarım onu yakında Türkiye’de izlemek de mümkün olur.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Aynada tarih

Nilüfer Kuyaş 12.02.2010

Cemal Kafadar’ın kitabını nicedir bekliyordum. **Kim var imiş, biz burada yoğ iken** (Metis Yayınları) tarih bilincinin tarihini yapan bir çalışma. Ama buna meta-tarih ya da üst-tarih demeyeceğiz, çünkü tarihin böyle üstü altı falan olmadığına inanıyor yazar. Sadece tarih sürekli yeniden yazılır diyor. Çok da haklı bence.

Dört tane metin incelemesi yapıp üzerine deneme yazmış. Meselesi de birey olmak. Hani şu, Osmanlılarda birey var mıydı yok muydu sorusu.

Elbette Osmanlılarda birey yoktu denilemez, bu saçma önyargıyı çoktan yıkmıştı yazarımız. Modernleşmenin ideolojik önyargılarından arınarak tarihe bakan “revizyonist” nam, tabu yıkıcı yeni bir tarihçilik akımının temsilcisi ne de olsa.

Gene elbette, modernlik öncesi bireye bugünün tanımıyla yaklaşmayacağız. Tarihi böyle manasız ve popüler

anakronizmlerden de arındırmaya çalışan bir tarihçilik rönesansı var şu sırada.

Hem tarih yapıyoruz, hem tarihçiliği ağır günahlardan kurtarıyoruz. Devir böyle.

Ne mutlu ki öyle, çünkü biz insanlar –özellikle modern olanlarımız- aynada kendimizi güzel görmek için tarih yerine masal anlatmaya çok meyilliyiz.

Cemal Kafadar'ın "birinci şahıs anlatıları" dediği ve örneklerini bu kitapta incelediği metinleri kaleme alan Osmanlı bireyleri aynada ne görüyordu acaba?

İşte orada duruyoruz. Çünkü ayna yok.

Yani, ayna teşbihinin akla getireceği mesafe yok yazarla metni arasında, öyle diyor Cemal Kafadar; anlatıcı ile anlatılan ben arasındaki üçüncü boyut eksik, kendine başkasıymış gibi bakabilen, ironi yapan ya da şüphe eden boyut yok. Birey minyatür gibi iki boyutlu. Bütün Osmanlı temsil ve temaşa sanatlarının ortak bir özelliğinden bahsediyoruz diye de gözlem yapıyor geçerken.

Burada bir ufuk görüyorum ve o ufukta biraz dolanmak istiyorum doğrusu.

Ama önce gelelim metinlere. Birini zaten tanıyoruz. İlkın Oğlak Yayınları'ndan çıkmıştı. 17. yüzyılda Üsküp'te yaşayan Asiye Hatun bağlı olduğu Halveti şeyhinden memnun değil, uzakta bir başka şeyhe mektup yazıp onun müridi oluyor, rüyalarını yazarak tarikatta mertebe atlamaya çalışıyor.

Buyurun size birey. Böyle zekice, incelikli stratejileri modern birey bile zor düşünür. Bu rüya mektuplarını okuyan kimse bir daha Osmanlılarda birey yoktu falan diyemez. İyi de, ne biçim bir bireydi bu?

Cemal Kafadar'a göre, her zaman her yerde olduğu gibiydi. Yani nasıl? Yani yaşadığı toplumun koşullarıyla sürekli pazarlık halinde, kendine yer açmaya çalışan insan işte, sizin benim gibi.

Tamam, ayna yok dedik, arada farklar var, bazen önemli de farklar bunlar, ama işte gene bildiğimiz insan. Kendi öznelik durumunu farklı görüyor ya da görmüyor olabilir. Ayna dediğim fazladan özneliğin farkında olmayı bilerek reddetmiş ya da bilmeyerek ıskalamış olabilir, tarihçi bize bu incelikleri göstermeye çalışıyor.

Tarih aynası böylece biraz daha derinleşmeye başlıyor, değil mi? Lezzet de o ölçüde artıyor tabii, çünkü hem tarihteyiz hem de buradayız, şimdide, hayatın en derin sorularında. Tanımı değişse bile temelde aynı kalan varoluşa ilişkin sorular.

İşte bir örnek daha: Bir dervişin güncesi. Şimdi tabii günce, hatıra defteri, otobiyografi, bizim kategorilerimiz. Osmanlılar bunlara başka isimler veriyor ve farklı amaçlarla yazıyorlardı. Sümbüli tarikatının Balat'taki şeyhi Seyyid Hasan da, "suhbe" denilen tarikat yoldaşlığının *Sohbetname* adını verdiği "seyir defterini" yazıyor, tasavvuf ehlinin gündelik yaşamlarını kaydediyor. Ama bireylik gene çıkıyor bir yerden. Şeyhimiz yemeğe meraklı. Karısının ölümüne ağlarken helvanın nefasetini yazmayı unutmuyor. Kendine rağmen otoportre.

Bir başka örnek: 1520'lerde ölmüş babasının çiftliğini geri almaya çalışan yeniçerinin dilekçesi. Böylece nizam bozulmadan önce yeniçeriler üretimle, mülkle uğraşmazlardı tabusu yıkılıyor. Bir örnek daha: 1575'de Venedik'te ölen Ayaşlı sof tüccarının terekesi. Müslümanlar ticaretle uğraşmazdı tabusu çoktan yıkılmıştı zaten.

Burada tabu değilse bile çetrefil bir alana gireyim ben de: Şu ayna eksikliği ya da üçüncü boyut eksikliği acaba sekülerleşmenin olmamasıyla mı ilgili? Öyleyse, birdenbire bu Osmanlı bireyleriye bizim bireyliğimiz arasında derin bir uçurum olduğu çıkıyor meydana. Sonra daha ciddi bir soru beliriyor: Modernlik öncesi bireyin henüz sekülerleşmenin olmadığı bir dünyada iki boyutlu kalmaya razı olması bir şey; günümüzde bazı modern bireylerin sekülerleşme hiç yaşanmamış gibi davranması başka bir şey. Üçüncü boyut hazır var iken yoğ imiş saymak nasıl bireylik?

Bu ayna-tarih-birey-sekülerleşme sarmalına gelecek yazılarımda bakmak istiyorum. Sevgili arkadaşım Cemal Kafadar'ı da ufuk açıcı kitabı için kutluyorum.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Geleneği dönüştürebildik mi

Nilüfer Kuyaş 19.02.2010

Zaman tüneli 1991'de başlıyor.

İbrahim Paşa Sarayı'nda, İslam Eserleri Müzesi'nde bir sergiye girmişim; o zamanki günlüğümden bir pasaja baktım, serginin düzenlemesi kötüydü demiş sonra şu izlenimi yazmışım:

"Dev İslam eserleri arasına modern tabloları yerleştirmek için salondaki bazı eşyayı kenarlara itmişler, sahibi taşınmak üzere olan bir saray görüntüsü; ya da birden Batı resmini sevdiğini vehmeden bir Paşa'nın merakı. Braque, Picasso, Matisse, sahilde kadınlar, çarpık bacaklar derken başını kaldırıyor sun karşında muazzam bir Uşak seccadesi, bronz minber şamdanları, sedefli rahleler!"

O sergide sırf mekân nedeniyle modern sanat ve İslam eserleri zoraki birleşmişlerdi, ama hoş da bir tuhafılık çıkmıştı ortaya.

Geldik 2010'a. Bu sefer Osmanlı İslam eserlerinin küratör iradesiyle bilerek araya serpiştirildiği bir çağdaş sanat sergisine gittim. İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde yeni açılan *Gelenekten Çağdaşa* adlı sergi. Aldığım izlenim yirmi yıl öncekine çok benziyordu.

Eski eserler bu sefer mahsus yerleştirilmiş çünkü bu sergi gelenekle ilişki kurarak üreten dokuz çağdaş Türk sanatçısının işlerinden oluşuyor.

Fakat sırf arada böyle bir bağlantı var diye o minyatürleri, Çanakkale seramiklerini ya da hat örneklerini sergiyi gezenlerin gözüne sokmaya çalışmazdım ben olsam.

Çoğunluk için okunamaz olmuş eski eserlerin orada olması sergiye katkıda bulunmuyor bence. Tersine, zorlama bir koşutluk çabası, ayrıca bir başka sorunu düşündürüyor: Modernliğin içinde geleneği

dönüştürmeyi başaramamış bir kültür olsaydı ortada, böyle bir sergi düzenine gerek kalır mıydı?

Yapıtları sergilenen sanatçılara da bir haksızlık var burada, yaptıkları işler kendi başına duramazmış gibi; ayrıca gereksiz bir öğreticilik havası var.

Osmanlı İslam sanatı konusunda bilgim ya da bilgisizliğim değişmeden çıktım sergiden, o eski eşya da bir fark yaratmayacaktı. Açıklama panolarında yeterli bilgi verilmiş zaten. Ama sanatçılardan bazılarının işlerine bakarak çok şey öğrendim. Daha önemlisi çok şey hissettim.

Murat Morova'nın *Hayı/r* adlı işi örneğin; Hz. Fatma (Ehl-i Beyt) ellerini temsil eden büyük metal heykellerin üzerine eşcinsel, travesti, bütün dışlanan alt kültürlerin dergilerinden malzeme koyarak, ötekileştirdiğimiz insanların da korumamız gereken hane halkından olduğunu, dışlananlara şefkat elini uzatmamız gerektiğini hatırlatıyor; eski bir sembole, o sembolün anlamını hiç bozmadan, fazladan bir çağdaş boyut ekleyebiliyor, üstelik politik bir mesaj da veriyor.

Balkan Naci İslimiyeli bir başka örnek. Onun İslami semboller kullandığı kolajları bana pek hitap etmez, ama hikâyeler kurduğu, dramatik mizansenle çektiği stüdyo fotoğrafları etkileyici. *El Öpen Kız / Hap İçen Kız* adlı fotoğrafları da öyle. Çarşaf örtünmüş bir genç kadın başını eğmiş, ona uzatılan erkek elini öpüyor, bir sonraki fotoğrafta aynı kadın meydan okur bakışıyla kameraya dönmüş, bir hap almak üzere. Uyuşturucu mu alıyor, intihar mı etmek üzere, doğum kontrol hapı mı? Bu da sarsıcı bir iş ve bence aynı Murat Morova'da olduğu gibi, geleneğin bugünkü dönüşümünden söz ediyor.

Gelenek aslında bizimle birlikte değişiyor, çünkü sürekli yorumlayıp yeniden inşa etmemiz gereken bir şey. Aksi takdirde ölü bir yük olarak üzerimizde kalır, nefes alamayız. Örneğin modernlik içinde ataerkilliği yeniden inşa edemediği için bazı adamlar kızlarını diri diri toprağa gömebiliyor, bazıları da din ya da milliyet adına anlamsız eylemler içine girebiliyorlar, şiddetten kurtulamıyoruz.

Yerini tam bulamamış, dünyada dışlanan bir modern toplumun geleneklerini dönüştürebilmesinde sanatın ne kadar önemli bir yeri olduğunu hatırlattı bu sergi bana. Bir yandan da zaman tüneline başka durakları anımsadım. 1999 yılındaki *Bellekten Modernliğe* sergisi de böyleydi, sadece eski eserleri gösterme gereği duyulmamıştı. 2007'de Sabancı Müzesi'ndeki *Habersiz Buluşma* sergisinde modern sanatın baş temsilcileriyle Osmanlı hat ustaları güya evrensel bir soyutluk kurgusunda karşılaşmıştı.

Doğu ile Batı'yı, çağdaş ile gelenekseli bu şekilde birbirine taş sürtüp kıvılcım bekler gibi biraraya getirme çabaları, bazen güzel olabiliyor, bazen de zorlama. Üstelik İstanbul Modern'deki sergiye ben olsam Erol Akyavaş ve Bedri Rahmi yerine yaşayan başka çağdaş sanatçıları koymayı tercih ederdim. Çok şey birden yapmak bazen beklenen enerjiyi vermeyebiliyor.

Ama bütün bu ayrıntılar bir yana, önemli sanatçıların işlerini minik retrospektif gibi toplu gösterebilmesi ve geleneğe çok farklı bakışları biraraya getirmesi açısından küratör Levent Çalıkoğlu görülmesi gereken, heyecan verici bir gösteri hazırlamış. Mayıs'a kadar daha çok düşünmek için de zamanımız var.

Kadınlardan nefret eden erkekler

Nilüfer Kuyaş 26.02.2010

Bugünlerde Londra'da hangi kitapçıya girseniz, İsveçli polisiye roman yazarı Stieg Larsson çıkıyor karşınıza.

Milenyum Üçlemesi diye bilinen cinayet romanları dizisinin üçüncü cildi, tıpkı 2008 ve 2009'da ilk iki kitapta olduğu gibi çok satanlar listesinde aylardır bir numara.

Kırk dört dile çevrilen bu üç roman bugüne kadar 22 milyon satmış. Larsson endüstrisinin şu anki tahmin edilen net değeri 60 milyon TL civarında. İsveç'te çekilen filmleri yirmi ayrı ülkede izleyen seyirci sayısı 13 milyon.

Larsson için bütün bunların hiçbir anlamı yok tabii, çünkü 2004'te daha kitaplarının basıldığını bile göremeden ölmüş.

32 yıl birlikte yaşadığı hayat arkadaşı Eva Gabrielsson ise şimdi bu büyük servetten tek kuruş bile alamıyor, çünkü resmen evli olmadıkları için İsveç kanunları kendisine böyle bir hak tanımamış.

En eşitlikçi toplum diye tanıdığımız İsveç'ten ilginç bir mağduriyet öyküsü. Larsson'un bir romanında rahatlıkla yer alabilirdi.

Çünkü *Milenyum Üçlemesi*'nin ruhunda kadına yönelik şiddete ve kötü muameleye ciddi bir karşı çıkış var.

Romanlarının çok satmasında da bence esas kahramanın çok sıradışı bir genç kadın olması en büyük etken.

Lisbeth Salander alışılmamış bir karakter. Bir güvenlik şirketinde özel dedektif olarak çalışıyor. Bilgisayar casusluğunda deha denebilecek bir yeteneğe sahip. Dağılmış bir aileden geldiği için çocukluğu sosyal hizmet kurumlarında ve aile mahkemelerinde geçmiş. Akıl hastaneleri de cabası. Zeki, isyankâr, uyumsuz, cinsel ve fizik istismara uğramış, dolayısıyla haksızlığa asla tahammülü yok, kadınlara şiddet uygulayan erkekleri hiç affetmiyor.

Toplumsal dışına itilmiş yirmi yaşlarındaki bu kahraman elbette biraz gerçek dışı, abartılı özelliklere sahip. Ama bütün cazibesi de burada.

Haksızlığın ve istismarın bazen vahşet boyutuna ulaştığı bir dünyada, intikam ve adalet meleği rolündeki kahramanlar galiba ruhumuzu teselli ediyor. Bazen de güçsüzlüğümüzün acısını komplo teorileriyle avutuyoruz. Gazetecilik yapan Larsson bu toplu psikolojiyi çok iyi yakalamış sanki.

Üçlemenin ilk kitabı, *Ejderha Dövmeli Kız* adlı bir roman.

530 sayfalık bu romanı soğuk ve yağmurlu bir Londra gününde, her elli sayfada başka bir kahvehaneye girerek, tek seferde okuyup bitirdim.

Evet, sevgili *Taraf* okurları, yazarınız sizin için gözlerini yordu ve bu ilginç kültür olayını çözdü.

Gerçek hayatta ekonomi gazetecileri çok büyük yolsuzlukları kanıtlayıp, çok ünlü işadamlarını hapse atmayı başaramazlar.

Gerçek hayatta 23 yaşında genç kadınlar, kendilerine tecavüz eden yasal vasilerini kısıvrak bağlayıp kurban durumundan güçlü kişi durumuna geçemezler.

Gerçek hayatta büyük sanayici eski ailelerin içinden seri katil ya da sapık Naziler çıkmaz.

Gerçek hayatta genellikle adalet tecelli etmez, hak yerini bulmaz, suçlular cezalandırılmaz, iyiler de ödüllendirilmez.

Ben de kitabı satın aldığım için kendimi suçlu hissettim, çünkü Larsson'un mirasını paylaşmayan aç gözlü babası ve erkek kardeşi, sayemde biraz daha zengin oldular.

Ejderha Dövmeli Kız bu durumu görse ne yapardı acaba? Herhalde açgözlülerin karşısına dikilip sökülün paraları derdi.

Ama gerçek hayatta öyle şeyler olmuyor işte.

Gerçek hayatta Stieg Lerssom diye yoksul bir gazeteci ilk romanına İsveç dilinde ilginç bir isim koyuyor: *Kadınlardan Nefret Eden Erkekler*. Sonra da romanın dört ana bölümüne dört istatistik yerleştiriyor:

- İsveç'te kadınların yüzde 18'i bir erkek tarafından tehdit edilmiş.
- İsveç'te kadınların yüzde 46'sı bir erkeğin şiddetine hedef olmuş.
- İsveç'te kadınların yüzde 13'ü bir ilişki dışında ciddi cinsel saldırıya uğramış.
- İsveç'te tecavüze uğrayan kadınların yüzde 92'si yaşadıkları en son saldırıyı polise bildirmemişler.

Benzer istatistiklerin Türkiye'de ne durumda olduğunu düşünmek bile istemiyorum. Ejderha Dövmeli Kız eminim bilmek isterdi.

Kurban rolünü kabul etmeyip karşı koyduğu için polisiye roman janrına katkı sayılabilir.

Çok satan kitap formülüne yenilik getirdiği kesin.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mikelanj'ın rüyası

Nilüfer Kuyaş 05.03.2010

İlahi aşk gerçekten mümkün mü?

Hayatın mayasında dünyevi arzuyu görürken, bir daha düşünmek zorunda kaldım.

Mikelanj'ın 1533'te siyah tebeşirle kâğıt üzerine çizdiği, "Rüya" adı verilen enfes desenin karşısında duruyordum.

Her fani gibi yücelme duygusuna sen de yabancı değilsin dedim kendime.

İnsan bedenini böyle ustalıkla, o kelime de yetmez, aşkla çizen bu büyük ressam, tut ki bu çok güzel genç erkek yerine seni çizmiş olsaydı;

Sen kollarınla sarılmış gibi tutunuyor olsaydın o sembolik yerküreye bedeninin yarı kaçmak yarı doğrulmak ister gibi bükülmüş, hangisi belli değil;

Gökyüzünden tepetaklak inen o geniş kanatlı melek senin alnına üflüyor olsaydı borusunu;

Sen ilişmiş olsaydın o Pandora'nın Kutusu'nu andıran kasanın üzerine içinde şeytani tiyatro maskelerinin sırttığı;

Senin çevrende o an belirmiş gibi dursaydı şu hayal benzeri insan figürleri;

Daha görünürken hemen siliniyor hissi veren karmaşık sahneler.

Sevişen çiftler, boğuşan adamlar kopuk bir elin tuttuğu fallüs kıtlıktan çıkmış gibi tıkanan birisi bir başka elde duran para kesesi şiddet hırs ve şehvet tabloları.

Kalk ve sıyrıl tutkularından; kurtul dünyevi arzuların karmaşasından daha iyi bir hayata uyan demek için mi gelmiş olacaktı Melek?

Şu yaşadığımız hayat sadece bir rüya da biz daha üstün bir hakikatin mi peşinde olmalıyız? Yoksa hayatımız varolan tek şey de onu aşma arzusu sanatçının gördüğü bir rüyad , an mı ibaret?

Batı'da Rönesans'a hâkim olan Platoncu felsefeyle olsun Doğu'da tasavvuf felsefesinin aradığı Allah aşkıyla olsun insanın yücelme rüyası hiç bitmedi diye düşündüm sonra.

O meleği kaç kere gördük siz ben hepimiz; o borunun sesini kaç defa işittik , Uyandık yüceldik gene uyuduk Çünkü insan hayatında sadece yüceliş olamaz düşüş de vardır Yükselmenin coşkusu bazen alçalma , nın acısından ayırt edilemez.

Otoriteler başyapıt diyor "Rüya" adlı bu desen için Sanat tarihi bilmeye gerek yok ustalık meydanda

Ne Salvador Dali ne sürrealistler ne de başka . modern sanatçı bu ölçüde yaklaşabildi rüya dediğimiz uçucu deneyimin özüne ,

Mikelanj basit bir desende en esrarengiz şeyleri öyle derinlemesine yakalamış ki ben de mi rüya görüyorum diye sordum kendime

Sonra dönüp hayata baktım yeniden

Mikelanj bu deseni çizdiğinde aşağı yukarı benim yaşımdaymış. Gençliğin artık geride kaldığı duygusuyla biraz melankolik; derken Roma'da yeniyetme bir delikanlıya rastlıyor Tomasso Cavalieri soylu iyi yetişmiş, ilah gibi güzel bir genç adam İlk görüşte deli gibi âşık oluyor bizimki adeta gençleşiyor

Ama ne aşk; mektuplar birbirini kovalıyor şiirler dökülüyor kaleminden sonra kırmızı ve siyah tebeşirle bu desenleri çizip hediye etmeye başlıyor genç adama Papa'dan tutun da en ünlü eleştirmene kadar herkes , hayran kalıyor; ama bizim usta sanki daha resme yeni başlamış gibi ürkek beğenmediysen yeniden çizeyim diye notlar iliştiriyor desenlerin yanına

Aşk sen nelere kadırsın; güzel yüz insana neler yaptırırsın!

Ayrıca aşkının saf ve temiz olduğunu kanıtlamak için uğraşmış Mikelanj; kimbilir cinsel arzuyu bastırmak için ne acılar çekti; Platoncu felsefede iki erkeğin aşkı önce dostluğa sonra da ilahi aşka giden yoldur diye kabul görse bile açık seçik eşcinsellik hâlâ gölgeli bir alandı kuşkusuz

Bazen aşk cinsiyeti de aşabilr bence; eş .

güzellikte desenlerle şiirleri en yakın kadın arkadaşı Vittoria Colonna'ya da göndermiş Mikelanj; insana dair

hiçbir şey yabancı değil sanatçıya

Fakat şu dizelere bakın;

Biliyorsunuz ki biliyorum efendim bildiğinizi sizi yakından hissetmek için buraya geldiğimi Biliyorsunuz ki

biliyorum bildiğinizi; gerçekte kim

olduğumu Öyleyse neden bu tereddüt birbirimizi

selamlamakta, şimdi bile?

Büyük güzellik için yanmak ille ölümcül hata değildir Aşk bizi uyarandır ve uyandırır Tüylü kanatlar takar hedefi yükseklerde , ir

Bu şiirler ayrıca iki adamın mektupları Rüya ve Mikelanj'ın Tomasso'ya armağan ettiği mitolojik konulu daha birçok desen Londra'da gördüğüm en küçük ama en güzel sergideydi

Courtauld Enstitüsü muhteşem bir gösteri düzenlemiş mayısa kadar sürecek

Zihnim sorularla çınlayarak çıktım sergiden

Bedensel aşk alabilir mi arzuyu yücelterek dönüştürebilir miyiz?

İki erkeğin aşkı daha mı yatkındır dostlukla sonuçlanmaya? Bir kadın ve bir erkek tekrar uLamazlar mı o cennete ya da iki kadın?

Aşk sevginin öbür yüzü müdür?

Cevapları hiçbirimiz bilmiyoruz aslında Hepsi evet ve herJhayır

Bir tek şunu . biliyorum: İnsan ruhu bazen yücelir ama sürei orada kalamaz O yerin varlığını bize hatırlatan gene kl laşabilirim dedirten bir şamandır sanatç

Mikelanj'ın rüyası hâlâ hepimizin rüyasıdır. .

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul'un devrimi: 'Marmaray test alanı'

Nilüfer Kuyaş 12.03.2010

Bütün İstanbullulara çağırımdır: Avrupa Kültür Başkenti girişimine koşut olarak İstanbul'un şehircilik projeleriyle ilgili bir izleme ve katılım hareketi oluşturalım.

Bunu belki geniş bir internet sitesiyle, ayrıca sürekli bir yayınlı, en azından haftalık bir şehir gazetesi şeklinde, hatta mitinglerle gerçekleştirebiliriz.

Keşke medya ilgi gösterse biz falancayı haberdar etsek gibi hantal ve eski bir yöntemle sınırlı kalmayalım. Birbirimizi haberdar edelim.

Bütün şehri kapsayan bir sivil toplum seferberliğinden söz ediyorum.

Nasıl gerçekleştirilir bana sormayın örgütçü ya da ütopyacı değilim Sadece hayati bir ihtiyacın varlığını fark edip cehalet uykusundan uyanmış bir vatandaş olarak konuşuyorum

Böyle bir seferberliğin her zamankinden daha gerekli ve acil olduğunu kavramanın şoku içindeyim Beni uyandıran şey de çok sevdiğim bir eski dostla Korhan Gümüş'le buluşup konuşmak oldu

Korhan'ı 1995'ten beri tanıyorum yani . nsan Yerleşimleri Merkezi'ni kurduğu ve şehirli insanın kendi kaderi üzerinde söz sahibi olması için kimilerine Don Kişotça gelen sivil toplum hareketini başlattığı dönemden beri Hani biz zavallı Türkiye vatandaşları 1996'daki HABITAT toplantısına kadar sivil toplumun ne olduğunu bile duymamıştık da sonra öğrenip en azından kâğıt üzerinde pek sevmiştik?

Şimdi AKP'liler dahil birçok siyasetçi de arada sivil toplum temsilcileriyle buluşup güya fikir danışır gözükmenin önemini anlayıp çok sevdiler Yani ortada sivil toplum diye bir totem var herkes önünde bir eğilip el çırpıyor da başka , bir şey olmuyor Çünkü totem -yani biz hepim , iz- henüz uykuda arada gücünü

göstermek için bir silkindiğinde azıcık yer sarsılıyor da bürokrat siyasetçi belediyeci koşup aman totem , işte sana , bir adak iki budak diye bizi susturuyor Hiç değilse yeni yolcu vapurlarını kendimiz seçtik diye seviniyoruz 2010 galiba totemin iyice uyanması için bulunmaz bir fırsat olarak karşımıza çıktı HABITAT'tan on beş yıl sonra Devrimin ikinci aşaması Tabii bizler uyanmak istiyorsak Böyle sembolik olaylar bazen büyük uyanışlara yol açar Korhan aynı ütopyacı duygularla önce İstanbul'un Avrupa Kültür Başkenti olma girişimini başlatan şimdi de 2010 Ajansı'nda şehir projelerinden sorumlu yürütme kurulu üyesi olarak çalışan elini her daim taşın altına koyan bir mimar Bu adam peygamber değil düşündüğü her şey ille doğrudur diye bir iddiası da yok, ama söylediklerini dinlemekte yarar var

Neden? Çünkü olay İstanbul için bir ölüm kalım meselesi: Ya yönetilir ve yaşanılır bir şehir olmaya doğru adım atacak ya da iş tamamen çığırından çıkacak tam felakete dönüşecek

Korh , an'ın ifadelerini kullanayım: Şehirdeki değişimi bize dayatılan bir kader gibi yaşamaktan kurtulamazsak canlı şekilde mezara koyulmuştan beter olacağız , herhangi bir depremden ya da sürekli savaş halinden bile daha fazla enerji yok eden bir süreç başlayacak

Teşhis bu kadar dramatik olunca işi somuta indirgemek için bir anket sorusu sor , dum Korhan'a: 31 Aralık 2010 gecesi neyi başarmış olsak rahat uyurdun? ,

Hiç tereddütsüz cevap verdi: Marmaray.

Eğer Marmaray sadece bir ulaşım projesi olarak kalmaz da yaratacağı dönüşümü hepimiz ortaklaşa yönetebilirsek özlediğimiz yeni şehir modeline adım atmış olacağız , Korhan Gümüş'e göre

Bir ucu Söğütlüçeşme önemli çalışmalara sahne olacak ama asıl diğer ucu Yenikapı başka hiçbir kültür başkentine nasip ol , mayan yeni bir modernleşme ve demokratikleşme fırsatının merkezi

Neden Marmaray, neden Yenikapı? Çünkü şu anda Avrupa'nın en büyük "transfer merkezi" orada kuruluyor Ulaşım toplu taşıma gibi kelimeler artık yeterli değil olayın çapını anlatmaya!

Dolayısıyla orada istasyon kurulacaksa alışveriş merkezi inşa edilecekse orada yaşayan sakinler veya esnaf "Haydi siz buradan gidin biz otel inşa edeceğiz" diye emrivakile karşılaşacaksa orada kalıntıları çıkan Theodosius limanı arkeolojik p , ark olacaksa bu kadar karmaşık bir çıkarlar ve iht yaçlar alanı ne sadece Ulaştırma Bakanlığı'na ne Büyükşehir Belediyesi'ne ne Fatih Belediyesi'ne ne turizmcilere ne de Lel , sektöre tek başına bırakılabilir

Mimarların şehir plancılarının sosyal bilimcilerin giderek bütün , halkın da katıldığı "çoklu" bir yönetim ve karar sistemine ihtiyaç var

2010 Ajansı şimdi bu modeli oluşturmaya çalışıyor birkaç ay sonra da bölgenin inşası için uluslararası bir yarışma açılacak Marmaray-Yenikapı İstanbul'un dönüşümü ç^bir test alanı olacak

Korhan'dan ayrılıp İstiklal Caddesi'ne çıktığımda

Marmaray çalışanları işten atılan arkadaşları için

eylem yapıyorlardı Bugün anlaşılmaya gidildiğini

okuyunca Korhan'ın sorusu kulaklarımda çinladı:

Teknokrasi siyaset işbirliğinin yarattığı dayatmacı modeli kültür yoluyla nihayet dönüştürebilecekmiyiz?

niuferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kültürel endişe

Nilüfer Kuyaş 19.03.2010

Bir süre önce elime bir kitap geçti. Türkiye'de demokrasi giderek liberalleşiyor, önemli dönüşümler oldu, bu yoldan geri dönüş artık bayağı zor diyen, dolayısıyla politik kültürün değişebileceğini savunan bir kitap bu.

Yazarının Türkiye'yi tanımaya çalışan Yunanlı bir siyaset bilimci olması ayrıca ilginç geldi bana.

Ioannis Grigoriadis, Bilkent Üniversitesi'nde hocalık yapan, hem de Atina Üniversitesi'nde Avrupa ve Dış Politika Araştırmaları Vakfı'nda görevli bir bilim adamı. Macmillan Yayınları'ndan çıkan kitabının adı Avrupalılaşıma Sınavları: Türk Politik Kültürü ve Avrupa Birliği.

Kitap Türkiye'nin AB üyeliğine resmen aday olmasından beri meydana gelen değişimi gerçek bir bilimsel tarafsızlıkla ele alıyor. Ama bütün görüşlerine katılamadım. Belki dışarıdan baktığı için, fazla iyimser geldi bana. Bazı görüşlerine ise yüreктen katıldım.

Mesela, Kemalist modernleşme projesinin en zayıf halkası politik kültürdür görüşü bence doğru. Şark devletinden Avrupa devleti yaratmak dev bir proje, tamamlanamayışına şaşırmmamak lazım.

Yazar bunu, bireyleri "tebaa" olarak gören politik kültürden "katılımcı" politik kültüre geçiş olarak tanımlıyor. Osmanlı-Türk geleneğinde devletin her şeyin üzerinde "aşkın" bir güç olarak algılandığı ve yurttaşları halen devletin boyunduruğunda gördüğümüz doğru.

Bunu bir yana bırakıp Avrupa'nın geliştirdiği "faydacı" devlet anlayışına, yani katılımcı politik kültüre evrilmeyi ne ölçüde başarabildik? Bireyi temel değer olarak alıp devleti onun hizmetinde gören anlayışı benimseyebildik mi? Çoğulcu müzakere üzerinde yükselen "liberal Avrupa paradigmasına" ne kadar geçebildik? Herhalde çok az.

Ben bunun temel nedenini "kültürel endişe" diye tanımlıyorum.

Batılı güçlerin açıkça yok etmeyi hedefledikleri Osmanlı devletinin enkazından modern bir devlet yaratıldı, o ulus-devleti şimdi Batılı güçler özellikle de Avrupa içine almakta hâlâ zorlanıyor, hatta dışlıyor. Bunlar henüz taze travmalar. O travmaların üzerine bir de çok gecikerek gelen milliyetçiliği koyun, kültürel kimliğimizin hâlâ karmakarışık olmasına şaşmamak gerek.

Bu ülkede büyük çoğunluk kendini hâlâ öncelikle Müslüman olarak tanımlıyor. Liberallik eğer bireyin kendi hayatı hakkında olabildiğince özgür kararlar alması demekse, bu ülkedeki kültür hem liberal değil, hem de birey asla temel değer haline gelemedi. Bireyin temel değer olmadığı yerde sekülerleşme tam gerçekleşemez. Halbuki Kemalist hareketin en büyük hedefi sekülerleşmeydi. Bugün çağdaşılaşma diye tanımladığımız bu kültürel devrim, bütün politik devrimlerden daha önemli bir dönüşüm ve Kemalizmin asıl temelidir bence. Ama henüz başarılamadı.

Politik kültür bir yok edilme endişesi ve savunma refleksiyle kurulduysa, irfanı hür vicdanı hür bireyin varlığına izin vermez; o birey ortaya çıkmadıkça insanlar aynı savunma refleksiyle bireyliklerini milliyetçiliğe, etnik kimliğe ya da din örtüsüne teslim ederler. Bu iki içgüdü kısır döngüyle birbirini besler ve hem politika hem de kültürel alan bunun kavgasıyla sakat kalır, kültürel endişe azalacağı yerde büyür.

Güncel bir siyasi örneğe bakalım: Bu ülkenin başbakanı bir yıl önce yaptığı Düzce konuşmasında, vaktiyle farklı etnik kimlikler ülkemizden kovuldu, bu faşizan bir yaklaşımdır dedi; aynı başbakan bugün, birkaç ülke parlamentosu Ermeni soykırımını tanıdı diye, ülkemde kaçak çalışan Ermenileri sınır dışı etmek zorunda kalacağım diye bir tehdit savuruyor.

Bu ikisi aynı kişi mi? Evet, aynı kişi.

AKP, ülkedeki otoriter politik kültüre sadece siyasetçilerin üzerindeki askerî-bürokratik devlet vesayetini kırmak için karşı çıktı, yani kendine yaşama alanı açmak için; ama aynı otoriter politik kültürü, yani bazı konuları siyasetin alanına sokmayıp tabu haline getirmeyi, kendi işine gelmeyen konularda, kendisi de kullanıyor.

Gerekirse basına bile baskı uygulayabiliyor.

Bir taraf Müslüman-Sünni kimlik dışında bir dünya tasavvur edemiyorsa, diğer taraf ise eskimiş, dar bir devlet ideolojisinden çıkmaya korkuyorsa, bu iki kültürel endişeden liberallik çıkmaz. Çıksa çıksa Ahmet Altan'ın dünkü yazısında güzel ifade ettiği gibi kâh yuhalandığımız, kâh alkışladığımız bir icraat karmaşası çıkar. Asıl mesele yuhalamayı da alkışlamayı da bırakıp, mesafe alarak, bu kültürel endişeye neşter atabilmek bence.

Sözünü ettiğim kitabın yazarı Grigoriadis, Türkiye'nin liberalleşme çabasında dört alan üzerinde yoğunlaşmış: Devlet yapısı, sivil toplum, ulusal (etnik) kimlik ve sekülerleşme. Bunların bazılarında kendini savunmak için bile olsa AKP'nin attığı bazı liberalleşme adımlarının önemli açılım yarattığı kanısında. Ben o kanıda değilim maalesef.

Bu kültürel endişeyle siyaset yaptığı sürece Türkiye'nin mevcut herhangi bir partisi bence ne sivil toplumu meşru sayar, ne azınlık politikasını liberalleştirebilir ne de gerçek vicdan hürriyeti sağlayabilir.

niluferkuyas@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bu ödül okura da verildi

Nilüfer Kuyaş 26.03.2010

Kültürel kimliğimizdeki "temel yetersizlik duygusunu" konuşuyoruz Nurdan Gürbilek'le; çünkü o, kültür incelemesiyle edebiyat eleştirisini sık görmediğimiz tarzda birleştiren, okuru aydınlattığı kadar huzursuz da kılan ikircikli denemelerin yazarı.

Bugüne kadar, "Türk ruhunu", o ruhun yarattığı çelişkili ürünler yoluyla, bazen neredeyse psikanalist bakışıyla irdeleyen altı kitap yazdı, özgün bir damar yarattı, eleştirel deneme alanında çok dar kalmış bir yolu genişleterek iyice görünür kıldı ve bence bu sanatı dünya çapında denecek bir düzeyde icra ediyor.

Bunu yaparken popüler kültüre de iyi edebiyat kadar dikkatle bakan bir yazar Nurdan; kültürümüzdeki eksiklik ve endişe gibi duyguların izini sürerken basit bir afiş ya da fotoğrafla, karmaşık bir roman arasında ipucu yakalamak açısından fark gözetmeyen, bağlantılar bulan, sosyolog bakışını yedekte tutan bir yazar. Üstelik sözünü ettiği tereddütlerden hepimiz gibi nasibini almış biri olarak kendi payını da gizlemiyor, akademik üst kimliğe sığınmıyor, kişisel bir sesle kuruyor kitaplarını, yukarıdan söz almıyor, okuruyla kurduğu eşitlik üzerinden soru soruyor.

Deneme, hem okumayı hem yazmayı çok sevdiğim bir tür ve denemede en önem verdiğim şey düşündüğünü yaşamaktır, okurla paylaşılan düşünceye sindirilen yaşanmışlık çok değerlidir benim için. Nurdan'da bu içtenliği bulduğum için her kitabını heyecanla beklediğim, hayranlıkla okuduğum bir yazardır ve şimdi okur olarak kendimi ödüllendirilmiş hissediyorum, çünkü Nurdan Gürbilek Can Yayınları'nın bu yılki Erdal Öz Edebiyat Ödülü'nün sahibi.

Nurdan nasıl bir eleştirmen olduğunu bazı pasajlarında sanki ele vermek ister gibidir; işte *Kötü Çocuk Türk* adlı kitabında (Metis Yayınları, 2001) böyle bir pasaja bakıyorum:

"Eleştiri de tıpkı roman gibi kendi koşulsuz hayranlık ve kızgınlıklarıyla; kendini özerk başkalarını züppe, kendini doğal başkalarını taklit ya da tam tersine kendini modern başkalarını taşralı gören yanıla didişerek ilerleyebilir. Eleştiride züppece bir kibrin olduğu kadar taşralı bir gururun da dağıldığı bir an olmalıdır.

Eleştirinin bu açmazın dışına çıkabilmesi gerekir; dışına çıkabilmek ise çoktan içinde olduğunu bilmekten geçiyor. Adı, bu yüzden eleştiri.”

İşte bu farkındalık bence Nurdan Gürbilek’i yaratıcı bir eleştirmen yapan özelliği; bu yılki jüri başkanı Cevat Çapan’ın çok güzel vurguladığı gibi eleştirinin de yaratıcılık olduğunu gösterdiği için aldı bu çok hak edilmiş ödülü; bunun görülmesi kültürümüz açısından bir üstünlük. Bir denemeciye de büyük edebiyat ödülü verilebileceğinin tescili. Deneme Türkiye’de artık daha çok okunan, önemi anlaşılan, değeri bilinen bir tür haline geldi.

Montaigne’den beri insanın kendini anlama çabasıdır deneme; eleştirel deneme ise bir toplumun kendini değerlendirme arayışı olabilir. O nedenle izini sürdüğü bazı önemli temaları konuşmak için buluşmak istedim Nurdan’la, sevgili bir arkadaşımı tebrik etmek arzusunun yanı sıra.

Neden “çocuk kalmışlık” temasını çok vurguluyor mesela? Güçsüzlük duygusu, diye cevaplıyor Nurdan; modern kimliğimizi başkasının bakışıyla, Batı’nın aynasıyla kurmuş olmaktan gelen bir büyümemişlik, hayranlıkla diklenme arası bir yaralı gurur, kendi zayıflarına zalim davranıp daha güçlü olan karşısında mağdur rolüne geçmek. Başlangıcından günümüze kadar Türk romanında ironik yansımalarını bulduğu bir kültürel ruh hali.

Sen yaşadın mı bu güçsüzlüğü dediğimde gülümsüyor Nurdan; öğretmen anne ve subay babayla çocukluğu Anadolu kasabalarında geçmiş; kasabadayken oranın güçlüsü olup, büyük şehirde taşralı muamelesi görmenin çelişkisini ve ezikliğini yaşadığını söylüyor. Kökenimiz her neresiyse, hayalimizdeki bir merkezden uzaklığın ezikliğini hepimiz yaşadık.

Peki, ulusal endişe? Türk yazarı ne yazarsa yazsın o endişeden niçin sıyrılamıyor? Kanada’da doktora yaparken “gecikmişlik” duygusunu tadan bir Nurdan’a soruyorum bunu.

Batılı bakış bizim her edebiyat eserimizde ısrarla ulusal alegori görmek istediği için mi? Bunların hepsi Nurdan’ın kitaplarında ele aldığı temalar.

Evet, küresel edebiyat piyasası bize hâlâ “kendi dünyanı anlat, bana oryantal bir yemek sun” diye bir işbölümü dayatıyor, Nurdan’a göre; öte yandan dünya edebiyatlarının birbirini daha çok görür hale gelmesi de aynı sürecin olumlu yanı diye ekliyor.

Ulusal endişeyi aşan evrensel temalar geliştirebilecek miyiz? Nurdan, edebiyatımızda 1950’lerde yeşeren sıkı modernist ve deneyci açılımın bunu zaten başardığını ama 1980’lerde o damarın yok olduğunu, okuru daha çok gözeten piyasacı bir üretimin başladığını söylüyor. Kendisinin denemede o deneysel, modernist açılımın devamcısı olmaya çabaladığı bir gerçek. Eğer Türkiyeli yazar Türkiyeli olmanın endişesinden veya yaralı gururundan arınarak yazmaya başlarsa, bunun haberini alacağımız ilk birkaç eleştirmenden biri de Nurdan Gürbilek olacaktır, şüpheniz olmasın.

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ferzan Özpetek’in tekinsiz sofraları

Nilüfer Kuyaş 02.04.2010

Şişhane’nin en yeni, şık-salaş tipi restoranı Public’teyiz; büyük sofrada sinema eleştirmenleri buluşmuş. Ben dış kapının dış mandalı, üstelik geç gelmişim, kenardaki bara tünüyorum; tek amacım, on yıldır görmediğim

Ferzan'la hasret gidermek.

Bir gece önce izlediğim *Serseri Mayınlar* filminin güzelliği, sabaha kadar içime işlemiş, yemek görecektir gözüm yok. Ana yemeklerden tatmadım, başlangıçlar lezizdi, ama en güzeli sakızlı muhallebiydi ve gördüğümüz film o sakızlı muhallebi kıvamındaydı –dramı, komedisi tam yerinde, sütün koyuluğuyla şekerin inceliği orantılı, sakızın hafif acısı bize hayatın kederini ve coşkusunu aynı anda tattırıyor.

Ferzan'ı büyük bir sinema ustası yapan özelliği o yemekte tekrar keşfediyorum; çünkü hepimiz aklımıza takılan "havada kalmış" ayrıntıları soruyoruz vık vık, Ferzan ise bazı şeyleri uzun uzadıya açıklamayı sevmediğini söylüyor.

İşte onun sırrı burada: Hansel ve Gretel'deki ekmek parçaları gibi, izleyiciye işaretler bırakıyor, onları takip ederek duyguların kökenine, gerçeğe doğru yol alıyoruz. Onun sinemasında hep bir romancılık tadı vardır. Kendimiz anlayalım istiyor, keşfetme hazzını elimizden almıyor.

Daha Ferzan ağzını açmadan, bütün soruların gereksiz olduğunu, cevapları zaten bildiğimi anlıyorum. Bir film uzun zaman ruhunuzda yankılanırsa bunu yapabilirsiniz ancak. *Serseri Mayınlar* insanı incelikte sarsan bir film.

Esas kız neden o lüks otomobili anahtarıyla çizdi, dikiz aynasını topuğuyla parçaladı? Spor ayakkabılarını çıkartıp, kendi arabasının bagajında yedek tuttuğu nefis topuklu sandaletleri neden bir bir denedi? Bu kadarcık şeyden onun zeki, zarar görmüş, dik kafalı ama dişiliği ve kırılabilirliği yitirmemiş biri olduğunu anlıyoruz. İşte iyi sinemanın gücü: Az şeyle çok şey söylemek.

Esas oğlan da aynı şeyleri anlıyor. Çünkü esas oğlan tesadüf bu sahneleri uzaktan gizlice izledi, az sonra resmen tanışacağını bilmediği bir genç kadını en beklenmedik şekilde yakından tanımış oldu.

Babaanneden babaya, ondan da iki oğla devredilen makarna fabrikasına yeni bir ortak gelmiş, bu güzel genç kadın da ortağın kızı. Esas oğlanla film boyunca fabrikayı birlikte yönetecek, yaklaşacak, farkına varmadan imkânsız bir aşkın içinde bulacaklar kendilerini.

Halbuki esas oğlan gey bir adam; o tanışma yemeğinde sırrını herkese açıklayacaktı güya. Peki, neden abisiyle daha önce bu büyük açıklamayı prova ederek, olası sonuçlarını tartışarak, fabrikanın bahçesinde futbol oynuyorlar?

Çünkü ağabey de gizli eşcinselmış meğer; kardeşine fırsat bırakmayıp o yemekte kendi sırrını açıklıyor, aynı prova ettikleri gibi. Ve öngördükleri sonuç onun başına geliyor: Baba onu evlatlıktan reddediyor, üstüne bir de kalp krizi geçiriyor, bizim oğlana son umut diye sarılıyor, esas oğlan da başkalarının beklentileri yıkılmasın diye kendini –şimdilik- feda ediyor, sırrıyla başbaşa kalıyor.

Ferzan Özpetek sinemasında ilişki yumaklarının çözülüşü ya da aile gerginlikleri, hep yemek sofrasında cereyan eder. O gün Şişhane'deki sofrada gazetecilerle yemek yerken de Ferzan büyük içtenlikle minik sırlarını açıklıyor: Annem aile yemeğine önem verir, ciddi sorunlar sofrada tartışılın istemezdi; Public size filmdeki yemeklerden hazırladı; Evet, Hollywood, filmi yeniden çekmek isterse memnuniyetle satarım.. ve daha bir çokları.

Filmin ikinci önemli sofrası sahnesinde esas oğlan gey olduğunu açıklamak yerine, yazar olduğunu açıklıyor ve makarna üretmeyi değil yazar kalmayı istediğini söylüyor ailesine; gerçek duyguları açıklamak, gey olduğunu açıklamaktan daha büyük şok etkisi yaratıyor. Çünkü o ailede –her ailede olduğu gibi- gerçek duygular hep saklanmış. Bastırılan her duygu patlamaya hazır bir mayın.

Düğümü bilge babaanne çözüyor: O da vaktiyle beklentileri yıkmamak için yanlış adamla evlenmiş, gerçek aşkını hayat boyu saklamış; evlatlarını uyarıyor: Ailemizin sevgisini kaybederiz diye korkmayın, önyargıya ve

beklentilere teslim olmayın, kendiniz olmaya bakın. Ama dinleyen yok. Baktı olmuyor, ölümü seçerek uyandırıyor babaanne herkesi.

Henry James'in dediği gibi, bazı insanlar ölümleriyle de hayatımızı zenginleştirir.

Bazı filmler ise göründüklerinden daha derindir.

Bu film sadece eşcinsel bir adamın ortaya çıkış öyküsü değil, bu film insan mutluluğuna set çeken bütün önyargılara karşı bir film. Cinsiyet, sınıf, kültür –bütün sınırları yıkıyor.

Filmin özel gösterimini sunarken Ferzan sevimli bir şaka yaptı; Türkiye sponsoru Twiggy terliklerine takıldı, bereket bana terlik giydirmediler dedi; davetliler arasındaki ünlülerden Yılmaz Erdoğan da ona takılarak seslendi: Terlikleri ben giydim!

Sevgi ve mutluluk işte bu kadar yakında, elimizin ucunda, ama bir o kadar da uzak ve kırılgan, eğer önyargıya izin verirsek.

İstanbul Film Festivali yarın başlıyor; ama bence siz kendi festivalinizi yaratın ve *Serseri Mayınlar*'ı görün.

Her karesi İtalya taşrası yerine Türkiye taşrasında çekilmiş olabilirdi.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

81 metrekarede kader anı

Nilüfer Kuyaş 09.04.2010

Fenerbahçe Acıbadem Voleybol Takımı'nın muhteşem Avrupa finalini ekranda izlerken yaşadığım sevinci sizlerle paylaşmak istedim.

Ama Mehmet Toydemir'i tanımasam bu yazıyı yazamazdım.

1969'a kadar Fenerbahçe'nin efsane kadrosunda yer alan, üç yıl milli takımda oynayan voleybolcumuz, şimdi uluslararası ticaret ve şirketler hukuku alanında uzman bir işadamı, ama voleyboldan hiç kopmamış, yaklaşık on yıldır Fenerbahçe'nin voleybol şubesinde gönüllü çalışıyor.

Erkeklerin yanı sıra, son yıllarda kadın voleybol takımının da dış ilişkiler sorumlusu. Hem Avrupa hem Uluslararası Voleybol Federasyonları'yla yazışmaları, şampiyonalarla ilgili resmî işlemleri yürüten kişi.

"Voleybol insanın kanına girdi mi bir daha çıkmıyor."

En iflah olmaz heyecan tutkunları mı voleybola yönelir? Mehmet gülüyor: Galiba öyle.

"Rüya Takım" denen bir ekibin olduğu kadar, bir kültür adamının da profili bu yazı.

Bir takım düşünün ki daha beş yıl önce ikinci kümeden birinci lige çıkmış; ne yaparız da kadın voleybolunu ihya ederiz diye bu kadar yıldır kafa yoran komitede Mehmet de var; üç yıl önce Acıbadem firması takıma sponsor oluyor, geçen yıl şampiyonlukla sonuçlanıyor. 2010 Indesit Avrupa Şampiyonlar Ligi'nde finale çıkan bu kadro bir yıldır mevcut; ligde ve şampiyonada art arda 38 maçta hiç yenilgi almamışlar, sadece iki set kaybiyla.

Türk voleybol tarihine geçen, Rus takımını eleyen, Cannes'ı kendi sahasında mağlup eden, finalde Bergamo'ya karşı 2-0 gerideyken durumu 2-2 yapabilen bir takımdan söz ediyoruz.

Ben o final maçında tırnaklarımı yiyordum, sen ne yapıyordun dedim Mehmet'e. Saha kenarındaydım, solumda kondisyon çalıştırıcısı, sağımda takımın iki istatistikçisi oturuyordu dedi.

Neler hissettin? Heyecan tabii, ama inanç da vardı, diyor Mehmet; oyuncuların gözünde bir ışık gördüm, skoru eşitleyip beşinci sete gideceklerini tahmin ettim diyor.

Ama şampiyonlukta kendi açısından en unutulmaz ânı, Cannes'ı eleyip finale kaldıkları maçta yaşamış. Durum gene 2-2. Voleybolun yeni kurallarında, eşitlik olunca son set 15 sayı üzerinden oynanıyor. Ama iki sayı önde kalmanız gerektiği için, çekişme uzayabiliyor.

21-20 gerideyken FBA bir smaçla durumu 21-21 yapınca, Mehmet yerinden kalkmış, sahadan çıkmış. Neden? Çünkü maç bitmişti, kazanacaklarını anladım, bir seziydi, insanda zamanla bu seziler geliyor dedi Mehmet.

Onun hayatında, zamanın durduğu, her şeyin değiştiği böyle bir an var. 1969'da, Fenerbahçe 18 maç yenilmeden finale gelmiş, 2-0 geriden gelerek eşitlik sağlayan Galatasaray'la 2-2 durumdalar, son seti 15-0 kazanarak şampiyon oluyor Fenerbahçe erkekleri.

Mehmet sonra Cenevre Üniversitesi'nde hukuk okurken, sekiz yıl boyunca İsviçre'nin Chenois ve Servette takımlarında oynamış. 1973'te Servette hem kupa sahibi hem şampiyon oluyor. Mehmet de en iyi yabancı oyuncu seçiliyor.

Yani FBA'nın voleybolcu genç kadınlarının yaşadığı bütün heyecanları ilk elden tatmış birisi. Bu düzeye nasıl gelinir dediğimde, iki sözcük çıkıyor Mehmet'in ağzından: Disiplin ve inanç.

Voleybol bütün sporlardan daha çok takım işidir, 81 metrekare içinde altı kişinin, sadece yıldız oyuncu olması yetmez diyor.

Ben de şöyle düşünüyorum: Çok önemli de olsa, sadece sponsor ve para da yetmiyor galiba. O desteği başarıya dönüştürecek uzmanlık lazım. İşte o uzmanlık Türkiye'de fazlasıyla var. Spor ancak o zaman kültüre dönüşüyor. Mehmet'in büyük tevazula, hatta tutkuyla parçası olduğu bir kültür birikimi bu. Tutku olmadan hiçbir şey olmuyor hayatta.

Peki, voleybolla ilgisi olmayan ben, nasıl bu kadar kapıldım heyecan fırtınasına? Mehmet'e göre voleybol heyecana yatırım yapılan bir spor. Voleybol artık hata yapmama oyunu oldu, çünkü her topta sayı işliyor. Teknik uzmanlar heyecan artsın diye çıtayı iyice yükseltmişler: Set sayıları 15'ten 25'e çıkmış, smaç servis atılabilsin diye fileye takılıp geçen servis de geçerli sayılıyor. Sayı kontrolü hayati, yani her hareket bir kader ânı. En önemli etken ise hız.

Bir de kadın voleybolu daha estetik diye ekliyor Mehmet; erkeklerde fizik güç ön planda, bir erkek smaçının hızı saatte 150 kilometre! Elbette kadınlar da artık çok güçlü (Bergamolu oyuncuların omuz kaslarını görecektin!) ama gene de top daha çok gidip geldiği için seyir zevki daha fazla.

Türk voleybolu bu üstün çizgide kalabilir mi? Destek sürerse, evet. Şampiyonluk görür müyüz? Kesinlikle. Önemi neydi bu finalin? Türk voleybolunu çok iyi temsil ettik diyor Mehmet. Cannes şehri "Sarı Melekler" denen takımı tanıtan billboardlarla doluymuş. Bu başarı geleceğe ne bırakır? Bütün takımlar motive olur, daha çok genç kadın voleybola yönelir.

Sporu böyle estetik düzeye çıkartmak önemli iş. Mehmet'e göre bu düzeyde oyuncular yıldız oluyor, o 81 metrelik sahnede bir nevi şov yapıyorlar.

Fenerbahçe Acıbadem takımını kutlarken, Mehmet Toydemir'in kişiliğinde bütün kültür adamlarını da selamlıyorum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Nasıl yaşamalı

Nilüfer Kuyaş 16.04.2010

Tolstoy hayatı boyunca bu soruya cevap aramış. Romanlarının tümü, kendine bu soruyu soran insanların güzeli ve iyiyi bulma çabalarına odaklıdır.

Radikal adammış; hayatı tutkuyla sevdiği halde hep yokuşa sürüyor; kendisiyle didişiyor; kadınlara düşkün ama sürekli perhiz peşinde; yaşlılığında vejetaryen olmuş, Budizm'e ilgi duymuş, Gandi'ye mektup yazmış. Aile hayatını önce yüceltirken, giderek evlilik karşıtı hatta kadın düşmanı kesiliyor.

En büyük saplantısı, modern insanın yalnızlığını iyileştirme arzusu. Mevcut dinlerin hepsini ikiyüzlü buluyor. Ahir zaman peygamberliğine eğilim gibi bir zaaf taşıyor içinde.

Kendisi dahil bütün insanları bencillığe iten, mal mülk ve zevk peşinde koşturan, şiddeti egemen kılan koşullardan arınmak arzusu –romanlarını da yönlendiren etik arayış- ileri yaşlarında bu büyük sanatçıdan büyük bir fanatik çıkartmış ortaya.

İstanbul Film Festivali'nde uluslararası yarışma bölümünde gösterilen, Amerikalı yazar Jay Parini'nin romanından uyarlanmış *Son İstasyon* filmi bu yaşlı fanatiğin trajedisini gösteriyor. ("Aşkın Son Mevsimi" gibi anlamsız bir Türkçe ismi bu filme kim taktı bilmiyorum.)

Filmde ömrünün son yılındaki Tolstoy'u, kırk sekiz yıllık karısı Sofia ile feci bir savaşın içinde görüyoruz. İnsana evlilik cehennemdir dedirten bir savaş bu.

Altmış yaşında roman yazmayı bırakan, kendini toplumun iyileşmesine adanmış bir Tolstoy var karşımızda; sahtekârlıkla suçladığı Kilise tarafından aforoz edilmiş, toplumdaki eşitsizliğe ve savaş yanlısı politikalara karşı kalemiyle mücadele ediyor.

Tolstoy için artık bugünün diliyle angaje bir yazar demek bile yetersiz; o, tam anlamıyla bir rejim muhalifi. Ama düşünceleri temelde politik olmaktan çok etik ve manevi olduğu için, kendini bir kitle tarikatının ruhani lideri rolünde buluyor.

Her ruhani lider gibi onun da yanında kraldan çok kralcı bir "ikinci adam" var; hareketi onun adına yöneten ve büyük adamın her sözünü defterine not eden, sinir bozucu aristokrat çömezi Vladimir Chertkov.

Tolstoy, özel mülkiyetten nefret ettiği için kendi topraklarını kooperatif tipi bir komün haline getirmiş, kölelerini azat etmiş, şimdi de kitaplarının bütün yayın haklarını ve gelirini bu vakıfa devretmeye hazırlanıyor ve işte o noktada kızılca kıyamet kopuyor; karısı bu çılgın kararı engellemek ve Tolstoy'u kurtarmak için Chertkov'la kıyasıya vuruşuyor.

Yaşlı Tolstoy'un sonunda dayanamayıp karısından ve evinden uzaklara kaçışı içler acısı bir durum tabii. Örnek bir hayat yolculuğunda son durak olan yer, 1910 yılında 82 yaşında son nefesini verdiği ücra bir tren istasyonu. Dünya basını kapıda toplanmış, ünlü haber sinemacısı Pathe bile orada.

Burada bir parantez açayım.

Tolstoy'un romanlarında bizi en etkileyen estetik unsur, hayatın özünü sanatta yeniden yaratan manevi bütünlük izlenimidir. Karakterlerin başına gelenler hem kader dediğimiz önlenemezlik akışında cereyan eder, hem de o insanlar tamamen kişiliklerine göre yaşar ve kişiliklerine uygun şekilde ölürlər; en trajik hayatta bile insanın kendisi olmak, kendine sadık kalmak gibi yüceltici bir mutluluğu vardır.

Dostoyevski'de ise insanlar histerik bağırtılar ve yapay acılar içinde, günah işleye işleye Tanrı'ya yürümek gibi, sansasyona dayalı, aşırı dramatik sahnelerde çırpınıp kıvranırlar. Manevi bütünlük sonradan eklenmiş, ideolojik bir süstür Dostoyevski'de, Tolstoy'daki gibi derin bir insani gerçeklik olmak yerine.

Tolstoy'un sonunda bir Tolstoy karakteri gibi değil de bir Dostoyevski karakteri gibi ölmesi, herhalde hayatın cilvesi dediğimiz şeyin en karanlık örneği olmalı.

Belki diye düşünüyorum, bir sanatçının (ya da herhangi bir insanın) ne kadar yüce olursa olsun fikirler ve ilkeler uğruna kendine ihanet etmesinde bir yanlışlık var. Yani fanatizmin ve her tür ideolojinin nihai kötülüğü.

Acaba Tolstoy vaaz vermek yerine roman yazmaya devam etseydi ne olurdu? İnsan kardeşliği ve sevgi uğruna bile olsa sanatına ihanet etmeseydi, sonu gene böyle hazin olur muydu? Yoksa o ölüm ona en yakışan son muydu?

Filmden çıkarken kendime bir başka soru daha sordum: Angaje sanatçılığa hâlâ inanıyor muyum? Yoksa sanatçının angajmanı açıklamalarında değil de yapıtlarında mı olmalı?

Haksızlığa ve kötülüğe karşı çıkmak gibi bir manevi yükümlülük vicdan sahibi herkes için sözkonusu elbette. Nasıl yaşamalı sorusunun cevabını hiçbirimiz bilmiyoruz. Ama başkalarına nasıl yaşamaları gerektiğini öğretmeye kalkışmamak belki de doğru cevaba atılmış bir ilk adım olabilir.

Tolstoy'u mutsuz eden şey –ki asıl fanatizm budur- kendisiyle didişmesini başkalarına örnek gibi dayatmasıydı. Halbuki romanlarında belki cevabı çoktan bulmuştu: İnsan için asıl kötülük sahte olmak, asıl iyilik ise sahici kalmaktır, sahiciliği zaaf ve kötülük barındırsa bile. İnsan için tek özgürlük samimiyettir.

Ama bu Tolstoy'a yetmemiş belli ki; manevi açgözlülük diye bir şey de var galiba.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Burunsuz ülke

Nilüfer Kuyaş 23.04.2010

Yumrukla kırılan ikinci burnu da görünce, zihnim absürd bir diyara doğru yola çıktı. Tuhaf bir ülkede buldum kendimi. Kimsenin burnu yoktu. Herkesin ya burnu kırılmış ve sargılıydı, ya da burnu büsbütün yok olmuştu, yerinde yeller esiyordu. Tıpkı Gogol'ün *Burun* adlı o kara gülünç, korkutucu hikâyesinde olduğu gibi.

Sanki bir rüyada kaybolmuştum. Burunlar serbestçe ortalıkta geziniyordu, insanlar da azap içindeydi. Galiba sadece burunları değil haysiyetleri de kırılmıştı.

Aynaya baktıkça çığlıklar atıyorlardı. Burnum, eyvah, nereye gitti, şimdi falanca nüfuzlu müsteşar, feşmekân kudretli işadamı yüzüme bakmayacak diye ağlıyor, sonra onların da burunsuz olduğunu anlayınca korkudan büsbütün feryat ediyordu insanlar, hani demokrasi yok olsa kimse bu kadar üzülmeyecekti neredeyse, hatta zamanla madem herkes burunsuz, belki sakıncası yoktur, o kadar da kötü sayılmaz diye teselli arar oldular.

Gerçi bu teselli uzun sürmüyordu, kayıp büyüktü ve alışması zordu, acı feryatlar olağan hale gelmişti, kayıp burunlar için süresiz yas ilan edilmişti. Fakat hiçbir yetkili çıkıp da burunsuz haliyle akla yatkın bir açıklama yapamıyordu tabii. Kayıp burunlar ise aldırmasızca bağımsızlığın tadını çıkartıyor, lüks otomobillere binip hız sınırlarını aşıyor, gece kulüplerinde içip rezalet çıkartıyor, hatta ülkedeki modaya uyarak acaba burun cumhuriyeti kurabilir miyiz diye skype üzerinden bağlantı kurup darbeyi gizli örgütler kuruyorlardı. (Gogol'ün burnu atla dolaşır ama güncellenmiş bir versiyon bu.) Gazete manşetleri, televizyon programları burun tartışmalarından geçilmiyordu. Konuşan herkes burunsuzdu.

Nasıl olduysa benim ve tek tük bazı insanların burunlarımız hâlâ yerindeydi ama sevinemiyorduk, garip bir azınlık olmuştuk. Eskiden başka ırka, başka dine ait olanlar nasıl dışlanıyorsa şimdi biz burnu yerinde olanlar ortada kalmıştık, laf atanlar hatta daha ileri gidenler vardı, ender de olsa grupların toplandığı ve burnu var diye birkaç kişiyi linç etmeye kalkıştığı duyulmuştu, emniyet güçleri baş edemiyordu çünkü onların da burnu yoktu, en ufak otoriteleri kalmamıştı.

O ülkede sanki korkunun, nefretin, akıldışı güdülerin, siyasi kavganın, dramatik pozlara girmenin, kısacası her tür saçmalığın simgesi olan burunlar alay eder gibi bize nanik yapıyorlardı.

Kötü bir rüya gibi içine düştüğüm bu ülkeden nasıl kurtulacağımı bilemedim.

İtiraf etmeliyim, tam o sırada Şostakoviç'in aynı Gogol hikâyesinden yola çıkarak bestelediği *Burun* operası için çok sevdiğim çağdaş sanatçı William Kentridge'in yarattığı sahne düzenlemesi üzerine bir makale okumuştum. New York'ta Metropolitan Operası'nda da bir burun gezinmiş mart ayında. Oradan etkilenmiş olabilirim. Kentridge epey eğlenmiş, akrobasi yapan burunlar, Stalin ve Lenin nutukları, Sovyet tarihinden görüntülerle sirk meydanına çevirmiş sahneyi.

Fakat bir burun, ait olduğu insanın suratından kurtulduğuna bu kadar mı sevinir? Hayret ettim doğrusu. Demek ki burunlarımız bizden memnun değiller, özgür olmak istiyorlar diye düşündüm. Fakat ne anlama geldiği konusunda en ufak fikrim yoktu. Tanıdık dünyanın çivisi çıkmış, her şey altüst olmuştu.

Konuştüğümüz dil de etkilenmişti. "Burun" kelimesinin yasaklandığı Abdülhamit devri gibi içinde burun geçen deyimleri kullanamıyor, düzgün cümle kuramıyorduk.

Ne de çok deyim varmış burunla ilgili! Kibirli birisi için burnu havada demek imkânsızdı, çünkü burnu zaten havadaydı. Burnu düşse yerden almaz demenin manası kalmamıştı. Kötü bir kokudan burnumuz düştü diyemiyorduk. Burnundan kıl aldırmayanlar bütün ayrıcalıklarını yitirmişlerdi. Burnunun ucunu görmüyor musun diye çıkışamıyorduk kimseye. Hakikat burnumuzun dibindeymiş de haberimiz yokmuş gibi şeyler söyleyemiyorduk, felsefe de etkilenmişti. Artık burunlarımızı bulsak bile hiçbir şey aynı olmayacaktı. Bilin bakalım hangimizin burnu daha büyük!

Sonunda beni gene Gogol'ün hikâyesi kurtardı. Zaten öyle feci durumdaydım ki, *Bir Delinin Hatura Defteri*'ndeki gibi tarihler icat etmeye başlamıştım, bu akıl almaz olay nisanın 49'unda ve 4089 yılında cereyan ediyordu örneğin.

Fakat işte olayları uzaktan hoşnutsuzca seyreden burunlu azınlıktan birisi çıkıp, "aydınlanan yüzyılımızda böyle saçmalıklara nasıl yer verildiğine, hükümetin bu akıl almaz işlere niçin el koymadığına şaşırıldığını söylüyor."

"Fakat daha da tuhafı," diyor Gogol, "nasıl oluyor da yazarlar böyle konuları ele alıyorlar? Hiç anlamıyorum! Birincisi, böyle yazıların yurdumuza hiçbir yararı dokunmaz. İkincisi, ikincisi de öyle, hiçbir yararı yok efendim!"

Sonra ne mi oldu? Sormanız bile abes. Olay burada koyu bir sis perdesine bürünüyor, sonraki gelişmeleri öğrenemiyoruz elbette!

Siz en iyisi Can Yayınları'ndan Mehmet Özgül'ün nefis çevirisiyle çıkan *Petersburg Öyküleri*'ni alıp okuyun. Okumadım dersiniz küçümseyip burun kıvrıran olabilir.

2010'a dönersek 23 Nisan bayramınız kutlu olsun.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Tango

Nilüfer Kuyaş 30.04.2010

Tango ikinci vatanım oldu. Abartmıyorum. Kendimi hiçbir yerde bu kadar yabancı ve yalnız, ama bir o kadar da kendime ait hissetmedim.

Benim için yeni bir duygu. Daha önce kime, nereye aittim? Elbette hiç kimseye ve hiçbir yere, ama çok güçlü bir ait olma ihtiyacım varmış, şimdi anlıyorum. Tango yapmaya başlayınca aidiyetin işe yaramadığı, farklı bir ülkeye adım attım. İlk vatanım edebiyat kadar karmaşık, belki daha esrarengiz bir ülkeydi.

Öyle bir ülke düşünün ki, orada hiç kimse bir başka kimseye ait değil. Her birey kendinden sorumlu. Dans ettiğiniz insanlara karşı da bir sorumluluğunuz var, adına eşitlik diyebilirim. O eşitlik temelinde bir yolculuk başlıyor sonra.

Hiç kendi merkezimize yolculuk yaptınız mı? Jules Verne'in *Arzun Merkezine Seyahat* romanını çocukken ne kadar tatlı bir korkuyla okumuştum. Ne de olsa muhteşem bir bilimkurgu başyapıtıydı, uzay yerine gezegenin içine yol alıyorduk, bizi ne tehlikeler, ne sırlar bekliyordu. Fakat şimdi biliyorum ki insanın kendi merkezine doğru yaptığı yolculuk hepsinden daha korkutucu ve daha lezzetli.

Bu yolculukta varılacak nihai bir hedef olduğundan emin değilim. İnsanın merkezi neresidir? Herhalde nerede durmak istiyorsa orasıdır. Yerçekimi olarak bedenın bir merkezi var elbette, dans ederken hatırlıyorsunuz; omurganızla belirlenmiş, hareket özgürlüğü geniş, ama sınırları belli bir bedensel varoluş var sizi taşıyan, dünyadaki başka her nesneyle ve canlıyla ilişkinizi o duruş tanımlıyor.

Ruhun çekim merkezi ise hem tanımsız hem de sınırsız. Bence sonsuzlukla bir ilişkisi var. İşte bedenın temsil ettiği sonluluk ile ruhun uzandığı sonsuzluk dansta biraraya gelince, o yolculukta durmak olmadığını anlıyorsunuz, o yolculuğun sonu yok.

Dans etmek bu yüzden bence dünyadaki en güzel şey; tango ise dansların kraliçesi. Şöyle tanımlayabilirim: Tangoyu başladığınızdan daha çok enerjiyle bitiriyorsunuz. Karşınızdaki insanla ve müzikle alışveriş sayesinde çoğalarak size geri dönen bir enerji bu, asla tükenmiyor, siz de durmak istemiyorsunuz.

Vecd halinden söz etmiyorum. Tangoda kendini unutmak ya da kaybetmek yok, tersine giderek daha çok kendine ait olmak var, benim gibi acemiler için ürkütücülüğü de buradan geliyor. Kalp ve zihin hep uyanık. Şöyle de söyleyebilirim: Burası bir yetişkinler ülkesi. Benim gibi biraz çocuk kalmış insanların başlangıçta çok güçlük çektiği bir yer. Tango iki kişiyle yapıldığı halde, belki tam o nedenle, büyük bir yalnızlığı da barındırıyor. Çocukluk ülkesini geride bırakmış, tam anlamıyla yetişkin bir insanın yalnızlığı. Şımaracak, sığınacak, mızıyacak, ya da işi şakaya vuracak bir yer değil burası.

Benim bugüne kadar gittiğim en özgür ülke. Zaten özgürlüğün beni korkuttuğunu ve bir yanımın hâlâ çocuk kalmak istediğini orada keşfettim. Ama bir kere tatmıştım o bilginin meyvesini, kanıma girmişti, geri dönüş söz konusu değildi, müzik beni ısrarla çağırıyordu olgunlaşabileceğim umudu olan bir yere.

Müzik çok önemli tabii. Osvaldo Pugliese'den Astor Piazzola gibi büyük bestecilere kadar, henüz kıyısına bile ulaşamadığım bir müzik mirası var orada, modern uygarlığın yarattığı en müthiş müzik olaylarından birisi, cazla ve çağdaş müzikle eşit değerde, alabildiğine melez ve kozmopolit, çünkü İspanyol tangosu –Arjantin milongası- Küba habanerası karışmış burada; bir o kadar da evrensel çünkü sahici. İstanbul'un varoşlarından çıkan arabesk nasıl dünya müzisyenlerini etkiliyorsa, Buenos Aires'in liman varoşlarından çıkan Arjantin tangosu da aynı şekilde dünyanın kalp tellerini titretiyor bence. Eş ölçüde kozmopolit bir liman kenti olan İstanbul'da yüz yıldır tangonun sevilmesi ve bugün Buenaos Aires'ten sonra sayılı tango merkezlerinden biri olması beni şaşırtmıyor.

Dünya Dans Günü niçin 29 Nisan'da kutlanır bilmem, ama nisan tangoya yakışır, taze umutların müjdecisidir. Bunun anlamını Maria Dolores Pradera'nın sesiyle canlanan *Luna de Abril / Nisan Mehtabı* adlı yürek yakıcı bir Carlos Cano bestesinde buldum.

(Hani şu Attila İlhan'ın bir şiirinde, gözyaşı dökmeksizin ağlayan Maria Dolores bu; tango için bir bakıma gözyaşı dökmeden ağlama sanatı de denilebilir.)

"Yaşamak için nisan, şarkı söylemek için nisan/ hissetmek, düş kurmak için nisan/ ve aşk uçup gidince/ bana acı kalır şarkı söylemek için/ nisan mehtabı kalır unutmak için/ nisan, düş kurmak için, yeni bir aşk bulmak için nisan."

Tango yürümekle başlar demişti hocalarım Serdar Sungar ve Attila Arsan. Ben de şimdi nisan gibi adımlarla, bu yeni ülkede, kendime ve insanlığa doğru yürüyorum.

Herkes tangoyu tanımak zorunda mı? Elbette hayır. İnsanın yolculuğu binbir şekil alabilir. Ama öyle anlıyorum ki tango yapanlara dil uzatanlar var. Önce Batman'da kurs açıldı diye homurdandılar. Şimdi Diyarbakır'da tango yapılmasına haramdır, günahtır, rezalettir diyenler olmuş. Belli ki bu insanlar kendilerine doğru bir yolculuğa henüz başlayamamışlar bile. Ne kadar yazık.

Dilerim her günümüz dünya dans günü olsun.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rüya metinleri-1: Çarşaf

Nilüfer Kuyas 07.05.2010

Beni bir arşıfa kapattılar. Simsiyah, uçsuz bucaksız. Ellerimle yokluyorum, ev midir, evren midir, sınırları nerede diye araniyorum, sınırları yokmuş, bitmiyor, uzay gibi, gece gibi sonsuz.

Burada yaşayacaksın dediler, burada yaşıyorum. nce hiçbir şey görmüyordum, sonra gözlerim karanlığa alıştı.

Davranışlarım acemi, hareket etmeyi yeni ğreniyorum.

Modern dans gösterileri görmüştüm başka bir hayatta, dansçılar bir örtünün altında kıpırdaşıyorlardı. şimdi benim performansıma geldi sıra; yüzer gibi hareketler yapıyorum. Bedenimle arşaf arasındaki mesafeleri lyorum, boşlukları ezberliyorum.

Delikler var arşafta pencere gibi, gözümü yaklaştırıp dışarıyı seyrediyorum; bazen de başka gözler dışarıdan mağaraya bakar gibi içeriye gözetliyorlar. Ben de onlar da bilinmeyene bakıyoruz aslında. Dua fısıldanan taş oyukları vardır böyle bazı mabetlerde, onlara benziyor kumaştaki göz delikleri, benim dışarıya, dışarıdakilerin de içeriye göz dikmesi tamamen bir inanç meselesi, yoksa görülecek bir şey yok.

Görmek ie dönük bir eylem oldu benim için. Geceyi tanıyorum; tek başıma siyah bir denizde yüzüyorum, kazazedeyim, kurtarılmam sözkonusu değil, dayanabildiğim kadar yzeceğim, yıldızlar görünmüyor, dünyanın başlangıcı gibi bir sıvı bu, gökyüzü de öylesine kapalı.

Bazen bir çadır oluyor çarşaf, orada emniyetteyim, yağmurdan ve güneşten koruyor beni, gerçi biraz fazla sıcak, bazen aşırı nemli, ama bir yuva kurabilirim içinde, kumaşta büyü gibi açılan yarıklardan bir alışveriş cereyan edebiliyor dış dünyayla; bir el azıcık para bırakıyor örneğin, erzak alıp kiler gibi istifliyorum adırdı, bir köşede ocak kurmuşum, yemek pişiriyorum. Yakın akrabalar, kadın tanıdıklar geliyor ziyarete, kolonya dökülüyor, daha daha nasılsınız diyoruz birbirimize, fazla kalmıyor hiç birisi.

Bir de bakıyorum evlendirmişler beni. Kocam dedikleri bir adam geliyor bazen içeriye. Onun gözleri alışmıyor karanlığa, el yordamıyla iletişim kuruyoruz. O da fazla durmuyor zaten. Talimat bırakıyor giderken.

Bazen adırımı sırtlayıp sokağa ıkıyorum. Başkaları için ürkütücü bir tekiyim, biliyorum, fazla konuşmuyorum, onlar da içeride zrl biri yaşıyormuş gibi bakıyorlar arşafa. Biraz da korkuyorlar galiba. Benim ne kadar korktuğumu bilseler.

Küçük eşyalarım var çarşafın içinde sakladığım. Bir mucizeyle okuma yazma öğrenmişim. Hayalet gibi girdiğim kitapçılardan aldığım kitaplar; karanlıkta görmesem de eğlenmek için yüzümü boyadığım kaç ve göz kalemi; bir de defter edindim son zamanlarda, hatiratımı yazıyorum gizlice.

Çocuklar doğuruyorum çarşafın altında, kozasına kapanmış örümcek gibi. Çarşafın içine çocuklarım girip çıkıyor serbestçe, masum oyunlarıyla neşeli sesleriyle ınlatıyorlar çadırı, sonra bir daha geri dönüp bakmadan gidiyorlar.

Kötü zamanlarımda hapisane hcreti oluyor çarşaf; kuru ekmek, biraz da su uzatıyorlar, suçum nedir, cezam ne olacak, bilinmez bir bekleyiş. Ayrıcalıklarım var, televizyon izleyebiliyorum hcremde, bugüne ve tarihe bakıyorum, hayal gücüm coşuyor bazen. 1919'da Halide Edip oluyorum, Sultanahmet'te bir kürsüden özgürlük ve direniş nutku söylüyorum. Yüzbinlerce başka çarşaf dinleyip alkışlıyor. Bazen de sıradan bir kadını 2010 İstanbulunda, para uzattığım minibüs şoförü ürkerek bakıyor elimdeki siyah eldivene. Eteklerim metro turnikesine dolaniyor.

Hayallerimde sıyrılıyorum çarşaftan; modern giyimli kadınların arasına karışıyorum, böyle yaşamak da zormuş, laf atan adam mı istersin, kırılan topuk mu yoksa yırtılan yırtma mı; üstelik çarşaf hep peşimizde, pelerine dönüşmüş bir hayalet gibi izliyor bizi, garip bir kovalamacadır gidiyor.

Çarşıftan türbana terfi etmiş kardeşlerim var, onların arasındayım şimdi de, üniversiteye girmeye hakkımız olmalı diye slogan atıyoruz. Bazıları peruk takıp giriyorlar içeriye. Benim peruk takmam anlamsız. Özgürlük nasıl göreceli, dünya nasıl tuhaf diye düşünüyorum. Birisi mikrofon uzatıyor çarşıfıma, sesleniyor içeriye, sağır la konuşur gibi sesini yükselterek: Kendi isteğinizle mi oradasınız? Ah evet diyorum, kendi seçimim, ama beyime sorun en iyisi, büyüklerime sorun.

Büyüklerim sürekli konuşup bağırıyorlar. Biri diğerini Hitler'e benzetiyor, başkası ötekini hainlikle suçluyor. Bu adamlar hiç susmayacak mı deyip, hiçbir şeyin duyulmadığı bir köşesine sınıyorum çarşıfımın.

Sonra yaz faslı başlıyor, meğer Hidrellez gelmiş. Çarşıftaki deliğin önünden beyaz bir kelebek uçup gidiyor. Çarşıftan önceyi, çocukluğumu hatırlatıyor kelebek.

Hızır İlyas yetiştiğinden olsa gerek, uyanıyorum sonra, tekrar Nilüfer Kuyaş oluyorum, aynaya koşuyorum telaşla, özgürlüğü yeniden düşünmeliyim diyorum, 2010 yılında bir mayıs gününde, ne kadar kırılğan, ne kadar mutluyum gene de, çünkü hayat çok korkunç ve hayat çok güzel.

Kimse hayat bir rüya değildir demesin bana. Hayat bir rüya ve ben hiç uyanmak istemiyorum. Daha ne hayaller kuracağım, ne insan halleri paylaşacağım diye umutlanıyorum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Dolaptaki Cadı'

Nilüfer Kuyaş 14.05.2010

Bu seferki rüya değil, korkmayın! Çok güzel bir şiirin adı.

Şairin narin sarı saçları su gibi akıyor omuzlarından. Adı da telaffuz edilemez benim için, şiirin gizemini taşıyor. Eilean Ni Chuilleanain... Bazı e ve i harflerindeki İrlanda aksanlarını kullanamıyorum bilgisayarımda... imlası konmamış bir şiir gibi kalacak ismi.

Emirgân Parkı'nda, Beyaz Köşk yakınlarında kurulmuş şiir çadırında, yuvarlak masalardan birinde karşımda oturuyordu, yanında şair kocası Macdara Woods'la birlikte.

2009'da kılpayı kaçırmıştı T.S. Eliot şiir ödülünü; bu haziranda belki Griffin ödülünü kazanır, *The Sun-Fish / Güneş Balığı* adlı yeni şiir kitabıyla. Ama pek umurunda olduğunu sanmıyorum, Eilean bana bir başka kitabının adı gibi, "rengeliğiyle evlenmiş kız" olarak göründü, ele avuca sığmaz bir İrlanda kızı, dünyevi şeylerle ilişkisi sanki hep bir masalla örülüydü.

Bir başka kadın şairin şiiri tarif edişini getirdi aklıma; Selima Hill der ki, "Şair olmak görünmez bir eşi olmaktır yanı başında, kolay değildir, ama onsuz da yapamazsınız. Yetenek yüzde on, gerisi saplantı."

Eilean'ın bir yanında gerçek kocası, diğer yanında öbür görünmez eşi, şiir oturuyordu, bir rengeliği kılığında.

"Bir kaşmir giysi kolu fısıldıyordu" cadının olduğu o dolapta, şair "konuşkan bir kiler"de görmüştü ve "ipek eşarplar yüzünü yalıyordu, oto-yıkamadaymış gibi..."

Kullandığı imgeler somutla büyü, modernle masal arasında gidip gelen bir kadın bu. "Yüz cepli zaman" diye sesleniyor bilinmeyene, tanrı Hermes'in cebindeki gizli mesaja meraklanan bir dişi Odysseus adeta (Sean

O'Brien öyle söylemişti). Belki bütün istediği, kaybettiği ülkeye dönüş yolunu bulmak. "Su" adlı şiirinde "sıyrılmış kürek ışığı ödüllendirdiğinde, suda bir saçın ipek çakımı gibi" diyordu, yakamoz tarif ediyordu. O zaman anladım, şiir sayesinde, şu dünyada yaşayan biz milyarların ortak bir kaderimiz, ortak sevinçlerimiz, ortak imgelerimiz olduğunu.

Aynı dili konuşuyoruz aslında, yüzlerce farklı lisanla da olsa, milyonlarca yürekten.

İstanbul'da üçüncüsü düzenlenen Uluslararası Şiir Festivali bu yıl İrlanda şiirini kutluyor. Ama onlarca başka şairin, bir o kadar dilde fısıldayışı dolaşüyor şehirde, Türkçeyle kucaklaşarak. Ben festivale gidemez gibi olunca, festival bana geldi. Emirgân Parkı o kadar yakınımda ki, dayanamadım.

Aileler piknikteydi, aniden çöken yaz sıcaklığında parkın zümrüt gölgeleri tatlıydı, çocuk cıvıltılarından bir kubbe oluşmuştu ağaçların üzerinde. Biz çadırımızda serin ve duruyduk, bazen meraklı çiftler durup bakıyordu kenardan, herkesin davetli olduğunu duymamışlardı. İzleyiciden çok şair vardı, azınlıkta kaldınız dedi bana Eilean, bir kerecik olsun ne mutlu diye cevap verdim.

Fransız şair Marc Delouze, önümüzde ve ardımızda sürekli açılıp kapanan zaman kapılarını anımsattı bize; Sina Akyol, sanki yaşadığımız o kısacık büyülü anlara seslendi, "Burada kal. Öğlen avlusunda. Zamanın yalın diline yerleş" diyordu.

Daha yaşanılır bir yere mi çeker bizi şiir? İstanbul'u bir aydır alevlendiren erguvanların son çiçeklerine gizlenmiş bir peri hatırlatıyor korktuğum şeyi: Ah diyor siz fazla barınamazsınız buralarda.

Nedir şiir? Açmayalım o eski tartışmayı. Sebepsiz bir armağandır diyelim. Kimin bıraktığını bilmediğimiz bir armağan, ya zamanın cebinde, ya da kayıp eşya bürosunda. İstanbul'daki şiir matinelerinin hikâyelerini ne severdik, Attila İlhan'ın meşhur kaşkolü, İsmet Özel'in uzun saçları... Büyürken o efsaneleri dinledik. Sonra şairlerimizi ateşe verdik.

Festival kitapçığında İrlanda şiirini anlatan Mary Shine Thompson hatırlatıyor, William Butler Yeats'in ilk zamanlar kendi ifadesiyle "İrlanda'nın acısını tatlandırmak için" şiir yazdığını. Ya bizim acılarımız, uğradığımız haksızlıklar? Onları da şiir mi şekerlendiriyor? Yok, bir tatlandırıcı değildir şiir, tabii anlıyorum Yeats'in teselli arayışını, ama şiirle vardığımız kıyıda acılar kum olup denize karışır, olsa olsa. Gene kitapçıktan bir alıntıda, Eilean'ın deyişiyle, şairler "vaat edilmiş kıyıya ulaşamayanlar için" şiir yazarlar.

Festival direktörü şair Adnan Özer aynı kitapçıktaki yazısında, Kavafis'in "İskenderiye görülmeden büyük şair olunmaz" sözlerini hatırlatıyor ve haklı olarak devam ediyor: Onun yanına bir de İstanbul eklenmeli. Doğru. Hem kıyıya ulaşanların, hem de ulaşamayanların İstanbul'u. Keşke her şehrimizin şiir festivali olsa. İstanbul'un ki örgütlenme açısından henüz biraz tutuk geldi bana, ama şairler ağızlarını açtığı anda, hepsi uçup gidiyordu eksiklerin.

Eilean'ın Dolaptaki Cadı şiiri bana C.S. Lewis'in *Narnia Günlükleri* romanını hatırlattı. Orada dört çocuk bir elbise dolabına girip Narnia krallığına geçerler, meşru kral Aslan'ı deviren diktatör bir beyaz cadı geçmiştir iktidara; epey mücadele sonunda büyüyü bozarlar, haksızlık düzelir.

Haksızlıkları düzeltmeseniz de yüreğinizi düzeltmek için şiir dinleyin. Daha iki gününüz var. Dolaptaki Cadı sizi bekliyor. Ben sadece haberciyim.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İyi okur

Nilüfer Kuyaş 21.05.2010

Nabokov'un *Rus Edebiyatı Üzerine Konferanslar*'ı her okuyuşta yeni şeyler öğrendiğim bir kitap.

Amerika'da, tesadüf benim de okuduğum üniversitede 1940'larda verdiği derslerin, Nabokov'a özgü titizlikle hazırlanmış notları bunlar. Bazen hayal kurarım, zaman makinesiyle henüz doğmadığım yıllara gidip, çok sonradan öğrenci olacağım okulun sıralarında oturmuş, Nabokov'un dersini dinler bulurum kendimi. Kırk not almamak için de çeşitli hilelere başvururum tabii; gelecekte geldiğim için hoca hakkında bildiklerimi yüksek not almak ve biraz da Nabokov'u korkutmak için kullanmak hoşuma giderdi.

Lolita'yı yayımlamasına daha on yıl gibi bir zaman olacaktı mesela, halbuki ben o romanı çoktan okumuş birisi olarak, aklını karıştırdım hocanın; baş döndürücü arzusuyla, sıradanlaşan doyum arasındaki uçurumda biz zavallı insanların nasıl ip cambazı gibi sallandığımızdan dem vurur, sonra da acınası halimize gülmek için serseri kılığında sarhoş ip cambazı numarası yaptığımızı anlatan büyük sözler söyler, belki henüz düşünmediği metaforları ona gaipten gelmiş bir melek gibi hatırlatarak, A+ yani Amerikan kolejlerindeki en yüksek notu alır, ayrıca sizinle bir ayrıntı konuşmam lazım diyerek dersten sonra ofisine gitmeye çalışırdım.

Ama tek bir konuda tarih değişmezdi, o da Nabokov'un iyi okur hakkındaki sağlam inancıydı. Belki de, sınavda yüksek not almak yerine, benim iyi bir okur olduğumu ona kanıtlamaya çalışırdım. Sonuç aynı olurdu, eminim.

Amerika'da verdiği o dersler sırasında çok güzel tarif etmiş iyi okuru. Hatta, iyi okuru neredeyse iyi edebiyat üretilmesini garantileyen bir kahraman olarak tanımlıyor. Şu cümlesi bana hep çarpıcı gelmiştir mesela: "Büyük bir sanatçının yarattığı bütün roman karakterleri arasında en iyi olanlar okurlardır."

Ve bu iyi okurdur, mesela, 19. yüzyılda çarların baskısına ve devrimci eleştirmenlerin vesayetine rağmen, bir tür bağımsız kamuoyu olarak, edebiyat dehalarını yaşatan, Tolstoy'dan Çehov'a bayrak yarışı gibi ilerleyen o hızlı, inanılmaz edebiyat patlamasını mümkün kılan; ve sonra da, Pasternak ya da Mandelstam gibi yirminci yüzyıl dahilerini Sovyet baskılarına rağmen yazabilir yapan; her ne kadar "zihnî dünyadaki kardeşlerinin zihinlerinden kopartılmış olsa da" iyi edebiyata ve dâhi yazarlara can veren özne, iyi okurdur Nabokov'a göre.

Ve "işte dünyadaki kardeşleri" derken, sırrı buradadır diye devam eder; yetenekli yazarların evrensel ailesi nasıl ülkelerin sınırlarını aşıyorsa, yetenekli okur da aynı ölçüde evrensel bir kişidir, zamanın ve mekânın sınırlarında hapsedilemez, tek bir toplumla özdeşleştirilemez. Sanatçıları her defasında diktatörlerden, imparatorlardan, din adamlarından, zevksizlerden, ahlakçılardan ve politik doğruculardan, polisten, sansürcülerden ve kendini beğenmiş ukalalardan kurtaran kişidir iyi okur.

Bu hayran olunası okuru size tanımlayayım, diyor Nabokov öğrencilerine: Herhangi bir ülkeye, ulusa ya da sınıfa ait değildir o. Hiçbir vicdan bekçisi ya da kitap kulübü onun ruhunu yönlendiremez. Sıradan okurun roman kahramanıyla özdeşleşip, uzun betimleme kısımlarını atlayarak okumasına yol açan çocukça duygularla yaklaşmaz okuduğu romana; iyi okur romandaki kızla ya da oğlanla değil o kitabı tasarlayıp yazan zihinle özdeşleşen okurdur.

Başka ne yapar iyi okur? Rus romanı okurken, Rusya hakkında bilgi edineceğim gibi bir yanılsamadan kaçınır mesela, bilir çünkü, Tolstoy ya da Pasternak'ın Rusyası tarihteki ortalama Rusya değildir, kişisel dehayla hayal edilip yaratılmış ayrı bir dünyadır. İyi okur genel fikirlerle ilgilenmez, somut yaratıya bakar.

İyi okur metindeki her ayrıntının hakkını verir, yazarın zevk vermek için yaptığı şeylerden zevk alır, yarattığı sihirli oyunlardan heyecan duyar. İçinden, bütün benliğiyle gülümser diyor ayrıca, sanatçının büyü dolu imgelerinden duyduğu hazla.

Daha ne yapsın iyi okur? Adeta dünyayı kurtardı. Edebiyatı kurtardığı kesin. Biraz abartılı bulsam da meramını anlıyorum Nabokov'un. Parmağımı kaldırıp söylemezdim herhalde, şu kırık not korkusundan. Fakat sonra şeytan dürterdi, dayanamazdım, öyleyimdir ben, şeytan dürter hep, dayanamam.

Biraz da göze girme arzusu mu diye düşündüğüm olmuştur. Çok ideal bir okur oldu hocam, iyi yazarla iyi okur arasında fark kalmadı neredeyse.

Alayla bakardı Nabokov ve bir cümleyle beni yerime oturturdu: "Tam da öyle küçük hanım; evrensel ailemiz biraz daha geniş olsaydı, şu anda ikinci dünya savaşını yaşıyor olmazdık."

Benim hayalime göre, bir soruyla bitiriyor: Bu derse niçin yazıldınız? Hayalimde elbette doğru cevabı verip sonunda kurtuluyorum kendi girdiğim tuzaktan: Hikâyeleri sevdiğim için. Güzel cevap! diyor Nabokov, sonra kısa bir not alıyor defterine ve ben bütün yılı (bütün bir hayatı mı desem?) oraya hakkımda ne yazdığını merak ederek geçiriyorum.

Şimdi de gerçeği itiraf edebilirim. Bazen zaafıma yenilsem bile, hâlâ iyi okur olmaya çabalıyorum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sadık Özben'e gıyabi selamlar

Nilüfer Kuyaş 28.05.2010

Yayın hayatına Levent Yılmaz'ın girişiyle yeni başlayan Helikopter Yayınları çok güzel kitaplar çıkartıyor. En yeni ürün, Sadık Özben'in Toplu Eserleri -1. Daha kitabın yalancıkdan özentiyile umutlu saflık karışımı adını görür görmez başladım gülmeye, bir daha da duramadım.

Kitabı aldığım mayıs ayının bir pazar günü annemle eşime bazı parçaları yüksek sesle okumaya kalktım, az sonra ben gülmekten güçlükle okuyabilir haldeydim onlar da karınlarını ve kasıklarını tutmaya başlamışlardı.

Birbirinden çok farklı üç kişinin deliler gibi gülerken geçirdiğimiz o akşamın kendisi dokunaklı, ferahlatıcı bir durum komedisiydi aslında.

Özellikle Sadık Özben'in yemeğe misafir çağırıp, karısı Nejla yan çizince ona inat mutfağa girmesi, bizi gülmekten mahvetti. Taskebabıyla pilavı hayal meyal hatırladığı "annesinin usulüyle" aynı tencerede pişirirken başına gelenler, benim gibi hayatın mutfağına uyum sağlayamamışlar (Tutunamayanlar mı demeliydim?) başta gelmek üzere hepimizi, her adımın tehlikelerle dolu olduğu çılgın ve haince komik bir yolculuğa çıkarttı. Yemek pişirmeyi dahi güldürülü aile bilimkurgusuna, absürd kültür kurgusuna, giderek politik çaresizlik kurgusuna dönüştüren bir komedi dehası vardı satırlarda.

Aynı mimarlık bürosunda çalıştıkları daha genç ama daha katı devrimci geçinen Azmi'yle tartışmaları, kendisi de eski tüfek solcu ve 68'li olan Sadık Özben'i çileden çıkartırken, bir solcunun sol hareketi ti'ye alabilme

cesaretini gösteren, ama keskin hicvin yanı sıra belli bir şefkati de esirgemeyen Murat Belge'nin zihnine ve kalemine bir kez daha hayran oldum.

Sadık Özben'in en büyük özelliği hiç niyet etmediği halde kendini her seferinde en çetrefil komik durumlarda bulmasıdır. Kendine rağmen komiktir o. Bence en hünerli, en keskin olan çünkü kendini de esirgemeyen, yani gerçekleştirmesi en zor mizah budur. Sadık Özben, yaşadığı rejimin derin çelişkilerine, ülkenin anlaşılmaz tuhaflıklarına zihnen çıldırırken, ruhen çıldırmamayı başarmanın ironisini yapar ve her seferinde o tuhaflıkların ve çelişkilerin kendi üstüne de nasıl bulaştığını saklamaz, bilge bir soytarı olarak o anda, gülerken en savunmasız ânımızda, biz okurun ruhunu da çırılçıplak soyar ve gider.

İnsan kendine gülmenin dipsiz kuyusunda çırpınırken bulur kendini ve en ilginç de, daha fazlasını ister; Sadık Özben'in en kötü tarafı, tiryakilik oluşturmastır. En kötü yanı derken, en iyi yanı demek istiyorum tabii, çünkü sanırım gerçek mizah iyileştiricidir ve gene öyle sanıyorum ki Sadık Özben'in yaratıldığı ve Yeni Gündem dergisinde dört başı mamur bir kurmaca karakter olarak yazmaya başladığı 1980'lerde, 12 Eylül döneminde, toplumun iyileşmeye çok ihtiyacı vardı.

Ben 1978-82 yıllarının dehşetini gördüm, sonra on iki yıl dışarıda yaşadım; Sadık Özben'i ve Yeni Gündem'i uzaktan ve kesintili izleyebildim. Onun için kitaptaki toplu yazıları okurken taze gözle bakma şansım da oldu. Ve hepimizin bildiği şeyi ben de duyumsadım: Hâlâ 12 Eylül dönemindeyiz; hatta ellinci yılını dün idrak ettiğimiz 27 Mayıs dönemi de hâlâ kapanmadı; 12 Mart'a değinmeyeceğim bile.

Sadık Özben'i çok sevdim, çünkü hem kendisi olmaya çabılıyor, hem de birisi onu yaftalamaya kalkıştığı an isyan edip inadına en fecisinden rol yapmaya kalkışan anarşist bir damarı var; kendi isyanlarımı buluyorum onda, yarı çocuk kalmış, yarı da haksızlıklardan nevre dönmüş bir "geç kapitalizm" insanı olarak!

İyi niyetle yaşamaya çalışırken aptal yerine konmaya itiraz eden etik duruş, bugün bile en ihtiyacımız olan şey değil mi? İlkelerin imkânsızlığı ve vazgeçilemezliği değil mi hâlâ içinde debelendiğimiz çelişki? Gündelik yaşamın derin felsefesi bizi kısıvrak yakalıyor bu yazılarda.

Sadık Özben'in en çok konudan ayrılışları kalbimi fethetti. Karısının züppe abisi ziyarete gelince yaşadığı azap, "abi" kelimesinin giderek yerine hâlâ oturmamış, kavramların ikide bir kaydığı Türkçeyi boğuşmaya dönüşmesiyle kapıldığım kahkahalı kahrı duymak için geçmişe gitmem gerekmiyor, sonsuz şimdiye bakmam yeterli.

Yabancı kelimeleri yanlış kullanan züppenin Fransızca "kombinezon" yerine "kombinasyon" demesine sinirlenirken, Çetin Altan'ın 12 Mart'ta "Cevdet Sunay bu makama bir kombinezonla geldi" cümlesini hatırlayan Sadık Özben, hem hınzırca neşeli ve umutludur hâlâ, hem de mustarıptır ve onunla birlikte, yani ıstırapla gülmek, ama kasık çatlatırcasına gülmek, her şeye rağmen özgürleştiricidir.

Ve şimdi şaşıyorum, bu roman tadındaki yapıtı, nasıl oluyor da kimse televizyonda komedi dizisine dönüştürmeyi akıl etmiyor. Öyle bir dizinin setinde ben kahve servisi (pardon rakı servisi diyecektim) yapmaya razıyım. Son olarak Murat Belge'ye seslenmek istiyorum. Sevgili Murat, önsözün sonunda şimdiki ortamda Sadık Özben'e hâlâ yer olup olmadığını göreceğiz diyorsun. "Kalmamışsa buna fazla şaşmayacağım. Varsa, bazı nedenlerle buna daha fazla şaşmayacağım" demişsin. Buna daha az şaşacağım demek yerine daha fazla şaşmayacağım diyerek kelime oyunu yaparken, Sadık Özben'ce bizi şaşırtmaya, kışkırtmaya devam ediyorsun. Sen varsın ya, yeter. Ama ona da hâlâ yer var. Sadık Bey'e giyabi selamlarımı söyle lütfen. "Giyabi selam" böyle mi yazılırdı, doğru yerde mi kullanıyorum, Özbence şüpheye düştüm şimdi. Sadık Bey, Taraf gazetesinde yazmayı ve bizi tekrar aydınlatmayı düşünür müydü acaba?

Çifte kâbus ve 'Kâfir' filmi

Nilüfer Kuyaş 04.06.2010

Britanyalı eleştirmen Andrew O'Hagan'ın, Avrupa'da çok ilgi çeken bir kara komedi filmi hakkında görüşlerini okuyordum.

Hayli üzgün bir ruh haliyle okuyordum tabii, son İsrail saldırısının yarattığı yas, trajedi ve kolektif çılgınlık ortamında.

Yapımcısıyla başrol oyuncusunun Müslüman, senaryo yazarıyla yönetmenin Yahudi olduğu *Kâfir* (The Infidel) filmi, bir insanın başına gelebilecek en garip çifte kâbus senaryosuna sahip.

Hikâyenin kahramanı Mahmut Nasır (İngiltere'nin ünlü Müslüman stand-up komedyeni Omid Djalili canlandırıyor) Londra'da ikinci kuşak Pakistan göçmeni, kendi halinde sevimli bir adam. Bir Yahudi taksi şoförüyle yaptığı münakaşada görüldüğü gibi arada hafif kabaran bir Yahudi düşmanlığı var, ama çok ciddi boyutta değil. Zaten dini bütün bir Müslüman sayılmaz, içki içiyor, namaz kılmıyor falan.

Zavallı Mahmut'un annesi yeni ölmüş, oğlu da sevdiği kızla evlenmek üzere, ama kızın üvey babasının militan İslamcı bir imam olduğu anlaşılınca işler karışıyor. İmam efendi müstakbel damadın ailesinde sıkı Müslümanlık görmek istiyor.

Oğlunun hatırına çok dindarmış havalara girip imam efendiyi "iyi" Müslüman olduğuna ikna etmek için rol yapmaya razı olan Mahmut, o sırada annesinin gerçek annesi olmayıp onu evlat edindiğini anlayınca bir şok daha yaşıyor ve ne yapıp edip gerçek anne babasının kimliğini öğrenince feleğini şaşıyor: Meğer Mahmut dünyaya Soli Şimşilevitz olarak gelmiş! Gerçek anne babası Ortodoks Yahudiler.

Biyolojik babası bir Yahudi yaşlılar evinde ölmek üzere, ama gidip onu görmek için de bu sefer katı görüşlü bir hahamı "iyi" Yahudi olduğuna ikna etmesi lazım. Buyurun size çifte kâbus. Filmdeki komedi tamamen bu kimlik kayması üzerine kurulu.

Sabahleyin Filistin'i desteklemek için bir gösteride Yahudi yarmukası yakan Mahmut, öğleden sonra bir Yahudi ayinine katılıp başına aynı yarmukayı takıyor, bir yandan da beş vakit namaza başlıyor tabii.

O arada Yahudi taksi şoförü Lenny ile dost oluyorlar; Yahudiliği haham efendi kadar ciddiye almayan NewYork'lu Lenny, tıpkı Mahmut'un baştaki esnek Müslümanlığına benzer esnek ve kişiselleşmiş, yani daha çok kültüre dayalı bir Yahudilik kursu veriyor arkadaşına: *Damdaki Kemancı* filmi izlenecek, Philip Roth'un *Portnoy'un Şikâyeti* romanı okunacak; "matzo" köfte çorbası seveceksin, azıcık soykırım tarihi bileceksin, birkaç kelime Yiddiş konuşacaksın, bir de hastalık hastası olacaksın! (Tam bir Woody Allen reçetesi.) Yani filme göre gerçek Yahudilik Lenny'ninki, gerçek Müslümanlık da Mahmut'un ki: Nasıl iman edeceği bireyin kendisine kalmıştır, Allah'la kendi arasındadır. Bir aşamada zaten Mahmut canına tak edip militan İslamcı imama isyan ediyor: Allah benim kalbimde!

Filmde kurulan bu kara komedi simetrisi elbette bıçak sırtı, tehlikeli bir malzeme. Film hakkında da, sert eleştirilerden, göklere çıkartan övgülere kadar, yüzlerce farklı izleyici yorumu var internette.

Andrew O'Hagan'ın yazısını beğenmemin nedeni ise, yaptığı genel yorumlar. İnsanlığın çetin sınavdan geçtiği şu zor zamanlarda, zeki komedyenlere zeki politikacılardan daha çok ihtiyacımız var, çünkü gerçekleri

söylemek konusunda çok daha cesurlar demiş.

Sonra da Nobel ödüllü Amerikalı Yahudi yazar Saul Bellow'un güzel bir deyişini aktarıyor: "Eğer yanılgi ihtiyacı çok derinse, cehalete büyük oranda zekâ yatırımı yapılır."

31 mayısta Gazze'ye yardım filosuna saldıran İsrail, hep haklı olduğı ve yaptığı her şeyin cezasız kalacağı yanılıısına o kadar derin ihtiyaç duyuyor ki, çok cahilce yarattığı trajediye çok büyük zekâ ziyan etmiş olmalı. Bu kesin.

Ama bu facia bende, elbette komedi değil, bu sefer bıçak sırtı bir trajedi temelinde, sözünü ettiğim filmdekine benzer bir çifte kâbus hali yarattı. Ben İsrail'e tepkiliyim, ama yanılgi ihtiyacı aynı ölçüde derin olan başkalarına da kızgınım.

Örneğin bu yardım filosuna Türk bayrağını kullanarak katılan İHH örgütünün şeceresi hakkında çok tereddütlüyüm. Ama bu tereddütleri dile getirsem, herkes bana insanlık suçunu mu onaylıyorsun diye tepki gösterecek. Yani bu olay benim aklımı rehin aldı, çünkü "insani yardım" bahanesi çok zekice kullanılmış, böylece birçok kişinin aynı soruları düşünse de dile getirmeye korktuğı bir baskı ortamı doğdu; ayrıca ülkenin itibarı, dış politikası ve ortak aklı çok tehlikeli sulara sokuldu. Birçok insanın haksızlığa tepkisi ve dinî duyguları da istismar edildi.

Üyelerinin "inşallah şehitlik nasip olur" diye yola çıktığı örgüt nasıl bir "sivil toplum" kuruluşudur? İsrail'in, bu yardımı Ashdot Limanı'na bırakın, biz Gazze'ye taşıyalım önerisi niye reddedilmiştir? Tehlikeli olacağı baştan belli bir ajitasyon-propaganda eylemine bir yaşında çocuk götürmek hangi akla sığar? İHH, hükümet veya başka her kimse, bu maceracılığın sorumluluğunu nasıl taşıyacaklar?

Bu sorular trajediyi hafifletmez, ama sormazsak aklımız rehin alınmış olur, hepimiz akıl tutulmasına uğrarız. Ben çifte kâbusumla köşeme sindim ve çok rahatsızım. Sizler ne durumdasınız?

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dreyfus, Obama, İsrail

Nilüfer Kuyaş 11.06.2010

Psikiyatr doktor ilk teşhisini söylüyor: Narsist beslenme kanallarınızın neredeyse hepsi tıkanmış! Ben de doktora bakıp düşünüyorum, adam galiba haklı diye. Meğer bu yüzden son zamanlarda zorlanıyormuşum, depresyon nedeni anlaşıldı.

Ne demek narsist beslenme? En kaba özetıyla, kendini beğenme ve beğenilme ihtiyacı. Üretmek, başkalarının size değer vermesi, sevmek gibi tatminler, yani bütün kusurlarına rağmen insanın kendinden asgari memnun olması hali.

Şimdi bu tür benzetmeler tehlikelidir ama, bireyden topluma taşısak meseleyi, şu son Gazze yardımını ve İsrail vahşetini izlerken düşündüm, biz Türkiyeli insanların ne büyük bir değer kazanma, kendimizi iyi görme ihtiyacımız varmış meğer! Nasıl da tıkanmış toplumun narsist beslenme kanalları! Birçok insan bütün günahlarından arınmak ister gibi bu olaya sarıldı ve kendini bir iyilik ve doğruluk seline kaptırdı.

Aniden kahraman olduk, şehit verdik, Filistin'i ve dünyayı kurtardık, İran'a arka çıktık, herkes aman Türkiye ne önemli, ne büyük ülkeymiş dedi, bayrağımız Ortadoğu'da dalgalandı, başbakanımız yüceltildi, tarihin ikinci Nasır'ı oluyor dendi, insanlığın onurunu kurtardık, kötülüğe göğsümüzü siper yaptık, etik bir duruş sergiledik, çok gururlandık.

Derken her zamanki gibi ikiye bölündük tabii; yardım insani değil İslami dedik, Kürt meselesini çözemeyen ve kendi azınlıklarına kötü davranmakla nam salmış bir ülke hangi yüzle Filistin'i kurtarmaya yeltenir dedik, daha güçlü ülkelerin politik oyunlarına alet mi oluyoruz dedik, iç politika malzemesi mi yapıyor dedik.

Sonuçta bu olay, bütün büyük sembolik olaylar gibi, ülkenin vicdanı ve ruhu için yapılan bir fikir mücadelesine dönüştü. Ve benim aklıma Dreyfus davasını getirdi. Sanki tersinden bir Dreyfus olayı yaşanıyor hissine kapıldım. Bir ülkeyi (o örnekte Fransa'yı) âdeta ikiye ayıran, laik cumhuriyetçilerle dinci muhafazakârları karşı karşıya getiren, ama sıradan insanları da iyilik ve kötülük arasında saf tutmaya çağıran, geçmişin derin izlerini taşıyan ve geleceği etkileyen, ciddi bir sarsıntı.

Bunun nedeni de, Dreyfus olayı hakkında yeni yayımlanmış üç kitap hakkında *New York Review of Books* dergisinde okuduğum eleştiri yazısıydı (10 haziran sayısı). Çünkü o yazar da Dreyfus olayını bugünün sorunlarına yansıyan bir sembol olarak ele almıştı.

Herkes biliyor ama kısaca hatırlatayım, Alfred Dreyfus onurlu bir Fransız subayı iken sırf Yahudi olduğu için casuslukla suçlanır, hüküm giyer, dört yıl Şeytan Adası'nda prangaya vurulur, haksızlığa isyan edenlerle şu meşhur "devlet mantığını" savunanlar arasında amansız bir mücadeleye yol açar, sonunda affa uğrar, ama Fransa'da Yahudi düşmanlığı, laiklik, kilise ve dincilik, cumhuriyetçilik, devrim ve ırkçılık konularında bir daha kapanmayacak yaralar açılır.

Yazarımız (Robert Gildea) ele aldığı kitaplardan Louis Begley imzalı *Dreyfus Olayı Neden Önemli* kitabını (Yale Üniversitesi) şöyle değerlendiriyor:

"Bir ülke kendini iç ya da dış düşman tehdidi altında hissederse, insan haklarının, akıl ve mantığın, hatta uygar değerlerin nasıl kolaylıkla yerle bir olduğunu Dreyfus olayı göstermiştir. 1890'lar Fransası'nda dış tehdit Almanya'ydı, Yahudi vatan hainleri de iç düşmandı. 11 Eylül'den sonra da Amerika aynı tehdit algısıyla öyle uygulamalara başladı ki, Dreyfus'a yapılanlardan farkı yok. Guantanamo, Amerika'nın Şeytan Adası'dır. Normal yargı yerine askerî yargı kullanılması Dreyfus'un hileli divan-i harp duruşmalarından farksızdır. Her kuşak kendi adına yapılan zorbalıklarla yüzleşirken, geçmiş zorbalıklar daha berraklaşır ve bugünü aydınlatır. ... Başkan Obama'nın Guantanamo'yu kapatma kararından geri adım atması da mücadelenin bitmediğini gösteriyor."

Nasıl? Aşına geliyor değil mi? Şeytan Adası veya Guantanamo yerine 12 Eylül'ün Diyarbakır Cezaevi'ni, ya da halen abluka altındaki Gazze'yi koyun, örnekler sayısız. Hangi tencere hangi tencereye dibin kara diyecek?

İyi de, sırf öyle diye kötülüğe karşı çıkmayalım mı diyeceksiniz. Elbette karşı çıkacağız, ama daha akıllı ve sakın olacağız arkadaşlar. Şimdiki dünyada iyilik ve kahramanlık yapmak da zor. Şimdiki dünyada insanın elinden her şeyi alıverirler bir çırpıda. Tabii kimileri diyebilir ki, sen gel de onu insanların tıkanmış narsist beslenme kanallarına anlat. O da doğru, ne diyeyim?

Derginin aynı sayısında şu anda İsrail'in içinde olduğu feci duruma ve Amerika'daki Yahudi liderliğinin acıklı haline değinen zehir zemberek bir makaleden bahsedeyim son olarak. (Keşke tercüme edilse.) Yazar Peter Beinart, "Amerika'da Müesses Yahudiliğin İflası" adlı bu nefis makalesinde, üç önemli olgu saptamış: Amerikan Yahudisi genç kuşaklar artık İsrail'e en ufak yakınlık duymuyor; buna karşın Amerikalı Yahudi kanaat önderleri liberal Siyonizm geleneğini terk edip giderek katılıyorlar; İsrail'deki mevcut iktidar ise, artık "Filistinli" diye insanların varlığını bile inkâr edecek bir çılgınlık içinde. (Bu da geçmişten aşınadır sanırım.)

Ne diyeyim? Herkesin öğrenme takvimi farklı diye bitireyim. Bazen söyleyecek şey kalmıyor çünkü.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Julia Kristeva'yla bir gün

Nilüfer Kuyaş 18.06.2010

"Aşksız yazmak nasıl olamazsa, melankoli olmadan da hayal gücü olmuyor."

Böyle diyor Julia Kristeva. Tamamen aynı fikirdeyim. Zaten o yüzden kalkıp gittim, İstanbul'da verdiği iki uzun konferansı dinlemeye.

Yukarıdaki alıntı *Kara Güneş* kitabından. Fransız şair Gerard de Nerval'in kullandığı bir mecaz bu kara güneş. Bazen melankoli, bazen depresyon dediğimiz insanlık halini güzel anlatıyor.

Bizler iyi tanırız kara güneşi, kültürümüz hayatın iki yüzü olduğunu derinden bilir, "Çok güldük, inşallah ağlamayız" denir halk arasında, çünkü neşe ve üzüntü aynı madalyonun, yani hayatın iki farklı yüzüdür sonuçta, bu herkesçe malumdur.

Hilmi Yavuz, kara sevda, kara safra da denilen bu hali, tasavvuftaki "nur-ı siyeh" tabiriyle yani kara ışıkla, Tanrı'ya ulaşma arzusuyla da ilişkilendirmişti. Psikanalist olan Kristeva'nın "anneden ayrılış" noktasından başlattığı insan hüznü, yani melankoli, aynı zamanda bir aşk ve ulaşma arzusudur. Kaybedilmiş ve özlenen bir mutluluğu yeniden bulma umudu ve bulamama korkusu.

Doğu ile Batı'nın bu alandaki işaretler dili farklı gibi görünse de, bence sonuçta birleşiyor. Melankoli, tarih boyunca yaratıcılığın vazgeçilmez ikizi olarak görülmüştür. Melankolik olmayan sanatçı yok gibidir neredeyse.

Melankoli, sanatçıda gördüğümüz "deha" denen kıvılcımın veya ışığın ("kara nur" budur sonuçta) diğer adı olsa gerek. Ama sadece sanatçıda değil, her insanda vardır bu kıvılcım. Julia Kristeva'nın İstanbul konferansının başlığı da "Kadınsı Deha" idi zaten.

Feminist bir psikanalist, felsefeci ve romancı olduğu için kadın dehasını öne çıkartıyordu belki, ama söylediklerinin çoğu kadın-erkek bütün insanlık için geçerli.

Zaten Kristeva da çok önemli bir şeye işaret etti bu iki konferansta: Kadın-erkek karşıtlığı yirminci yüzyılın sorunuymuş, bugün artık geçerli değil dedi. Bugün geçerli olan paradigma, bireysel özgürlüktür, bireysel farklılıktır, bireyin çok boyutlu yani "poli-form", çoğul kimlikli, çok daha iç zenginlik sahibi olmasıyla ilgilidir. Hedef bu, Kristeva'ya göre.

Nitekim, kadınsı dehayı da aynen öyle tanımladı.

Deha eskiden tanrıyla ilişkilendirilir, insanın taşıdığı tanrısal kıvılcım olarak tanımlanırdı; Kristeva bunu daha seküler yorumluyor, dehayı her insanı biricik yapan, benzersiz ve tek kılan bireysellik olarak tanımlıyor.

Ne var ki, bu biricik olma halini ancak başkalarıyla ilişkide tanıyabiliriz ve tamamına erdirebiliriz diyor. İnsan mutlak tekilliğin kara güneşinde yaşar, ama başka tekilliklerle ilişkiye girdiği ölçüde insandır –başkasının bakışı olmadan "ben" olamaz, insan kendini ancak ilişkide tamamlar.

Her insan için kendi tekiliğini tam yaşamak hedefidir özgürlük, Kristeva'ya göre. Modern dünyanın çeşitli güçleri bizi ne kadar kitlenin parçası olmaya, sıradanlaşmaya zorluyor ve araçsallaştırmaya çalışıyorsa, biz de o kadar tekiliğimizi korumaya ve geliştirmeye çalışmalıyız diyor.

Feminizmin kitlesel boyutu hâlâ önemli ama artık öncelikli değil Kristeva'ya göre. Önce oy hakkı, sonra eşitlik arayışı, ardından da farkları vurgulayan üç feminizm aşamasından sonra, şimdi tekillik ve bireysel olgunluk dediğimiz dördüncü dalga feminizm çağındayız. Üstelik bu sadece kadınlar için değil, bütün insanlığın hedefi olması gereken yeni bir hümanizm arayışı.

Biricik ve birey olmak kolay şey değil elbette. Donanım, disiplin, eğitim ve direnç gerektiriyor. Bizi biz yapan dehayı ya da kıvılcımı söndürmeye dönük baskılarla yaşıyoruz her birimiz; sevdiklerini kaybetmek, hastalık, yalnızlık, savaşlar, üzüntüler her daim eşikte. Kara güneşin coşkulu ve yaratıcı ışığını unutup, sadece umutsuzluk yanını görmek, çağın en büyük hastalığı depresyona yuvarlanmak işten bile değil.

Kristeva'ya göre o noktada psikanaliz her zamankinden daha gerekli insanlık için. Çünkü psikanaliz, insanın biricik olma halini aynı zamanda kendi hikâyesini anlatabilme, dillendirme, simgelerle anlamlandırma çabası olarak görür. Psikanaliz her şeyden önce bir kişisel dilidir. Dil kazanmaktır. Sembol kullanmaktır.

Depresyon ise sembol kullanamaz hale gelmek, dil kaybetmek halidir, mutlak umutsuzluk karşısında dilin içi boşalır. Dilin ölümüdür depresyon. Psikanaliz bununla mücadele eder ve insana kendi anlatısını devam ettirme ve dili yeniden kazanma gücünü vermeye çabalar. Başkası ve ben ilişkisinin hâlâ yaşadığı, özgürlüğün hâlâ nefes aldığı önemli bir alan, belki de son alandır psikiyatr koltuğu.

Melankoli ve depresyon ikiz kardeşlerdir, ama melankolinin hâlâ bir dili vardır, depresyon ise dilsizleştirir insanı. Bireyin kendi dilini yeniden kazanmasını özgürlük ve yeni bir evrensel hümanizmin başlangıcı olarak görüyor Kristeva. Üstelik rölativist değil, kültürel farklar olsa bile temel insanlık değişmez diyor.

Kadınsı dehanın insanlığa katkısı ise, olsa olsa, yeniliğe yani doğuma, başlangıçlara olan sarsılmaz inancı. Gerçek özgürlük baskıya baş kaldırmak değil, yeni bir şey başlatmak, yeni söz söylemektir. "Kadınsı değer / kadınsı deha" dediğimiz şey bunu sunar insanlığa.

Kristeva Mevlana'yla buluşuyor bu noktada: Her şimdi, her daim, yeni şeyler söylemek zamanı.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mezar taşları, çakıl taşları

Nilüfer Kuyaş 25.06.2010

Savaşla barışmak imkânsız. Bunu söylüyorum kendime bir süredir.

Bunu istiyorlar bizden, savaşla barışmamızı, savaşla yaşamamızı, kurdukları ölüm mantığına boyun eğmemizi istiyorlar.

Sanatın iyileştirici gücüne, direnmeye, en çok da sahiden yas tutmaya, yeniden doğmaya öyle ihtiyacımız var ki. Paul Eluard'ın sözleri geliyor aklıma: "Akıllı, gerçeği, tümünü ölümün hiçliğine atıyoruz." Bunu istiyorlar bizden. Öfkeye, hınca, şiddete boyun eğmemizi istiyorlar. Direnmeliyiz. Ama nasıl?

Her şeyden önce gerçekten yas tutarak. Tarafı ne olursa olsun ölen gençlerimizin yasını tutarak. Judith Butler'ın *Güvensiz Yaşam* kitabı geliyor aklıma; 11 Eylül'den sonra Amerikalıların gerçekten yas tutmasına izin verilmedi, o yüzden bu şiddet sarmalına kapıldık, o yüzden Irak'a girdik, cinayetlere bulandık demişti. Biz otuz yıldır o durumdayız. Yas tutmamız lazım, ama nasıl?

Resmî yas değil kastettiğim. Aman, diyorum içimden, ne olur resmî törenlere, bayraklara, feci kitle gösterisine dönüştürülen cenazelere, mezar taşlarına kuşkuyla bakın. Asıl tutmamız gereken yas kalbimizdeki.

Juan Miro'nun *Çiftlik* adında bir tablosu vardır; bitirdin resmi diyormuş arkadaşları, Miro ise hayır, eksik bir şey var diye direniyormuş. Sonunda evin önüne çiftçinin ayak izlerini boyamış. İşte, demiş, şimdi bitti.

Ölen gençlerimizin ayak izlerini istiyorum. Son ayak izlerini. Mezar taşları istemiyorum, arzu ediyorum ki hepimiz her gencimiz öldüğünde sahilden bir minik çakıl taşı alalım, üzerine isimlerini yazalım, yüreğimize taş basmak yerine taş toplayalım ve bir köşede biriktirelim. Resmî anıtlardan, nutuklardan kuşku duyalım istiyorum, bütün savaş ve şehitlik anıtlarına son verecek kendi kalp anıtımızı kuralım istiyorum.

Yakında kaybettiğimiz, çok sevdiğim heykeltıraş Louise Bourgeois'nın bir hikâyesini hatırladım. Savaş gazisi babasının ilginç bir koleksiyonu varmış. Bir kutuda biriktirdiği yüzlerce çakıl taşı. Ne zaman güzel bir an yaşasam, dermiş babası, hayatın her şeye rağmen yaşamaya değer olduğunu hatırlarım, duyduğum minnet hissi için bir çakıl taşı koyarım kutuya.

Böyle bir şey yapabilelim isterdim. Yaşadığımız her güzel an, her minik mutluluk için minik bir çakıl taşı toplayıp, Türk, Kürt kim olsa fark etmez, ölen bir gencimizin adını üzerine yazıp, bir kutuda saklayalım isterdim. Bir gün hepimiz biraraya gelelim, çakıl taşlarımızı birleştirip, mutlu anlarımızdan ve ölen gençlerimizin anısından başka bir hayat inşa edelim, bir barış mozaïği örelim isterdim.

Merasimlere, anıtlara, mezar taşlarına inanmıyorum dediğim anda çok sevdiğim sanatçı arkadaşım Murat Morova'nın *Tarih-i Kadim* adını verdiği bir dizi fotoğraftan oluşan yapıtı geldi aklıma.

Siyah beyaz fotoğrafladığı Osmanlı, Selçuklu, Cumhuriyet dönemleri mezar taşlarının üzerine eski yazının hat motifleriyle çizip montajladığı silah imgeleri koymuş. İçinde nefes aldığımız ve içselleştirdiğimiz şiddet kültürüne etkileyici bir gönderme. Murat bunu kazanan ya da kaybedenin olmadığı kör bir şiddet sarmalı olarak tasarlamış. Halen içinde yaşadığımız, gençleri askere alıp hiç düşünmeden kurban ettiğimiz sarmalın ta kendisi. Burada gerçekten de kazanan veya kaybeden yok. Sadece can kaybı var.

Şiddet kültürünü eleştiren *Pis Hikâye* adlı bir sergi için hazırlamış bu fotoğrafları. Bir tekini koyabiliyorum buraya, ama sanırım yeterince anlatıyor meramını.

Kadim tarih can almaya devam ediyor. Biz de hâlâ askere aldığımız gençlerin kanıyla beslenerek vampir gibi yaşıyoruz işte. Bitsin bu pis hikâye. Ben artık barış istiyorum. Barıştan söz etmeyen, barış önerisi üretmeyen hiçbir politikacı, hiçbir parti, hiçbir kuruluş, zerre değer taşımayacak gözümde bundan böyle. Boş nutuklara karnım tok.

Bazen arabalarda gördüğüm o sticker artık rüyama giriyor: "Gözlerin onu aramasın, o şimdi askerde." Fakat asıl ölenleri hâlâ gözlerimiz aramıyor mu?

O fotoğrafa bakın ve mezar taşlarına inancınızı bırakın bir kenara. Şiddete ve ölüme tapınmaya başlayan bu kültüre birlikte baş kaldıralım. Ben şimdiden başladım çakıl taşları toplamaya. Barışa ulaşana dek de durmayacağım.

Her birimizin ne kadar kırılgan ve önemsiz, ama ne kadar değerli olduğumuzu bir tek onlar hatırlatıyor bana.

Talip Özkan'la sazın özü

Nilüfer Kuyaş 02.07.2010

Onu ilk dinlediğimde ruhumda bir gül açtı; sonra baktım bahçe olmuş. Denize ve ovaya karşı. Derken bir vadiye açıldı, ardında ulu dağlar belirdi. Onun da gerisinde bir bozkır uzanıyor ki, deme gitsin. Arada bağlarda dolaşıp üzüm yiyorum, bir el bana bir kadeh şarap mı uzatıyor, rakı mı dolduruyor, yoksa bir tas pınar suyu mu, önemli değil. İçtikçe diriliyorum.

Bakıyorum bütün dostlar, sevdiklerim, orada. Çocukluğum orada. Kırılmış ümitlerim orada. Yitirdiğim aşklar orada. Yaşamaktan ne sevincim varsa, beklemekten ne muradım varsa orada. Ben böyle çalış görmedim, böyle deyiş duymadım diyorum; bu kimdir? Diyorlar bu Talip Özkan üstadımızdır. Bağlamayı bu kadar hünerle konuşturan az gelmiştir dünyaya.

Şimdi de diyorlar ki, ayrılmış bu dünyadan. Ama dostlar ben de diyorum ki, o bizimledir. Anadolu'ya böyle saygı duran, böyle sevgi duyan olmamıştır. Erenler kimse, onlardandır. Acıpayamlıdır. Yok diyorum İstanbulludur, Parislidir. O her yerdedir. Yunus'tur, Karacoğlan'dır, Pir Sultan'dır. O dünyaya gelmişse, dünyadan hâlâ umut vardır.

Fransa'da okuyan ağabeyim 1970'lerde keşfetmişti onu, bana doldurduğu kasetleri nasıl da eskitmiştim! Talip Özkan bozlak çaldı mı, önünüzde bir ses mimarisi açılır. Topal havası ya da teke zotlaması tutturdu mu, müzik neymiş ilk defa anlarsınız, gönülden duymayı meğer bilmezmişim dedirtir insana. Talip Özkan bağlamada sırf düzen kurmaz, koskoca divan kurar. Bu diyarın bütün dehasını konuşturmuştur, ama en çok şaman ruhu egemendir onda. O yüzden sesine ve sazına âşık oldum. Sanırım yörük kökenliydi. Efelerin efesiydi, zeybeğin hasıydı. Ama ben uzun süre Alevi zannettim onu, semah çalışı, nefes söyleyişi öyle yürek yakıcıydı ki.

Sonra anladım, Talip Özkan bu tavırların hepsini özümsemiş, aralarında geçişler bulmuş, bağlantılar örmüştü. Dahası, bağlama müziğini dünyaya taşımış, modern bir müzik icra eder gibi bin yıllık kırsal yaşamı âdeta bir günde büyük şehre mal etmişti. O yüzden bana hitap edebiliyordu, kanımdaki geleneği uyandırıyor, modernleşmiş zihnimin de altını üstüne getirebiliyordu. Şu suyu çıkmış "evrensel" sözünü kullanmayacağım da, müziğin özünü yakalamıştı o.

Kendi geleneğimdeki dehanın ne kadar çağdaş, kıvrak, diri ve akıllı olabileceğini onun sayesinde anladım. Talip Özkan beni kendimle barıştırdı, iyi müziğin, iyi sanatın her zaman yaşamın elinden tuttuğunu hatırlattı.

Bende inanç namına ne varsa müzikle bağlantılıdır. Bektaşî nefesi söyleyin hemen Bektaşî olurum, şaman ayini çalın oracıkta şaman olurum. Rahmetli İrene Melikoff Alevilik için "sinkretizm" derdi, yani bir sürü zıt unsurun birarada olması. Anadolu tam öyle bir yerdir. Benim inancım da öyledir, inandığım "Tanrı" bunların hepsidir. Talip Özkan'ın müziği de öyleydi. Başka hiçbir yerde olmadığı kadar onun müziğinde uyumla yaşardı o zıtlıklar, gönüller bir olurdu.

Ağabeyime açtım gene telefonu, gönderdi bana *Mysteries of Turkey* adlı albümü, başladım dinlemeye, kolay dinmedi gözyaşlarım.

O nasıl dokunmaktır tellere. İnsan kendi gönlünde varlığını bilmediği yeni teller keşfediyor. Bir kasiyor telleri, bir kesiyor, iki aksatıyor, ama berraklık asla kaybolmuyor. Duru bir su gibi. Böyle temizlik kalmadı dünyada dedim içimden. Adam geleneğe basa basa kendine ve hayata yürümüş, hiç korkmadan.

Bir açış yapıyor albüm kaydına (ya da canlı konsere) , Batı müziğinde senfoni uvertürü azıcık basit kalıyor vallahi yanında. "Çay başına Bostan Ektim" türküsünü söylüyor, o kısık iç yankılı ses bir bilge sevecenlik mi, gölde saz mı, kamış titreşimi mi? Hem erkeksi, hem dişi, tam insan. İçine sakız konmuş kâğıt helvası eriyor ağzınızda.

Müzik o anda besteleniyor sanırsınız, o kadar taze bir duyuş var; sanki bir adam doğaçlama düşünüyor orada, bir tepede oturmuş, öyle içinden geleni söylüyor. "Ben ölürsem meyil de verme kadını ellere.."

Bir yandan da aksak ritimlerin ustası, insana zorla dans ettirir, duramazsınız. Ruhunuz diri diri olur. "Şu yaylanın çamları.." diye sesleniyor, bağlamadaki o kızıl arayış inanılmaz, alanın tümünde gezdiriyor sazı, tüm sesleri ve olanakları yokluyor. Siz farkında olmadan bir bakmışsınız seçimini çoktan yapmış, sizi bir dünyaya götürmüş, ne çıkarsa kısmetinize –koyunsa koyun, aşksa aşk, turnaysa turna, özlemse özlem. O telleri tek tek çekerken her birine kıvanç koyuyor, hüznün koyuyor. Dünyevi ile uhrevi el ele. Bir buluşla gönlünüzü çeliyor, bir çalım aklınızı başınızdan alıyor. Ya da tam kendinize getiriyor sizi.

Bir semah çalıyor, Alevi mi Sünni mi önemi kalmıyor artık. Anadolu tek oluyor. Hangi yöredir, hepsidir. Farklar da vurgulanır, ama onlar neşedir, umuttur, renktir, yaşanmışlıktır.

Birden tempo ya da düzen değiştirir, tatlı bir şok yaşarsınız, yeniden doğmak gibidir.

Demiş ya şair, bir kararda durmayalım, hasretinden yanmayalım, gel gidelim dosta gönül... Talip Özkan üstat dostu gitmiş, kalanlar sağ olsun.

Onu hep Alevi sanırdım dedim ya, işte o gönül temizliğini ithaf ediyorum bugün, Sivas'ta diri diri yaktıklarımızın ruhuna.

Benim Kuzey Ege'de bir sevdalı bahçem var, badem ağaçlarımin bir kısmı acıdır. Bir acıbadem yanacak şimdi dilimde, yüreğimde, bir de Talip Özkan için tadacağım onu.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İstanbul'un sonu

Nilüfer Kuyuş 09.07.2010

Memnuniyetsizliğimizin şu rutubetli yazında sana dün bir tepeden baktım aziz İstanbul... Ne tepesi, bakmaz olaydım.

Zehirli gazlar arasında can çekişiyordun. Kazıklı köprüler saplanmıştı bağrına. Vadilerin viyadükler altında bataklık olmuş, inşaat molozlarının birikintisinde çırpınıyordu yokuşların. Görmedim, mahvedilmemiş, gözyaşı dökmediğim tek bir semt. Her gün otoyollarında hayatlar sönmekteydi. Yaşamıştır derim o insanlar ve biz, en boş ve uzun kâbusta, hem de hiç farkında olmadan...

Ama işte şimdi farkındayız güya. UNESCO seni koruma altındaki dünya kültür mirası listesinden çıkartıp "tehlikede" listesine alıyormuş aziz İstanbul! Dîdeler rûşen. Para uğruna seni yağmalayan bedhahların bu işe çok sevinecektir eminim. Aslında "tehlikede" lafı çok yetersiz tabii. İş cinayete dönüştü.

Geçtiğimiz haftalarda toplantılar yapan ve kamuoyuna bir çağrıyla İstanbul'u –belki- son anda kurtarmak için harekete geçmeye hazırlanan sivil toplum kuruluşları platformunun ve mimar, şehirci uzmanların bilgilerine dayanarak ey sevgili okur şimdi İstanbul'un sonu demek olan cinayetleri dikkatinize sunuyorum:

Marmaray tüp geçişinin Yenikapı çıkışı yanlış uygulamalar nedeniyle büyük tahribatın eşiğindeyken, şimdi bir de araçlı karayolu tüp geçişi ihaleye açılmıştır. Haydarpaşa'dan denize girip Topkapı Sarayı'nın önünde yüzeye çıkacak bu araç trafiği Kumkapı'da Sirkeci-Florya sahil yoluyla buluşacak. Sekiz şeritli ve paralı bir otoyol, tarih mirasını hiçe sayacak. Günde en az 75 bin araç tarihî yarımada'yı ezip geçecek, Topkapı Sarayı'na karşı tünelin havalandırma kuleleri yükselecek. Tarihî Yarımada'nın Marmara Denizi'yle bağlantısı kopacak, kültür değerleri yok olacak ve tabii arsa fiyatları yükselecek. Üstelik bu araçlı tüp geçişi hakkında kamuoyuyla neredeyse hiç bilgi paylaşılmadı.

Bu birinci cinayet.

Diğer tarafta, Taksim-Yenikapı metro hattında Haliç geçişi köprü oluyor. Şişhane eteklerinde Azapkapı'da yeryüzüne çıkan metro bu köprü üzerinden Haliç'i geçerek Süleymaniye eteklerinde tekrar yer altına girecek.

900 metrelik köprünün taşıyıcı kuleleri ilkin 230 metre iken Koruma Kurulu müdahalesiyle 55 metreye indirilmiş, ama siz gene de Süleymaniye Camii ve Külliyesi'ni unutun. Dahası, Haliç'e bakan her yöndeki kıyı silüetini ve manzarasını unutun. UNESCO bir tek bu köprü yüzünden İstanbul'u dünya miras listesinden çıkartmaya hazır. Alternatif köprü çözümleri tartışılın istiyor. Bu köprünün kule ve askıları Tarihî Yarımada'yı perdeleyip geri dönülmez bir zarar verecek diyor.

Bu ikinci cinayet.

Öte yandan, Tarihî Yarımada'yı koruma planı inatla hazırlanmamıştır. Yönetim planları ısrarla uygulanmamaktadır. Trafik master planı gene inatla hazırlanmıyor. Kara surları büyük tahribata uğradı. Zaten daha önceki sur restorasyonu gülünçlük ötesiydi, çocuk bahçesine duvar örer gibi ucuz tuğlayla Bizans suru restore etmek, sağa sola "Osmanlı mahallesi" diye sahte oyuncak binalar ve sokaklar inşa etmek, hayli tuhaf bir zihniyet. Surlarda inşaat ihalesi yöntemi dışında yeni bir yöntem geliştirmeyi reddeden bir zihniyettir sözkonusu olan.

Bu üçüncü cinayet.

"Kentsel dönüşüm" denen arazi ve rant yaratma girişimi ise tam bir felaket. Sulukule yerle bir edilmiş, yok olmuştur. Daha önce UNESCO ile anlaşma yapıp ihya edilmeye çalışılan Fener-Balat-Ayvansaray projesi bir kenara bırakılmış, tersine tarihî binalar yıkılmıştır. Süleymaniye ve Zeyrek'te tarihî yapıların, ahşap binaların yıkımı sürmektedir. Süleymaniye Mahallesi dünyanın gözü önünde yok olmak üzeredir. Aynı şey Tarlabası için de geçerlidir. Bütün bu yıkımın sebebi olan 5366 sayılı Yenileme Yasası ile alenen suç işlenmektedir. UNESCO bu konuda 2008'de İstanbul'a iki sene daha süre tanıdı. Süre doldu, suç durmadı, tersine arttı. Büyükşehir Belediyesi, Kültür Bakanlığı, Fatih ve Beyoğlu ilçe belediyeleri sorumludur. Bu da dördüncü cinayet.

Başka cinayetler de var tabii. Üçüncü Boğaz köprüsüyle İstanbul'un son nefes alma şansı, kalan tek akciğeri kuzey ormanları da kesilince, zaten siz istediğiniz kadar rant yaratın, şehir tamamen ölecek.

Ben şunu anlamıyorum: Neden bütün ülke tek bir şehrin sırtından geçinmek zorunda? Taşranın İstanbul'dan intikamı hiç bitmeyecek mi?

Bütün bu cinayetlere karşı, gecikmiş olsa bile şehri kurtarmak için yapılacak her girişime arka çıkın sevgili okur! İmza masası görürseniz imza verin. Duyuruları izleyin, yetkililerden hesap sorun. Türkiye Cumhuriyeti 1982'de imzaladığı Dünya Kültür Mirası Konvansiyonu'nu ihlal etmiştir. Büyükşehir Belediyesi hakkında, Süleymaniye'de tescilli yapıları yıktığı, insanları yaşadıkları semtleri terk etmeye zorlayan projeler uyguladığı için suç duyurusu yapılacaktır, destekleyin.

Cumhurbaşkanı ve Başbakan'a da açık mektup yazılacak. Ben başlatmış olayım: Sayın Başbakan, Kudüs İstanbul'la eş değerdedir dediniz. Kudüs'teki Filistin yapılarını İsraililer yıkıyor. İstanbul'daki tarihî binaları kim yıkıyor acaba? İstanbul'u telefonla yönettiğinize dair söylentiler var, doğru mudur bilemem. Ama şu telefonu bir de hayırlı tarafından açıp, bu gidişata bir el koysanız? Sonra hiçbirimiz, "Sana bir tepeden baktım aziz İstanbul" falan diye şiir okuyamayacağız.

İstanbul'un sonunu başlatan kişi olarak tarihe geçmek size yakışmaz.

(bkz: <http://istanbulsos.wordpress.com/>)

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'İşiksiz zaman, zamansız karanlık'

Nilüfer Kuyaş 16.07.2010

"Çıkış yok" dediğimiz durumlara damardan giren ve iflah olmaz bir umutla çıkışı arayan tiyatro filozofu, Şahika Tekand'la buluşuyoruz bugün. Onu size tanıtmak için tekinsiz şeylerden söz etmem gerekiyor. Korkularımızdan mesela. Bilinmeyen korkusu. Yetmedi, bildiklerimizin korkusu, şu bilmez olaydık dediklerimizin.

Karanlıktan korkar mısınız? Ben çok korkarım. Çocukluğumdan beri. Karanlık benim için öcüdür, ışıktaki hasıraltı ettiğim her melanetin uyanıp üstüme geldiği ortamdır. Ama ışığa kavuşunca korkumun bana öğrettiği her şeyi unuturum hemen, inatla yüzleşmem, ta bir dahaki korkuya kadar. O bir dahaki korku da mutlaka gelir tabii, gece nasıl geliyorsa. Döngü böylece akıp gider.

Tıpkı Şahika Tekand'ın oyunlarında düzenek, görenek, dizge, şablon, bizi kısıtiran ne varsa onların sahnede kutular, kareler, hücreler, önyargılar şeklinde gözümüzün önünde oyuncuları kısıkvrak bağlaması gibi; iplerini çözmeye, korkularını akılla bastırmaya çalıştıkça daha komik, daha zavallı hallere düşerler.

Ruhumuzun çıkışsızlıklarını anlatmak için beden sınırlarını zorlayan bir hareket ve sahne dili kurmuştur Şahika, deney farelerini hücrelere sokar, bir sudoku ya da çapraz bilmece karesi çözenizi ister sanki, dizgeleri koyar önünüze, ne yapacaklar bakalım diye uzaktan soğuk bir gözle izler âdeta. Çok somutla çok soyut elektronlar gibi sahnede çarpıştıkça, yüksek enerji koridorlarında dolaşır beyniniz.

Bir yandan da, aynı somut-soyut karışımı bir metinde, güya en alışık olduğunuz şey, gündelik dil, acayip akrobasi hareketlerine başlar. Sözdizini bozulur, cümleler yarıda kalır, sesler üst üste çakışır ve böylece bir aşamada dilin arkasında bir başka dil belirir. Gündelik hayatta boş seslerle oyalandığımızı anlarız.

Söylenemeyen, konuşulamayan her şey ortaya çıkar. Yarıda kesilen her cümleyi siz seyirci olarak kendi gönlünüzde tamamlarsınız. Kalp diliniz açılır.

Sahne bazen gerçek bir kahkaha, sahici bir korku, bazen de histerik bir gülme krizi veya aptalca bir takıntı vücut bulurken, yaşadığınız deneyimler en asıl yüzleriyle karşınıza çıkar. Uyanırsınız. Karanlıkta uyanmak, önce korkuyla. Sonra ışığı istersiniz. Ama ışığın nasıl geldiği de önemli. Işık verilir mi, alınır mı? Işığı arar mıyız yoksa hazır mı buluruz?

İnsanlığa ateşi, yani ışığı getiren şu hazin mitoloji kahramanı Prometheus'un peşine düşmüş Şahika bu sefer. Tabii Şahika usulü yapmış gene, öyle elinize bir meşale verip göndermiyor sizi, biraz çalışmanız lazım, çok da eğleniyorsunuz bunu yaparken, ama aydınlanmanın ağır bedelini de hatırlıyorsunuz bir yandan.

"On Adımda Unutmak" ya da "Anti-Prometheus" adlı oyun yaklaşık bir saatlik deneysel bir şölen, avangard tiyatronun hâlâ yaşadığının kanıtı, çağdaş sanatın sivri ucu nasılmış gösteren küçük bir... başyapıt diyeceğim, kolay kullanmam bu kelimeyi. Modernist kolaj, post-modern yapı sökümle buluşup geleceğin inşasına yöneliyor bu oyunda. "Bıçak kesiği gibi" diyor oyuncuların birisi beklenmedik bir anda, bu oyun da aynı öyle, bıçak kesiği gibi; "arkana bakma, durduramıyorum, mutlaka bir amacı vardır, şükretmeyi bilmek lazım, devam etme olanağı, yanlışlık olmasın...." öyle akıyor cümle parçaları, sonra birisi bağırıyor, komut gibi: Alışın!

Yok, alışmayacağız işte. Soru sormaya devam edeceğiz. 18-19 temmuz geceleri İstanbul seyircisinin böyle bir şansı var, Harbiye Muhsin Ertuğrul Sahnesi'nde.

Şehir Tiyatroları'nın da katkısıyla, İstanbul 2010 Ajansı'nın desteklediği oyun, "Promethiade" adı verilen projenin parçası. İstanbul gibi 2010'da Avrupa Kültür Başkenti olan Ruhr bölgesi ve Essen projenin diğer ayağı, üçüncü ayak ise Atina-Epidauros hattında Hellenic Festival ve ünlü yönetmen Terzopoulos.

Şahika Tekand'ın yazıp yönettiği oyun bence bugüne kadar 2010 ruhuna en yakışan projelerden birisi, 23-25 temmuzda Almanya'da sergilenecek (Essen Zollverein), daha önce Atina'da büyük başarıyla oynandı. Oyun iki dilli, aynı anda Almanca ve Türkçe oynanıyor, bu bence hem metni daha derinleştirmiş, hem de projeyi zenginleştirmiş. Yalnız dikkat edin, çıkarken tıpkı oyuncular gibi sizin de koltuğunuz sırtınızda kalmasın! (Bunun anlamı da sürpriz olsun isterseniz.) Türk oyuncular iyi, Alman oyuncular daha da iyi, Esat Tekand'ın sahne tasarımı ise tam bir dördüncü boyut!

Oyunu izleyince, "Işıkla, sözle, umutla, hakikatle bir derdi var bu kadının" diyor insan. Yani hepimizin derdi. Studio Oyuncuları'nın geçen yıl "Karanlık Korkusu" oyununu izlediğimde de aynı şeyi hissettim (başlıktaki cümle oradan) bu seferki oyun da zaten çok akraba temaları işliyor.

Önceki oyunda, bir an ışık yanıp söndüğünde bir oyuncunun ağzında yarım kalan o kelime: "Demok..." İçinde olduğumuz hali ne güzel yansıtıyor değil mi? Şimdiki oyunda da öyle birçok an var. "Aydınlanma hakkını elde etmek.... Aydınlanma hakkının verilmesi! " İkisinin arasında sadece Türkiye'nin değil tüm insanlığın tarihi var tabii. Hangisini tercih ederdiniz?

"Referan..." Efendim? (İşte, Şahika Tekand'ın dünyasındasınız.) Dum dum da dum dum..... (Bu kısım benden bir katkı.)

Bravo ışık kadın, döktürmüşsün gene. Siz! "İmkânı olanlar", bu oyunu sakın kaçırmayın. Karanlık yoğun, ama ışığın böylesi her zaman nasip olmuyor.

Modernlik ve sanat

Nilüfer Kuyaş 23.07.2010

Modernlik zamanla soyutlaşan ve içselleştirilmiş bir yersizlik yurtsuzluk haliyse eğer, ki bence öyle, onu dillendirmeye çalışan sanatın da eskisi gibi kesin kuralları yok artık.

Sanatçı kendi kurallarını icat etmek zorunda olan birisi.

Bilinmeyen sularda gidilmemiş kıtaları keşfe çıkan o eski denizcilere, kadim seyyahlara benziyor.

Bu durumdaki sanatçı için başka sanatçıların, sanat tarihinin, kültür alanındaki farklı üretimlerin ne kadar besleyici yanları olsa da yol gösterici işlevi eskisine kıyasla daha az. O zaman sanatçıya yol gösterecek olan nedir? Elinde sihirli bir pusula, kulağına yön fısıldayan bir ilham meleği olmadığına göre, kendi yolunu nasıl çizecek? Zor bir soru.

Kendi yazarlığımda bana neyin yol gösterdiğine bakarak bir cevap arayabilirim ancak. Bir de ruh akrabam olan bazı sanatçıları veya düşünürleri anımsayarak tabii, onlarda kendime yakın bulduğum izdüşümlerini yoklayarak belki bir geçici tanıma ulaşabilirim.

Benim yaratıcılığımda kendi hayatımı anlama çabası çok temel bir rol oynuyor. "Otobiyografik" bir yazarım. Gerçi çok temel bir yanılgı vardır bu konuda, otobiyografik sanatı, doğrudan o sanatçının hayatından birebir olaylarla örülmüş gibi algılarız, kolay düşülen bir yanılgıdır bu, doğaldır da, çünkü sanatçının kendi hayatından aldığı malzemeyi nasıl dönüştürdüğünü izleyici bilmez, bilmek zorunda da değildir zaten.

Eğer her sanatçı, astrolojik benzetmeyle, bir yıldız altında sanat icra ediyorsa ve bir burçta yer alıyorsa, otobiyografik burçta üreten sanatçılardan söz ediyoruz burada.

Kendi hayat deneyimi yol gösterir bu tür sanatçıya.

Bir zamanlar "hayatım roman" deyimiyle popüler kültürde çok sözü edilen algılayışı kast etmiyorum tabii. Burada söz konusu olan insanın kendini bir minik evren yani "mikrokozmos" gibi ele alarak, hayatın ona gösterdiklerini başka insanların da ruhunda yankılar bulabilecek biçimlere dökerek işleyebilmesidir. Kendi ruhuna göz kırpmadan bakabilen sanatçı, genel olarak insan ruhuna derinlemesine bakma çabasıdadır sonuçta. Kendi hayatını doğrudan yazmak veya resimlemek değildir yaptığı, yoksa sanat olmazdı.

Aslında her sanatçı kendinden yola çıkar, ama aynı ölçüde otobiyografik burçtan olmayabilir. Öyle olan sanatçıları kendime yakın bulurum. Bunlardan bir tanesi var ki, özellikle yazı değil plastik sanat ve heykel alanında boy gösterdiği için büsbütün zengin bir kaynaktır, ama asıl kendi hakkında yazdıkları, yarattığı eserlerden de daha çok yol göstermiştir bana. Yakınlarda kaybettiğimiz heykeltıraş Louise Bourgeois'dan söz ediyorum. LB diye söz edeceğim ondan.

Babanın İmhası, Babanın Yeniden İnşası adıyla yayımlanan otobiyografik kitabında (MIT Yayınları, 1998) LB sanatını nasıl kendi çocukluğundan, özyaşamından, bilinçaltından çekip çıkarttığını anlatır, çeşitli söyleşilerinden, sanatını açıklamak için verdiği demeçlerden ve en çok da, tuttuğu günlüklerden alınmış pasajlarda.

İmgelerle düşündüğünü söylüyor. Hayatında onu yaralayan, etkileyen şeyleri sembolik olarak yeniden ürettiği rüyaya benzer imgeler bunlar ve yarattığı heykellerde, yerleştirmelerde bunu en şaşırtıcı şekilde yaparak zihnimizde yer etmiş bir sanatçı. Onun modern sanatı tanımladığı şu pasaja bakın mesela:

“Modern sanatın anlamı kendinizi ifade etmek için sürekli yeni yollar bulmak zorunda olmanızdır. Yerleşik yöntemler, sabit yaklaşımlar yoktur. Bu, acı veren bir durum. Modern sanat bu acı verici durumdur, kendinizi ifade etmek için mutlak ve kesin bir yol olmamasıdır. Modern sanat bu nedenle daima sürecektir çünkü bu durum değişmemiştir, insanlığın durumudur. ...kendinizi tam olarak ifade edemeyiştir, mahrem ilişkilerinizi, bilinçaltınızı ifade edemeyişinizdir, kendinizi doğrudan ifade edecek kadar dünyaya güven duymayışınızdır. Bu durumda akıl sağlığını korumaktır söz konusu olan, kendinizi ifade etmek yoluyla iyi kötü delirmeden yaşayabilmektir. Sanatın tümü müthiş yenilgilerden ve ihtiyaçlardan kaynaklanır. Benlik taşımanın zorluğudur ve benliğimizin ihmal edilmişliğidir konu. Modern dünyanın her yerinde dizboyu ihmal edilmişlik ve tanınmak ihtiyacı vardır, bu ihtiyaç asla tatmin edilmez. Sanat kendini tanımanın yoludur, bu nedenle de daima modern kalacaktır.”

LB çok güzel tanımladığı bu zorlu modernlik haritasında, kendi hayatını ve ruhsal dünyasını âdeta bir kukla gösterisine, oyun alanına, tiyatro sahnesine çevirerek yolunu bulmuş bir sanatçı. Kadın olması işleri daha da ilginçleştiriyor.

“İnsanın kendi bilinçaltına erişimi bir ayrıcalıktır” diyor kitabında; “herkes bilinçaltına erişemez. Zaten bu acılı bir süreçtir ve bu ayrıcalık size bir kere verildi mi, kaçışınız da yoktur” diyor. “Tehlikeyle yüzleşmek ve ayrıcalığa layık olmak zorundasınız.”

Sanatçılığın ikircikli bir tanımı, değil mi? LB’nin kendi bilinçaltına yolculuğunu irdelemeye bir başka yazıda devam etmeyi umuyorum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilinçaltına Yolculuk

Nilüfer Kuyaş 30.07.2010

Bilinçaltı hem büyüleyici hem ürkütücü bir yer.

Oraya yolculuklarımız genellikle kısa sürer, düş gibidir. Geçmişle şimdi arasında mekik dokuyan bir yolcu vardır içimizde. Arada bilinçaltı denen bu mağaraya, sırasında gizli bahçeye, masal dünyasına veya korku filmine dalan o yolcunun, yolun sonuna kadar gitmesine her zaman izin vermeyiz.

Eğer yolun sonuna giderse kendimizle ilgili çok feci bir sır açığa çıkacakmış gibi korkarız çünkü. Bilinçaltı herkesten önce kendimizden saklandığımız bir yer.

O yeri inatla keşfeden, yolcusuna izin veren sanatçılar azdır. Heykel ustası Louise Bourgeois (LB) bunlardan birisiydi. Korkuların kraliçesi.

Bazı sanatçı tek bir şeyin üzerine gider, bazısı daldan dala atlar. LB tek şey üzerine gidenlerdendi. “Ateşli bir sabır” demişti ya Pablo Neruda bir şiirinde, öyle bir sabırla kendi sırlarının peşindeydi.

Bilinçaltı tıpkı polisiye hikâye gibidir, gerçi burada suçlu yoktur ama gene de ararız. Sayfaları nefes nefese çevirir, sonuna kadar gitmek isteriz hikâyenin. Mavi Sakal'ın girilmesini yasakladığı odaya mutlaka girmek isteriz, Zeus'un açmayı yasakladığı Pandora'nın Kutusu'nu sonunda açarız merakımıza yenilip.

"Bıçak Kadın" ve "Genç Kız" adını verdiği nesneleri yaratırken böyle gizemler peşine düşmüş LB. Kadının en korktuğu şeylerin şeklini alarak kendini savunduğu, öfkesini bağırarak değil kırılgan şeyleri koruyarak ifade ettiği bir yaklaşım; sonra birden saldırganlık ve travma öne çıkıyor, mizah onu sarmalıyor ve yemek masasında bir leş ya da bir balık kılıcı gibi yatan nesne "Babanın İmhası" adını alıyor –sofrada övünmesi, gerinmesiyle, bencilliğiyle, tahakküm etmesiyle bunalttığı çocukları babayı parçalayıp yemişler sonunda.

Ruhundaki dramları bu şekilde bir projektörle ekrana yansıtıyormuş gibi ilginç nesneler icat eder ve hikâyecikler içeren heykel dizileri yaratır LB.

Heykel şeytan kovmadır, cin çıkartmadır der, sanatçı kendi yaralarını iyileştirirken insanlığa da bir iyileşme sembolü sunar, eğer şanslıysa.

Bilinçaltı bilincinden daha zengin olan insanlar vardır. Benim çok merakımı çekerler. Hele sanatçı iseler. Aynı burçtan olduğumuzu hissedirim.

LB öyle birisi. Üstelik mizah duygusu da katarak yapmış işlerini. Çocuk hikâyeleri yazar gibi, ağırlaştırmadan, kendisiyle ve hayatla alay eder gibi işlemiş normalde insana korkunç gelebilecek duyguları.

Annesini ve genel olarak anne figürünü örümcek olarak tasarlaması mesela, örümcekten korktuğu ya da bizi korkutmak istediği için değil. Orada gerçek bir sembol keşfetmiş. Bir dokuyucu, dokumacıymış annesi; geleneksel Fransız duvar halılarını restore eden, evinde atölye kurmuş, ilginç bir zanaatkâr/ iş kadınıymış bu anne. Onun hayata karşı sabrını, sıkı cesaretini, direncini simgeliyor örümcek.

Evlatlarını bazen boğmak, yok etmek sınırına varan bir güç vardır annede. Birey ya da toplum bunu kolay itiraf etmez kendine. O güce karşı çıkmak, o gücün egemenliğinden kurtulmak zordur, bunu yapmakta ne kadar zorlanırsa insanlar, o toplumda kadın düşmanlığı o derecede artar, gizli bir anne nefreti dolanır ortalarda, ağza alınamadığı için bilinçaltına itilip orada gereksiz yere karanlıklaşır.

LB, ısırcı, öldürücü zannedilen dişi örümceğe itibarını iade etmekle, gene iyileştirici bir sanatçı görevi üstlenmiştir adeta.

Zamanın kapısına yaslanmış, geçmişe bakan yorgun bir fahişe olarak da tasarlar anneyi; bir suç ortaklığı ve merhamet paylaşır anneye. Aynı merhametle sonunda babayı da yeniden inşa eder. Havada lamba gibi sallanan çift nesneleriyle, kadın-erkek gerilimini dengelemeyi başarmıştır kendi ruhunda ve bizim bakışımızda. Benim işim acıyı ve korkuyu işlemektir diyor bir söyleşisinde.

Korku zaten acıdır, ama gizlendiği için acı olarak hissedilmez. Korku sonuç olarak kendini nasıl anlayacağını bilememekten kaynaklanır, gerçeği nasıl öğreneceğini bilememekten. Öğrenmeye ve anlamaya direnen bir şey vardır içimizde. Bilinçaltı bir direniştir bu, ilerlemeyi engeller ve bir türlü ilerleme sağlayamamak bizi öfkeye yöneltir. Çünkü doğru soruları soramıyoruzdur. Bir kapıyı yanlış anahtarla açmaya çalışmak gibi.

Ben şu sıra Türkiye'nin yaşadığı travmaları, tıpkı sanatçının ifade ettiği bu sorunlara benzetiyorum. Bilinçaltına ulaşamayış, doğru soruları sormaya direniş, ilerleme sağlayamamaktan gelen öfke.

Fakat sanatçının bize o noktada öğrettiği bir şey daha var. şiddetin ve öfkenin yerine bir onarma çabası konabilir, diyor. Eski halı onaran zanaatçı bir aileden geldiğim için, onarmaya inancım var hala, diyor. Güzel bir düşünce.

Ama bunu yapabilmek için tevazu da gerekiyor. Birincisi, şişkin olmayacaksın ve yapabileceğinden fazla şey vaat etmeyeceksin kendine. İkincisi, güçsüz olduğunu kabulleneceksin, gücün sınırsız değil; bunu kabullendiği zaman insan, garip bir şekilde kendini aşar, suçlarını üstlenir ve daha önce hayal edemediği çözümler gelir aklına.

Keşke sanattaki bu yaratıcı döngü biraz hepimize, toplumsal hayata da bulaşsa demek geliyor içimden.

niluferkuyas@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Rüya Metinleri -2: Japonya

Nilüfer Kuyaş 06.08.2010

Rüyamda Japonya'ya dönmüşüm. İse tapınağındayım. Sedir ağacından sık ormanların içinde, Güneş Tanrıçası'nın her yirmi yılda bir yıkılıp yeniden inşa edilen barınağı, kutsal mekan. Modernlikten, kayıp duygusundan, başlangıç arayışından mustarip bir melankoli öznesi olarak buraya iyileşmeye gelmişim, bunu Tanrıça söylüyor bir aşamada, ama bana görünmeden, sadece varlığıyla.

Dört ayrı ahşap çit duvarla çevrili tapınak gözden saklı ve biz sıradan fanilere içeriye girmek yasak. Perdeleniş ve görünmezlik, başlangıç efsanesinin özünü oluşturuyor. Ama ben rüyamda giriyorum içeriye.

Bin yıldan beri böyle: Bir dönemin tapınağı yerle bir ediliyor, eski yer çakıl taşlarıyla döşenip işaretleniyor, yeni sečilten arazi parçasında ahşap tapınak tekrar inşa ediliyor. "Yürek sütun" denen orta direk, o ahşap tomruk belirliyor tanrıçanın tekrar davet edileceği taze mekanı. Adeta bir çadır-kulübe. Bu yıkım ve yeniden inşa süreci benim iyileşme noktam.

Batı mimarisinde binalar kalıcı olmak için, zamana ve yıkıma meydan okur gibi inşa edilir, gene de yıkılırlar tabii. İse'de yıkım ve yeniden yapım mimarinin özünü oluşturuyor. Japonya'nın bir ruhu varsa herhalde burada yaşamaktadır diyor, rehberim. O modern bir mimar, adı da Arata Isozaki.

Onu tanımıyorum ama "Mimaride Japonluk" kitabını okuyunca şaşmaz rehberim oldu.

İlle bir ilk köken aramak saplantısı bize Batı'dan geldi herhalde diyor Arata; fakat İse bize böyle bir şey olmadığını gösteriyor. Başlangıç - orijin dediğimiz şeyi biz icat ediyoruz. Esas olan duvar ve çatı örmek değil, bir boşluk yaratmak, tanrıyı, kutsal bir ruhu – belki doğanın ve yaşamın özüdür bu – işte onu davet etmek için. Her seferinde daveti kabul eder ve gelip oraya yerleşir diye ümit ederiz. Sonsuz döngü. Zamanla bu tapınağın bir devlet dini için sembol haline getirilmesi, İmparator'la özdeşleşmesi, bütün bu siyasi ve ideolojik tarih bagajını ve ulus devlet kurmacasını bir kenara bırakırsak, temel gerçeği yani kadim kurmacayı görürüz: Yeniden inşa devam ettiği sürece, başlangıç dediğimiz şey asla kaybolmaz, her seferinde tekrar eder. Tıpkı hayatın

kendini daima yenilemesi gibi. Kimlik hem yok olur ve karışır hem tekrar inşa edilir ve yenilenir. Japonluk diye bir şey varsa budur diyor bana. Böylece Japonluğun özü olan boşluk felsefesine uzanıyorum.

Bu rüyada bir şey öğreneceksem, boşluğun felsefesinde bulacağım onu.

Gerçek yeşil çay, çamurla yosun arası bir sıvı, koyu ısırgan otu çorbasını andırıyor. Tapınağa benzeyen etrafı açık nefis odalarda içiliyor. Çay kâsesinin yontulmuşluğu, ruhumu okşayışı öyle gerçek ki bu bir rüya olamaz diyorum, ruhumda yeni bir yer açılmak üzere, hissediyorum. Japonya’da şamanlık çok güçlü, her doğa parçasının ayrı bir ruhu var. Bendeki şaman damarı uyanıyor böylece. Dünya benimle konuşuyor Arata diyorum, o gülümsüyor.

Japon mimar Tenshin Okakura’nın “Çay Kitabı”nı gösteriyor bana.

“Bir odanın gerçekliği çatıda ve duvarlarda değil, sarmaladıkları boş mekanda yaşar” demiş Okakura, aynı zamanda geleneksel Japon ressamı, bir *nihonga* ustası o. “Boşluk en güçlü olandır çünkü her şeyi kapsar.”

Amerikalı mimar Frank Lloyd Wright belki de bilerek yanlış okumuştur bu düşüncüyü, “Kutuyu Kaldırmak” adlı makalesinde. Bina bir sınır değil bir içeriktir diyordu ama asıl geçiştir bina, nefes alan aralıktır, eşiktir, onu unutmuştu. Belki aynı yöne doğru gitmeye çabalıyordu, ama Batının kalıcılık arama saplantısı gene de yok olmamıştı.

Asıl Alman bir mimar, Bruno Taut diyorum, İse tapınağının bir dünya mimarlık harikası olduğunu ilan etmişti dünyaya ilk defa. Japonlar bile şaşırmıştı, güney denizlerinden kalma bu baraka yalınlığının, Atina’daki Partenon’la eş tutulmasına.

Ne tuhaf değil mi?

Ah, ama biz Japonlar Japonluğumuzu başkalarının bakışıyla kurduk diyor Arata; böylece bendeki melankoli ondakiyle buluşuyor. Biz Türkler de Türklüğümüzü başkasının bakışıyla yeniden kurduk; gene Avrupalılar tabii. Bina denilen yapılara o fetişist saygım kalmadı artık, bu rüyada eridi gitti. Kendimi tanımlarken başkasının bakışına odaklanınca, bir çeviri sorunu hissetmeye başlıyorum.

Arata, Chicago’da hoca olan mimar Esra Akcan’la karşılaştı mı bilmiyorum, ama benim rüyamda tanışıyorlar işte. Esra’nın nefis kitabı beliriyor önümde, “Çeviride Modern Olan – Şehir ve Konutta Türk Alman İlişkileri.” O kitabında der ki, mealen, geleneksel ahşap Türk evi Alman modernizmiyle karşılaşınca, işte Cumhuriyet’in melankolisi yoğunlaşmıştır belki de. Bruno Taut Türkiye’ye de gelip bakmıştı. Ama ben o melankoliyi şimdi rüyamda, İse’de iyileştiriyorum. On beş yıl önce kısacık gördüğüm ülkeyi özledim – Kyoto’da buluşan ırmaklar, Hakkone’nin açalya bahçeleri, Tokyo’da el çırpıp ruh çağırtdığım Şinto tapınakları, Zen bahçeler.

Uyandığımda bir teselli: Pera Müzesi’nde çağdaş *nihonga* ustası Ikuo Hirayama’nın sergisi başlıyor bugün, Türkiye’ye bakışını resimlemiş. Japonya Medya Sanatları Festivali de başlıyor. Sanat Limanı’nda “Avrupalıların Bakışıyla Japonya” sergisi başladı.

Ruhr ve İstanbul, Avrupa Kültür Başkentleri, 2010 Türkiye’de Japonya Yılı!

Bu Alman –Türk-Japon hattında bir kader çizgisi seziyorum. Ben kadere inanmam diyor Arata, hayata ve karşılaşmalara inanırım.

Ah evet diyorum, yer altı suları gibi akan o ırmakların arada çıkıp nefis denizler oluşturması. Güzel bir rüyaydı.

niluferkuyas@gmail.com

Ağustos

Nilüfer Kuyaş 13.08.2010

Ağustos ayına adını veren Roma imparatorunu oldum olması pek sevmem; hakkında okudukça – örneğin Livy tarihinden - daha da az sever oldum. Kurnaz Oktavius. İç savaş çıkınca fırsat kollayıp cumhuriyeti sona erdirir, imparatorluk kurar; o artık bir diktatördür. Dediği dedik, astığı astık. Kleopatra'yı da öldürmek yerine propaganda amacıyla kullanmak istiyor ama kadın prim vermemiş bu yüzsüzlüğe.

Roma devleti ve medeniyeti, örf adeti diye bildiğimiz geleneklerin çoğunu icat eden ve kurumlaştıran adam.

Acımasız, pragmatik, gerekirse vahşi bir katil, devlet mantığı için yapmayacağı şey yok, halkla ilişkiler konusunda bir deha, iyi göz boyayan birisi, aynı zamanda güya şefkatli aile babası.

İmparatorların tanrı olduğu masalını yaratan, dini inançları siyasi amaçlarına fütursuzca alet eden, heykelini diktirme adetini başlatan, devlet kasasından kendi cebini dolduran, yoksullar isyan ettikçe parayla kamuoyu satın alan marifetli bir demagog.

Roma'da onun sarayından fazla kalıntı olmadığını görmek hoşuma gitmişti.

Sarayın müzesinde paramparça bir kadın başı hatırlıyorum onun döneminden; parçaları birleştirip bir suret inşa etmeye çalışmış arkeologlar, yüz hatlarıyla boşlukların karışımı kübist tablo gibiydi, sanki kemirilmiş bir surattı, Augustus dönemini iyi temsil ediyordu bence, şu günlerde üzerimize çöken afet sıcaklarda kendimi aynen öyle, paramparça hissediyorum.

Onun kendine yakıştırdığı takma ismi taşıyan ay da zamanla en sevmediğim ay oldu. Biz de almışız o ismi. Ağustos. Avgustus. "Haşmetli" manasına. Sıcakın haşmeti olabilir mi bu? Haşmetli bir kötülükmüş onunki.

Ağustos ayı da haşmetli garabete gebedir bazen. En azından benim gözlemim öyle. Mesela iş adamları ve siyasetçiler nihayet tatile çıkarlar ama en melûn entrikalar da bu ay içinde kuluçkadan çıkmaya hazırdır. Kimin işten atılacağı, nerede hangi yeni rejimin geleceği hep bu ayda hesaplanır ve gizlice harekete geçirilir.

Hâlâ öyle mi bilmiyorum, eskiden Ağustos ayında medyada kan dökülürdü, acı çekme ayıydı Ağustos. Merkezden fazla uzaklaşmaya gelmezdi, ama gitmemek de önlemezdi zaten akıbeti. Dolayısıyla inadına giderdik tatile ve uzaklarda öğrenirdik başımıza ne geldiğini, kime ne olduğunu.

Falanca yöneticinin ayağı kaydırılmış, filancanın televizyon programına son verilmiş, feşmekan köşe yazarı değişmiş derken, aniden kendisi de işsiz kaldığını öğrenir mesela insan, diyelim ki Datça'nın düşsel bir manzarasına karşı... Şurada bir Yunan adasından geçerek başka bir hayata mı süzülsem der insan, sonra alıştığı cehenneme geri döner nedense.

Fakat güzel yeniliklere de gebedir Ağustos, bir dönüşüm ve kabuk kırma ayıdır bence. Doğaya bakıyorum şimdi, orada da dönüşüm var gücüyle sürüyor.

Ağustos ayında ağaçlara yapılan yaz aşıları olduğunu öğrendim mesela. Bademe kayısı ya da erik aşılacak gibi. Bir taze dalı ucundan yarıp içine öbür meyveden daha genç bir dal filizini sokuyorsunuz sandviç gibi, bantla bağlayıp bekliyorsunuz. Yara iyileşirken yeni hayat başlıyor.

Veya bir pencere açıp dalın bağırında, ona tam uyacak kapak gibi taze filizi yapıştırıyorsunuz, yaraya yeni deri takar gibi.

Fıstıkların olgunlaştığı, incirin ballandığı, narların kızardığı ay.

Hiroşima'da bombanın patladığı, Saddam'ın Kuveyt'i işgal ettiği, depremin Gölcüğü yerle bir ettiği ay. İki dünya savaşına giden yol bu ayda döşenip bitmiş. Bir başka melûn hazırlık. Yarattığı ölümlülük çağrışimleri kaçınılmaz.

Ama bir yandan da hasat, bereket ve şenlik ayı. Yortu ve şölen ayı. Şükran ve beklenti ayı. Döngünün ucu. Eylül ayında yeni projelerin, yeni başlangıçların çabası uç verecektir çünkü.

Ağustosun kavurucu sıcaklığını atlatırsa selamete çıkacaktır, öyle hisseder insan. Bir yandan da ümitsizlenir, hiç bitmeyecekmiş gibi.

İlk gençlikte bu yakıcı bekleyiş aynı zamanda bir inançtı.

Şehirde geçirdiğimiz Ağustos ayı bir çöl kat etmek gibiydi. Serap görürdük fiilen. En azından ben görürdüm. Sıcaktan tüten asfalt, ıssız yollar, bir inanç yaratırdı. Ümit bile değil, ümit bir boşluktan sadece, bu bir inançtı, yoktan var olan bir inanç, bundan kötüsü olamaz, her şey daha iyi olacak inancı...

Hele 1970lerde politika, sanat, her şey çöl gibiydi. Yarın diye bir şey yoktu, günü atlatmak vardı sadece. Şimdi televizyonda seyrettiğimiz zor koşullara dayanma belgeselleri gibiydi hayat. Her şey daha iyi olacak derdim kendime, olmak zorunda! Asıl hayat bu yazın sonunda başlayacak!

Bir esinti, bir serinlik parçası yakalamak için bu inanç gene imdadıma yetişiyor. Gözüm narlarda. Onlar kızardıkça içlerinde hazırlanan bereket gibi, ben de kızardıkça içimde inanç damlaları birikiyor, şu zorlu aya adını veren o melun imparatora inat.

Sonra muhteşem bir yağmur gelirdi Ağustos'un ikinci yarısında, o ıstırapı dindirirdi. Bölük pörçük hatırlanan bir kâbus, ya da Avgustus müzesindeki parçalanmış surat gibi silinirdi zamanın acısı. Nedir mi inanç? Dalından kopardığınız bir bademi yaş kabuğundan ayırırken çıkan kayısı kokulu serinlik sesidir. O sese sığınan Ağustos'un zalim haşmetine karşı.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Edebiyat ve Felsefe

Nilüfer Kuyas 20.08.2010

Yaşadığı her şeyi ancak yazarsa anlamlandırabilen birisiyim ben.

Düşünürseniz, yaşadığımız gerçekliğin büyük kısmı dilin dışında kalıyor. Duygularımızın, sezilerimizin, en gizli arzularımızın kaynaştığı, daha derinde bir gerçeklik var. Dil o gerçekliğe pusular kurmaktır, kendini ele versin diye.

Yazmak en temelinde böyle bir dürtü. Hele deneme yazmak, iyice öyle.

Dünyada deneme yazmayan yazar yok gibi bir şey. Mesela herkes şiir yazamaz. Ama bütün yazarlar deneme yazar. Şair olmayanlarımızın şiir yazmaya, felsefeci olmayanlarımızın felsefe yapmaya en yakınlaştığı türdür

derdim deneme için.

Deneme bir yoğunlaşma çabasıdır. Aynı zamanda bir saydamlaşma çabası. Bir yandan da kendini açık etme dürtüsü. Kendine karşı dürüst olma arzusu. Şu konuda gerçekten ne düşünüyorum? Falanca meselede en sahici duygularım neler? Allah'a inanıyor muyum? Ölümünden niçin korkuyorum? Şu kitabın ya da bu yazarın neden iyi olduğunu düşünüyorum? Bana göre "iyi" ne demek? Düşlerim nelerdi ve niçin gerçekleşmediler?

Her insanın kendisine sorduğu sorulardır bunlar. Ben de aynı soruları kendime soruyorum. Kendi sırrımı çözmeye çalışıyorum. Belki de böyle bir sır yok! Ama ya varsa? Nefis bir arayış değil midir bu?

Biraz korkutucudur da aynı zamanda, çünkü bazen bir konuda gerçekten ne düşündüğümüzü kendimize bile söylemekten korkarız. Dürüst davranırsak, hepimiz düşünmekten korkarız. İnsanlar ölümünden bile daha çok korkarlar düşünmekten. Edebiyat korkmama çabasıdır. Ortak bir insanlığımız var, ama hepimiz biraz farklı yaşıyoruz bunu. Deneme ya da roman yazarken, işte diyorsunuz, benim gördüklerim bunlar.

Bu anlamda felsefeye en yakın edebiyat türü deneme.

Bizim müthiş bir deneme geleneğimiz var. Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Beş Şehir" kitabını okumadan hiç kimse şehir hayatını ve kendi yaşantısının şehirlerle ilişkisini yazmayı düşünemez mesela. Salah Birsal'in insanı sürekli gülümseten o fıkra benzeri denemelerini hatırlayın.

Bizde iyi deneme yazmayan şair ve romancı hemen hemen yoktur. Avrupa'yı hiç saymıyorum bile, orada iyice büyük başarıtlar var deneme türünde. Deneme bütün diğer edebiyat türlerini besleyen bir ana damar. Belki de en doğrusu deneme için edebiyatın laboratuvarı demek!

Ve bence deneme şimdi altın çağını yaşıyor.

Bir de soru dolaşüyor kafamda: Roman da denemeye ve felsefeye daha mı çok yaklaşıyor acaba? Geleceği orada mı? Geçmişini kesinlikle orada.

Modern klasiklerin arasında sevdiğim yazarların hepsi felsefe yapıyordu mesela. Tolstoy romanlarında sürekli din ve tarih felsefesi yapar. Proust romanında Platon'cu felsefeyi sanata ve hayata uygular. Virginia Woolf değme bir mistiktir. Rilke de öyle. Felsefe bilmeden Thomas Mann'ın hiçbir romanına derinlemesine nüfuz edemezsiniz. Bir tek modern Amerikan yazarları fazla meraklı değillerdir felsefeye, daha hayatın içinden yazar onlar.

Romancılık son dönemde niçin felsefeden uzaklaştı diye düşünüyorum. Galiba bir nedeni modern bilimin ve teknolojinin gelişmesiyle felsefenin de çok teknik bir alan haline gelmesi.

Fakat ilginçtir, modern felsefenin büyük bir kısmı teknikleşerek insan hayatından uzaklaştıysa, yeniden insana yakın bir alana dönüşmesi de edebiyatla ilişki içinde gerçekleşti. Son yüzyılın bütün büyük felsefecilerine bakın, örneğin Sartre, yahut Foucault, ya da Derrida, Benjamin, Adorno, Roland Barthes, hepsi edebiyatla bağlantılı felsefeler kurmuşlardır. Modern felsefe ne zaman ki aşırı soyutlaştı ve yaşamın sorunlarına sırt çevirdi, o zaman teknik ve soğuk bir alan haline geldi. Şimdi bundan bir dönüş var.

Ve bu dönüşle birlikte felsefe ile edebiyat, özellikle de felsefe ve roman, şimdi yeniden buluşuyor bana kalırsa.

Aynı soruları soruyorlar ama soruş tarzları farklı. Geçmişte de böyleydi. Homeros öykü anlatıyor ama bütün yaptığı insanlarla tanrıların ilişkisini ve kader dediğimiz şeyi sorgulamak. Platon ahlak felsefesi yapıyor ama Sokrates'in baş karakter olduğu öyküler ve diyaloglar kurarak yapıyor bunu. Kutsal kitaplardaki ahlak öğretisi de baştan sona öykülerle anlatılmış. Mevlana veya Yunus şiiir yazıyorlar ama şiiirleri tamamen tasavvuf felsefesiyle örülmüş. Nietzsche şiiir gibi özdeyişlerle kurmuştur felsefesini. Sartre romanlarında ve tiyatro oyunlarında felsefe yapar.

Felsefeyle bu iç içeliği ne kadar vurgulayacağı biraz yazarın seçimine, yazarın kişiliğine bağlı. Biraz da gelenekle ilgili. Daha önce dediğim gibi Avrupa edebiyatında daha çok felsefe vardır. Amerikalılar ise neredeyse hiç felsefe yapmazlar. Sadece öykü anlatırlar.

Bizde ikisi de var. Hem müthiş bir sözlü edebiyat ve masal geleneğimiz var, hem de felsefenin hiç değilse tasavvuf yanıyla daha çok sindiği uzun bir yazılı geleneğimiz var. Çok şanslıyız fakat çoğu zaman bu şansımızın farkında değilmiş gibi davranıyoruz.

Genelde edebiyatın, özellikle de romanın felsefeyle yeniden bütünleşmesi şu anda beni en heyecanlandıran konu sanırım.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Çoğunluk'

Nilüfer Kuyaş 27.08.2010

Dayanışma güzel şey. Birliktelik harika. Hele çoğulcuysa, uzlaşma içinde yaşıyorsa, tadına doyumaz topluca karar vermenin, ortaya bir iş çıkartmanın.

Buna karşın çoğunluk olmak zor ve tehlikelidir.

Demokrasi bir çoğunluk rejimi. Güzelliği de zorluğu da buradan geliyor.

Kendinizi ne zaman çoğunlukta bulsanız, dikkatli olun, büsbütün duyarlı ve tetikte durun demek geliyor içimden.

Şu sandıkta oy verdiğimiz en geniş demokrasi değil yalnızca, en ufak herhangi bir toplu faaliyette çoğunluk daima esastır, kararlarımızı öyle veririz, başka yolu yoktur.

Ama ben kendimi ne zaman çoğunlukta bulsam hemen rahatsız olurum, huzurum kaçır. Aman, yanlış bir şey mi yapıyorum diye ikirciklenirim; antenlerim, radarlarım, duyargalarım derhal üst düzeyde alarma geçer, fazladan çalışmaya başlar.

Çoğunluk hem temeldir demokraside hem de bu rejimin en zayıf noktasıdır.

Doğru ve haklı bir şeyin çevresinde çoğunluk oluşturmak kadar güzel bir şey olamaz elbette.

Ama demokrasi dediğimiz bu kaypak rejimde zemin de sürekli kayar, hiç yerinde durmaz.

Bazen bakarsınız çoğunluk dediğiniz şey meğer sadece popüler olanmış, ille haklı olan değilmiş. Tıpkı popüler kültürün gelip geçici moda akımları gibi, demokrasinin diğer alanları da kitlesel olduğu, yığınları içerdiği için bazen öyle bir an gelir ki insan sel sularına kapılmış gibi bir düşünce akımının çekiminde sürüklenir. Herkes o tarafa koşuyordur, siz de aman ne olmuş diye aynı tarafa gidirsiniz. Meraktan, yalnızlıktan, biraradalığın sıcaklığını özlediğiniz için ya da –en tehlikelisi- tek başınıza düşünmekten yorulmuşsunuzdur, ay biraz da başkası düşünsün benim yerime dersiniz, bak işte ne yerinde görünüyor şu popüler kanaat, falanca kitlesel

tavır, filanca yığinsal eylem diyerek bırakırsınız kendinizi tekinsiz sulara, rüzgâr ne zaman farklı yönden esecek, akıntı nereden değişecek bilmeden bir denizde bulursunuz kendinizi.

Çoğunluk iyi kullanılırsa en hakkaniyetli olabilen, kötü kullanılırsa kaba kuvvete dönüşen bıçak sırtı bir toplumsal araç. İkisinin arasında çeşitli olumsuzlukların gizlendiği bir yelpaze var. Çoğunluk genellikle bencildir mesela. Çoğunluk çok kolayca önyargılı olabilir. Çoğunluk rahatlıkla hoşgörüsüzlüğe dönüşebilir. Çoğunluk sırasında kayıtsızlıktır, bana ne diye omuz silker. Çoğunluk bazen maalesef nefret de olabilir. Sevgisiz ve acımasız davranabilir. Çoğunluk sırasında ortak aklı bile terk edebilir, bağnazlığa kadar uzanır. Bazen de tahakküm eder, diktatörleşir.

Popüler kanaatlere karşı durabilmek, çoğunluğun isteklerini reddetmek bazen kişisel hakları savunmak için elzem hale gelebilir. Bunu yapabilen tek güç var elimizde, o da hukuk. Bu nedenle hukukun üstünlüğü diye bir temel ve vazgeçilmez koşulu var demokrasi olmanın. Hukuk devleti olmak da diyoruz buna.

Ayakta tutması zor bir iş, onun için anayasa mahkemesi denen kurumlar var demokratik ülkelerde. Çünkü korunması gereken kişisel haklar çoğu zaman popüler olmayan haklardır. Ancak bağımsız bir yargıç heyeti koruyabilir o hakları, hükümetler yerine. Mesela eşcinsel evliliği. Mesela terörist olduğu şüphesiyle tutuklanan bir insana demokratik ceza usullerine göre eşit davranılması.

Türkiye’de taş attı diye terörist muamelesi görüp hapse tıklan çocuklar için adalet arama girişimlerinin ne kadar zorlu geçtiğini hatırlayın. Şimdi de vicdani ret diye bir mesele var. Askere gitmenin hem kural hem popüler olduğu bir ülkede ben her tür şiddete karşıyım askerlik yapmam diyen insana nasıl adalet sağlanacak?

Örnekleri çoğaltmak mümkün. Biz adalet deyince tuhaflaşan bir toplumuz. Başımıza herhangi bir dert geldiğinde adalet nerede diye haykırır, sonra keyfimiz yerindeyken başkasına adaletsiz davranılması umurumuzda olmaz.

Topkapı Sarayı’ndaki Adalet Kulesi gibi yüksekçe bir yerden ekmek kııntısı dağıtır gibi dağıtılan bir şey zannediyoruz adaleti. Halbuki adaleti de hukuk gibi toplumun kendisi yaratır. Demokratik olgunluğuna göre tabii. Bizim ülkede televizyonda hukuk dizisi, sinemada mahkeme filmi neredeyse yoktur mesela. Nedenini hiç merak ettiniz mi?

Bir Amerikan dergisinde anayasa mahkemesine (onlar yüce mahkeme diyor) yeni üye seçilmesi işleminde nasıl daha demokratik olgunluğa erişilir konusunda nefis bir makale okuyordum.

New York Üniversitesi’nde hukuk ve felsefe hocası Ronald Dworkin tartışıyordu konuyu. Amerikan anayasa sistemini çok beğeniyorum ben, çünkü bizdeki gibi manasız atamalar yerine Başkan tarafından önerilen adayların Senato’da fiilen "ifade" verdiği ve bir onaylama yahut reddetme sürecinden geçtiği bir sistem. Gerek anayasa mahkemesinin gerek de kamuya açık duruşma yapan olağan mahkemelerin işleyişinin demokraside oy vermek kadar hatta daha önemli bir unsur olduğunu o makaleyi okurken hatırladım. Keşke dedim içimden, referandumda bu tarz üye atama seçeneği veya mahkemelerde jüri sistemi gibi şeyler sunulsaydı oyumuza.

Hayaller bir tarafa, çoğunluk olmak zor ve önemli iş gerçekten. İster bir apartman toplantısında, ister en yakıcı toplumsal tartışmada, kendimizi çoğunlukta bulduğumuz an bütün şüphelerimiz ayaklansa, nerede durduğumuza bir iyice baksak, ne güzel olurdu değil mi?

niluferkuyas@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Saçmalık

Nilüfer Kuyaş 10.09.2010

Kendimi ne zaman saçma bir durumda bulsam, tereddüt etsem, evet ile hayır arasında kalsam aklıma Albert Camus gelir.

Referandumun evet'i ile hayır'ı değil kast ettiğim, hayatın saçmalığından söz ediyorum. Gözümüzdeki perde kalkıp da tam olarak gerçeğe baktığımız ender anlarda olur bu –hayat boştur, varoluş anlamsızdır, ne yapsak faydasızdır, hatta bir şeyler yapmanın saçmalığı apaçık ortadadır ama... gene de yaparız bir şeyler işte, bu da insan olmanın tuhaflığı. “Demek ki felsefenin sadece iki çözümü var, evet ya da hayır” diye yazmıştı Camus, “Sisifos Efsanesi” adlı uzun denemesinde.

Hayatın saçmalığı karşısında ya umutla ya da intiharla, ya evet'le ya hayır'la, ama bir şekilde yüzleşmek zorunludur sanki. “Ciddi olan tek felsefi soru intihardır” diye başlıyor kitaba.

Saçmalıkla karşılaşan insan, gündelik amaçların, hedeflerin, gelecek kaygısının, bildiğimiz her şeyin ötesine geçmiş, karanlığa bakmıştır.

Camus sonunda cevabı bulur, ama ne intihardır cevap ne de umut, ne hayır'dır ne de tam evet, bir bakıma koşullu evet, Camus saçmalıktan üç sonuç çıkartmıştır: İsyan, özgürlük ve tutku.

O artık isyan etmiş bir insandır, baş kaldırmıştır, herhangi bir haksızlığa, adaletsizliğe karşı asla sessiz kalmayacaktır. Karanlığa bakış, saçmalığın mutlaklığı, aynı zamanda saçma bir özgürlük vermiştir ona. Madem her şey anlamsız, öyleyse ben de özgürüm.

Ama ne yapacak o özgürlükle? Bir tutku besleyecek. İnanç ya da umut değil, sadece tutku. Kendini adamak. Saçma da olsa bir şeyler yaratmaya adamak kendini.

Saçmalığın en tipik kahramanı Sisifos'tur tabii; tanrıların cezalandırdığı adam, bir kayayı dağın tepesine taşımaya mahkûmdur, kaya her defasında yeniden yere yuvarlanır, Sisifos'un çilesi her gün yeniden başlar.

Yani hayata bir nevi evet demiştir Camus ama yaptığı seçim ve üstlendiği yük konusunda kendini bir saniye bile aldatmaz, sorumluluğun farkındadır, yük hâlâ saçmadır, özgürlük burada adamakıllı korkunç bir şeydir, hani insanın şöyle sırtını ürperten cinsten. İşler ortalama iyi giderken her şey güzel de, birisi sırtınıza binip özgürlüğünüzü elinizden almaya kalksa, ya da korkunç haksızlıklar ve suçlar işleniyor olsa gözünüzün önünde, ne yapacaksınız? İşinizi kaybetmemek için susmak? Dayak yememek için boyun eğmek?

Yani bu isyan, özgürlük ve tutku, kolay işler değil.

Sisifos Tanrı'ya da isyan etmiştir, göksel de olsa otoriteyle fazla işi yoktur. Ölümünden nefret eder çünkü elindeki tek şeyin hayat olduğunu bilir. Hayata olan tutkusu ise saçmadır çünkü o kaya her seferinde sırtlanacak, dağın doruğuna kadar taşınacak, iş bitince kaya tekrar yuvarlanıp eski yerine düşecek. “Bu dünyanın tutkuları için ödenecek bedel budur” diyor Camus: Hiçbir şey başaramadan çabalamak.

Ama o günlük işi bitip de kayayı ertesi gün tekrar taşımadan önce, dorukta bir lahza nefeslendiği sırada, tekrar aşağıya, ovaya inerken, o aradaki zamanda asıl ilginçtir Sisifos, diyor Camus. Bilinçlidir çünkü. Kaderi ona aittir, başkasına değil. Kayasından daha güçlüdür o. Feci acılara rağmen bir mutluluk hisseder. Saçmalığın mutluluğu. Çünkü mutluluk da saçmadır. Ama vardır işte.

Sisifos'u mutlu hayal etmek gerekir, diyor Camus. Kaya onun "şeysi" olmuştur. Nesi? Şeysi işte. Herkesin bir şeysi var. Ne diyeceksek ona. Coşkusu, tutkusu, başaramasa da her gün yeniden başlayacağı çabası.

Sisifos'u trajik yapan ve özgür kılan şey durumunun bilincinde olmasıdır.

Camus bu konuda Kafka ile ne kadar kardeş olduklarını vurgular. Kafka'nın romanlarında deliliğin bir mantığı olması, saçmalığın mantığıdır.

Şu banyo suyunda balık tutan deli hikâyesi. Doktor hastayı sınamak için "Ya ısırsa" diye soruyor, deli de cevap veriyor: "Saçmalama, burası sadece banyo."

Sadece banyo, sadece deniz, sadece akşam, sadece bir yaz ufkunda minik bir bulut, sadece bir eylül sabahı... hem de bir bayram sabahı.

Bir bayram sabahı yazıyorum bu satırları. Bayram sabahına uyanır gibi uyanmak her sabaha, dünyanın sabahlarına... Camus'nün saçmalık felsefesinde bu aydınlık da vardır. Her şeyi öneren ve sunan ama hiçbir şeyi doğrulamayan, bereket dolu bir boşluk.

En ünlü romanı "Yabancı" da o boşlukta cereyan eder. Saçma kahramanların en saçması olan Meursault'nun yargılandığı mahkeme ile K'nın Duruşma'sı arasında pek fark yoktur aslında. Bizim suçlu Cezayir plajında rastgele bir adam öldürdüğü için değil, toplumun önyargılarına evet demediği için idama mahkûm olur sonunda. Ne olursa olsun hep doğruyu söylüyor adam, doğrusu saçma da olsa, asla yalan atmıyor; hani bir kerecik de ak yerine kara dese, yargıç affedecek. Yok, demiyor. Doğruyu söylemek uğruna ölümü göze alan bir adam bu saçmalık adamı. Sisifos gibi tıpkı. Kendine sadık. Tam da o yüzden Camus ölünce Sartre onun ardından en güzel güzellemeyi yapmış; önüne hangi mesele gelse, o ne düşünürdü diye sormadan edemem kendime, diyor Sartre. Bütün siyasi kavgaya, fikir ayrılığına, rekabete rağmen söylüyor bunu.

Başkalarına bunu dedirten adam kendine şöyle söylüyor: Kışın ortasında keşfettim ki, içimde ölümsüz bir yaz duruyor. Bir de öyle bir Camus var işte, her sabaha bayram sabahı gibi uyanan, güneşli Camus. Onunla da bir başka gün buluşalım.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fragmanlar

Nilüfer Kuyaş 17.09.2010

Sinemaya gittiğimizde "Fragmanları kaçırmayalım" derdik bir zamanlar, gösterime girecek yeni filmler için "tanıtım" kelimesi henüz kullanımda değildi galiba.

Fransızcadan devşirilmiş ve çoğul şekliyle "parçalar" anlamına gelen bu fragman kelimesi (aslı 'fragments') çok yerindeydi. Filmin konusunu çeşitli sahnelerden parçalar kurgulayarak özetleyen, ama sonunda ne olacağını elbette açıklamayan, kamera dışı bir sesin de heyecanlı yorumlarda bulunduğu bir reklamdı bu sonuçta, seyircinin iştahını kabartmak için.

Ben kendimce bir yetenek geliştirdiğim kanısındaydım; fragmanlarına bakıp o filmin bana hitap edip etmeyeceğini bir çırpıda anlayabildiğimi düşünürdüm, seçmeyi bilen bir tüketici olduğumu kanıtlıyordum

güya. Belli bir yanılma payı olsa da çoğunlukla haklı çıkardım. Sanırım her tüketici biraz böyledir, zamanla tecrübe kazanır.

Tabii film ya da kitap gibi bitmiş ürünlerde bir mukavele vardır alıcıyla satıcı arasında, malın ne olduğu sunulan paketten aşağı yukarı bellidir. Şimdi bu mukavelenin bozulduğu bir başka seyirlik var hayatımızda, televizyon dizileri. Burada paketten hiçbir şey anlaşılmıyor.

Tıpkı 19. yüzyılın tefrika romanları gibi, bu diziler de belli bir formülle yola çıkıyorlar malum, işte zavallı kız tecavüze uğrayacak, yahut aile dağılacak, falanca intikam alacak gibi ana kurgu şablonları var. Fakat zaman geçtikçe dizi yapımcıları, kamuoyunun nabzını yoklayarak, filan karakteri seyirci çok sevmedi, onun başına şöyle bir olay getirsek daha çok satar mıyız diye toplantılar yapıp haftadan haftaya konuyu epey saptırabiliyorlar.

“Çoksatan” kategorisindeki kitapların atası sayılan eski tefrikalarda da böyle olurmuş. Mesela 1840’larda *Paris’in Gizemleri* adlı kitabını tefrika eden Eugene Sue, sözgelimi belli bir karakterin ölmesine okurlardan büyük itiraz gelirse hemen o karakteri diriltirmiş. Yıllar önce *Dallas* dizisinde Bobby karakteri böyle öldükten sonra tekrar dirilmişti yanılmıyorsa.

Çoksatan kategorisindeki kitaplar bile, en azından bir bölümü, şimdi aynı fabrikasyon yöntemiyle, halkın eğilimleri ve ruh hali gözönüne alınarak üretiliyor.

Gariptir ama son zamanlarda ben siyaseti de böyle üretilen bir şey olarak görmeye başladım. Çoksatan kitap veya film pazarlamak gibi, siyasi partiler de çok oy almak yani gene “çok satmak” için tuhaf şeyler yapabiliyorlar.

Gelecekte gösterime girecek bir filmin ya da dizinin fragmanlarını izler gibi izliyorum bir süredir çevremde olan biteni. Bir tek siyasetle sınırlı değil bu bakışım elbette, ama referandum nedeniyle şu sıra daha çok siyasetten örnekler çarpıyor gözüme.

Tek bir konuya odaklanmakta isteksiz buluyorum kendimi nedense. Gözüm bu fragmanlara kayıyor epeydir.

***

AK Parti referandumda çoğunlukla “Hayır” oyu çıkan Akdeniz ve Ege kıyılarında araştırma yaptıracakmış, “Sahil Açılımı” diyor gazeteler buna. Yani bu bölgelerde niye çok satmıyoruz diye pazar araştırması yapacaklar. Peki, sonra ne olacak? Sonuçlara bakınca “Evet” oylarının çok çıktığı başka bölgelerde de “Hayır” oylarının epey yüksek olduğu açıkça görülüyor. İstanbul’da Beşiktaş ilçesi mesela. Acaba oranın da “sahil” olmasıyla mı ilgili? Belki de denizi sevenler AK Parti’yi sevmiyor olabilir. Denizi mi kurutacaklar?

***

Referandumu boykot eden ya da herhangi bir sebeple oy kullanmayanlardan 22 lira para cezası alınacakmış. Bunun yapıldığı bir ülke demokrasi sayılabilir mi? Emin değilim, sandık zorbalığı daha akla yatkın geliyor. Maliye bu parayı tahsil edecekse, mutlaka halka hesabını vermelidir bence. Kitapsız köylere kitap göndermek gibi hayırlı bir işe harcansa iyi olurdu. Rivayete göre referandumun maliyeti buradan karşılanacakmış. Öyle yapılırsa rezalet çıkar. Referandumu oy kullanmayanlar mı istedi? Niye maliyetini onlar karşılasın?

***

Referandum adlı dizinin kahramanı yani Başbakan önce “Bitaraf olan bertaraf olur” diye tehdit savurdu, sonra sonuç istediği gibi çıkınca çok kucaklayıcı, şefkatli bir konuşma yaptı. Kazandığı ilk genel seçimden sonra da

çok şefkatli konuşmuştu. Dizi yapımcıları gelecek sefere bu “şefkat açılımı”nı daha dikkatle inceleyebilirler mesela. Çok sık kullanılırsa inandırıcılığı kalmayabilir ya da seyirci tepki duyabilir.

***

Başbakan çok şanslı bir takvim rastlantısıyla referandum sonrası ilk iş Menderes ailesini ziyaret etmiş. Anlam ve sembolizm yüklü bir sahne. Belki bu sayede tarihi hatırlar. Rahmetli Menderes milli irade arkamda, ben çoğunluğum, ne istersem yaparım duygusuna kapıldığı için elindeki her şeyi kaybetmişti. Darbeler dönemi kapanmışa benziyor çok şükür, ama demokrasinin tanımı değişmedi.

***

Şu âna kadar gördüğüm fragmanlardan “2011 Seçimleri” adlı diziyi sevmeyeceğimi anladım. Ben belki arada böyle fragman yorumculuğu yapmalıyım. Sinema eleştirmeni olamadım diye ukde kalmıştı içimde, hiç değilse avunurum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yaratıcı yazar, yaratıcı okur

Nilüfer Kuyaş 24.09.2010

Yaratıcı yazarlık okullarının yararı kadar zararı da mı var? Elif Batuman son makalesinde böyle bir tartışma başlattı. Amerikan eksenli de olsa bu polemikçi önemsiyorum.

Amerika’da yüksek lisanslı yazarlık mezunu olmayan romancı neredeyse kalmadı. Toni Morrison’dan Thomas Pynchon’a kadar bütün ünlü yazarlar böyle. İngiltere için de durum aynı.

Edebiyat kuramcısı Mark McGurl’ün bu duruma olumlu bakan *Yaratıcı Yazarlığın Yükselişi* (Harvard) kitabını eleştirdiği, “Gerçek Diplomayı Al” başlıklı yazısında Batuman bazı sakıncalara değiniyor. Adeta iki gezegen oluştu diyor, birinde gerçek sanat eseri “büyük edebiyat” niteliğinde roman yazılırken, diğesinde “kurmaca” diyebileceğimiz kaliteli ama etkisiz ürünlerle dolu bir piyasa gelişmekte.

İtirazlarını iki noktada toplamış Batuman: 1) Yaratıcı yazarlık kursları edebiyat tarihini gözardı etti, yani başka yazarları okumayı unutup, teknik beceriyi öne çıkarttı diyor. “Teknomodernist” bir cahilliğe yatırım yapıldığı kanısında. Kitapçılar iyi romanlarla dolup taşıyor, ama kaç tanesi bizi heyecanlandırıyor?

2) Politik açıdan sakıncalı bir de eğilim saptıyor; bir tür etnik azınlık edebiyatı oluştu, alt kültür ve farklı sesler yansıtmak adına “edebî getto” tarzı pazarlama kategorileri yaratıldı, böylece kültür kendi içinde yeniden kolonize ediliyor düşüncesine sahip.

Elbette yazarlık okullarının edebiyatçılığı yaygınlaştırmak gibi bir yararı olduğunu kabul ediyor; ama bu kurslar biraz daha dünya ve tarih bilinci aşılasa daha iyi olmaz mı diye bitirmiş yazısını. Amerika’da unutulmaya yüz tutan evrenselci, hümanist bir bakış açısı olduğu söylenebilir.

İlginç bir tartışma. Edebiyat yazarlığı böyle karmaşık tartışmalara konu oluyorsa, edebiyat okurluğu da zorlaştı demektir. Haritanın neresinde dolaştığımızı anlamak için rehberlere ihtiyaç var sanki.

Okurluk da böylece yaratıcı bir uğraş oldu. Benim “yaratıcı okurluk” dediğim kurslar, yani okuma seminerleri veya edebiyat atölyeleri galiba bu yüzden çok revaçta.

Türkiye’de hem yaratıcı yazarlık kursları hem de okuma grupları çoğalıyor. Kendini geliştirme tarzı programlardan tutun da yeniden üniversiteye gitmeye benzer etkinliklere kadar uzanan bir alan. Henüz küçük bir alan belki, ama ille seçkin olması gerekmiyor, keşke daha yaygınlaşsa.

Bu açıdan birkaç güzel örnek çarptı gözüme son günlerde.

“Üniversite” kelimesinin evrenselci, hümanist bilgi yayma anlamını temel alarak sanat seminerleri düzenleyen Simya Galerisi’de bu sonbahar, Bilgi Üniversitesi’nde yüksek lisans öğrencisi Emine Ayhan, Turgut Uyar’ın “Göğes Bakma Durağı” şiirinden yola çıkarak, modern klasikler diyeceğimiz Avrupa ve Türk romanlarını ele alan bir okuma programı sunuyor. Neden göğes bakmak diye sordum, edebiyata okur odaklı değil, yazar açısından bakmak için diye cevapladı; edebiyat eserlerini, yaratıcılık sürecine bakarak ele alan bir seminer bu, 4 ekimde başlıyor. (info@simyagaleri.com)

Daha ziyade kişisel gelişim odaklı bir kuruluş olan Nirengi ise, bu sonbahar tanınmış yazarımız Buket Uzuner’i davet etmiş. “Edebiyat hayatımıza ne katar” sorusundan yola çıkan Buket Uzuner hayallerimizle ilişkimize bakan, edebiyatla resim arasında ilişki kuran, bir de “ötekileştirme” kavramı üzerinden edebiyatla empati geliştiren bir okuma programı sunacak.

Buket yazarlık öğretilemez diyor, yazarlık derslerine de inanmıyor, ama tıpkı Elif Batuman gibi o da gerçek yazarlığın “iyi yazarların iyi okuru olmaktan geçtiği” kanısında. Bu atölyede ne amaçladığını sorduğumda, ilginç bir cevap verdi. “Artık her şey kurgulanıyor, biz de gerçek yerine kurguyu algılıyoruz; artık aktör tamamen piyasa, ama iyi okur olabilirsek, hâlâ elimizden bir şeyler gelebilir” dedi. Çok ender de olsa bu amaçla okuma atölyeleri yapıyor. Bu seferki 22 kasımda başlayacak. (nirengi.com.tr)

Bir başka çok sevdiğim yazar, Murat Gülsoy ise, yazarlığın öğretilebileceğine inanıyor, ülkemizde bu alanın öncüsü, bir de kitabı var: *Büyübozumu ve Yaratıcı Yazarlık* (Can Yayınları). İlginçtir, yazarlık derslerini sanat eğitimi olarak tanımlayan Murat da, aynı Elif Batuman gibi, tekniğin yanısıra geçmişin ve bugünün iyi yapıtlarını okumanın yazarlık için elzem olduğu kanısında. Ve gene Emine Ayhan gibi, o da okurluğun yaratıcı ve inceleyici bir eylem olduğunu, metinlere yazar açısından bakarak, bir bakıma yazarın yaratıcılık büyüsünü bozarak görmenin bizi edebiyat eserini kutsal ve uzak bir şey gibi yorumlamaktan kurtaracağını, daha zengin bir okurluk ve yazarlık sağlayacağını düşünüyor.

Murat Gülsoy’un yıllardır ödül sahibi yazarlar da yetiştirdiği yazarlık dersleri Boğaziçi Üniversitesi’nde bu yıl 6 ekim (başlangıç kursu) ve 7 ekim (ileri seviye atölye) tarihlerinde başlıyor. (bumed.org.tr)

Son olarak Ankara’da Edebiyatçılar Derneği’nin yazarlık atölyesi, Mustafa Şerif Onaran ve Cemil Kavukçu gibi ünlü isimlerle 2 ekimde başlayacak. (edebiyatcilar dernegi@gmail.com)

Yaratıcı yazarlar, yaratıcı okurlar, alan sizin!

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Panik atak

“Sizi burada istemiyoruz. Gidin buradan, yoksa...”

Bu tehdide hedef olan kişi korkaksa kaçar, cesursa kalır. Tophane’deki sanat galerileri şimdilik kalıyorlar. Yeterince korkmadıkları için değil, fazlasıyla korkmuşlar bence, üzerlerine taşla, demir çubukla, biber gazıyla silahlanmış adamlar saldırınca. İçeriye kapanıp barikat kurdukları sırada, canlarını kurtarabilecekler mi henüz bilmedikleri, öldürölme olasılığı soğuk bir el gibi karınlarını sıktığı o feci dakikalarda, fazlasıyla korkmuşlar, evet, böyle bir şiddete hedef olmak dünyanın en büyük yalnızlığıdır, can pazarıdır, sağ kalırsa olay uzun süre rüyalarına girer insanın, arkasına bakmadan yaşayamaz, ruhunda açılan yarayı nasıl iyileştireceğini bilemez.

Kimse onlara Post Travmatik Stres Sendromu tedavisi önerdi mi bilmiyorum, ama ihtiyaçları olduğundan eminim. Bence korkmadıkları için değil, yaptıkları şeyin güzelliğine ve doğruluğuna inandıkları için kalıyorlar Tophane’de: İstanbul’da güncel sanatı yaygınlaştırmak için.

Düşman bakış şöyle der: Biz onlardan böyle bir şey istemedik, gitsinler başka yerde yapsınlar! Geçen gün ömrünü sanat ve kültür faaliyetlerine adanmış bir arkadaşım acı bir şaka yaptı: Hayatımız kimsenin bizden istemediği şeyleri yaparak geçti. İstenmemek ne acı şeydir. Fakat insanoğlu sanatı nasıl istemez? Tek bir neden geliyor aklıma: Sanatın ne olduğunu henüz bilmediği, sanat henüz onun hayatına şifalı eliyle dokunmadığı, kişisel titreşim yaratmadığı için.

Tophane halkına ve galerilere bir önerim var: O mahallenin tarihini, dedelerin göç hikâyelerini, ninelerin örtülerini, hayatın zorluklarına göğüs gerdikleri türkülerini, babadan kalma bir tespihi, memleketten gelen bir mangalı ya da siniyi, dilek çaputlarını, derviş masallarını, aile fotoğraflarını biraraya getirip muazzam bir sanat şöleni yaratsınlar; kendi hayatları galerilerde onlara sanat olarak yansısın, ruhlarına dokunsun.

Ama öte yandan çok ciddi bir süreç tamamına ersin, yani suçlular bulunsun. O suçlular bulunmak zorunda, adalet önüne çıkmak zorunda. Açılan kamu davasının hepimiz gün be gün takipçisi olmalıyız. Soruşturma anladığım kadarıyla pek de etkili değil. Olayın meydana geldiği Kadirler Yokuşu’ndan daha dik bir yokuşa sürülmesin adli süreç. O suçlular bulunmazsa, vay bu ülkenin haline. Kabadayılık cezasız kalırsa, demokrasi yaşamaz. “Olayı büyütmeyin” diye hafife alan yetkililer de olayın altında ezilir, olay o kadar büyük aslında.

Bir hikâye anlatayım size. Kahvede otururken kulak misafiri oldum; genç bir adam arkadaşlarına panik atak geçirdiğini anlatıyordu, öleceğim zannediyorum, öleceğim hissi geliyor, baş edemeyeceğim diyordu.

Babama söyleyince bana ne dedi biliyor musunuz, diye devam etti; bol bol dua et, Kur’an oku, namaz kıl demiş babası. Ne alakası var, dedi genç adam, oğlum senin psikologa ihtiyacın var demiyor, namaz kıl diyor bana adam! Tamam, insanın maneviyatı güçlü olmalı, doğrudur, ama olayı bu şekilde algılamak çok yanlış abi, ölümden korkmuyorum ama böyle de geceleri uyuyamıyorum... diye bitirdi hikâyesini. İşte aydınlanmayla bağnazlık arasında duran fay hattı da böyle bir şey. Geleneğin seni bağladığı kahveyle, sanat galerisinin durduğu kaldırım arasındaki caddeyi geçememek, o sınırı aşamayınca saldırmaktır o fay hattı. Panik atak tedavi edilmezse artarak sürer. Bugün sadece bireyler değil, mahalleler ve topluluklar panik atak geçiriyor sürekli. Tophane olayı da bir panik ataktı. Doğru teşhis, doğru tedavi gerek. Ama öncelikle suçluları bulmak gerek.

Bir hikâye daha anlatayım: Ben Nişantaşı’da doğup büyüdüm. Çocukken bostanlarında oynadığım mahallede şimdi tikiş kakış apartmanlar ruhumuzu öğütüyor, yaşlı annem sokağa çıkamıyor; tonlarca araç trafiği üzerinden geçip eziyor mahalleyi, nefes alınmıyor, sevdiğim birçok mekân yıkıldı, çocukluğum elimden alındı; geceleri üst tarafta fuhuşçular, alt tarafta çöp toplayıcıları egemen mahalleye, kimse de çıkıp sizi burada istemiyoruz diye taş atmıyor.

Mahallene kale gibi kapanıp buraya kimse giremez diye kendine getto yaratmak çözüm değil; getto olan yerde pogrom olur, sahte düşman yaratılır, saldırı olur. "Sizi burada istemiyoruz. Gidin buradan." Bu sözleri tarih boyunca kimler işitti unuttunuz mu? Almanya'da Yahudiler işitti, şimdi bütün Avrupa'da Türkler ve diğer göçmenler işitiyor. Paris'te ya da Sulukule'de Roma insanları işitiyor. Göç ettiğiniz zaman size de taş atsalar, Tophane'ye yerleşemezsiniz.

İstanbul panik atak diyarı oldu çünkü kazanç hırsıyla kör bir bürokrasi el ele vermiş kenti altüst etmekle ve insanları evlerinden sürmekle meşgul.

Olayın olduğu Boğazkesen'le Kadirler köşesindeki kahvede nefis bir grafiti vardı: "Yan yana durmakla birlikte olunmaz, ruh lazım" diyordu. Haydi, o ruhu bulun arkadaşlar, sanatı keşfedin ve paylaşın!

Bir de üçüncü köprüye karşıysanız, hâlâ nefes almak istiyorsanız, 2 ekim gecesı sahile inip mumlarınızı yakın. Kesilecek iki milyon ağacı korumak için 2milyonistanbullu.com adresine girip imza verin, size en yakın toplanma yerini öğrenin. Zaman birbirimize saldırıp panik atak geçirmek değil, birlikte hayatı daha yaşanılır kılmak zamanı.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Hicap duymak

Nilüfer Kuyuş 08.10.2010

Erkeklerin yüzyıllarca kadını kontrol etmek için takmaya zorladığı hicap örtüsünü şimdi birçok kadın özgür iradesiyle taktığını söylüyor.

Ama aynı kadınlar hicabın erkekler tarafından siyasi İslam sembolü yapılmasını engelleyebiliyorlar mı?

Dinî muhafazakârlık kabarışının aracı olmaktan kurtarabiliyorlar mı türbanı? Elbette hayır. Böyle bir güce sahip değiller çünkü.

Burada çok derin bir sosyolojik çelişki var. Türban takan kadın hiç baskı görmeden, gerçekten özgürce mi karar veriyor yoksa bir dayatmayı mı içselleştiriyor? Bunu bilmek hayli zor. Ama kadınların yüzde yetmişe yakın oranda örtündüğü bir toplumda bana asıl başını örtmemek kişisel bir seçim olarak görünmeye başladı. Kişisel seçim herhangi bir sosyal grubun baskısı olmadan alınmış karara denir. Çoğunluğun dayattığını yaparsanız, oradaki kişiselliğin görünürlüğü kalmıyor.

Nedeni de gayet açık: Birincisi, kadınlar henüz din dâhil hiçbir sosyal alanda özgür ve erkeklerle eşit değiller. Eşit olsalardı, o zaman bir kadının hicap takıp takmaması sırf kendisini ilgilendiren, gayet önemsiz bir konu olurdu. Maalesef şu anda öyle değil.

İkincisi, dinî inancın kendisi hâlâ kişisel bir seçim olmaktan çok uzak, ağır bir sosyal baskı sözkonusu, ayrıca din de cinsiyet ayrımcılığı üzerine kurulu. İslam dini kadınlara eşitlik tanısa, örneğin kadınların imam ve hatip olmasına izin verse, bütün kurumsal çelişkileri bir yana Diyanet İşleri'ne bir kadın da başkan seçilebilse, belki o zaman türban takmanın da sahiden kişisel bir seçim olması anlam kazanabilecek.

Ama bu da yeterli değil. Ayrıca din dediğimiz alanın vicdan hürriyetiyle çelişmemesi gerekiyor.

Hâlbuki Türkiye’de Alevilerin, gayrimüslim azınlıkların ya da dindar olmayanların hedef olduğu yasal ve toplumsal baskılar azımsanacak gibi değil. Laikliğini tamamlayamamış bir ülkede başka türlü olması beklenemezdi zaten.

Biz hâlâ kimlik kartlarından din hanesini kaldıramamış bir ülkeyiz. Benim Müslüman olduğuma niçin devlet karar veriyor? Reşit olduğum zaman kendim karar vereceğim dinî inancıma. Gerçek laiklik ve gerçek vicdan hürriyeti budur. Gittiğim okulda da din dersi seçmeli olacak, mecburi değil. Kimlik kartımda din yazmayacak. Ancak bütün bunlar gerçekleştiği zaman, bir kadının türban takıp takmaması da gerçekten kişisel seçimi olabilir. Türkiye gibi bunlardan hiçbirinin olmadığı bir ülkede, kızlar üniversiteye türbanla girsin mi diye tartışmak, bence çok anlamsız.

Elbette türban takanlar da üniversiteye girebilmeli, ama çözüm bununla sınırlı kalmaz. Örtünmek bugün demokratik kamusal alanda kullanılan bir hak. Dolayısıyla bütün haklar gibi bu hakkın da sınırları açıkça çizilmek zorunda. Demokrasi her şeyden önce belli bir zümrenin baskısından kurtulmak demektir. Daha önemlisi, demokrasideki kurumların işleyişi belli bir şeffaflığı şart kılar.

Demokrasi bazı zamanlarda görünürlük ister, buna yüzün tanınması da dâhildir. Kimlik fotoğrafı çektirirken, oy kullanırken, havaalanı güvenliğinden geçerken ve benzeri örneklerde yüzün tanınırlığını kısmen ya da tamamen engelleyen bazı pratikler demokratik şeffaflıkla çelişebilir. Toplumun bu çelişkileri çok dikkatle müzakere edip çözmesi gerekir.

Aynı şekilde, laik bir ülkede yaşıyorsak, kamu hizmeti aldığımız yerlerde karşımıza dinî kılığa bürünmüş devlet memuru çıkamaz; türbanlı yargıç, türbanlı Anayasa Mahkemesi üyesi olamaz mesela. Bir yandan da sivil kamuda doktorluk gibi bazı meslekler belli bir giyim tarzı gerektirebilir. Türbanlı bir cerrah ameliyata nasıl girer, tam hayal edemiyorum. İşin özeti şu: Türban takmayı vazgeçemeyeceği bir kişisel hak olarak gören kadın, bu uğurda diğer bazı haklarından vazgeçmek zorunda kalabilir, yoksa demokrasi olmaz.

Ama bütün bunlardan çok daha ciddi bir başka sorun var ortada.

Çoğu kadın türbanı toplumun ona nasıl baktığını kontrol etme güdüsüyle seçiyor bence, böyle bir sosyolojik olgu var. Cinsel tacize uğramamak, saygı görmek istediği için takıyor türbanı. Muhafazakâr, otoriter, şiddetin yaygın olduğu, erkek-egemen bir dünyada daha emniyette olmak, daha serbestçe dolaşmak, kısacası rahat etmek için takıyor.

Bu durum başı açık kadınların aynı ölçüde ama ters orantıda rahat etmemesi, emniyette olmaması, cinsel nesne olarak görülmesi, açık hedef olması anlamına gelirse, iş ciddileşir. Bir yanda türbanlılar rahibeler gibi kutsal bir dokunulmazlık kalkısıyla dolaşırken, diğer yanda başı açık kadınlar daha savunmasız kalırlar.

Yıldız Teknik Üniversitesi’ndeki protesto gösterisinde polisin ağzını eliyle kapattığı, kaba kuvvete hedef olan genç kızın yerinde başörtülü bir kız olabilir miydi? Türbanlıysa şefkat göster, başı açıksa dokun mesajı yok mu burada?

Kadın erkek ayrımcılığı yanında şimdi bir de kadınlar arası ayrımcılık, hem de taciz ve şiddet temelinde. Çok vahim. Feminist hareket bir dönem buna karşı çıkmıştı, saflar tekrar bölündü. Galiba yeniden düşünme zamanı.

Başımda örtü yok ama bu ülkedeki otoriterlik derin hicap duymama yetiyor.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çalınan hayatlarımız

Nilüfer Kuyaş 15.10.2010

İstanbul'da şu sıralar bir hayalet dolaşıyor. Mimar Sedat Hakkı Eldem'in hayaleti.

Bir zamanlar Taşlık denen geniş teraslı nefis çay bahçesinde "Şark Kahvesi" diye bir bina inşa etmişti.

Boğaz'a bakan muhteşem manzaralı bu mütevazı halk bahçesine her çeşit İstanbullu akın ederdi; benim gibi tek başına kitabını okuyan öğrenciler de vardı; bazen arkadaşlarla toplaşıp saatlerce sohbet ederdik. Babamla annem orada flört etmişler nişanlıyken.

Çocuklu aileler, sevgililer, eğlenen arkadaşlar, elinde kitabıyla hayale dalarlar, tek başına gazete okuyanlar, yazı yazarlar, ders çalışanlar, kavuşanlar ve ayrılanlar, hayatlarımızın sahnesiydi o bahçe.

Hava çok soğuksa, Şark Kahvesi'ne sığınırdınız. Sarp bir yamacın üstünde, seti koruyan istinat duvarından payandalarla taşırılmış, denize doğru uzanan çıkıntısı pek hoştu. Boğaziçi'nin en eski yapısı, Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı'ndan esinlenmişti. Modernleştirilmiş bir Türk eviydi. Mekân boydan boya sürme pencereler ve sedirlerle çevriliydi, ortada havuzlu bir mermer çeşme şırıldardı.

Sonra Taşlık bahçesi yok edildi, yerine Swisotel yapıldı, Şark Kahvesi yıkıldı, betondan daha ufak bir taklidi inşa edildi, hayallerimizle birlikte o bahçede nefes alan hayatlarımız da çalındı.

Hikâyenin ikinci bölümünde hayaletin yanında bir de avatar dolaşıyor şimdi, dijital bir hayalet. Sanal bir dünyadayız, gerçek dünyanın yanı sıra; paralel dünyalar sözkonusu. Bizim avatar o dijital ortamda bir film yapıyor, kendi bakışı gibi kullanıyor kamerayı. Şark Kahvesi'nin üç boyutlu bir hayalet modelini inşa ediyor, Amcazade Yalısı'na benzer bir başka binayı da canlandırmış ayrıca, hayalet bir denize bakıyoruz, Şark Kahvesi'nin hayalet pencerelerinden ve kubbesinden hayalet bir gün ışığı akıp gidiyor. Sedat Hakkı Eldem'in elinden çıkma başka peyzajlardan gerçek birkaç parçayı da görüyoruz arada, hangi imge gerçek hangisi sanal belli değil artık.

Birden anlıyoruz ki tek bir kişinin bilinçaltında oluşsa bile aslında bu mekân teşbihleri, bu kültürel katmanlar, bu ideolojik göndermeler bizim kolektif, ortak hayal dünyamıza bir direnç payandası eklemeyi amaçlıyor, bize bir şey öneriyor. Görüntülerin arasında beliren yazılı metin de bunu bir ölçüde açık ediyor zaten.

Bizim avatar bir de hikâye yazmış, Şark Kahvesi'ni sanal ortamda nasıl ve neden inşa ettiğini anlatıyor. Kendince ipuçları koymuş. "Bir Okuma Yeri" adını vermiş Şark Kahvesi'ne, "kıraathane" kelimesiyle oynuyor, o mekânda bir kadın geçmiş ve geleceği okumaya çalışıyor; Taşlık bahçesi otopark olmuş, Şark Kahvesi'nin kalıntıları bir lüks otelin içinde gömülü; çalınmış hayatlarından sürgün edilenler var hikâyede, benim gibi.

Kadın, sevdiği erkekle birlikte dijital hayalet kisvesine bürünüyor, hikâyeyi yazdığı Cenevre Gölü kıyısından kalkıp Boğaziçi'yi ziyaret ediyor. Ama sadece gerçek mekânlar değil, sanal ortam da büyük paranın emrinde artık; kiraladıkları dijital mekânın süresi bitmiş, kovulmak üzereler. Polisiye bir filmdeki gibi, vakitleri daralıyor, hızla çalışmaları lazım. Arkeolojik kazı yapar gibi çalınmış hayatlarımızın izini süren bu iki avatar bir bilgisayar filmi hazırlıyorlar ve filmin gösterileceği ekranı da İstanbul Arkeoloji Müzesi'nde kutu gibi bir odacığa saklıyorlar. Kaçıp gidiyorlar sonra.

Paranın ve her türlü iktidarın üzerimizde kurduğu kara bir büyü var adeta. İşte bu sanatsal eylemde o büyüü bozan bir titreşim var, bana kadar ulaşıyor o titreşim. Paranın ve iktidarın egemenliği de sonuçta sanal bir

hâkimiyettir, diyor bu eylem bana, o da imgelerle yaratılmıştır, diyor. Ve sen de kendi imgelerinle o hâkimiyete bir neşter atabilirsin diyor. O neşterin izi kalıyor kalbimde. Bizler de bazen dönüp imgelerle daha derin bir gerçeklik kurabiliriz, direnebilmek için, işte böyle acı bir ironiyle, kırılgan bir başkaldırıyla diyor iki avatar bana.

Kim bu iki avatarın gerçek sahipleri? Victor Burgin adında İngiliz asıllı bir çağdaş sanatçı ve onun fotoğrafçı karısı.

Onlarla gerçek bir kahvede, gerçek bir ekim günü buluşup sohbet ettim. Neden Sedat Hakkı Eldem, neden Şark Kahvesi diye sordum. Çünkü hem Doğulu kalıp hem Batılı olmak isteyen bir adamın mimari ütopyasıydı o bahçe dedi Victor; o kahve bir toplumsal ve politik idealdi. Sadece zenginlerin değil, herkesin gelebildiği bir bahçeymiş o dedi. Doğru. Bir şehrin tarihinden kalıntıları ve izleri hortlak gibi canlandırmayı seviyor Victor; etrafımızda yükselen bu lüks binalar, bu rant hakimiyeti bizi kendi hayatımızdan sürgün etmeye çalışıyorsa, çok kırılgan ama çok etkili bir direniş öneriyor bize.

2010 Kültür Başkenti Görsel Yönetmenliği iyi ki onu İstanbul'a davet etmiş, bu şehir için bir şeyler üret diye. Filmi Arkeoloji Müzesi'ne saklaması da güzel bir şaka, çünkü filmin orada olduğundan Müze görevlilerinin çoğu haberdar bile değil. (31 ekime kadar görebilirsiniz.) Benim bir önerim var 2010 Ajansı'na: Bu filmi Internet'e, Facebook'a, dijital ortama koyun, Sedat Hakkı Eldem'le birlikte hayalet gibi dolaşmaya devam etsin hayatımızda. Hayaletler bazen çok işe yarayabiliyor.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sanat nedir

Nilüfer Kuyas 22.10.2010

Amerikalı arkadaşlara İstanbul Modern Müzesi'nde buluşmayı önerdim. O sayede Hüseyin Çağlayan'ın bu haftasonu bitecek sergisini tekrar görme şansım oldu.

Bir videoda, gerçekliğin olağan bakışla göremeyeceğimiz boyutlarına girmiş kamerasıyla; beden kıvrımlarında mı, kumaş katmanlarında mı yoksa balık yüzgeçlerinde mi dolaşıyoruz?

Ses bandında Çağlayan yapıtı açıklıyor; iç ve dış birbirine karışsın istemiş belli ki. Hayattan alınmış bir kesit kendine baksa nasıl görünürdü? Böyle bir oyun oynamış. Gerçekliğin kendine nasıl baktığına bakıyoruz. "Bu sanat mı? Bilmiyorum. Sanat nedir ki? Bunu tanımlamak iyice zorlaştı artık" diyor Çağlayan.

Moda ile sanat arasındaki bir çizgide dolaştığı için soruyor belki bu soruyu. Ama şurası kesin: Gerçekliğe farklı bakmak, alışılmadık açılardan görmek peşinde. Doğduğu Lefkoşa'nın ve meşhur olduğu Londra'nın sokaklarını iyi özümsemiş, oradan atlıyor hayallere: Bilgisayar ortamında yolculuğa çıkmış yapay mankenler, canlı mankenlerin gerçek bir podyumda veya bir rüya kurgusunda dolaşmaları, bedeni terk eden pilli giysiler, giysisini kaybetmiş bedenler, kimliğini arayan insanlar...

Hayat nedir, sorusunu sordurttu bana ve hemen "Bağımlılık yaratan bir performans endişesi" diye cevapladım kendi sorumu. Peki, sanat nedir? İşte aynı böyle, gerçekliğe beklenmedik açılardan bakmak.

Kendi kendime oynadığım bir oyuna döndüm sonra. Ben kahvede oturur, camdan sokağın ve gerçekliğin nasıl yansıdığına bakarım hep. Sanatın ne olduğunu tanımlamasa bile, sanata neden ihtiyacımız olduğunu hatırlatır

bana.

Doğrudan gerçekliğe değil de yansımalarına bakarsanız çok farklı görünüyor. Cama bakıyorum, her şey başka. Neden? Çünkü tam içinde değilim. Renkler daha soluk, nesneler daha uzak, dokunma ihtiyacı azalıyor hemen, tehlike küçülüyor, zamanın acımasızlığı hafifliyor. Perspektif değişince oluşan mesafe beni rahatlatıyor.

Işık sanki benim kontrolümde. Hayatın sonsuzluğuna bir kurguyla bakınca daha güvende hissediyorum kendimi. Sokakla yüzleşmek için ihtiyacım olan cesareti sokağı camda yansıtarak buluyorum bir bakıma. Bir filmde de dolaşıyor olabilirdim.

Böyle dolaylı bakmak gerçekliğe seçici yaklaşabileceğim yanılgısını yaratıyor bende. Otomobil ve çıkarttığı ses birbirinden ayrılıyor. Bunun yarattığı, her şey bir oyunmuş izlenimi hoşuma gidiyor.

Gerçekliği parçalarına ayırıp tekrar birleştirmek oyunu, yapboz gibi, nihayetle ulaşabileceğim bir bütünlük varmış hissi veriyor. Kendi hikâyemle başka hikâyeleri bitistirebiliyorum.

Yan masadaki sarışın kadın çok güzel ama biraz karnı var. Mükemmel değil. Yansımada istersem mükemmel olabiliyor. Sevdığı adam iri yarı ve huzursuz, ama yansımada başka bir açıdan görününce, yüzü daha sakin –az sonra oraya ulaşacak sanki. Herkesin çeşitli yüzleri olduğunu hatırlıyorum. Sadece çirkin olan bir yüz yansımada ilginç bir yüze dönüşebiliyor.

Sonra billboard fotoğrafında poz vermiş Vakko mankenine bakıyorum, bana sahip olamayacağım bir hayat gösteriyor. O elbise benim olmayacak, tenim de bu kadar pürüzsüz değil. O sonsuza dek bakımlı kalacak. Tıpkı idealimdeki mutfak gibi. Dergi fotoğrafındaki, hiç kullanılmayan mutfak, her zaman tertemiz. Sünger, cif, bez, leke, koku, yağ, domates, hiçbir şey yok.

Aynı billboard camda yansırken, kadının poz verirken hissettiği her şeyi anlıyorum birden: Omurgasını nasıl gerdiğini, göğüslerini nasıl yapay şekilde yükselttiğini, elini arkasına dayadığı o yerden az sonra kaldıracağını, başını zorla öyle tuttuğunu, fotoğrafının ona bir şeyler söylediğini, hepsini yansımada görüyorum, Vakko kelimesinin “ko”su ters duruyor tabii yansımada, gerçeklik gene parçalarına ayrıldı.

Kadınla adam kalktılar, gerçekte onları takip edebilirdim, ama yansımadaki yoklukları şimdi bana teselli veriyor. Resimde onların yerini fincanları aldı. Konuşmaları baloncuklar halinde o iki boş fincandan yükselebilir artık. Duyduklarımdan adamın hukukçu, kadının yabancı uyruklu olduğunu biliyorum. Adam ne yerse biraz midesinin yanacağını, kadın ona ne söylerse sakinleşeceğini, el ele tutuştuklarını biliyorum.

Şöyle diyeyim: Biraz gerçeklik, biraz da yansıma lazım bana, ikisinin bileşiminden daha tahammül edilir bir hayat çıkıyor ortaya. Zihnim canlanıyor, merakım tazeleniyor, kalbim hızlanıyor. Az sonra kalkıp eve dönmek için önemli bir nedenim varmış gibi hissediyorum. İşte sanata bunun için ihtiyacımız var.

Çağlayan’ın elinden çıkma uçucu bir elbiseyle tango yapmak isterdim. Dedim ya –bağımlılık yaratan bir performans endişesidir hayat. O sanat-moda sınırında dolaştığı için performans daha belirgin, pilli mankenler, pahalı kumaşlar kullanabiliyor. Ama hayal gücü bizi ne kadar uzağa götürse de, gerçeklikle yansımaları arasındaki o ince çizgilerde yaşıyoruz hepimiz. Oturduğum kahvenin camında sokak yansıyor ve anlıyorum ki sanat sokakta başlıyor. Başka nereye giderse gitsin en özünde sokakta başlar sanat. Sokak camdan yansıdığı zaman yürünmeye degecek bir yol gibi görünür bazen. Sanata bunun için de ihtiyacımız var.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Fıtrat Hanım'la Fıtrat Bey'in bayramı

Nilüfer Kuyaş 29.10.2010

Şu kadın-erkek eşitliği olayını başaramadık.

Başbakan'ın epey önce yaptığı bir açıklamanın yankıları sürüyor.

Kadın-erkek eşitliği diyorlar, haklar konusunda eyvallah ama diğeri yaratılışa aykırı gibi sözler etmişti hani. Şimdi, liberaller gibi, muhafazakârların da çok sevdiği kelimeler var. Bunlardan bir tanesi de yaratılış, yani insan doğası ya da "fıtrat". Onlar genellikle Osmanlıca kelimelerden hoşlanıyorlar.

Şöyle basit bir gerçekliği hatırlatsam, Cumhuriyet Bayramı kutlaması olarak: **Eşitiz çünkü farklıyız.** Olay gerçekten de bu kadar basit.

Fransız felsefeci ve feminist Sylviane Agacinski, *Cinsiyetler Siyaseti* adlı kitabında güzel bir şey söylemişti: "Bir uygarlık iki cins arasında ne kadar eşitlik kurabilirse, bireylere de o kadar saygı gösterir."

Zaten Fransız kadın hareketi uzun bir süredir eşitlik yerine "tam eşitlik" deyimini tercih ediyor; Fransızca "parite" kelimesini kullanıyorlar, yani "denklik". Bu düşünceye göre kadınların tam eşit olmadığı bir demokrasi, yani kadınsız demokrasi, temsil krizinden asla kurtulamayan bir demokrasi olacaktır; o demokraside etnik ve dinî azınlıklar da asla tam olarak temsil edilemez. Çünkü insanlığın iki yüzü var: kadın ve erkek.

Erkeklerin ve kadınların eşit olduğunu söylemek, onların tıpa tıp benzer oldukları anlamına gelmez. Eşitlik ilkesi, farklılığın kabul edilmesini dışlamaz. Yani, kadınlarla erkekler aynı oldukları için değil, tersine farklı oldukları için eşitler. Bu yüzden de kadınların siyasadan dışlanmaları tam bir demokrasi ayıbıdır.

Dindar muhafazakârlar, kadınla erkek arasındaki farkı sadece doğurganlık ve insan soyunun üremesi temelinde göremedikleri için bu engele takılıyorlar galiba. İlle kadim yaratılış hikâyelerinin etkisiyle yaşayacaklar: Âdem Cennet'ten kovuldu, Şeytan Havva'ya elma yedirdi, böylece günah ve ayıp çıktı ortaya. Bu hikâyelerden kurtulamıyorlar bir türlü. Dolayısıyla da kadına dönüp "sen benimle denk olamazsın" diyebiliyorlar. Asıl ayıbın bu olduğunu unutuyorlar.

Doğurganlık kadın için bir eksiklik değildir. Asıl bu eksiklik söyleminin sorgulanması gerekiyordu ve sorgulandı da. Feminist hareket açısından kadın asla ikincil bir varlık olamaz, eksiksiz bir insan olarak görünmek için de erkekle aynışmaya ihtiyacı yok; tersine, kadın oluşuyla gurur duyacak ve hiçbir şeyinin eksik olmadığını bilerek kadın olacak.

Kadınla erkeğin eşitliği benzer olmaları değil farklı olmaları üzerine kurulu. Farklılar diye kadınların siyasadan dışlanmaları, hatta silinmeleri, gerçek bir uygarlık skandalı.

Başbakan bir de demiş ki, siz daha kadınlar arasındaki eşitliği sağlayamadınız, türbanlı kadınlar dışlanıyor, adalet bunun neresinde diye sormuş.

Türban sorununu çıkartanların erkekler olması bir yana, herhalde düşünmüyor ki eşitsizliği getiren farklılık değil farklılığın nasıl kullanıldığı. Bugüne kadar farklılık hep hiyerarşik, yani ast üst anlamında kullanılmış. Biri ille daha üstün olacak. Hâlbuki "fıtrat" biraz değişti, bugün farklılık artık eşitlikçi anlamda kullanılıyor; bunu göremeyen bir insan sadece kadınların değil, farklı olan herkesin eşit olamayacağını düşünecektir kaçınılmaz olarak. Sadece türbanın ayrımcılık sembolü olarak görünmesine itiraz eder, başka hiyerarşilere ve ayrımcılıklara karşı çıkmazsanız, sizinki de adalet olmaz.

Bir başka deyişle, kadın-erkek eşitliğini sağlayamayan toplum, ne Kürt sorununu çözebilir, ne laiklik sorununu, ne de türban sorununu.

Eşit cinsiyetler siyaseti, farklılık üzerine kurulmuş bütün "öteki" söylemlerinin ve düşmanlıkların da sona ermesi demek aslında, o derece önemli bir etik ve barışçıl ahlaki temel üzerinde duruyor. Kadınları tecrit ederseniz, bir de bazı kadınları türbanlı diye cemaatleştirirseniz, "öteki" saydığınız herkesle uzlaşmak yerine savaşmak yoluna gidersiniz. Eğer kadın-erkek eşitliği sağlansaydı, bu toplumda türban sorunu diye bir şey yaşanmazdı; bugün de Cumhuriyet Bayramı'nı kim kimin elini sıkacak, harem-selamlık nasıl olacak diye acıklı kıvranmalarla berbat etmezdik.

Bu toplumun artık kadınla ve kadınsılıkla barışması gerekiyor. Kadını "öteki" olarak görmekten vazgeçmesi gerekiyor. Kadının eşit varlığına tahammül etmesi, giderek tahammülün de ötesine geçip kutlaması gerekiyor. Cumhuriyet de ancak o zaman tam olarak kutlanabilir. Türbanlı ve türbansız, bütün kadınları eşit görün, kadınlarla birlikte, yan yana yaşama cesaretini gösterin, şu "Fitrat Hanım, Fitrat Bey" sendromundan kurtulun, o zaman bakın sorunlar nasıl daha kolay çözülüyor. Ama bizde dindar muhafazakâr olmayan erkeklerin de kadınlarla yan yana olmaya pek cesaretleri yok bana kalırsa.

Şu kaç-göç kültüründen, cinsiyet ayrımından, kadınsız toplumdaki sıkılmadınız mı beyler? Biz kadınsız demokrasiden çok bunaldık.

Sayenizde devlet katında hepimizin değil sadece Fitrat Hanım'la Fitrat Bey'in bayramı kutlanacak gene. Ben hiç değilse halkın siyasetçilerden biraz daha eşitlikçi olduğunu umuyorum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yansımalar

Nilüfer Kuyaş 05.11.2010

"Bir metin bir başka metni okur" demişti felsefeci Derrida. Baş döndürücü sonsuzluk çağrıştırıyor bu düşünce, ama iki ayna arasında durup çoğalmaktan daha ilginç, çünkü farklı metinler birbirini okudukça bambaşka şeyler çıkabiliyor ortaya, daha çok bir derinlik- uçurum kurgulaması da diyebiliriz buna.

İstanbul Modern Müzesi'nde Ani Çelik Arevyan'ın fotoğraflarına baktıkça, o derinlikte epey yol aldım gibi geldi bana.

Yatay çizgiyle ortadan bölünmüş renkli fotoğraflar bunlar. Üst şeritte sanatçının kendi koleksiyonundan –bir kadının gardırobundan- çeşitli giysiler, el çantaları, aksesuarlar dizilmiş; ayakta ya da oturur halde pantolonlar, kolunu kaldırmış bluzlar, içi boş giysilere çeşitli pozlarda verilen kuklamsı duruş şekilleri ve ışığın kontrolü açısından kurgulanmış bir ortamdayız; hepsi de ilginç giysi ve aksesuarlar, post-modern, ultra modern, sanki kumaşın hiç kesilmediği, Japon modacı Issey Miyake'nin heykelimsi tasarımlarını andırıyorlar, çoğunlukla dikey çizgiler hâkim.

Alt bölümde ise ters çevrilmiş doğa fotoğrafları var, çoğunlukla orman manzaraları, baş aşağı duran ağaçlar egemen, gövdeleri, dalları ve yapraklarıyla.

Fotoğraflardaki ara çizgi öyle güzel bir derinlik hattı oluşturmuş ki, uzaktan bakınca giysiler bol gökdelenli şehir silüetleri gibi duruyor; bir şehirle bir park aynı suda mı yansımış, yoksa şehir merkezindeki bir parkın içinden New York'un, Tokyo'nun, Londra'nın silüetini mi seyre diyorsunuz, böyle ilginç yanılgılar oluyor insanın gözünde.

Gerçekliğin altına mı bakıyorum, üstüne mi? Nesnelerin dizildiği o yapay silüet, o garip cansız defile sanki bilincimizi temsil ediyor da, alttaki doğa görüntüleri ve ağaç kökleri bilinçaltı mı? Hangisi doğal, hangisi yapay? Ruhla beden mi tersyüz edilmiş? Kır ve şehir çelişkisi mi, kültür ile doğa karşıtlığı mı inceleniyor? Giysi dediğimiz nesnelerde doku ve iplik gibi doğal parçalar var da, doğada insan eli değmişlik hiç mi yok?

Bir labirentte durduğumuzu anlıyoruz böylece. Alt ve üst metinler sonsuza dek birbirini okumaya devam edecek. Bizde yarattıkları çağrışımlar ve sorular da bitmeyecek. Buradaki olay iki şeyin birbirini yansıtması değil; kurgulanmış bir şeyi yansıtıp, o yansımaya tekrar kurgulayıp, sonra o kurguyu yeniden yansıtıyoruz. Yani bu labirentin aslında çıkışı yok. Ani Çelik Arevyan belki de bu yüzden "Göründüğü Gibi Değil" adını vermiş sergisine. Varsayımlarımızı, ikilemelerimizi sorgulamaya itiyor bizi. Önyargılar ve alışkanlıklar sayesinde sağlamış gibi algılasak da çok sağlam bir zeminde durmadığımızı hatırlatıyor belki.

9 Ocak 2011'e kadar açık kalacak bu zihin kurcalayıcı ve çok başarılı sergiyi herhalde birkaç defa daha gezerim diye düşündüm. Bu fotoğraflardan birisi evimde dursa ve her gün ona bakıp başım dönse rahatsız mı olurum diye düşündüm. Fakat sonra her gün zaten bu çeşit labirent yansımaları başımın döndüğünü hatırladım.

Böylece "Sanat nedir" sorusuyla başladığım ve kahve camlarından sokağı yansıtırma oyunumun ikinci bölümüne geçebilirim.

Derrida 1980'lerdeki bir denemesinde sayfayı ortadan bölüp asıl metnin altına bir de alt metin şeridi geçmişti, alt yazı gibi. Okudukça, hangisinin alt hangisinin üst metin olduğunu, ana metin ve yan metin ayrımlarını karıştırıyordu insan. Böylece iki ayrı metin birleşerek sürekli bir "moebius" halkası gibi iç içe geçiyor, ama kesintisiz bir bütün oluşturmuyorlardı. Alt şerit üst şeridi sürekli sorgularken, üst şerit de alt şeridi başkalaştırıyor gözümüzde. Tıpkı Ani Çelik Arevyan'ın fotoğrafları gibi. Tıpkı benim sokağımın kahve penceresinden yansımaları gibi. Şimdi anlıyorum, ben yansımada bir kurgu oyunu oynarken unutmuşum, sokak yani gerçeklik de aslında bir kurgu.

Geçen defa izlediğim çiftin yerine bir başka çift oturdu şimdi; kanca burunlu, keşisakallı, gözlüklü ve kostümlü bir adam; uzun saçlı, ablak yanaklı bir kadın, burnu sanki düz ve yassı, ağzı minicik, yok gibi. Çok derin bir sorunu tartışıyorlar. Yansımada ikisi de güzelleşiyor birden. Kadının yüzü bir Japon "Noh" tiyatrosu maskesine dönüştü. "Ayakta durabileceğimi sanmıştım" diyor.

Hepimiz öyle sanmıştık, diyorum içimden.

Onların hayatlarını yansımada daha iyi hayal edebilirim gibi geliyor. Bu bir yanılgı tabii, ama bana garip bir mutluluk veriyor, neredeyse umut veriyor diyeceğim. Kumaş yerine kıvrımlar ve renk lekeleri görüyorum.

İstanbul'u, giderek Türkiye'yi, bütün hayatı böyle bir yansıma oyunuyla seyretebilmeye başladım bir süredir. Gerçeklik dediğimiz üç boyutlu kurgunun derinliğini özlediğim zaman, zaten orada –buna da ihtiyacım var kuşkusuz, dokunmaya ve koklamaya mesela. Ama istersem paralel kurguya, yansımaya geçebiliyorum.

Stendhal roman için, sokakta dolaştırılan bir ayna demişti; azıcık abartmış bence, ama meramını anlayabiliyorum.

Gerçeklik sürekli yansıdığı, çoğaldığı, parçalarına ayrılıp tekrar bütünleştiği için bizi bazen olanca gücüyle kucaklayıp sarabiliyor. Özü ölümlülük olan insan bir tek bu yansımalarda yakalayabiliyor sonsuzluğu.

İşte sanata bu yüzden ihtiyacımız var.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İçimizdeki şeytan

Nilüfer Kuyaş 12.11.2010

Kutluğ Ataman "İçimdeki Düşman" diye adlandırmış İstanbul Modern Müzesi'ndeki sergisini, ama ben daha çok şeytani yanını vurgulamayı istedim. Mizah dolu bir şeytanlık var dünyaya bakışında. Melek yanımızı unutmuyor elbette. İnsan çamurundan sıyrılma çabamızı da görüyor. Ama nerede tökezliyorsak, kamerasıyla o düşüşü de yakalayan bir bakış onunki. Bütün garipliklerimizi belgeselci gözüyle kaydediyor. Bütün katmanlarıyla gerçekliğin nasıl inşa edildiğini gösteren sahneleme tuzakları kurmakta hünerli bir sinemacı. Sınır tanımazlığı kıskırtıcı. Sinema ve video alanında belki en çağcıl, zamanın ruhunu en iyi yakalayan sanatçılarımızdan birisi.

Yaramaz çocuk evine döndü. Bavulunda on bir yıllık üretimi yansıtan on bir tane video çalışması getirmiş. Dansöz kılığında zil çalıp göbek attığı kendi portresi karşılıyor sizi ana salonun girişinde. Kendini kadın kılığında teşhir etmekten, karikatürleştirmekten çekinmeyen, aynı zamanda "getir bakalım bütün kalıplaşmış önyargılarını" der gibi izleyiciye meydan okuyan, bir yandan da kırılğanlığını gizlemeyen, hem dokunaklı hem şeytansı bir otoportre. (*Türk Lokumu 2007*)

Kutluğ'un dünya çapında bir sanatçı olmasının asıl sırrı bence hikâyeler anlatabilmesinde. Çok basit bir insani düzeyde tutuyor kamerasını, sıradan insan fantezilerine bakıyor, ama bunu yaparken neredeyse Hollywood tarzı diyeceğim bir kurgulama yeteneği, bilinçli bir abartma tekniği var. Los Angeles'te sinema okumuş olmasının bunda bir payı oldu mu bilmiyorum.

Önce bizden hikâyelerle başlamıştı. Üniversiteye türbanla girememek, politik nedenlerle kimlik değiştirmek gibi çeşitli nedenlerle peruk takan dört kadının kendilerini anlattığı dört ekranla çıkmıştı karşımıza. (1999)

Sonra travesti Ceyhan'la tanıştık. Türkan Şoray'a özenerek film yıldızı olmaya çalışan, Kutluğ'un kamerasına da Türk filmi kahramanı rolü yapmayı kabul eden bu kalp ve böbrek hastası insanın, müşteri mi arkadaş mı olduğu anlaşılmayan adamların isteklerini yerine getirirken (serginin bu bölümüne 18 yaş altındakilerin girmemesi uyarısı koymuş müze) bir yandan kendi kimliğini kurgulama çabalarını izledik. (*Ruhuma Asla 2001*)

Bu çalışmayı 2003'te Londra'da Serpentine Gallery'de izlerken tesadüf Ceyhan'la tanışmıştım. "Filmdeki hanım siz misiniz," dedim, "bu bir film mi sizce" diye espri yaptı, sonra özür diledi. Diyaliz aletine girdiği hastane sahnelerini izlemekten çekindiğimi görünce, "aa şekerim korkma, aş o korkuyu, o tür korkular yüzeyseldir" dedi bana. Ama ölümü kabullenemediği her halinden belliydi. Tam iyileşme de hayatta olduğunu öğrenmek beni sevindirdi. Kutluğ Ataman kamerasıyla insanların hayatına girerek risk almayı da bilen bir sanatçı.

O zaman bir başka şeyi fark ettim –Kutluğ'un bütün bu hikâyelerde ele aldığı esas tema aslında insan haysiyeti. Her fırsatta ayaklar altına alınan insan haysiyeti nasıl çabalıyor, kendimizi azıcık değerli görmek için nasıl çırpınıyoruz, onu anlatıyor ve sonunda bir tür cennete ulaşma özlemini ironik bir bakışla yansıtıyor.

Güney Kaliforniya'nın refah düzeyi yüksek Orange County bölgesinde yaşayan 24 Amerikalının mutluluğu arayış hikâyeleri, bizimkilerden çok da farklı değil. (Cennet 2006)

Vecd halinde zikir yapan adamın göğsüne yükselen ekranlardaki görüntüsü (99 Ad 2002), marazi bir saplantıyla evinde güve yetiştirerek hayattan kaçan adam (Stefan'ın Odası 2004) veya yılın her günü aynı soğanı ekip aynı ender çiçeği yetiştiren münzevi kadın (Veronica Read'in Dört Mevsimi 2002) dokunaklıyla gülünç olanı, grotesk ile acıklıyı, çirkinle güzeli bağdaştıran bu sıradan hikâyelerden bazıları.

Video aslında beni çağdaş sanatta en çok zorlayan alandır. Çoğu video çalışmasını izlerken sıkılırım. Kutluğ'un hikâyelerinden ayrılamadığımı itiraf etmeliyim. Gene de, İngilizce çalışmaların çeviri olmadan Türk izleyiciye ne vereceği sorusu uyandı zihnimde. Dilin daha az yer tuttuğu ya da hiç kullanılmadığı çalışmalara yöneldim. 2010 yılında ürettiği *Dilenciler* bu açıdan yeni bir yöne işaret ediyor sanki. İlk defa siyah beyaz film kullanmış; yedi tane sessiz dilenci portresi görüyoruz. Çaresizliğin kurgulanışı, neredeyse komik bir kelime kullanıp tasarımı diyeceğim, bana Jean Cocteau filmlerini hatırlatan gerçeküstü bir hava vermiş bu videolara.

Sanata niçin ihtiyacımız var sorusuyla yola çıktığım ve kahve pencerelerinden sokağın yansımalarını izlediğim kurmaca oyunumda yeni bir aşamaya geçiyorum böylece. Sıradanlık veya olağan dediğimiz şey acaba gerçekliğin bize en yabancı yanı mıdır? Sıradışı olanı sıradan dediğimiz yerde mi buluruz? Bir başka yazıda belki bu oyunu da oynarız birlikte.

Kutluğ Ataman cinsel veya kültürel kimlik sorgulamasının sınırlarda dolaştığı çalışmalarıyla önce ülkesinde yadırgandı, uzaklara gitti, Carnegie Ödülü sahibi uluslararası bir sanatçı oldu, şimdi "orta kariyer" bir retrospektif sergiyle memlekete döndü. İçimizdeki meleği ve şeytanı bundan sonra nasıl dürtecek merak ediyorum elbette. Ama bu cesur sergi için İstanbul Modern Müzesi'ni de kutlamak isterim.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Mekân ruhu

Nilüfer Kuyaş 19.11.2010

Seyahat yazarlığının önemli kavramlarından biri mekân ruhu. Gizemli bir varlığa işaret ediyor. Ama neye inandığımız konusunda biraz hileye açık, kolay istismar edilebilen bir olgu.

Bir yere geldiğimizde aniden heyecanlanırsınız, ah şu manzaraya bak deriz, şu tepenin kıvrımı, şu eski taş evin büyüğü... nedir aradığımız kelime? Kutsallık mı?

Tanrı eli mi değmiş olmalıdır, yoksa insan eliyle işlenmişlikten gelen bir yaşam ve ölüm döngüsü mü etkiler bizi? Doğa güçleri karşısındaki nihai kırılganlığımız mıdır mekân ruhu diye tanımlamaya çalıştığımız şey, yoksa tarihin bıraktığı derin izler mi, yani kültür mirası mı? Galiba hepsinden bir şeyler var.

Kavramın kendisinin bize romantizm döneminden miras olduğuna şüphe yok. Sanayi devrimiyle birlikte teknolojik oyuncaklarının kara büyüüne kapılan insanlık, arada durup ruhunu arındırmak için bu romantik akımı icat etmiş.

Yabani çiçeklerin sardığı bir harabe, uzakta keçileriyle dolaşan bir çoban kızı, geçmişte yahut doğada aranan bir masumiyet, tamamen uydurmaca tabii, ama hayatta kalmak için gerekli. Sanayi ve şehirleşme yeni sefalet

türleri yarattıkça, saf kalmış bir yer arayışı elbette yoğunlaşacaktı.

Mekân ruhu sahici değil demek istemiyorum, gerçekte var öyle bir şey, sanayiden önce de vardı, şimdi sanayiden sonra da hâlâ var ama inançlarımızla, eylemlerimizle, giderek kendimizi aldatma gücümüzle ilintili olduğunu da unutmamak lazım.

Turistik reklamcılık da bu sayede öteden beri kullanagelmiş mekân ruhu kavramını. Çekiciliği yadsınamaz. Kapadokya'da peri bacaları ve ilk Hıristiyanların mağaraları, Antakya'da bir Roma harabesi, Konya'da bir Mevlana türbesi, yahut şu anda benim durup baktığım Kazdağı'nda eski Yunan tanrılarının savaş hikâyeleriyle Yörük ya da Oğuz Türkmen boylarının göç hikâyelerinin birbirine karışmışlığı azımsanacak şeyler değil.

Assos- Behramkale Tepesi duruyor karşımda. Mekân ruhunun güçlü olduğu bir yer burası. Binlerce yıllık yerleşimin yarattığı katmanları okumak sonu olmayan bir çaba. Herhangi bir yerde insanlar çok uzun süre dua ettilerse bir mekân ruhu oluşuyor diye düşündüm. Ama mimariyle ilişkisi yadsınamaz. Mimarınız ne kadar incelikli ve güzelse, o kadar güçlü oluyor bir mekâna yüklediğiniz ruh gücü. Assos'taki Atena Tapınağı'nın kalıntıları bile yetiyor estetik arayışını yansıtmaya. Bir iktidar ve hâkimiyet iddiası da var elbette.

Fatih Sultan Mehmet de, tıpkı kendinden önce Büyük İskender'in yaptığı gibi, belli simgesel ve politik mesajlar vermek için uğramış buraya. Aynı tepede duran Bizans kilisesinin yerine bir cami inşa etmesi boşuna değil. Ben buradan geçtim ve iz bıraktım duygusu. Sonra Murat Hüdavendigâr'ın yaptığı eklemeler, Assos taşından etkileyici bir kümbet ve surlar. Ben bütün bunların mirasçısıyım ve şimdi sahibiyim diyor. Bugün yaptığımız binaların çoğunun her tür iddiaya rağmen söyleyemediği bir şey.

Asıl önemli örnek İmparator Konstantin tabii. Kuracağı Doğu Roma İmparatorluğu'na Assos'u başkent yapmayı düşünmüş bir ara, sonra İstanbul üzerinde karar kılıyor. Fatih'in İstanbul'u fethetmeden önce buraya uğraması o açıdan daha da anlam yüklü.

Dualar, savaşlar, binlerce zeytin hasadı ve mücadele dolu bir yaşam döngüsünden sonra, birkaç taş yapının güzelliği kalıyor geriye.

Bizden ne kalacak diye düşündüm. Çok fazla bir şey kalmayacağını görmek zor değil. Ekonomik imkânsızlığın getirdiği muazzam bir zevk aşınmasından sonra, şimdi refah artsa da güzellik çıkmıyor ortaya.

Taş yapılarıdaki yalın ahengin yerini çıplak tuğlanın, paslı demirin, aceleye gelmiş betonun kargaşası alıyor. Yorgun kadınlar ne kadar halı dokusalar, ne kadar nakış işleseler karşı duramazlar bu çirkinliğe. İçinde ne kadar dua edilse de bu tekdüze, orantısız taşra camilerinde mekân ruhu oluşamaz.

Yüzümü bin bir pınarlı İda'ya, Kazdağı'na çevirdiğimde, insan emeğinin gene de direndiği bahçelerde buldum mekân ruhunu. Zeytinlikler ve meyve bahçeleri arasından geçen, taşları bozalsa da hâlâ güzelliğini yitirmemiş o kadim kır yollarında buldum.

Bayramiç Ovası'ndan Kazdağı'na çıkan vadide Evciler, Üzümlü, Çavuşlu köylerinden Güre, Yenice ve Zeytinli köylerine doğru giden bin bir dağ yolunun yamacında, derelerin çağıladığı orman içlerinde, insanların yıllarca büyük emekle ekip biçtiği o güzelim ayva ve elma bahçelerinde buldum mekân ruhunu, hasat sırasında köylülerin yaşadıkları ahşap ve taştan bağ evlerinde, sulama kanallarında, değirmenlerde, minik ahşap köprülerde buldum.

Meyve ve sebze tarımcılığının büyük bir gelişme içinde olduğu, daha bilinçle yapıldığı, emeğin karşılığını bulmaya başladığı, ekonomik büyümenin gerçek kalkınmaya dönüştüğü pınarların başında bir çağılayan kayanın dibinde, bir su perisi yaşıyordur belki diye kendime anlattığım minik masalda buldum.

Atena Tapınağı'nda binlerce kurbanın kesildiği sunak taşı hâlâ etkiliyor insanı. Kurban Bayramı'nda bizim hayvan kestiğimiz yol kenarlarından, prefabrike et kombinalarından, beton mezbahalardan ne yansıyacak geleceğe?

Mimarısız bir ülkeye dönüştüysek, mekân ruhunu kaybediyorsak, bizden geriye ne kalacak?

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Müminler arasında kargaşa

Nilüfer Kuyaş 26.11.2010

Nedir bu şiddet, bu celal? V.S. Naipaul Müslümanlara parazit demiş, İstanbul'da onur konuğu olmasınmış.

Bir kere, Müslümanlara parazit dememiş, bu yanlış. Kitap İnternet'te, buyurun, okuyun. (Akıllı bir yayıncı hemen çevirse iyi para kazanır.)

O kelimenin geçtiği pasajda köktendincilikten bahsediyor, İslamiyet'ten değil.

İslami fundamentalizmin hem Batı'yı reddedip hem Batı'nın teknolojisine, düşüncesine ihtiyaç duyduğunu söylüyor. "Bütün bu Batı'yı reddediş bir varsayıma dayanıyor, böyle hazır bir uygarlık var ortada, yaratıcı, yaşayan, garip şekilde kutupsuz, isteyen kullanıma açık. Yani ret mutlak değil. Ama bir yandan da cemaatin entelektüel çabadan vazgeçmesi demek. Yani parazitleşmek. Fundamentalizmin itiraf edilmemiş özelliklerinden biridir parazitlik."

Yani "geri zekâlı" da demiyor, akıl tutulmasından söz ediyor, üçüncü dünyalıların fikir üretememe hali. Doğruluk payı yok mu? Aziz Nesin'in ruhu şad olsun.

Naipaul burada uygarlıklar çatışması denen kavganın ikiye bölünmüşlüğüne işaret ediyor aslında; herkes birbirini kullanıyor, herkesin birbirine ihtiyacı var, ama işine gelince kötüleyip dışlıyor da. Naipaul'un bir eksiği varsa, o da bu ikiye bölünmüşlüğü Batı'daki tezahürünü eleştirmemesi.

Bunun nedeni de gayet açık. Naipaul İslamiyet'e ve onun köktendinci yüzüne öfke duyuyor, doğru, ama bu çok daha büyük ve kendisini de içeren bir başka öfkenin ve korkunun parçası: Bir zamanlar üçüncü dünya dediğimiz, gelişmemiş toplumların karanlığından duyulan korku. Kendisi de açıkça söylüyor. Onun verdiği isim "bozkır" (İngilizce "bush" yani çalılık, uygarlığın dışında kalan yer, "yaban".)

Üçüncü dünya insanlarına karanlık bakışının nedenini bir söyleşide şöyle açıklıyor: "Bozkırın beni yutacağı korkusundan kaynaklanıyor, bu korkudan kurtulamadım. Benim değer verdiğim uygarlığın düşmanı çünkü orası."

Şimdi, olsa olsa kendinden ve köklerinden nefret etmek denir buna. Ay ne sinir adam, gelmesin o zaman. Evet de, biz hiç mi nefret etmedik kendimizden? Bizde de Batı uygarlığına karşı hem hayranlık hem tepki yok mu, dışlanmışlık hıncı duymuyor muyuz? "Yarım kalmış toplumlar ve yarım kalmaya mahkûmlar" diyor Naipaul. Gözünü kırpmadan söylüyor gerçeği. (Biz yarım kalmaya razı değiliz tabii, tekrar bütün olmaya çalışıyoruz, ağır bedel ödüyoruz, dünya bunu yeni görmeye başladı, o da ayrı konu.)

İslamiyet'in buradaki rolü de başka kültürleri istila eden Arap-İslam emperyalizmine Naipaul'un duyduğu antipati. Gittiği yeri Araplaştırıyor demiş. Tamamen yanlış denebilir mi? Müslümanlığa geçenler kendi sahiliklerini kaybetmiş, din değiştirmek "nevroz" ve "nihilizm" getirmiş bu toplumlara diyor. Doğruluk payı yok mu?

O yarım kalmışlıktan kurtulmak, bozkırda muasır medeniyeti yakalamak değil miydi yaptığımız?

Hilmi Yavuz'un ortalığı karıştıran yazısı, 2001'de Naipaul Nobel ödülünü aldığı zaman *E Dergisi*'nde yazdığı yazıyla satırı satırına aynı. Hocam, dokuz yılda bir satır fikir değiştirmediniz mi? İzninizle ben de o dönemde aynı dergide çıkan bir yazımdan alıntı yapayım; "Huzursuz Miras-Suat'ın Mektubu" adlı yazımda, Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Kendimizi sevmiyoruz" ve "Elbette bir gün kendimizi gerektiği gibi seveceğiz" sözlerini ele almıştım.

İşte yazar budur. Korktuğu karanlığı irdelemekten geri durmuyor. (Joseph Conrad'ı örnek almıştır Naipaul bu konuda.) "Tüm değerleri yeniden değerlendirmek" yazar kılar insanı, Nietzsche'nin deyimiyle. Naipaul bunu yapmış, kendi zaaflarından edebiyat inşa edebilmiş bir yazar. Üstelik *Müminler Arasında* (1981) ve *İnancın Ötesinde* (1998) kitaplarını yazmak için aylarca o ülkeleri dolaşan, yüzlerce insanla röportaj yapan bir adam. O kitaplarda tarihin karmaşasına girmekle hata etmiş tabii, o ormandan çıkış zordur, yakın okuma gerektirir, ona sabrı yok Naipaul'un, genellemeler yapıyor, bazen hedefi buluyor, bazen ıskalayıp çuvallıyor, hepimiz gibi.

Yoksa ayna çok mu yakın geldi bize? Çok mu benzeriz? "İki yüzlü okur, biraderim, benzerim" demişti Baudelaire. Modern insanın çelişkileri bunlar. Biz dönüp de "Ey ikiyüzlü yazar, benzerim, kardeşim, gel tartışalım" diyemedik.

Hilmi Yavuz'u yazar ve insan olarak çok severim, oryantalistleri hiç affetmez, ortalık karıştırmaya bayılır, iyi ki de öyle, yoksa hayatımız daha renksiz olurdu. Robert Musil'in güzel lafıdır, "Deha sahibinin görevidir saldırmak" der. Hilmi Yavuz da Naipaul da deha kıvılcımıyla saldırıyorlar işte. Ama Hilmi Hoca şimdi bu adamla nasıl yan yana oturacaksınız diye kışkırtınca hemen kaçanlara hayret ediyorum. Pek de güzel otururuz işte diyecektiniz, diyemediniz.

Ahmet Hakan da Naipaul'dan nefret etmek hakkımı kimse elimden alamaz demiş. Nefretin bir hak olduğunu ilk kez işitiyorum. Naipaul'un nefret suçu işlediği su götürür. Afrika'da kültür yok demişti. Derek Walcott da ona ırkçı dedi. Küçümseme, acıma, bol öfke var, ama nefret yok Naipaul'da.

Fakat asıl sorum şu: Türkiye son zamanlarda niçin müminlik yarıştırmaya, Müslümanları kim kötülemiş bekçiliği yapmaya başladı? Böyle bir kültürel endişeye gerek var mı? Tam Naipaul'un kalemine layık bir durum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anarşistlerin bayramı

Nilüfer Kuyaş 03.12.2010

Çok mutluyum. Gündelik dertlerimi bile bir süreliğine unutacak kadar mutluyum.

WikiLeaks'in sızdırdığı dosyaların açıldığı günü Anarşistler Bayramı ilan ettim.

Yani, Cumhuriyet Bayramı, Cadılar Bayramı, Şeker, Kurban, Zafer, bir sürü bayram var ya, bu da Anarşistler Bayramı. En azından benim için öyle.

Doğrusu bu kadar anarşist bir ruhum olduğunu ben de bilmiyordum. İşaretler vardı gerçi, otoriteyi oldum olası hiç sevmem, otoriteye vurulmuş her darbe beni sevindirir, ama bu sefer sevincim katıksız.

Kim mağdur oldu bu sızıntılardan? Gerçi, sızdırmak da denemez buna, akıtıyor adam dosyaları. Helal olsun. Kim mağdur oldu? Sözde devlet adamları. Diplomatlar. Demokratik yolla seçilmiş ama hesap vermeyi hiç sevmeyen siyasi liderler veya despot, diktatör yöneticiler.

Oh olsun hepinize dedim içimden. Sırlarınız, güç politikalarınız, iktidar didişmeleriniz, çıkar savaşlarınız, hepsi yerin dibine batsın.

Rezil olmaları bende çok derin bir rahatlama yarattı. Çünkü naçizane bendeniz mütevazı bir anarşist olarak, bütün bu gizli devlet oyunlarından, diplomasinin çirkefliliğinden, ikiyüzlülüğünden, politikanın kirliliğinden, iktidarın ve her türlü gücün mutlaka ve en kötü şekilde istismar ve suiistimal edilmesinden tiksiniyorum, öteden beri midemi bulandırır.

Dünya halidir, dünyanın düzeni budur ezelden beri, bilirim, herkes gibi ben de mecburen katlanırım, ama içten içe de hep yıkılsın diye umarım.

İnsanların iyiliğineymiş, güya ulusa - millete hizmet içinmiş gibi gösterilen bu iktidar zırhında ne çatlak oluşsa, ne gedik açılrsa kazançtır diye düşünürüm.

Ay ben ne anarşistmişim meğer dedim kendime. İşte İnternet'in gücü. Bu şeffaflık ile olacak, kodamanlar istese de istemese de olacak. Sansür arzusu da oradan kaynaklanıyor zaten. Bakın nasıl gazaba geldiler hemen, şaşkına döndüler. Bu şaşkınlık, öfkelenme, karşı saldırıya geçme furyası, bu toz duman hali çok eğlendiriyor beni. Bundan daha iyi seyirlik keyfi olur mu? Medya şenlendi, uykudan uyandık, şüphecilik kaslarımız geliştirdi, tekrar uyuyana kadar hiç değilse biraz entelektüel cephane stoklayacağız. Biz yönetilenlerin başka gücü mü var şu dünyada? Bilgi teknolojisinin Robin Hood'u adını verdim Julian Assange'ye.

Şimdi bu hacker cumhuriyeti, bilgisayar korsanları camiası, sızdırıcılar milleti benim fahri vatanım oldular. Keşke aralarına katılabilsem, keşke yeni teknolojiye bu kadar hâkim olsam da ben de bir şeyler sızdırabilsem! Çok imrendim.

Şimdi tek dileğim benzer ölçekte sızmaların Türkiye'de büyüyerek devam etmesi. Sızma zeytinyağı gibi dolsun inşallah ifşaat fıçılarımız. İlk baskı, ikinci baskı, özel üretim sızma, öyle gitsin. Eminim bu ülkede de en az Assange kadar yetenekli korsanlar vardır.

Zaten şu âna kadar faili meçhulden derin devlete, yolsuzluktan darbeye kadar ne öğrendiysek bu sızdırmalar sayesinde öğrenmedik mi? Veleve ki sürsün. En büyük yolsuzluklar açığa çıksın, takkeler düşsün, kendini beğenmiş çıkarıcı bütün odaklar çözülsün. Keşke herkesin ipliği pazara çıksa, hepsi bir anda olsa! Şöyle panayır gibi bir roman olsa hayat aniden, bütün iskambil şatolar, bütün gösteriş kaleleri düşse, bütün sahtekârlık maskeleri yırtılsa, erdem iddiaları, üstünlük hevesleri, ben senden daha iyiyim şişinmeleri balon gibi sönsün. Otorite iyileşmez yara alsın. Herkesin gerçek yüzü açığa çıkıp sırtılsa.

İyi kötü sırtıyor da zaten, epey yol aldık, ama ben yıkım tam olsun istiyorum, temizlik muhteşem olsun, saklanacak yer kalmasın istiyorum, çıplak kalan kralı tefe koyup bir güzel eğlenelim, sahte aynalar parçalandıkça hakikatin tadını çıkartalım istiyorum.

Şiirseli de geçti, ilahi adalet istiyorum ben galiba, biraz abarttım.

Yok, biraz değil, hayli abarttım, ama elimde değil, çok hoşuma gidiyor.

Uzun zamandır bu kadar eğlenmemiştim. En çok da komplo teorilerine gülüyorum. Yok Bin Ladin'e çalışıyormuş, yok CIA kendisi yapıyormuş, ya da İsrail yaptırıyormuş. Hiç aklınıza gelmiyor mu adamın bunu sırf zevk için yapmış olabileceği? Belki yeminli anarşisttir. İnsanlığa büyük hizmet yaptığı kesin. Sizin elinize böyle belgeler geçse ne yapardınız? Olay biraz da cesaret işi galiba.

Türk medyası de eğlendiriyor beni. Avrupalı veya Amerikalı meslektaşlarınıza bir bakın önce; hepsi de ah biz bu hikâyelerin çoğunu biliyorduk ama yazamıyorduk diye hayıflanıp imrenme krizindeler, bunları ben yazmış olmak isterdim ama okuması gene de çok zevkli diyorlar. Bizde herkes 28 Şubat'ta neredeydin, 12 Eylül'de ne yaptın diye birbirini yemekle meşgul. Şu otoriter devlet bizi mum edip şamdana dikmiş, haberimiz yok. Bari orada çatlak açıldı diye sevinin.

Anarşizm, yani yönetenle yönetilen farkının ortadan kalkması bir ütopyadır, idealdir, kolay gerçekleşmez. Arada demokrasi diye bir aşama var, orada bu sayede epey yol kat ettik. Benim de fantezi dünyam genişledi: Assange kaçır da yolu Türkiye'ye düşerse onu evimde saklıyorum, bana teknolojiyi öğretiyor, ekibe katılıyorum falan. Ben en iyisi bir senaryo yazıp sinemacılığa başlayayım.

Hepinizin Anarşistler Bayramınız tekrar kutlu olsun.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Yoksa 70'lere mi döndük

Nilüfer Kuyaş 10.12.2010

Uzun bir ayrılıktan sonra uçağınız Türkiye'ye indi. Daha ülkeye adım attığınız anda bir gariplik hissediyorsunuz. Taksi şoförü esefle başını sallıyor, ah ah ortalık çok kötü ablacım, keşke dönmeseydiniz, ben de dönmeseymişim, Almanya her şeye rağmen iyiymiş meğer. Berlin'de Adlon Otel'i ni bilir misiniz? Orada kebabçı restoranım vardı, kayınbiradere devredip döndüm, dönmez olaydım, baksanıza, fiyatlar arttı, işsizlik dizboyu, gençler polisle çatışıyor, benzin ateş pahası, etraf casus kaynıyor, Amerika'yla aramız iyi değil, İsrail sağı solu bombalıyor, Amerika bir yerleri işgal etmiş çıkamıyor, İran karıştı, birileri Türkiye ilerlesin istemiyor ablacım, ne olacak bu gidişin sonu?

Şoför yetmiyormuş gibi, havaalanında şöyle gündemden haberdar olayım diye topladığınız gazeteleri açıyorsunuz, başlıklara göz gezdirdikçe, içinizdeki o tuhaf duygu daha da artıyor: Polis gösteri yapan öğrencileri copla kıyasıya dövmüş; köpekbalıkları insanlara saldırmış; hükümet katı bir dille muhalefete çatıyor, muhalefet hükümeti yerden yere vuruyor, Başbakan öğrenci olmayanlar da karışmış araya diyor, üstelik öğrencilerin Üniversite'de ne işi vardı, kimse onları davet etmedi diye gürüyor.

Başarısız askerî darbe girişimleri olmuş, kontrgerilla yayınları yapılıyor, darbe komplosu yapanlar tutuklanmış, ay hiç değilse bu olumlu derken şaşıyorsunuz, o da ne, hukuk süreci yerle bir, tutuklamalar cezaya dönüşmüş, insanlar yıllarca hücrelerde çürüyor, yargısız infaz ülkesindeyiz, haklıyla haksız, doğruyla yanlış birbirine girmiş, aman Tanrım diyorsunuz, ben sadece Türkiye'ye gelmemişim, 1970'lere dönmüşüm!

Amerika'da birileri gizli askerî belgeler yayınlamış, Amerikan yönetimi rezil olmuş. Pentagon Dosyaları! Herkes birbirini dinliyor gizlice. Watergate skandalı! Eyvahlar olsun, gerçekten 1970'lerdesiniz, hangi zaman makinesi

çıkartacak sizi oradan?

Sonra çantanızda bir şey guk gukluyor, cep telefonunuz! Birden yüreğinize sular serpiliyor, muska gibi sarılıyorsunuz telefona. Şükürler olsun! 1970'lerde değilsiniz, işte gazete de Aralık 2010 diyor zaten. Bundan sonra vampir görseniz cep telefonunu sallayacaksınız sarımsak yerine; gerçi vampirler bile cep telefonu kullanıyordur artık, ama o kadarı da önemli değil. Derin bir nefes aldınız.

1970'lerde internet yoktu işte. Bir tek bu fark yeter zamanın ilerlediğini göstermeye. Fakat, o da ne? Amerikan gizli diplomatik belgelerini çalıp Internet'te yayınlayan bir adamı hapse atmışlar. Siz de zaman kayması için tam bu Julian Assange'ı suçlamaya hazırlanıyordunuz, çünkü moda olmuş ya, herkes onu suçluyor. Amerikan medyası bu gizli belgeler dünyayı değiştirdi diye yazmadı mı? Gerçekte dünya değişmemiş sadece zamanın akışı değişmiş, Alice Harikalar Diyarında masalı gibi bir delikten 1970'lere düşmüşsünüz, geri çıkmaya çalışıyorsunuz şimdi.

İyi de, bu adamın çaldığı söylenen belgeler Amerika'da yaklaşık üç milyon kişinin zaten ulaşabileceği belgeler değil mi? Evet. Bu ne biçim hırsızlık o zaman? Öte yandan, bu bilgileri gerçekten demokratik bir hükümet zaten halkıyla paylaşmak zorunda değil mi? O da evet. İşgal edilen yer Vietnam değil Afganistan'mış meğer, tek değişen o. Yoksa yalanlar aynen devam.

Peki ama, diyor mantığınız, beş ayrı gazete de yayımlamış bu bilgileri, daha önce de böyle yayınlar oldu, gazetelere dava açmayı aklına bile getiremeyeceğin bir konuda Internet'i engellemek ya da yasaklamak niye? Hani Internet demokrasiyi güçlendirecekti, hani Çin ve İran Internet'i engelledikleri için haydut ve baskıcı yönetimlerdi? İyice kafanız karıştı şimdi değil mi?

Tam o sırada inadına Rolling Stones'un "Angie" parçası çalmaya başlamaz mı radyoda? Ah, ben bu parçaya âşıktım. 1970'ler bu şarkı demekti benim için. Demek ki gerçekten 1970'lere dönmüşüz.

"Angie..Aaan- gie... Bu iş bizi nereye götürecek? / Ruhumuzda sevgi kalmadı, cebimizde para yok; tatmin olduğumuzu söyleyemezsin. / Ah ama Angie! Angie, hiç denemedik de diyemezsin. / Angie çok güzelsin, Angie hâlâ seviyorum seni / ama veda etme zamanı gelmedi mi?"

Mick Jagger'in sesi değil bu, bir kadın söylüyor, re-mix yapmışlar, gene de şarkı aynı. 1970'lerde bir kış günü Boston'dan İstanbul'a dönerken, gözlerim pamuk gibi bulutlarda, ağlayarak saatlerce bu şarkıyı dinlemiştım uçakta.

"Hatırla ağladığımız bütün o geceleri; sımsıkı tuttuğumuz o düşleri; hepsi duman oldu, uçtu gitti. / Gel kulağına fısıldayayım, Angie.. ANGIE! Bu iş bizi nereye götürecek?"

Ne olacak bu gidişin sonu, diyor şoför hâlâ, trafikte sıkışmışsınız. Julian Assange bir seks skandalı suçlamasıyla hapse girmiş, kefalet reddedilmiş, demek ki gözüaltı yasası orada da buradaki gibi birilerinin işine gelmezse ihlal edilebiliyor!

"Angie! Sakın ağlama. Öpücüklerin hâlâ tatlı; gözlerindeki hüzünden nefret ediyorum, Angie... Artık veda etme zamanı gelmedi mi? Seni hâlâ seviyorum bebeğim, eline su dökecek kadın yok, hadi kurula gözyaşlarını, fakat Angie, Angie... Yaşamak güzel değil mi? Hiç denemedik diyemezsin..."

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Gecikmiş bir Bayram Hediyesi'

Nilüfer Kuyaş 17.12.2010

Bu isimde bir Nâzım Hikmet şaheseri var elimde. Cep ajandası boyutunda minicik bir defter. Kutusundan çıkardığımda ne yapacağımı bilemedim. Zaman tüneline girmiş kadar heyecanlandım, şahsi eşyaya dokunmuşum gibi tedirgin oldum; elimde tuttuğum gerçek yaşanmışlık parçası beni büyük bir hüzne sürükledi, yapılan işin güzelliği de büyük bir heyecana. Bu bir yayıncılık olayı.

Alt başlık her şeyi açıklıyor: "Çankırı'dan Piraye'ye Mektuplar: Tıpkıbasım."

Çizgisiz defterin ilk sayfasında bir ithaf var: "Karıcığıma geç kalmış bayram hediyesi. 1940 -10 ikinci teşrin. Nazım Hikmet."

Belli ki kaliteli bir dolmakalemin ince mürekkebiyle yazılmış, inci gibi satırlar. Ancak bir ressam çizgisiz sayfaya bu kadar düzgün satırlarla, bu kadar güzel bir el yazısı yazabilirdi. Bugünkü "mektup" sözcüğü yerine hâlâ eski tarz "mektub" imlası kullanılmış.

Şiir biçiminde tutulmuş bir hatıra defteri diyebiliriz. Hapishaneden notlar. Sonradan şairin *Dört Hapishaneden* adlı kitabında yer almış çoğu bölüm; bazı mektuplar ise *Memleketimden İnsan Manzaraları* adlı kitabında tekrar işlenerek kullanılmış. Yani Nâzım'ın çalışma defterine de tanık oluyor, onun çalışma yöntemlerini ilk elden öğreniyoruz bu sayede. Anlık gelen sahnelerle zaman içinde kurgulanan kitaplar arasındaki yolculuk aydınlanıyor. Geleceğe malzeme böyle birikir yazarların defterlerinde.

"Bunu yapmak, çılgın yayıncı ister."

Böyle demiş Memet Fuat hayattayken, annesi Piraye Hanım'a Nâzım'ın 1940 kasım ayında gönderdiği bu defterin tıpkıbasımı fikri ona ilk önerildiğinde. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları ne kadar çılgındır bilemem, ama Memet Fuat'ın gelini Yeşim Bilge Bengü'yü şahsen tanıdığım için, yeterince tatlı bir çılgın olduğunu söyleyebilirim, kayınpederine böyle bir öneri yapmasına hiç şaşırmadım. O ve eşi Kenan Bengü, hem Memet Fuat'a hem de Nâzım'ın mirasına yaraşır bir çılgınlık kıvılcımı taşımasalar, zaten bunca yıldır Memet Fuat Edebiyat Ödülleri'ni yaşatamazlardı. O ödüllerin bir bölümü için beni de naçizane seçici kurul üyeliğine davet ettikleri zaman, o mirasa azıcık da olsa dokunmaktan büyük mutluluk duydum. Bu defterin yıllarca saklandığı tarihî evi de görme şansım oldu, maalesef bu yıl yıkılmasından önce.

Zor iş böyle mirasları taşımak. Dünyadaki örnekleri gibi Türkiye'de de artık edebî arşivlere üniversiteler daha çok talip olmalı, servet sahibi kültür destekçileri daha çok koleksiyon satın alıp bağışlamalı; Bilgi Üniversitesi'nin Memet Fuat arşivine sahip çıkması güzel bir örnek.

Bütün bunları düşündükten sonra, elimdeki minicik deftere dönüyorum tekrar. Şair Turgay Fişekçi'nin notları ve künye çalışması başta olmak üzere, yıllar süren başarılı bir ortak çalışmanın ürünü. Ama bende gene tatlı bir hüznün. Gerçekle kurmaca, sahiciyle hayal gücü arasındaki o enfes salıncaktayım.

"Bir Cumartesi gününü, / hapishane çeşmesiyle ıslanan / bir ikindi vaktini hatırlar mısın?" dizeleri beni gerçekten yaşanmış bir âna mı götürüyor? Piraye'nin Çankırı pazarında görüldüğü haliyle, "kırmızı başörtülü, kibirsiz İstanbullu" diye tanımlanması niçin yüreğime dokunuyor? Kitap sayfasında basılmış sözcükler sadece içimi titretirken, bu el yazısını görmek neden böyle keder verici?

O Çankırı tarifi, o insan portreleri, daha sonra sanki hayat fakirleşmiş gibi Bursa'ya nakil olduğunda kurşun kalemlle yazılmış o son birkaç sayfa, o lodos tasviri, o yırtılmış sayfa koçanı, sonra aniden gelen o cinsel hasret ve Nâzım'ın onu bile yaşama gücüne dönük anlatabilme gücü:

"En müthiş kudretim yasak bana sevgilim / yeni bir hayat aşlamak / bereketli bir rahimde yenmek ölümü / yaratmak seninle beraber../ Sevgilim yasak bana etine dokunmak senin."

Belki de geçmişe bakışın, ölümlülükteki kesinliğin hüznü bana bu satırlardan bulaşan. Er ya da geç mutluluk da uçup gidiyor, tam bu bahis açılmışken. *Dört Hapishaneden* kitabının "Yine Ölüme Dair" adlı İstanbul bölümünde yayımlanmış "Bir Eski Mektub" aşk acılarına götürüyor bizi. "Zevcem, ruhu revanem, Hatice Pirayende" diye başlayan dizelerde bir bulut geziniyor; "Belki de birbirimizden uzakta öleceğiz" diye bir kehanet; "..yani efendim hayat! / ve bütün bu ihtimalat, 1900 kaç senesinin/ kaçınıcı ayı/kaçınıcı günü/kaçınıcı saatinde?" dizelerinin yanına büyük olasılıkla Piraye'nin el yazısıyla "1-11-1948'de oldu bu iş" notu düşülmüş sonradan; tıpkıbasıma eşlik eden bilgi kitapçığından öğreniyoruz: Nâzım'ın Münevver'e aşık olup Piraye'den ayrılmak istediğini belirten mektubu Piraye'ye o gün ulaştı belki... Hakikaten de, işte hayat!

Ben onları gene de bu tıpkıbasım sayesinde, Çankırı hapishanesi avlusunda, Gazali'den rubailer okurken hayal edeceğim daima.

Kültür Bakanlığı bence bu kitaptan ülkedeki her hapishanenin kütüphanesine koymak üzere bolca satın almalı. Şiir seven Başbakan'a, şiir yazar milletvekillerine de hediye edildi mi acaba? Tarihi boyunca yazarların, düşünürlerin hapishanelerde sürüldüğü bir ülkede, insan ruhunun bazı zaferlerini baş tacı etmek boynumuzun borcu.

Pandora'nın kutusundan bile bundan iyisi çıkamazdı. Gecikmiş tüm bayramlara...

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ne güzel bir yılımızdın 2010!

Nilüfer Kuyuş 24.12.2010

Ocak ayında gösterime girecek *Kurtlar Vadisi- Filistin* filminin fragmanlarını görmek bana yetti, dehşetli eğlenerek yılı kapattım. "Mavi Marmara" macerasını hikâye etmişler besbelli. Korkunç birtakım İsraili adamlar "Büyük İsrail" diye bir hayalden söz ediyorlar. Eskiden Yunanlılara da "megalo idea" diye bir şey atfedilirdi. Yakın zamanda "Büyük Ortadoğu" çıktı malum, daha da önce bizde "Büyük Doğu" vardı, Necip Fazıl'ı falan hatırlarsınız, biz insanlığın bu büyük şeylere merakımız hayli kaygılandırıcı geliyor bana. (Nâzım'ın *Büyük İnsanlık* şiiri ve her zamanki gibi Zülfü Livaneli giriyor burada araya!) Neyse, filmdeki kahraman Müslüman-Türk birlikler şöyle yarı acıklı yarı gülünç şeyler söylüyorlar bağırarak: Biz gökten kurban beklemeyiz, masumun tek teline dünyayı kurban ederiz!

Vah yavrucağ dedim içimden, senaryo yazarını düşünerek. Şimdiden belli oldu sanki 2011'in neyi tartışarak başlayacağı.

2010'da bu Büyük İsrail lafını gene işittim ama nerede diye hatırlamaya çalışırken geliverdi aklıma, televizyonda bir ara Erbakan'la röportaj modası esti, o anlatıyordu, iyice yaşlanmış, gaipten haber bildirir havalara girmiş,

titrek sesiyle, ömrü bol olsun, biraz bundan önceki Papa'ya benziyor konuşması, o da böyle ruh gibi konuşurdu.

Kurtlar Vadisi-Vatikan diye bir film yapılırsa Sayın Erbakan çok iyi Papa rolüne çıkar bence. Tabii Papa deyince iki şey akla geliyor: Birincisi, yılın gazetecilik skandalı WikiLeaks değildi, Mehmet Ali Ağca'nın televizyona çıkartılmasıydı. O da iyi aktör, o da gaipten haber verir havalara girerek paçayı kurtarmıştı vaktiyle. Artık kötü bir Recep İvedik taklidi olmaya başladı. Böyle bir şey mümkünse tabii.

İkincisi, şimdiki Papa Londra'yı ziyaret edince (Sekizinci Henri'ye rağmen!) gay yurttaşlar öpüşme gösterisi yaptılar, en güzel karesiydi 2010 yılının. Öpüşmek yumurta atmaktan daha iyi bir protesto yöntemi. Üniversiteli gençlere öneriyorum: 2011 yılında öyle Süheyl Batum, Burhan Kuzu falan gelirse fakültenizde sıkıcı konuşmalar yapmaya, yumurta ziyan etmeyin, zaten harçlığınız kısıtlı, derhal derin derin öpüşmeye başlayın! Hem heteroseksüel hem gey öpüşün ama, daha etkili olur.

Bu güzel yılımız yumurta yağmuruyla sona erdi ama hatırlayın o feci sıcak temmuz ve ağustos günlerini, en yoğun göktaşı yağmurunu izlemek için sahillere yığıldık hani, şu Referandum'da AKP'ye oy vermeyen sahillere.

Bunlardan irice bir tanesi dünyaya çarparsa yok olacağımızı bile bile "Ay yıldız kaydı!" diye sevinmemiz de garip ama biz büyük insanlık böyle tuhaf bir türüz işte.

Fakat geçenlerde Taksim'e çıktığımda bırakın yıldız kaymasını, gözümü alacak doğru dürüst ışık bile yoktu. O ne fakir yılbaşı ışıklandırması öyle. Çalı çırpıya sarılmış flüoresan tipi soluk mavi ampuller, hayalet şehir görüntüsü. Hâlâ çok karanlıgız, çok... dedim kendime esefle.

Kültürümüz zebun. Evet, kültürü zebun bir ülke olduk maalesef. Avrupa Kültür Başkenti falan hikâye.

Ne güzel kelime değil mi, zebun? Zayıf, düşkün, güçsüz demekten daha cafcacı. 2010'da dış politikamız İran'ı korumak ve kollamak yönünde gelişince ben de Farsçamı geliştirmeye başladım, ne olur ne olmaz diye. Yakında Kürtçe derslerine başlayacağım, iki dilli oluyormuşuz, vallahi ikiyüzlü olmayalım da kaç dilli olursak olalım bence. Dil öğrenmek dünya kazanmaktır... demiş miydi atalarımız? Türkçeden bütün Arapça ve Farsça kelimeleri atmak mümkün değil, aslında üç dilliyiz, şimdi dört olsun ne fark eder, hatta Lazca, Gürcüce.. saymakla bitmez. Yıllar önce sokakta annem bir şeyin yüksek fiyatına şaşırıp "Abooo!" diye feryat edince satıcı çocuk "Kürt müsün abla" diye umutla sormuştu. Ne masum zamanlarmış gerçekten!

Elbette gökten kurban beklemiyorduk, kurbanlık koyun önceden alınırdı, apartmanın bahçesinde otlardı masum masum, ben de acıyıp konuşurdum onunla. Bu yıl Kızılay'ı aradım, hop telefonla halloldu iş; bip.. bir mesaj: Kurban vecibeniz Adana kombinasında eksiksiz gerçekleştirilmiştir, ihtiyaç sahipleri adına teşekkür ederiz. İşte bu kadar. Annem adına yaptım tabii, yoksa ben kurban meselesine inanmam.

Koyunla konuşurdum dedim de, aklıma geldi. Kişisel bir 2010 anısıyla bitireyim. "Türk filmi izlemem" yeminimi bozdum bu yıl! *Prencesin Uykusu* filmine gittim. Gördüğüm tek Türk filmi olduğu için, onu yılın Türk filmi seçiyorum. O da bir nevi "Konuş Onunla" filmiydi. Dokunaklı bir çocuk masalı. Büyüklerin şiddetine ve hırçınlığına bir çocuk kurban ediliyor, komaya giriyor. Kahramanımız da gözü açık rüya gören bir meczup, erkek Pollyanna, küçük kızı uyandırmak için mucizeler yaratmak peşinde. Alt metin: Ölmek isteyen emekli yaşlı sinema yönetmeni, ona ötenazi uygulamaya çalışan beceriksizler ordusu. Güzel komedi. En güzeli de müzikti. Böylece 2010'da Redd grubunu keşfetmiş oldum. "Uykusuz rüyasız... Bana gelince hayat neden masalsız?" Bu da yılın şarkısı. Geçen akşam İstiklal Caddesi'nde tramvaya takılı bir vagonda "Ağlama değmez hayat" diye bağırان masum çocuklar yerine Redd çalıyor olsaydı, bir nebze affedecektim Belediye'yi, 2010 Ajansı'nı falan.

Hoşuma gitti bu 2010 uzay yolculuğu. Haftaya devam.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

2010: Kim korkarmış hain kurttan

Nilüfer Kuyaş 31.12.2010

"Aralık 1910'da veya o civarda insan karakteri değişti" demişti Virginia Woolf. Manşetlik iddialı bir saptama. *The Times Literary Supplement* dergisinde Rachel Bowlby "Yüz yıl sonra bile çok şeye gebe bir tarihlendirme" diye yazmış. Aynı fikirdeyim. Bugün de "Aralık 2010'da veya o civarda insan karakteri tamamen değişti" desek, bu iddianın arkasında durabiliriz bence.

Virginia Woolf değişimin tavuk yumurtlar gibi birdenbire çıkmadığını, öncesinde işaretler olduğunu söylemiş. Hiçbir değişim birdenbire olmaz zaten, ama yeni bir süreci isimlendirmek onu var etmektir bir bakıma.

Aralık 2010'da veya o civarda insan karakteri nasıl değişti? Biraz deşersek, insan ilişkilerinin yüz yıl sonra bir kez daha köklü değişime uğradığını görüyoruz. Woolf da öyle söylemiş zaten. "Bütün insan ilişkileri dönüştü, efendiyle hizmetkâr, karıyla koca, ebeveynle çocuk arasında. İnsan ilişkileri dönüşünce din de dönüşür, davranış, politika ve edebiyat da dönüşür" diyor. Ben buna yeni bir boyut eklemek istiyorum: 2010'da yönetenle yönetilen ilişkisi değişti.

WikiLeaks olayını, birçok devlet sırrının ortaya çıkmasını o nedenle biraz da mizah katarak "Anarşistlerin Bayramı" ilan ettim. Çoğu insan anarşi kelimesini yüzeysel anlamıyla kargaşa diye anlar; hâlbuki anarşizm ciddi bir felsefe akımı ve devletin ortadan kalkmasıyla sonuçlanacak bir idealden söz ediyor. Üstün vasıflı "kâmil" insanlar olacağız ütöpik bir gelecekte, kendimizi yönetecek olgunluğa ulaşacağız, yönetenle yönetilen farkı yok olacak. Bizi yönlendiren küçük zümrelerin tahakkümü sona erecek. İster bürokrasi, ister ordu, ister yargı, okul, cezaevi, ister siyasi parti ya da yönetici sınıf deyin buna. Hepsinin sihri bozuldu. (Türkiye'de 1999 depremiyle başlamıştı o süreç.)

WikiLeaks olayı bu değişimde önemli bir aşamayı haber veriyordu, tek başına yaratmadı, sadece çarpıcı biçimde su yüzüne çıkarttı. 2010'dan sonra dünyanın hiçbir yerinde yönetenle yönetilen ilişkisi aynı olmayacak. Bunun Türkiye'deki işaretlerine bakmak bile yeterli. Aslında bütün bir on yılın gelişmesinden söz ediyoruz. Ama koca bir yüzyılın akışı aynı zamanda. İkinci Meşrutiyet'ten beri kaderimize hükmeden askerî vesayete toplum ilk defa başkaldırdı. İslam dini en çok Türkiye'de tartışıldı ve ilk defa reform denebilecek bir sürece girdi. Anayasa tarihimizde gene ilk defa daha liberal, çoğulcu bir yön ihtiyacı kabul edildi. Ermeni meselesi gibi acılı tarih yaralarıyla ilk defa yüzleşmeye başladık. Şeffaflık talebi arttı.

Fakat benim "büyük tarih" dediğim bu geniş süreçleri bir yana bırakalım, Virginia Woolf'un o yazısında en güzel taraf gündelik hayatımızdan dem vurmasıdır, yani "küçük tarih" sözkonusudur. Dikkat çekici diğer yanı ise daha çok kadınların konumunu ele alan örnekler kullanmasıdır. 1910'lar İngiltere'de kadınların oy hakkı için kıyasıya mücadele ettiği yıllardı.

2010 yılına küçük tarih açısından bakınca, "Bayan" kelimesine karşı bir kampanya başlatılmasını önemli görüyorum mesela. "Kadın" kelimesinden korkan bir toplumuz çünkü. Diğer tarafta 29 ekimdeki yazımda "Fitrat Hanım ile Fitrat Bey" diye hicvettiğim, kadın-erkek eşitliğini "yaratılışçı" bir bakışla asla kabul edemeyen,

bu bağlamda eşitlik kelimesine tahammül dahi edemeyen bir muhafazakârlığa da meydan okunuyor artık. Kadın-erkek ilişkisi insan ilişkilerinin temelidir bir bakıma.

1910-2010 süreci modernizmin serüveni. Otoritenin sorgulandığı, inançların çeşitlendiği, sanatın da ilk defa devrimci, dönüştürücü bir güç olarak ortaya çıktığı, arayış dolu bir süreç. Ne ilginçtir ki, Virginia Woolf 1910 yılında arkadaşlarıyla birlikte Britanya İmparatorluk Donanması'yla alay eden bir şakaya katılmıştı, Habeşistan İmparatoru ve maiyeti kılığına girip ünlü "Dretnot" zırhlısına resmî ziyaret yaparak skandal yaratmışlardı. Gene ilginçtir ki Woolf'un yakın çevresi aynı yılın sonunda "İlk Post-Empresyonist Sergi" diye Londra sosyetesine Cezanne ve Picasso'nun eserlerini tanıtarak, bu sefer kültür dünyasında büyük şok yarattılar. Yeniye, alışılmamışa bakmak da devrimdir.

2010 ve belki 2000'lerin bütün ilk on yılı derinden derine daha az devrimci değildi bence. Orhan Pamuk'un Nobel'i alması, "Masumiyet Müzesi" ile 1970'lerden ruhumuza bakması tesadüf değildi. Elif Şafak'ın *Aşk* romanıyla Mevlana'yı ve tasavvufu post-modernlikle bitştirmesi tesadüf değildi. Benim *Yeni Baştan* romanımla 27 Mayıs'ı, Ergenekon zihniyetini, giderek tarih anlayışını yapısöküme uğratma çabam tesadüf değildi. Ve ben 2010 yılını bir başka sessiz devrimcinin, sevgili arkadaşım Murat Morova'nın Galeri Nev'deki "Kissadan Hisse" sergisini gezerek kapattım.

Tasavvufun heteredoks, isyancı damarından modernliğe neşter atan bir devrimcidir o. Üzerine kaligrafik figürlerle kolaj yaptığı enfes fotoğraflardan ikisi iyice gönül çelici. Besmele kuşları, metruk bir Gazhane'den diriliş umudu gibi gökyüzüne dağılıyor; Küçük Ayasofya haziresinin duvarında kalıntı mezar taşları asılı, tesadüf hepsi devlet erkânı kavukları, bir tek derviş sarığı var, Murat da tam onun üzerine Hurufilik'te kullanılan kutsal yüz simgesini koymuş. Devletli kavuklar devrildi, kâmil insan olma arayışı başka mecrada sürüyor. Kissadan hisseyi siz çıkartın artık.

2011'de gene ilginç sarsıntılar olacağından eminim. Hepimize bol şans ve mutlu bir yeni yıl diliyorum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Yeni'

Nilüfer Kuyaş 07.01.2011

İnşa edilmiş bütünlüklü bir yazı yerine bölük pörçük esintilerle başlamak istedim yeni yıla. O parçalardan bir bütünlük çıkar mı bilmiyorum. Ana fikri "yeni" ve "yenilik" olacak bu düşünsel gezintinin.

Hukuk ihmali yüzünden serbest kalan katilleri, namus bahanesiyle kadınların kurban edildiği vahşi cinayetleri, Atatürk Said Nursi'nin elini sıkışmış mıydı gibi manasız kavgaları bir an için de olsa unutmak istiyorum. Yeni bir şey var mı?

(yeni) ...Böyle paranteze alınmış haliyle "yeni" adını taşıyan bir dergi çıkmaya başladı, ikinci sayısı elimde. Sinema, kültür, edebiyat konularında denemeleriyle bildiğimiz, Manchester Üniversitesi'nde öğretim üyesi olan iktisatçı İsmail Ertürk üstlenmiş editörlüğünü. Üç ayda bir çıkacak. Kitap formatında bir yeni-lik. Enis Batur, Murat Gülsoy, Oruç Aruoba, Oğuz Demiralp, Ekrem Işın gibi edebiyatçı isimler var yayın kurulunda. Fahri Özdemir'in yayınevi Kırmızı Yayınları bünyesinde çıkıyor.

Gerek Ertürk'ün dergiyi sunuş yazısında söyledikleri, gerek ikinci sayıda ele aldıkları "Kültür endüstrileri üzerine" tartışmasında önemsedğim bazı görüşler var.

Parasal ve siyasal güçlerle işbirliği yaparak mı, yoksa daha bağımsız yollar arayarak mı aydın kendine yakışır bir yeni "karşı duruş" noktası bulacak? Kültür ve sanat kaybettiği özerkliği geri kazanabilir mi? Bu mücadelede halkın, hepimizin, ekmek ve su kadar sanata da ihtiyacımız olduğunu fark etmemiz ve sanata daha doğrudan ulaşmamız hangi yollardan sağlanacak? Halk, bizler, bu mücadeleyi yapmaya hazır mıyız ve hangi yöntemlerle yapacağız?

Yeni dünyanın yeni soruları. Cevap bulması hiç de kolay değil. Yeni olan, her zaman mucize gibi karşısına çıkmıyor insanın, bazen onu yaratmakta yahut ortaya çıkartmakta bizlerin de bir rolü olmak zorunda.

Yani, hem güneşin altında yeni bir şey yok, hem de yeni durumumuzu anlamak zorundayız!

"Avrupa değerlerinin evrenselliğini yitirdiği görüşünün yaygınlık kazandığı bir yüzyıla girdik" demiş İsmail Ertürk. Doğru. Para ve kültür sermayesi hâlâ Batı'da yoğunlaşmış durumda, ama bir kendine güvensizlik krizinde oldukları da gerçek.

"Avrupa İçin Bir Ruh" adlı garip bir girişim var mesela; kültür insanları Avrupa'yı yeniden canlandırmak için işadamlarıyla ve siyasi yöneticilerle nasıl işbirliği yapabilir sorusunun peşindeler. Çevirisi şu herhalde: Ekonomik ve siyasi açıdan Avrupa sallantıda, imdat ey kültür, bizi ancak sen kurtarırsın!

Ertürk, (*yeni*) dergisindeki saptamalar arasında önemli bir noktaya değiniyor; aynı görüşleri Yapı Kredi Yayınları'ndan çıkan *Şen Burgaç* adlı deneme kitabında da dile getirmişti. Adorno gibi Marksist felsefecilerin işaret ettiği bir durum vardı: Planlama ve işletme teknikleri araya girince, yani kapitalist sanayi gibi işlemeye başlayınca kültür eleştirel gücünü kaybederek zarar görebilir diyorlardı. Şimdi buna yeni bir boyut daha eklendi –uluslararası ekonomik rekabette, ekonomik büyümede, giderek kentlerin dönüşümünde ve rant yaratılmasında kültür ile sanat yeni çare olarak görülüyor ve bu sefer iyice araçsallaştırılma tehlikesiyle karşı karşıya. Burada kuşkusuz siyasi kararlar ve kültür politikaları da aynı araçsal mantıkla müdahale etmeye başlıyor kültür alanına. Kapitalizm son bağımsız kalemizi de ele mi geçirecek diye endişelenmemize gerek yok, çünkü ele geçirdi bile!

Bu koşullarda aydının, sanatçının hâlâ bağımsız olması mümkün mü? Yeni ve yaratıcı yöntemlerle direnebilecek miyiz? Zor sorular. Ama işte (*yeni*) dergisi gibi dergiler de bu sorulara cevap aramak için buradalar. Yeni daima kendine bir yol arayacak mutlaka, her iki taraftan da.

Bunları düşünürken dönüp baktım, neredeyse bir yıl olmuş ben *Taraf*'ta yeni bir köşe yazmaya başlayalı ve ilk yazıma sanat artık özerk değil, bağımsızlığını kaybetti, kutsallığı gitti, sihir bozuldu diye başlamışım. Buna karşın daha demokratik, daha oyunbaz, daha paylaşımcı ve daha eşitlikçi, buyurgan değil, bizimle aynı göz hizasında ve bizi katılmaya çağırıyor diye dengelemişim kötümserliğimi.

Evet, bu denklemde asıl önemli değişken şu: Ne yapacağız da insana yatırımı arttıracacağız? Yatırım çok romantik bir kelime olmayabilir, ama yeni insan da ancak daha çok yatırımla doğacak. 21. yüzyılda yeniden sormamız gereken asıl soru bu işte. "İnsan trafiği" dediğimiz vahşetin yaygınlaştığı bir dönemde, insanların eski köle ticaretini andıran biçimde göçmen ve ucuz emek olarak oradan oraya taşınmaları ve bizim minicik evimizden çıkıp sıradan hayatlarımıza anlam verecek birkaç düş peşinde koşturuyor olmamız.

Bu anlam konusu önemli, çünkü kültürün temeli. Nihayetle herşeyin anlamsız olmasına rağmen hatta tam da o yüzden anlam inşa etmeden yaşayamayız biz insanlar. Nefes alıp vermek, yemek içmek yeterli değil hayatta kalmak için, anlam inşa etmek zorundayız, hiçbir anlamı olmasa da. Ne ilginç değil mi?

Çevremizdeki insanlar, hepimiz, bugün, şimdi, hayatlarımızı anlamlı kılmak için neler yapıyoruz? “Yeni” dediğimiz ufku sanırım bu basit ama çok zor soruyu izleyerek bulabileceğiz ancak.

(yeni)’ye ve yeni herşeye hoş geldin diyerek başlıyorum yeni yıla.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kim kimden özür dileyecek

Nilüfer Kuyaş 14.01.2011

Aşk olsun! Bir yemin daha bozdurttunuz bana, televizyonda Türk dizisi izledim. Ama iyi ki izlemişim, çünkü *Muhteşem Yüzyıl*’ı beğendim, ufak tefek pürüzler dışında gayet düzgün bir çalışma. Fakat bunlar ayrıntı, çünkü dizi kötü olsaydı da savunacaktık, diziyi aşan çok temel ilkeler nedeniyle. Sadece, yapıt iyi olunca savunmak daha bir keyifli oluyor.

Diziyle ilgili akıl almaz protestoları izledikçe, yıllar önce yaptığım bir röportajı hatırladım. Amerikalı Osmanlı tarihçisi ve Kanuni dönemi uzmanı Profesör Cornell Fleischer ile bir sohbet sırasında, Türkiye’deki milliyetçi muhafazakâr ve dinci sağ kesimin Osmanlı tarihine bakışını ele almıştık. O dönemde tabii Refah Partisi ve çevresiydi gündemde olan, fakat bazı konularda Türkiye’de zaman sanki hiç yerinden kıpırdamıyor, ya da öyle geliyor insana.

“Beni şaşırtan şey” demişti Cornell Fleischer, “kısmen mitolojik bir Osmanlı geçmişinin nasıl etkili ve ısrarlı bir şekilde yaratıldığını ve yayıldığını görmek.”

Sözlerine devamla şunları söyledi: “Mesela tek tek bazı Osmanlı sultanlarının idealleştirilmesi, en yüce İslami ilkeleri kişiliklerinde barındırdıkları tarzı görüşler, sultanlar içki içiyor muydu, özel hayatları nasıldı gibi tartışmalar, sultanları sadece hükümdar olarak değil de yüksek ahlak temsilcileri olarak görme arzusu, tarihi tamamen ıskalamak bence.” (*Milliyet*, 28 Temmuz 1997)

Gördüğünüz gibi, değişen bir şey yok. *Show TV*’de yayınlanan *Muhteşem Yüzyıl* dizisinin de “Osmanlı hükümdarının mahremine saygısızlık edildi” gerekçesiyle, önce Başbakan Yardımcısı Bülent Arınç tarafından “ihbar” edilmesi, ardından protestolarla RTÜK’ün baskı altına alınması ve nihayet diziye “uyarı cezası” verilmesi, tarihi gene ve fena halde ıskaladığımızı gösteriyor. Ama iş tarihi ıskalamakla kalmıyor. Asıl üzücü olan ve bazı yanlarıyla bana ister istemez komik de görünen taraf, hâlâ demokrasiyi ıskalıyor olmamız.

Bazen kendime diyorum ki, bağnazların iki kalesi kaldı, birisi kadınlara baskı, diğeri de ahlakçı bir kutsallık bekçiliği, özellikle tarih söz konusu olduğunda. Kadın konusunda hiç ödün veremem, ama hadi tarihi istedikleri gibi ıskalansınlar, yazık, onların da elinde bir şeyler kalsın, kendilerini sekülerleşme karşısında ne kadar tehdit altında hissediyorlar kimbilir diye empati kurmaya çalışıyorum. Fakat bu dizi tartışmasıyla anladım ki, böyle bir lüksümüz de yok. Çünkü ahlakçılığın yapıldığı tarz son derece dayatmacı. Yani demokrasiye aykırı. Mecburuz sesimizi yükseltmeye. Tarih fetişizmi, devlet kutsalcılığı bir yere kadar, ama otoriterlik girince işin içine, pardon bir dakika demek zorundayız. “One minute” demek sırası bize, kamuoyuna geliyor kısacası.

Gerek Bülent Arınç’ın diziyi eleştirirken gerek de Başbakan’ın Kars’ta “ucube” dediği heykele tepki gösterirken attıkları bir adım var, “gereken yapılacaktır” dediler, yani emir verdiler, heykel yıkılsın ve dizi kaldırılınsın demeye getirdiler, işte o adımı atmayacaklardı, çünkü bu otoriterliktir ve hiçbir demokraside yeri yoktur.

Şimdi o heykel kaldırılırsa ve bu dizi için özür yayınlanırsa, biz bu ülkede demokrasi olduğunu nasıl iddia edeceğiz? Ayrıca hukuki bir sorun var ortada: Kimden özür dileyecek *Show TV*? Kimseye karşı bir kabahat işlenmiş değil ki. Özür dilerse kanunsuz bir dayatmaya boyun eğmiş olacak o kadar. Mağdur kim burada? Hakaret ya da iftira edilen birisi mi var? Hayır. "Toplunun maddi ve manevi değerlerine aykırı yayın" yapılmış. Neymiş bu maddi ve manevi değerler, ben anlayamadım.

Sultan Süleyman tarihî bir kişi ve devlet adamı olduğuna göre, mahremi olamaz, yaşadığı ve yaptığı herşey tarihin araştırma alanına girer, sanatın da meşru malzemesidir. Aksini iddia etmek bağnazlıktır. İsteyen bağnaz olabilir, ama bunu topluma dayatamaz. Ben *Show TV* yöneticisi olsam özür dilemezdim. Tabii onlar ticari açıdan yaşamak için bunu yapacaklar, fakat başları dertten kurtulmayacak. İş bize, kamuoyuna düşüyor. Ve kusura bakmayın ama, asıl Türkiye böyle yapay sorunlarla uğraşmak zorunda kaldığı için giderek ucubeleşecek, korkarım ucube bir ülkeye dönüşmek talihsizliğiyle karşı karşıya.

Bana kalırsa asıl Bülent Arınç ve Tayyip Erdoğan Beyler kamuoyundan özür dilemelidir.

İşin iyice ironik yanı da şu: Osmanlılarda sekülerleşme, yani şeriat ile seküler kanun arasında denge kurulması, Kanuni tarafından başlatılmış! Mohaç zaferi, Bağdat'ı almak falan değil, adamın başardığı en önemli iş bu, politikayı kişilerüstü kılan, hukuku neredeyse kendisinin bile üzerine çıkartan, herkes ne yapacağını benden değil kanundan bilecek diyen, dünyevi insan yasasını dinî yasayla yani şeriatla eşit kılan, ulemanın gücünü kıran bir devlet adamı. İbrahim Paşa Budin'den Apollon ve Diana heykelleri getirip Atmeydanı'na koyunca, gene "putperest" ve "ucube" itirazları çıktığı zaman da Sultan Süleyman, rivayete göre, bu heykeller gücümüzü ve zaferimizi simgeliyor, karşı çıkmak da bağnazlık ve sekterliktir demiş. Tarihî kesinliği yok tabii. Louis Gardel'in Süleyman-İbrahim-Hürrem ilişkisini nefis işlediği *Sevenlerin Şafağı* romanında böyle aktarılmış. (Can Yayınları) Pek Sayın Arınç ve Erdoğan o romanı alıp bir zahmet okuyversinler lütfen.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

İktidar

Nilüfer Kuyaş 21.01.2011

İnsan iktidar ilişkilerinden olabildiğince uzakta durup gene de dünya işlerinin içinde kalabilir mi?

Elias Canetti'nin Kafka üzerine bir çalışmasını yıllar sonra tekrar okurken bu soru takıldı zihnime. *Kafka'nın Öteki Dava'sı / Felice'ye Mektuplar* kitabında Canetti neredeyse bir psikanalist inceliğiyle Kafka'daki iktidar sorunsalını ele alıyor.

"Kendisi iktidar sahibi olmayan bir adamın, her tür iktidardan geri durmak için gösterdiği bu kararlı çabada insanı derinden heyecanlandıran bir taraf var" diye yazmış Canetti. Bütün yazarlar arasında en büyük iktidar uzmanı Kafka'dır diyor.

Düşünün ki bu adam herhangi bir iktidar ilişkisine girmemek için evlenmekten kaçınmış, çocuk sahibi olmayı kendine yasaklamış, kendi ailesine sevgi beslediği kadar nefret de duymuş; ilk nişanlısı Felice'nin ona dayattığı sıradanlık iktidarına direnmek için yüzlerce mektup dolusu dil dökmüş. Babasına "Evlilik tam da senin asli alanın olduğu için bana kapalı" diye yazıyor. İktidar ilişkisine dönüşmesin diye sevgiyi uzaktan yaşamayı seçmiş, kendini her tür iktidara karşı korumak için akıl almayacak taktiklere başvuruyor ama aynı zamanda

dünyadan büsbütün elini eteğini çekmemiş, edebiyatçı kimliğine önem veriyor ve o kimlik için mücadele ediyor, fakat en ufak başarıma hırsı yok; kitapları beğenilmezse yepyeni eserler yazmak için taze güç topluyor yenilgiden.

İster fizik ister psikolojik olsun, şiddetin her türünden nefret eden bir adam, ama bir sigorta şirketinde orta düzey yönetici olarak çalışmaktan – yani gündelik sıradan iktidar ilişkilerine girmekten- o kadar daha çok nefret ediyor ki, Birinci Dünya Savaşı'nda askere gitmeye bile razı, herhalde kolay tarafından ölürüm diye umuyordu ve çürüğe çıkartılıp askere alınmayınca çok üzülüyor.

Kafka'nın çelişkilerinden öğrenecek çok şeyimiz var sanırım.

Herşeyden önce, iktidarın bir aşağılama aracı olduğunun bilincinde.

Hikâye ve romanlarında insan haysiyetinin çiğnenmesi ve aşağılanma ele aldığı en temel konu.

Dönüşüm (ya da daha doğru bir çeviriyle *Başkalaşım*) adlı hikâyesinde Gregor Samsa iktidar çarkında ezilmekten bezdiği için böceğe dönüşür, yani küçülür, başkalaşır ve kendi dışlanışını hazırlar. Hizmetçinin süpürge ve faraşla ailesinin hayatından çıkartıp çöpe attığı bir şey olur sonunda. Edebiyatın abartma payı olarak hikâyede irileşmiş boyutta gösterilse de, böcek olmak zaten yeterince bir küçülmedir başkalarının gözünde ve iktidar karşısında mutlak bir geri çekiliştir.

Kafka'nın *Dava* adlı romanı için, Canetti şöyle diyor: "Başka hiçbir yazar kendinden üstün bir güce biat konusunda bundan daha açık bir saldırı kaleme almamıştır, o üstün gücü ister ilahi ister dünyevi bir kudret olarak telakki edin, fark etmez."

Gerçekten de *Dava*'nın kahramanı Joseph K. tutuklandığı andan itibaren idam edilişine kadar neyle suçlandığını öğrenemez. Onu yargılayan mahkeme neredeyse gözden saklı, görünmeyen bir heyettir, adalet makamı belirsizdir, bütün olayın da ne biçim bir adalete hizmet ettiği anlaşılamaz. *Şato* romanındaki kahramanın ulaşmaya çalıştığı merci ise, ister tanrısal kudret ister dünyevi iktidar olsun, aynı ölçüde ulaşılmaz ve acımasızdır.

Canetti burada daha da ilginç bir gözlem yapıyor; "Her tür egemenlik burada tek olmuştur ve irkilticidir. İnanç da iktidar da aynıdır, her ikisi de şaibelidir."

İdamından hemen önce K. başını kaldırınca yukarılarda bir cam açıldığını görür, pencereye çıkan birisi ellerini uzatır. K'ya veda mı edecektir? Sempatı duyan biri midir? K. heyecanlanıp umuda kapılır: "Tek kişi miydi, bütün insanlık mıydı? Birileri yardıma mı gelecekti?"

Daha sonra, hikâyenin orijinal müsveddesinde K. başka sorular da sorar kendine: "Yargıç nerede? Anayasa Mahkemesi nerede? Söyleyecek sözüm var daha. Ellerimi kaldırıyorum..."

Kafka için dünyadaki en büyük kötülük iktidardır, yani güç sahibi olmaktır ve o gücün dışında kalmak için elinden geleni yapar, gerekirse küçülür, ama aynı zamanda o gücün her çeşidini inanılmaz soğukkanlı bir gözlemle tarif eder ve bütün acımasız, vahşi yönleriyle sergiler. Babasının ve giderek her tür iktidar sahibinin onda yarattığı korkuyu ve acıyı dile getirdiği *Babaya Mektup* kitabında da belirttiği gibi, dünya Kafka için üçe ayrılmıştır. Biat etmek zorunda olduğu yasalar, o yasaları koyan, emirler yağdıran ve öfkelenen baba, bir de "tüm diğer insanların emirden ve itaatten bağımsız, mutlu yaşadıkları üçüncü bir dünya".

Böyle bir üçüncü dünya var mıdır merak eder dururum; hele şu günlerde Türkiye'de yaşananlara baktıkça, bu ülkede o üçüncü dünyaya bir gün erişecek miyiz diye soruyorum kendime.

Canetti'nin Kafka'yla ilgili incelemesinde nefis bir pasaj var: "İnsan her konuda kendini kıstas alsada hâlâ büyük ölçüde bilinmez bir varlık. Kendini tanımakta aldığı yol bir arpa boyu. Her yeni teori insanı açıklamak yerine daha da bilinmez kılıyor. Ancak tekil bazı insanlar hakkında engellenmeden araştırma yapabilirsek biraz ilerleme mümkün olabiliyor."

O ilerlemenin durmaması için tarih araştırmasına, gazeteciliğe, ama özellikle de edebiyata her zamankinden çok ihtiyacımız var.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Çocuk ülke ve utanç

Nilüfer Kuyaş 28.01.2011

Bu herşeyi açıklamıyor tabii. Gene de Oğuz Atay'ın "Biz çocuk kalmış bir milletiz" demesinde bir haklılık payı var galiba. Ben millet kelimesini kullanmazdım belki. Çocuk ülke ya da çocuk toplum derdim. Millet denen şeyi sosyolojik açıdan anlaşılması zor bulduğum için. Bilgi nesnesi olarak millet çok muğlâk, nereye çekersen oraya gidebilecek bir kavram. Bir ülkenin yaşadıkları ve bir toplumun duyarlılıkları yahut duyarsızlıkları daha anlaşılabilir geliyor bana.

Çocuk tanımıyla ahlaki özne olmaktan duyulan sıkıntıyı kast ediyorum. Çocuk ahlaki olarak kendinden sorumlu sayılmaz, suç işlediği zaman farklı bir hukukla yargılanır. Nedeni gayet basit. İyiyle kötüyü, yanlışla doğruyu ayırt edebilse bile bu ayrımı anlamlandırmakta güçlük çeken, hele kendisine uygulamakta iyice zorlanan bir varlıktır çocuk. Hep istisna olmak ister.

Kabahat işledi mi hemen inkâr eder, önce o başlattı bahanesine başvurur. Ben yapmadım der, hatta olayı yok saymaya çalışır, sorumluluktan kaçır, küçük yalanlar söyler, hikâyeler uydurur, hiçbirine işe yaramazsa ağlamaya başlar ya da hırçınlaşır.

Bir bakıma hep haklı olmak isteyen bir öznedir çocuk. Utanmak onun için en kabul edilemez şeydir, utançtan kaçır, gizlenir, olmamış gibi yapmaya çalışır. Vicdanı tam gelişmemiştir. Bu seferlik de kaytarayım, bir daha sefere yapmayacağım der, ama o bir dahaki sefer konusunda daima kaypaktır ve seçicidir.

Bu açıdan hepimizin bir çocuk yanımız kalmıştır mutlaka, ama eninde sonunda akıl yoluna ve manevi sorumluluğa boyun eğemiz, çünkü utanç biriktikçe kendimizle yaşamak imkânsızlaşır. Gene de utanç, kabul etmekte en zorlandığımız şeydir. Girmekten kaçındığımız, karanlık odasıdır iç dünyamızın.

Türkiye'de bazı suçluların bir türlü tam yargılanamadığını, bazı suçlara üstü örtülü de olsa hoşgörülle bakıldığını, ırkçılık veya dışlayıcılık gibi tavırların genel kabul gördüğünü veya gerektiği kadar kesin tepki çekmediğini, kadınlara karşı şiddetin, tecavüzün veya "namus" diye muğlâk bir isim takılan cinayetlerin sürekli hafifletici nedenlerle geçiştirildiğini, sis perdesiyle örtüldüğünü, faili meçhul cinayetlerin olağanlaştığını gördükçe, çocuk kalmış toplum tanımı ister istemez geliyor insanın aklına. Suça tanık olmaya alışmış, hatta bir kenarından suça bulaşmaya başlamış bir çocuktan söz ediyoruz tabii. Manevi tehlike içinde bir çocuktan söz ediyoruz.

İlle cinayet gibi büyük suçlara gitmeye de gerek yok; ırkçılık, ayrımcılık, insan hakkı ihlalleri, militan milliyetçilik gibi konularda aynı çocuk kalmış, hep kendini kayırır, kabahat ya da utanç kabullenmeyen ve sürekli

hırçınlaşan bir tavır sürekli egemen olmaya çabılıyor bu ülkede. Aynı nedenle, başka toplumlarda bazı tavır ve davranışlara niçin büyük tepki gösterildiğini de birçok insan anlamakta güçlük çekiyor sanki.

İşte basit bir örnek: *Kurtlar Vadisi Filistin* filminin Almanya'da yasaklanmasına gösterilen tepki, ilk bakışta haklıymış gibi gözükecek elbette, sansüre karşı çıkılıyor ne de olsa, ama anti-semitizmi yani Yahudi düşmanlığını lanetleyen, yanlış bulan ve karşı çıkan herhangi bir kitlesel bilinç, tepki ve tavır gördünüz mü siz hiç Türkiye'de?

Filistinlilere yapılan haksızlığa mutlaka karşıyız, ayrıca insan Amerikan veya İsrail aleyhtarı olmakta özgürdür, bu ülkeleri eleştirebilir. Demokrat İsrailli sinemacı ve romancılar bunun çok daha iyisini yapıyorlar zaten. Filmi görmedim, ama fragmanlarını izlemek bana yetti. Irkçı bir düşmanlık sanat yapıtının malzemesi olmamalı herhalde. Fakat Türkiye'de bu tür tavırlar nedense doğal karşılanıyor, tepki gösterilmiyor.

Almanya gibi bir ülkenin Yahudi soykırımının utancıyla yüzleşmek için nasıl yıllarca çaba sarfettiğini, sonunda hem resmî hem sivil bir çok düzeyde defalarca özür dilediğini, "yabancı amcaların" ve teyzelerin böyle konularda niçin bu kadar duyarlı olduğunu bir çırpıda unutuyoruz, görmezden geliyoruz. Bizi pek ilgilendirmeyen bir dünyada olup bitiyor öyle şeyler. Demokratik ülkelerde insan hakkı ihlallerine derhal gösterilen kitlesel tepki, bizde ufak bir haber ya da gelip geçici bir moda gibi yansıyor.

Arjantin'de askerî diktatörlükte çocuklarını kaybeden annelerin yıllarca Mayıs Meydanı'nda yaptıkları gösteri dünyaya örnek olurken, bizde kayıp akrabalarının hiç değilse cesetlerini bulmak isteyen Cumartesi Anneleri'nin oturma eylemi aykırı bir folklorik gösteri muamelesi görüyor, sırasında dayakla karşılık verilebiliyor.

Salman Rushdie'nin Pakistan'daki siyasi ve ekonomik yolsuzlukları anlattığı romanına *Utanç* ismini vermesi, Nobel sahibi Coetzee'nin Güney Afrika'daki ırk ayrımını ele aldığı kitabının da *Utanç* ismiyle çıkması Türkiye'deki birçok insana bir şey ifade etmiyor belki de. O yüzden Cumhurbaşkanı Gül'ün Hrant Dink cinayetinin aydınlatılmamasından "mahcubiyet" duyduğunu söylemesi çok yetersiz göründü bana. Doğru kelime mahcubiyet değil, utanç. Bizim utanmayı yeniden öğrenmemiz gerekiyor.

Çocuk kalmış ülkenin utanç denen o karanlık odaya girmesinin zamanıdır artık.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kesik el

Nilüfer Kuyaş 04.02.2011

Hayatımızda bir kesik el var şimdi. Hayalet gibi aramızda dolaşıyor.

Yıkılmasına karar verilen *İnsanlık Anıtı* adlı heykelden söz ediyorum. Fotoğraflarda heykelin en dikkatimi çeken tarafı, yerde duran o kopmuş el parçasıydı. Koparıldığı bedene geri dönmek isteyen bir el. Belki dosta, belki düşmana, bir olasılıkla kardeşe ya da komşuya uzatılmak istenmiş, ama geri çevrilmiş bir el. Birden o kadar çok şey simgeledi ki gözümde, heykel olayının en önemli boyutuymuş gibi algıladım onu.

Sanatçı Mehmet Aksoy karşılıklı duran iki insan figürünü ortadan kesilmiş gibi yarım yapmakla, belli ki insanlığın bölünmesini simgelemek istemiş. Tekrar bütünleşmek, barışmak isteyen bir insanlık özlemini yansıtarak, dramatik bir gerilim kurmuş. Belki birbirine uzatılacakken havada kalmış bir el sıkışma eylemini de

bu şekilde bölerek daha trajik bir boyut eklemiş gerilime, o elin kopartılmış şekilde uzakta durmasını istemiş, yorumu bize bırakıyor: Kaçırılmış bir fırsat mı, yoksa tekrar el sıkışmak için bir umut mu?

Ermenistan'la yılan hikâyesine dönen yakınlaşma-uzaklaşma gelgitinde, sınıra yakın, Kars gibi tarihle yüklü bir yörede, henüz başarılamamış bir yüzleşmeyi bize hatırlatmak, bir barış umudunu sanatla canlı tutmak açısından ilginç bir çalışma. Sanat değeri çok yüksek olmayabilir, ben şahsen Aksoy'un erken dönemlerinde yaptığı *Koç Başı* ve *Geyik Başı* gibi yarı soyut işlerini daha çok severim. Türk heykel sanatının da zaten, dayandığı gelenek açısından, soyut alanda çok daha başarılı ve güçlü olduğunu düşünüyorum. Fakat *İnsanlık Anıtı* bence bir tek o kesik el sayesinde, çok önemli bir simgesel, kavramsal damara dokunmuş. "Ucube" tanımını sırf o yüzden hak etmiyor. Dahası, heykel yıkılsa bile, yıkıldıktan çok sonra, uzun süre, o kesik el gerçekten bir hayalet gibi peşimizi bırakmayacak diye düşünüyorum.

Düşle kâbus arası bir hayal kuruyorum belki; o kesik el ortalarda epey gezinecek bana kalırsa. Toplumun kutuplaşmış ve sürekli kavga eden kesimlerinin, daha da hırçınlaşan siyasetçilerin arasında, hepimizin gündelik hayatlarımızda dolaşarak olacak, birbirimize uzatmadığımız barış ve uzlaşma elini temsil edecek, tokalaşmayı bile günah sayan bağnazları temsil edecek. Bazen dilenen yoksulun uzattığı el olacak, bazen gencecik bir kıızı diri diri toprağa gömen gaddar bir baba ya da kardeş eli.

Şiddetin de şifanın da aracıdır el. Tetiği çeken veya düğmeye basandır, ama sırasında bir başka ele şefkatle de dokunabilir. Ötekini uzaklaştırmak için iter, ya da çağırmak için uzanır. Mehmet Aksoy'un heykelindeki kopuk el bir tek Ermeni meselesindeki yanlışlarımıza işaret etmiyor, şu anda yapmakta olduğumuz bütün yanlışlara parmak basıyor sanki.

AKP'nin yalnızca kendi bekasına hizmet ettiği ölçüde demokrasiye tutunması, aksi takdirde giderek otoriter bir demokrasi anlayışına saplanması ne kadar yanlışsa, CHP'nin de insanları direnmek için sokağa dökülmeye çağırması aynı ölçüde tarihsel ve siyasal bir yanlış bana kalırsa. Demokrat Parti ve 27 Mayıs döneminden hiç ders alınmadığını gösteren, vahim yanlışlar.

Sonra, Hazreti Fatma eli geliyor aklıma; bir ailenin bütün fertlerinin, her insanın kutsal olduğunu temsil eden o güzelim simgeyi düşünüyorum. Mehmet Aksoy'un heykelindeki kesik el, o idealden ne kadar uzak düştüğümüzü şamar gibi indiriyor suratımıza.

Hükümetin "Ayrımcılıkla Mücadele" yasa taslağından "cinsel kimlik" ibaresini çıkarttığını duydunuz mu? Yani cinsiyet, ırk, dil, din, inanç, etnik köken, felsefi ve siyasi görüş, sosyal statü... diye giden cümleden cinsel kimlik kısmı atılıyor. Yakında İran'daki gibi "Türkiye'de eşcinsel yoktur" derlerse hiç şaşırmanın. Bu muhafazakâr dışlayıcılık sürdükçe, Mehmet Aksoy'un heykelindeki kesik el, daha çok uzun yıllar sokaklarda dolaşacak demektir.

Farklı kimliklerle, özgürlüklerle, giderek kendimizle barışamayışımızı temsil ettiği kadar, acaba yaratıcılıkla, özgür ifadeyle, giderek şu heykel denen sanatla barışamayışımızı da mı temsil ediyor o kesik el?

Heykel 1882'de Sanayii Nefise Mektebi'nin kurulmasıyla, yani çok geç girmiştir Osmanlı toplumuna, doğru; Türkiye Cumhuriyeti de bir ulus kurma telaşıyla kamusal, anıtsal heykeller dikmek merakını maalesef Atatürk heykelleriyle aşırı boyutlara taşımıştır, o da doğru. Bir de şu çetrefil din meselesi var tabii. Heykeltıraş Hüseyin Gezer güzel ifade etmiştir o meseleyi: "Türkler İslamlık gibi bütün tutuculukları reddeden, çağın gelişmelerine açık, ilerici bir dine yanlış olarak mâledilen bir inanca bağlanıp da yurtlarını dolduran antik şaheserlere sırtlarını çevirmeselerdi" acaba neler olurdu? Bilinmez! Ama Selçuklu ve Osmanlı mezar taşlarında, mimaride, insanın heykel yapma ihtiyacı başka kılıklarla kendini tatmin etmiş, yazıyı figüre benzeterek, stilize insan ve hayvan

şekilleri kullanarak, gene de soyut heykel şaheserleri yaratmıştır. Öyle olmasa, elli yıl gibi kısa zamanda İlhan Koman, Kuzgun Acar, Zühtü Müritoğlu ve daha nice heykel ustası yetişmezdi bu ülkede.

Ben şu iki şeyden eminim: Muhafazakârlık, insan yaratıcılığını yok edemeyecek; Mehmet Aksoy'un heykelindeki kopuk el de ondan kaçanların peşini kolay bırakmayacak.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

'Kadınlar giremez'

Nilüfer Kuyaş 11.02.2011

Türkiye'de bazı camilerin girişinde ahşap bir engel çıkar karşınıza, eşikte "Kadınlar giremez" yazılı tabela vardır, ama tabela yoksa bile yazılmış kadar olursunuz, insanların zihninde asılıdır o tabela çünkü, kadını dışlayan mekânların başında gelir camiler. O kadar çok kurala, yasağa, incik mıcık örf âdete bağlanmıştır ki kadının camiye girmesi, hani girmese daha iyi, alın caminiz sizin olsun diyesi gelir insanın, o yüzden de bildiğim kadarıyla çoğu kadın camiye pek sık gitmiyor.

Diyanet İşleri Başkanı Profesör Doktor Mehmet Görmez geçen gün kadınlardan özür dilemiş. Kendisini tebrik ederim. Cesur ve medeni bir davranış. *NTV*'de Nilgün Balkaç'la yaptığı söyleşiyi okudum. "Mimaride kusurumuz var, en izbe yerleri ayırmışız kadınlara; hizmette kusurumuz var, kadınları caminin atmosferine daha çok katacak şeyler yapmalıyız" demiş. Çok güzel demiş ama ben hiç umutlu değilim bu konuda.

Başkan Görmez sonra çok daha önemli bir şey söylemiş: "Gelenek dinin önüne geçmiştir." Bu çok önemli bir saptama. "Kadının camiden uzak durması dinle ilgili değil gelenekle ilgili, maalesef törelerin, geleneklerin dinin önüne geçtiği konular var" diyor. Bana kalırsa türban dâhil her konuda yaşadığımız uygulamalarda gelenek dinin önüne geçmiştir, doğru. Türkiye'nin kavgası da dinle değil gelenekle galiba. Gelenek icat edilen bir şey çünkü. Sonradan olma, zamanın ihtiyaçlarına, siyasetin zorlamasına, toplumsal gerilimlerin dayatmasına göre ayarlanmış. Değiştirilemez bir şey de değil. Ama ben Türkiye'de, giderek Ortadoğu'da bu alanda değişimin çok zor olduğunu düşünüyorum.

Ve tam bunları düşünürken *Bir+Bir* dergisinin tarihçi Cemal Kafadar'la epeydir sürdürdüğü tefrika söyleşinin son bölümünde benzer bir konuya rastladım. Kamusal alan kullanımında kadın-erkek ayrımını ele alırken, 17. ve 18. yüzyıllarda halkın mesire yeri olarak da gittiği mezarlıklara kadınların gitmesini bazı tarikatların nasıl sorun ettiğini anlatmış Profesör Kafadar. "Zaten kadınların dinî, ruhsal yönlerini kamusal alanda ifade etmeleri hep daha gerilimli bir durum. Camiye girip çıkmaları dâhil buna. Dinî geleneklerde kadınların dinselliği erkeklere göre daha fazla sorunsallaştırılıyor" demiş. Bu da ilginç bir gözlem. Nedenleri üzerine fikir yürütürken, kadınların "akıl dışı", duygusal davranmaya, sınırları aşmaya daha yatkın görüldüğü gibi önyargılardan söz ediyor Cemal Kafadar. İnsan ayrımcılık yapmaya niyetliyse, bahanesini bulmak en kolay işti zaten.

Hele örtünmemiş bir kadınsanız, rastlantı sonucu cemaat ortalıktayken camiye yolunuz düşmüşse, o erkek kalabalığı içinde kendinizi hemen şeytanlaştırılmış bir nesne gibi hissedersiniz. İticilik, düşmanlık duygusu elle tutulur şekilde sarar çevrenizi. Minibüste büyük nezaketle ayağa kalkıp size yer veren aynı erkekler şimdi "Burada ne işin var" sorusu yüzlerinde asılı, kötü kötü bakarlar size. Sözle taciz eden bile çıkabilir. Erkekler kırk yılın başında kadınsız bir mekân mı özlerler, dünyevi işlerden bir an için sıyrılmaya gitmişlerdir de kadın onlara

dünyevi hayatı mı hatırlatır hemen, evdeki eş dırdırını, aile sorumluluğunu, bu kültürde erkek olmanın zorluklarını mı hatırlatır, her ne ise, kadınsanız cami size düşman bir yerdir. Arkada, kenarda, izbe bir yerde namaz kılmak işin ayrıntısı sadece.

Ben dindar birisi değilim ama bazen mimari açıdan şaheser bir kubbenin altında, güzel bir caminin insanı yücelten atmosferinde birkaç dakika durmayı severim. Kadın olduğum için bunu yapmak bana yasaktır.

Bir keresinde, namaz zamanı değildi, cami boştu, cemaat yoktu, Sultanahmet Camii'ne girdim, önce o çirkin tahta bariyer ve meşum tabela çıktı karşıma, sonra da bir görevli yolumu kesip "Kadınlar bu bölüme giremez" dedi. "Bal gibi girerim, git polis çağır" dedim. İmam koştu geldi, özür diledi. "Ben bir vatandaş olarak kimseyi rahatsız etmiyorsam şu kubbenin altında durmaya hakkım var" dedim. "Elbette haklısınız, buyurun" dedi imam. Sonunda istediğimi yaptım, ama imamı rahatsız etmek, olay çıkartmak pahasına. O günden sonra da bir daha camiye girmedim. Erkekler ise caminin her yerinde sere serpe oturmuşlar, rahatça sohbet ediyorlar, kitap okuyorlar, gayet hoş vakit geçiriyorlardı gördüğüm kadarıyla. Orası erkeklere ait bir yer. Hemen anlıyorsunuz bunu. Ben artık cami gezmekten çekiniyorum.

Kadınla erkeğin toplumsal yaşamın her alanında yan yana, birlikte duramadığı bir kültürde Diyanet İşleri Başkanlığı ne yapabilir? Camileri kadın erkek, çocuk ailece gidilen bir yere nasıl dönüştürebilir? Bilmiyorum. Tek bildiğim, kamusal mekânları yaşamakta büyük sıkıntı çeken bir toplum burası.

Kendilerine adeta düşman gibi davranan dinî geleneklere bu kadar bağlılık gösteren kadınlarına bu ülke ne kadar çok şey borçlu olduğunu henüz hayal etmeye dahi başlayamadı bence.

Diyanet İşleri'nin camilerdeki o ahşap bariyerde duran "kadınlar giremez" tabelasını kaldırmaya gücü yeter mi acaba? Hele zihinlerdeki tabelayı? Hiç sanmıyorum.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Dijital devrimin peşinde

Nilüfer Kuyaş 18.02.2011

Kitap yazarsanız artık e-kitap hakları için de sözleşme imzalıyorsunuz; yetmedi, "uzay hakları" da varmış. Biz insanlar ya çok iyimseriz, ya da çok açgözlü. Uzak bir gezegende hangi kitaplarımız çok okunuyordur, hangilerini anlamsız bulup gülmekten yerlere yatıyordur uzaylılar kimbilir. O konuda şaşırmaya hazırlıklı olmalıyız. Ama **üzerimizden hızla geçen dijital devrimin pek gülünecek yanı yok.**

Günün birinde –ki o gün hızla yaklaşıyor- **insanlığın binlerce yıldır yazdığı ve daha yazacağı her metin internette parmaklarımızın ucunda olacak.** Ne matbaa ne de sanayi devrimi bununla boy ölçüşebilir; kıyaslanabileceği tek icat, gücü anlamında yani, umarım yıkıcılığı anlamında olmaz, atom bombası falan olabilir herhalde.

Fakat her devrim gibi bu da iki ucu keskin bir bıçak sonuçta. Henüz nasıl bir gelecek inşa ettiğimizi kendimiz de bilmiyoruz. **Yararları kadar sakıncaları da akıl almayacak ölçüde büyük bir devrim bu.**

Kâğıda basılı ciltlenmiş kitap dediğimiz nesne yok olmayacak elbette, çünkü **dijital ortam fazlasıyla kırılğan. Günün birinde otoriter bir rejim ben bu kitap mirasının tamamını yasaklıyorum derse, yahut tek bir deli çıkıp bir düğmeye basarak o milyarlarca dosyayı birkaç dakikada silerse (ki bu mümkün), uygarlık dediğimiz şey de ânında yok olur.** Atom bombası benzetmesi burada iyice belirginleşiyor sanırım. Dolayısıyla **metinleri muhafaza etmek için fizik nesne olarak kitaplar hâlâ var olmaya devam edecekler.**

Ama gündelik anlamda okurluk, yazarlık ve yayıncılık baştan aşağıya değişecek, buna hiç şüphe yok. Önce okur açısından bakalım: Falan yazarın filan kitabını okumak istediniz, ulaşabildiğiniz birkaç kütüphanede kopyası yok, yayınevinin de elinde basılı mevcut kalmamış. Normalde “sahaf” denen kitapçılara başvurdunuz. **Şimdi küresel bir dijital sahaf çıktı ortaya, adı da Amazon.** Öyle bir atılım yaptı ki bu şirket, herhangi bir rekabet yasaasına parmak ısırtacak derecede tekel oldu, rakibi yok. Diyelim ki yeterince paranız var, e-kitap okuyucu denen şu elektronik tabletlerden satın aldınız, Amazon’a abone oldunuz, kitap saniyede elinizde. Üstelik ille kâğıt bağımlısı iseniz, dünyanın birçok yerinde isteğe bağlı olarak ciltlenmiş kişisel kopyanızı basan hizmet de var artık. Hem bu hizmet hem de **e-kitaplar giderek artan sayıda farklı dillere yayılıyor** ayrıca. **Ama bir de tehlike var: Amazon geçenlerde George Orwell’in 1984 romanını listesinden çıkartıverdi, sildi.** Abone olup o kitabı okuma cihazına indirenler de apışıp kaldı. Kitabın orijinal yayıncısıyla anlaşmazlık çıkmış meğer, yayınevi kaldırı kitabı demiş, Amazon da kaldırmış. Buyurun bakalım. Dijital devrimin en basit pürüzlerinden birisi size, yani okura kadar ulaştı işte.

Ama sorunlarınız henüz bitmedi. Şu e-kitap cihazlarında klasik anlamda rahat bir okuma deneyimi mümkün olacak mı? Yoksa tıpkı televizyon izlerken olduğu gibi, reklamlar sizi canınızdan mı bezdirecek? **Siz keyifle Tolstoy’un Savaş ve Barış’ını okurken, falan sakız, filan saç kremi ekranda dans etmeye başlarsa ne olacak? Kitap okumak insanın dikkati dağılmadan tadabildiği ender güzel deneyimlerden birisi olmaktan çıkabilir mi?** Henüz bilmiyoruz.

Eğer yayıncıysanız işiniz daha da zor. Bir kere, zamanında davranamadığınız için büyük bir kayba uğradınız daha şimdiden. Bugüne kadar bastığınız kitapların tümünü, geri listenizi yani, e-kitap halinde okura sunmak için harekete geçemediniz. Amazon o işi sizin yerinize yaptı, şimdi yasal hak ve ücret anlaşmaları içinde boğulmuş bir haldesiniz. **Diyelim ki geç de olsa aklınız işledi, kendi kitap stokunuzu internette kendiniz satmaya karar verdiniz. Dijital katalog yapmanın maliyeti korkunç sayılmaz. Ama bu sefer de başka engel var: Alıcıya nasıl ulaşacaksınız?** Halen sadece internette iş yapan dağıtıcı şirketler tüketicilerin e-posta adreslerine, yani veri tabanına erişim hakkına sahip. Kitapevleriyle, dağıtımıcılarla anlaşma yapar gibi onlarla da ortaklığa mı gideceksiniz, yoksa kendiniz mi e-dağıtım şirketi kuracaksınız? Haydi kurdunuz diyelim, o aşamada yazar “Bir dakika” diyerek karşınıza çıkacak. Tabii burada kendi ajansına sahip, dişli, okur kitlesi olan yazardan söz ediyoruz. **Yazar diyecek ki, ben sana e-kitap haklarını azıcık bir paraya satacak yerde, kendim ortak olayım, maliyeti de kazancı da eşit paylaşalım. Neden olmasın?** Bugün kitaplarını kendisi yayımlayan birçok yazar var. Zaten artık dileyen herkes yazar, herkes yayıncı olabilir. Ama bu da o kadar basit değil. Reklamı, tanıtımı kim yapacak? Gene internet şirketi kuracaksınız. Bu şirketlerin iyi ve itibarlı olanları ayakta kalacak, diğerleri batacak.

Pastayı paylaşma savaşı gelip yazara ve yazarlık niteliğine dayandığında, işler iyice karmaşılaşıyor tabii. Türkiye’de ise okyanusun henüz kıyısına ulaşmış değiliz. Bu açılardan dijital devrimin peşinde koşmaya başka bir zaman devam ederiz belki.

İlahiyat ve tecavüz

Nilüfer Kuyaş 25.02.2011

Pardon? İlahiyat denen ilim dalıyla tecavüz denen aşağılık suç arasındaki bağlantıyı birisi bana anlatabilir mi lütfen? Çünkü ben anlayamadım.

Bir ilahiyat profesörü niçin tecavüz konusunda açıklama yapar? İfade özgürlüğü denince anladığımız bu mu?

“Dekolte giyinirsen bu tür çirkinliklerle karşılaşman sürpriz olmaz” buyurmuş bu zat. “Suçun işlenmesinde dekolte ve tahrik edici kıyafetler giyen kadının da etkisi küçümsenemez” demiş. Yani kadın dekolte giyerse suça ortak olurmuş, suçun yarısı da dekolte giyen kadınlarınmış. Bu sözleri eden kişi ister ilahiyatta ister başka bir dalda profesör olsun, özür dilemezse, lafını geri almazsa profesörlük yapmaya devam etmesi olağan mıdır? İstifa etmesi ve akademik hayatı bırakması daha hayırlı olmaz mı? Bunların hiçbirisini yapmazsa, dersine giren öğrencilerin yüzüne bir daha nasıl bakacak?

Toplum böyle bir açıklamayı nasıl hoş görebilir?

Sonra Ali Bulaç çıkıp *Zaman* gazetesindeki yazısında bu tavrı savunmuş. Şimdi bir de Ali Bulaç nereden çıktı başımıza? İlgileneceği başka konu mu kalmadı?

“İslami kimliği olan akademisyenler ifade özgürlüklerini kullanmaya sıra geldiğinde, demokrasiyi ve bilimsel özgürlüğü dillerinden düşürmeyenlerin nasıl bir anda yasakçı kesildiği ortaya çıktı,” diyor Ali Bulaç.

Hangi ifade özgürlüğü? Tecavüz kurbanı kadınlara dekolte giydiyseniz kabahat sizin demek nasıl bir ifade özgürlüğüdür, anlamadım.

Ben şimdi vitrinler çok ağız sulandırıcı, aşırı tüketim var, bu tahriktir, hırsızlık yapan olursa yarı suç da mağaza sahibine ait dersem bu ifade özgürlüğü mü oluyor yoksa suça teşvik ya da suçu övme denen ve kendisi de suç olan davranışa mı daha yakınlaşmış oluyorum?

Acaba bir tımarhanede mi yaşıyoruz diye uzun süre düşünmem gerekti bu açıklamaları okuduktan sonra.

Ali Bulaç sonra bazı İslamcı ve muhafazakâr yazarlarla Kur’an sureleri üzerine bilgi yarıştırmaya girmiş. Neymiş efendim, Nur Suresi’nin bilmek kaçınıcı ayetine göre asıl olarak “erkeğin gözlerini haramdan sakınması gerektiğini” öne sürmüşmüşler. Evet doğru, “lakin,” diye buyurmuş Ali Bulaç, “bir sonraki sure de çıplaklığı ve teşhiri yasaklamaktadır, harama ve zinaya götüren yollar ve davranışlar da haramdır,” demiş.

Biz şimdi modern hukuk devletinde yasaların eksikliğinden mi söz edeceğiz Kur’an surelerinden mi? Kaçınıcı yüzyıldayız?

Ali Bulaç daha sonra modern psikolojiye geçmiş. Erkek organizması, çıplak kadın bedeniyle karlılaştığında cinsel arzu duyarmış. Uyariya rağmen istek duymazsa sorun var demekmiş. Kadın yeterince cazibeye sahip değil demekmiş meğer.

Dahası, cinsel açlığın yaygın ve kadına ulaşmanın zor olduğu durumlarda erkek, fırsatını bulursa kendini uyarın kadına yönelirmiş, rıza ile karşılık bulamazsa yerine göre saldırırmış. Ne demek bu “yerine göre”, onu da

anlamadım. Ali Bulaç karar verecek herhalde. Elbette, tahrik bir mazeret veya gerekçe sayılamazmış, ama sebebiymiş tecavüzün. Bu sebep sonuç ilişkisiyle biz şimdi kaçınıcı yüzyıla ulaştık, onu da anlayamadım.

Dekolte tahriktir ve suça iştiraktır diyen zat hakkındaki incelemenin sonucu da, "sözü eğip bükmeyen dindarların" ne kadar ifade özgürlüğüne sahip olduklarını gösterecekmiş, Ali Bulaç'a göre..

Bence Ali Bulaç ilahiyat ile tecavüzü birleştiren disiplinlerarası bir kürsüde profesör olup ders versin, o zatın yerine geçsin, o zat da gazete köşe yazarı olsun. İkisine de yeterli ceza mıdır bilemem ama, en azından içinde yaşadığımız tımarhaneye daha uygun bir işbölümü olur; ruh doktorları da neyle uğraşacaklarını daha iyi anlarlar.

Tecavüzü neredeyse haklı gösteren açıklamayı yapan ilahiyatçı da, onu savunan gazeteci de bu suçun "iğrenç" olduğunu söylediklerini özellikle vurguluyorlar bir yandan, sırf bunu söyledikleri için her tür iğrenç yorumun da geçerli olduğunu sanıyorlar galiba.

Ali Bulaç, yazısına "Organizmanın tepkileri" başlığını koymuş. Toplumu da bir organizma gibi görürsek bir an için, Türkiye denen organizmada ciddi bir hastalık olduğu kesin. Teşhisini koymak beni aşar tabii. Ne ilahiyatçıyım ne tecavüz-bilimci ne de organizma uzmanıyım. Benim duyduğum tek tepki ağır bir mide bulantısı oldu.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bilgisaray

Nilüfer Kuyaş 04.03.2011

Gördüğünüz başlık baskı hatası değil, benim uzun süre önce yaşadığım bir dil sürçmesi. "Bilgisayar" diyecek yerde "bilgisaray" kelimesi çıktı ağızımdan. Freud'a yakışır bir dil sürçmesi dedim içimden, acaba bilinçaltımla ilgili önemli bir işaret miydi dilimin böyle dolaşması?

Eğer öyleyse masallardaki sarayları düşünüyor olmalıydım. Görkemli, sonsuz sayıda odası olan, sihirli, biraz da tehlikelerle dolu bir saray olsa gerek.

Sanal dünya, world wide web, internetin dolambaçlı bağlantıları, herhalde temelde hâlâ bir romantik olduğum için, bana böyle masalsı bir yeraltı dünyasını hatırlatıyor, dehlizleri, ırmakları, büyülü mağaraları olan bir diyar. *Sihirli Flüt* masalı gibi, biz insanlığın karanlıkta ıslık çalarak o garip diyardan geçmeye, o yollardan yürümeye çalıştığımızı hayal ediyorum, sonu belli olmayan bir yolculuk bu.

Bilgi sözcüğü yanıltıcı tabii, Türkçenin bize oynadığı bir oyun. Batı dillerinin hepsinde "enformasyon" sözcüğü kullanılıyor. Latince kökeni, "enformare", şekil vermek, biçimlendirmek. Ama biz gene de bilgi ve enformasyon sözcüklerini, Türkçenin hatırına, eş anlamlı olarak kullanmaya devam edelim. Bilgi çağı, bilgi devrimi, bilgi teknolojisi....

Derken, **James Gleick** adında bir blogcu bilim yazarının böyle bir kitap yayımlamak üzere olduğunu öğrendim: ***The Information Palace. Enformasyon Sarayı***. Ya da daha gündelik Türkçesiyle, ***Bilgi Sarayı! Benim dil sürçmesiyle ulaştığım kelimeyi o kitabına isim olarak kullanmıştı***. Bu rastlantı hoşuma gitti. Kitap bu ayın

sonunda yayımlanacak, henüz piyasada değil. Merak edip blogunu açtım, kitapla ilgili önceden çıkan eleştirileri okudum.

Gleick yeni teknolojiyle birlikte artık sel felaketi gibi bizi boğan enformasyon fazlalığı hakkında yazmış, **tarihten bugüne bilgi neydi, ne hale geldi, nasıl bir evrim geçirdi, onu inceliyor**. Elbette **işin haberleşme boyutunu da ele almış, yani bilginin paylaşılması**. Önce **Afrikalılar** dili ritmik şifrelere döküp tamtamlarla haberleştiler diyor. O söz etmemiş ama çocukluğumun resimli romanlarında ateş yakıp dumanla haberleşen **Kızılderililer** geldi aklıma. Sonra, Fransız Devrimi sırasında **Claude Chappe** görsel işaretlere dayalı ilk telgraf sistemini icat etmiş, yüksek kulelerde büyük nesneleri belli sırayla yerleştirip kuleden kuleye haber iletmek yani. 1799'da **Napolyon** bu sistemi yaygınlaştırmış, siyasi gücünü pekiştirmek için kullanmış, sadece devlet tekelinde kalsın ve sıradan yurttaşın eline geçmesin diye de sıkı önlemler almış. Şimdiki liderlerin interneti yasaklamasına benziyor biraz.

İster tamtamlarla, ister *Google* veya *facebook* iletişim ağlarıyla, insanlar var olalı beri mutlaka şifreli bir iletişim yolu bulmuşlar ve bunu ayaklanmak, direnmek ya da tahakküm etmek için kullanmışlar. Kurtuluş Savaşı herhalde telgraf olmasa örgütlenemezdi diye düşündüm. **Şu anda Arap İslam âleminde yayılan devrimin de bir haberleşme devrimi olması şaşırtıcı değil**. Sadece günümüzde olay akıl almaz derecede daha hızlı, bir de **bilginin kitaplara kıyasla biriktirme hacmi ürkütücü**. Dünyadaki bütün kitapları dijital ortama geçirmeye çalışan **Google şu âna kadar kaç triyon kelimeye ulaştı düşünemiyorum, tıpkı yıldızları düşünmek gibi, başımı döndürüyor**. Benim **"bilgisaray"** aslında bir bilgi evreni. Gleick da kitabında Borges'in "Babil Kitaplığı" adlı hikâyesine gönderme yapmış. Borges o hikâyede evreni bir kütüphane olarak hayal eder. Korkutucu bir de saptaması vardır: Söylenebilecek herşey çoktan söylenmiş ve yazılmıştır. Biz sadece önceden yazılanları biraz farklı söylemeye, yani o sonsuzluğu paylaşmaya devam ediyoruz. Değişen bir şey yok. Peki, o zaman teknolojiyle gelen fark nedir?

Gleick kitabında bu farkı "anlamsızlaşma" diye tanımlamış. Yani ödediğimiz bedel çok daha yüksek.

Gleick "enformasyon teorisi" dediğimiz şeyin fikir babası Claude Shannon'u hatırlatıyor; Shannon 1940'larda yayımladığı kitabında enformasyonu tamamen bir matematik birimi ve alınıp satılan bir meta olarak tanımlamış, herhangi bir "anlam" içeriğinden tamamen soyutlamış. Bilgi teknolojisi bu soyutlama sayesinde ekonomiyle el ele bugünkü düzeyine ulaşıyor. Gleick'a göre şimdi bizi boğan bilgi selinin ortasında yeniden anlam adacıkları kurmak zorundayız. Bu önemli bir nokta bence. "Bilgi yorgunluğu" da denen, artık anlamsız miktarda enformasyon kendi başına hiçbir şey ifade etmiyor. Bu açıdan insanlık tamtamlardan bu yana değişmedi: Anlam kurabiliyorsa hâlâ insan. Bu açıdan da alfabe dediğimiz teknoloji henüz aşılamadı. **İnternette bile olsa hâlâ harfleri ve kelimeleri kullanıyoruz. Türümüzün adı hâlâ "homo sapiens" yani "bilen insan"**. Bir bakıma, anlam üreten insan. Alfabe ve anlam yok olursa, o zaman insanlık da yok olur, yahut başka bir şeye dönüşür. **Gleick'a göre Latincedeki "enformasyon" kökeni bu açıdan önemli, bilgi sahip olduğumuz bir meta değil, içimize işleyen bir süreç, onun "efendisi" değiliz, o bizim bir parçamız, bizi şekillendiren bir anlam kaynağı**. Bunu unutursak teknolojiye esir olabiliriz.

Dilimin neden sürçtüğünü o zaman anladım. **"Bilgisaray" benim için bir anlam üretme yoluydu, enformasyon selinde boğulmamak için sığındığım çocuksu bir metafor**.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

3 Mart süreci

Nilüfer Kuyaş 11.03.2011

Mahkeme filmlerini sever misiniz? Ya da siyasi entrika gerilimlerini? Ben eskiden bayılırdım. Bunlar belli formül ve kalıplara göre yazılır ve asıl keyfi de buradadır. "Janr" ya da "tür" dediğimiz kalıplar izleyicideki peşin beklentilere dayanır. Kahramanın başına çorap örülmüştür, filmin sonunda masumiyeti kanıtlanacaktır, bunu baştan biliriz. Sarsılan adalet duygumuz nihayette tamir olacağı için filmi sürükleyici kılan her tür senaryo hilesini izlemeye razı oluruz.

Zaten abartma payı eğlence dozunu arttırır, sanatta abartmadan hiçbir şey söylenemez, o yüzden bu tür senaryolar zekâmızı çok zorlamamak kaydıyla biraz gerçeklikten uzaklaşırlar. Çünkü gerçeklik daha çirkin, daha vahşidir çoğunlukla, eğlendirici değildir. Gerçekliği eğlenerek değil mideniz bulanarak izlersiniz.

Tıpkı benim **Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın önce gözaltına alınıp sonra tutuklanmalarını midem bulanarak izlediğim gibi. Gerçekliğin ne kadar bayağı ve vahşi olduğunu bir kez daha hatırladım.**

O kadar çok Amerikan filmi izlemişim ki, dedim kendime, hangi ülkede yaşadığımı unutmuşum, Türkiye'de adalet ve hukuk denen şeyin nasıl keyfi işlediğini daha doğrusu işlemediğini unutmuşum.

Bunun bir film olması da gerekmez. **Gerçekten demokratik ve medeni bir ülkede olsaydık, Ergenekon Savcısı'nın yapacağı tek şey, o da belki çok kişisel merak duyduğu için, birkaç itibarlı gazetecinin görüş ve bilgilerine başvurmak olurdu. Bu nedenle onları makamına davet ederdi mesela.** Haydi, öğle yemeği yerdi demeyelim, çok Hollywood olmasın. Medeni bir bilgi alışverişi ve sohbet geçerdi aralarında, sonra da herkes teşekkür edip evine ve işinin başına dönerdi.

Ama, dedim kendime, Amerikan filmi izlemiyorsun. Türkiye'de üretilmiş dört dörtlük bir hukuk rezaleti ve demokrasi skandalı izliyorsun. Kamuoyunun haber alma ve bilgilenme hakkı çöpe gidiyor, delilsiz tutuklama olamayacağı ilkesi çöpe gidiyor, sadece gazetecilik yapma hakkı değil düşünce ve ifade özgürlüğü de çöpe gidiyor.

Hepimizin haysiyeti çöplüğe gidiyor, güvenlik duygumuz çöpe gidiyor.

Fakat bunların hepsini daha önce görmüştük, dedim sonra kendime. 28 Şubat'ta gördük, Susurluk'ta gördük. Haydi, o kadar geriye gitmeyelim. AKP hakkında en son kapatılma davası ne zaman açıldı? Ergenekon davası ne zaman başladı? Hamle, karşı hamle.

O zaman aklıma hakkında eleştiri yazmak için okuduğum, 2008'de İngilizce yayımlanmış bir kitap geldi.

Türkiye'de Seküler ve İslamcı Politika - AKP'nin Çıkışı adlı bu kitap Routledge Press tarafından çıkartılmıştı. İçinde çeşitli Türk bilim adamlarının makaleleri var. Bazı tesbitlerin ne kadar doğru ve uzak görüşlü olduğunu bir kez daha anladım.

Türkiye'de "yargı yoluyla müdahale" dediğimiz yerleşik bir uygulama olduğunu ve buna sadece eski Kemalist seçkinlerin değil AKP'nin de başvurduğunu, herkesin kullandığını anlatıyordu kitap. Yargıyı bu şekilde siyasallaştırmanın temel amacı, bazı konuları siyaset malzemesi olmaktan çıkartmak. Yani meşru demokratik-toplumsal muhalefeti susturmak. Siyasetin bazı çok önemli toplumsal şikâyetleri gündeme alması engelleniyor, böylece siyaset, devletle toplum arasındaki bağlantı rolünü kaybediyor. Sonuç, politikanın değersizleşmesi. Ve tabii yargıya güvenin sarsılması. Ama Türk siyasi sınıfı bir türlü vazgeçemiyor bu yanlış

aracı kullanmaktan. Böylece de bir dönemin daha öncekinden intikam alma zinciri, hesaplama ve tasfiye, kan davası, bir türlü bitmiyor.

AKP her ne kadar kendi üzerindeki askerî veya hukuki vesayet biçimlerine karşı çıkıyor, demokrat ve suret-i haktan görünüyorsa da, kendi işine gelmeyen konuların siyasallaştırılmasını aynı yöntemle engellemekten hiç çekinmiyor.

Bu arada **basına gözdağı verilmiş, gazeteciler haksız yere tutuklanmış, bir sürü insan yasadışı sürelerle tutuklu kalmış, hak ve hukuk çiğnenmiş, yargı itibar kaybetmiş, siyaset değersizleştirilmiş, kimsenin umurunda değil.** Bunlar Amerikalıların savaşta "collateral damage" dediği göze alınmış mecburi kayıplar olarak görülüyor. Hatta bu kıyasıya hesaplama bazen özellikle kurban isteniliyor, o da savaşın bir parçası. Bazı eski kavimlerin insan kurban etmesi gibi tıpkı.

Kurban edilenlerin de gerçeklere biraz daha yaklaşmış gazeteciler olması şaşırtıcı değil elbette. Böyle ülkelerde kirlilik izi sürmeye başladın mı, garip gerçeklere ulaşırsın, ama yalnız bir yolculuktur o, bir süre sonra çevrende pek kimse kalmaz. Rahmetli Uğur Mumcu iyi bir örneğiydi bunun.

Film değil gerçekliği izliyoruz kısacası, midemiz bulanıyor, üstelik elimizde bütün veriler yok, dolayısıyla sarsılan adalet duygumuzun tamir olacağına dair hiçbir garanti de yok. **Senaryodaki hile ve dezenformasyon sinemada eğlendiriciyken gerçeklikte tam da olması gerektiği gibi öğürtücü.**

Nedim Şener ve Ahmet Şık'ın gözaltına alındığı 3 mart bir milat; 3 Mart süreci, uzun "kirlilik tarihi" maceramızda yeni bir karanlığın başlangıcı.

Dedim ya, eskiden bayılırdım mahkeme filmlerine, şimdi bir daha seyredebileceğimi sanmıyorum. Türkiye'de niçin iyi mahkeme filmi yahut siyasi entrika gerilimi çekilemediğini de nihayet anladım.

Gerçeklik o kadar vahşi ki abartma payı yok. Tiksinti sınırsız.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Bir şair dağa bakınca

Nilüfer Kuyaş 18.03.2011

Bazen bir kitap insanı uyandırabiliyor. Bejan Matur'un "Dağın Ardına Bakmak" adlı kitabı beni uyandırdı. Öteden beri bakmaya isteksiz olduğum Kürt meselesine bakmaya zorladı. Çünkü bir şairin duyarlılığıyla yazmış. İnsani zemin dediği bir arayışla, ideolojiden uzak bir bakışla yazmış. Ne safdil ne de siyasi. Şiddete karşı. Ama kalbi açık. Zihni de açık. Anlamak istiyor. Birbirimizi anlamanın tek çıkar yol olduğunu söylüyor. "Bir Kürt'ün kendini nasıl hissettiği, nasıl tarif ettiği ile ortalama bir Türk'ün derinden ilgilendiğine dair kuşkularım var" diyor.

"Benim yurdum Türkçe" demiş, ama dağda onun kimliğini başka türlü yaşatmak isteyenlerle de bir bağı var, onları anlamalıyım diye çıkmış yola. Kolay kapanmayacak bir mesafeyi ruhuyla kat etmeye çalışmış, kendini adamakıllı zorlamış. Kendi durduğu yere yakın, hakiki ve demokrat bir siyaset doğabilir mi diye de soruyor.

Sonra Kandil dağında on dokuz yıldır görmediği kız arkadaşına rastlayıp, o minicik hikayeyle insanı ağlatıyor. Ben ağladım en azından.

Göz yaşlarıydı belki beni uyandıran. Çok sevdiğim bir şair, dürüst bir insan dağa bakıyorsa, ben de onunla bakarım dedim. Bakınca ne gördüm? Derin bir ıstırap. Bakmaz olaydım dedirten cinsten. Gene de şair baktı diye ben de bakıyorum, kaçırmamaya çalışıyorum gözlerimi.

Bejan Matur'un cesaretini selamlıyorum. Kandil dağına gitmiş, Kuzey Irak'ı dolaşmış, Almanya'ya kadar uzanmış, eski ve şimdiki PKK üyeleriyle konuşmuş, neden o yolu seçtiklerini anlamaya çalışıyor.

Bir yolu seçince insan, hele köprüleri yıktıysa, dönüşü yoksa, binbir neden bulabilir sonradan. O yol kendini inşa eder artık, bir kader olur. Bejan Matur'un kitabındaki kaderlere bakınca, insan dağa gitmeyen yolu seçenlere şaşıyor asıl. İlkokulda öğretmeniniz, sınıf arkadaşlarınızı casus yapıp siz evde Kürtçe konuşuyor musunuz diye kontrol ediyorsa, Kürtçe konuşanları cezalandırıp dayak atıyorsa, Bejan Matur'un etkili deyişiyle bir "dil hapishanesi" ise yaşadığınız ülke, Türkçe bilmeyen anaların evlatlarıysanız, hangi dile bağlılık duyacağınızı şaşırdıysanız, bir kardeşin tutuklanışına, bir babanın öldürülüşüne tanık olduysanız, dağa çıkıp ölmüş veya hapiste çürümüş yakınlarınız varsa, dağa gitmeyen bir yol seçmeniz değil midir asıl sıradışı olan?

Bütün bir halk dağa çıkacak değil elbet. Ama oradakilerden ister istemez etkilenmelerini de anlayabiliyor insan. Keşke, dedim kendime, tarih koşulları farklı olsaydı da, silahla dağa çıkmak yerine, şimdi Tunus'ta, Mısır'da, yahut daha önce Doğu Avrupa'da olduğu gibi silahsız sokağa çıkabilseydi bu insanlar, vaktiyle.

İşte şimdi öyle yapmaya hazırlar, yani demokratik kitle siyaseti yapmaya hazırlar, istekliler, diyor Bejan Matur, ama bu sefer de dağ onları engelliyor. Dağ gerçeği oluşmuş bir kere, aşılması çok zor. Üstelik dağ, yani PKK, bu davanın tek sahibi benim, benden başkasının sözü geçmez diyorsa, nasıl siyaset yapacaksınız? Çok teşekkür ederiz, bu kadar ölü verdiniz, kimliğimiz sayenizde tanındı, siz şimdi kenara çekilin mi diyeceksiniz? Şaşırtıcı ama, kitabı okuyunca, evet, tam da öyle diye cevap verdim içimden. Ben Kürt olsaydım herhalde öyle yapardım. Nedeni de gayet açık: Ölüleri veren onlar, Kürt halkının ta kendisi, dolayısıyla onlar karar verecek. PKK'ya evlatlarını veren ya da kaybeden, kimi zaman dua edecek bir mezar bile bulamayanlar. Eğer onlar barış istiyorlarsa artık, PKK da bunu kabullenmenin bir yolunu bulacak. "Kan bedeli" diye tutturmayacak yani. Bu mümkün mü? Böyle zor sorularla uykusu kaçarak yazmış bu kitaptaki yazıları Bejan Matur.

Gene selamlıyorum cesaretini. "Neden bir Kürt muhalefeti oluşmuyor?" diye sormak, "Kürt siyaseti gerçekliğini kaybetti" demek esaslı cesaret isteyen bir şey. Bejan Matur bunu ödenen bedeli küçümsemeden, hakkını vererek söylüyor üstelik. Bir şairin seven ve acıyan, anlayan ve esirgeyen merhametiyle söylüyor.

"Bu insanların yüreğindeki öfkeyi nasıl sökülüp atacağız?" diye soran Aspara gibi, yahut dağda donmuş parmaklarını arkadaşlarının kesip gömdüğü Rewan gibi gençliğini bu yolda tüketmiş bir çok kişiyle görüşmüş, insanın yüreğini parçalayan hikayelere tanıklık ediyor. Yıllar önce, Güneydoğu'da askerlik yapanlarla Nadire Mater'in röportajları çıkmıştı, "Mehmet'in Kitabı" diye, o akla geliyor hemen, ama Bejan Matur'un yazıları klasik gazetecilik sınırlarının dışında, daha çok deneme ve anı tadında bir çalışma. "İnsanların şiddetten uzak bir hayatı hızla kurmak ihtiyacında oldukları" gerçeğinden bakmış her şeye. Evine dönünce de acıyla sormuş: Dağda silahla dolaşanlar ve biz şehirdekiler, aynı gökyüzü altında olsak da, nasıl aynı uykuyu uyuyacaktık? "Uyuyabilecek miydik?" diye soruyor.

Doğrusu şairle birlikte dağa bakınca, benim de uykum kaçtı, ama diğer yandan, eh şimdi uyandım, ne olacak

dedim kendime. Masal bozulmuş da isteksiz bir "uyuyan güzel"mişim gibi gene uykuya dönmeye çok heveslendim, itiraf edeyim. Ne masal ülkesi, ne yalanlar ülkesi, dağdan bakınca "hayatın dayattığı hakikatin ülkesi" diye bir yer görüyor Bejan Matur.

O ülkede hep birlikte uyanıp, bir de uyanık kalmayı nasıl başaracağız, asıl mesele o mu acaba?

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Kelebeğin günlüğü

Nilüfer Kuyaş 25.03.2011

"Uyuyan bir kelebek!

Kimbilir ne yapıyordur

geceleri?"

Bu dizeleri okuyunca, gündüz uyuyan bir kelebeğin gece ne yaptığını merak etmeyeli ne kadar oldu acaba, diye sordum kendime. Hayvanların bir gece hayatı olduğunu nicedir unutmuşum. "Haikular" kitabını açınca öyle bir dünyaya girdim yeniden. Sözcükler Yayınları'nın dünya şiiri dizisinden yeni bir kitap. Hem kitabı yayına hazırlayan, hem de "Sözcükler" edebiyat dergisinin kurucu editörü, şair Turgay Fişekçi armağan etti. Bahara girerken en güzel hediye. Cevat Çapan ve Kenan Sarılioğlu çevirmiş şiirleri.

Haiku, üç dizelik bir kısa şiir harikası, 16. Yüzyılda Japonya'da doğmuş, bütün dünyada yazılıyor şimdi. Google tıklayınca, her dilde yüzlerce haiku çıkıyor karşınıza. Az sözle çok şey söylemek büyük hüner. Denedim, yapamadım. Ne kadar alışmışız lafazanlığa. Hiçbir şey söylemeden bir dolu laf etmeye pek tutkunuz. "Haikular" kitabıyla ruhunuzu yıkayın bari. Ben öyle yaptım.

Başka türlü minyatür ustası şu Japonlar, hem resimde hem şiirde. Saray kültürünün halk kültürünü inceltmesi, tıpkı Osmanlılarda olduğu gibi, nefis popüler biçimler yaratmış; bizde ebru ve rubai varsa, onlar da şiirde haiku, resimde "ukiyo" gibi (baskı desen) çeşitli sanat türleri geliştirmişler. (Hokusai, Hiroşige gibi ressamalar geliyor akla.)

Ruhumuzun çeşitli hayatlar yaşamak için çeşitli kereler dünyaya geldiğine inansam, önceki hayatlarımdan birinde Japonya'da yaşamışım derdim, öylesine sevdalandım o ülkeye, yıllar önce bir kez gittiğimde. Son deprem ve beraberinde gelen felaketler yüreğimi yaraladı. Nerede olsa üzüldüm, ama Japonya'daki yıkım derinden sarstı beni. İşte yıkım ve yapım döngüsü yüzyıllardır sürüyor dedim sonra. 1656–1715 yıllarında yaşamış şair Kyoroku'nun "Eski masallar" şiirine bakın mesela, Cevat Çapan'ın duru çevirisiyle: "Evvel zaman içinde/ eski depremlerin masalları anlatılıyormuş/ bir mangalın çevresinde."

Şimdi de Facebook ve Twitter'da anlatılıyor yıkım hikâyeleri. Şu şiir mesela, daha dün yazılmış olabilirdi: "Gök gürlüyor- /batan gemilerden / boğulanların sesleri." Halbuki 1700'lerde Taigi diye bir şair yazmış. Daha da karanlık imgeler beliriyor Kobayaşi İssa'nın kaleminden: "Unutma / cehennemde yürüyoruz / çiçeklere bakarak." Ya da Taniguçi Buson derin sızılı bir an yakalıyor: "Birden bir ürperme- / odamda, ölmüş karımın / ayağıma takılan tarağı." Kim bilir böyle ne sahneler yaşandı Japonya'da son haftalarda. Belki birçok kişi, haiku okuyarak acıya ve korkuya direniyordur şimdi.

Şu birkaç örnekten de gördüğünüz gibi, bir anlık izlenimde bütün hayatı kavıyor haiku. İnsan duygularıyla nesneler ve doğa arasında derin bağlantılar kuran, güçlü bir şiir biçimi. Hem güçlü, hem narin. Kelebek kanatları gibi. Hayatın şeffaflaştığı o aydınlanma anlarını yansıtıyor. Ölümün, özlemin, sevginin, yalnızlığın gizemine ermiş gibi hissettiğimiz o birkaç billur saniye. İnsan neler yaşayabilir birkaç saniyede. Depremeler bile dakikalar sürüyor artık, ama insan hayatı saniyelerde gizlenir bazen ve saniyelerde çıkar ortaya. Bir sevginin başladığını veya bittiğini, gidenin bir daha dönmeyeceğini birkaç saniyede anlarız. "Kyo'dayım ya, / gene de Kyo'yu özlüyorum - / ey zaman kuşu!" diye seslenmiş büyük haiku ustası Matsuo Başı, 1600'lerde. Şimdi, burada sesleniyor olabilir. "Sıvıştı yılan / ama bana fırlattığı bakış / Otlarda kaldı!" dizelerinde Kyoshi nasıl da bir yaz günün sıcaklığını, dünyadaki canlılığı aktarıvermiş. Mevsimler, doğa ve insan, bu sonsuz zincirde çoğalıyor haiku şiiri. Zor bir sanat. Hece ölçüleri sıkı, bizim aruz vezni gibi. Üç dize ile 5-7-5 heceli olacak. Çeviride ve başka dillerde o ölçüye uymak imkânsız elbette. Ama bizim çevirmenler kendi şiir ustalıklarıyla çok yakınlaşmışlar hecelerle aynı hünerli oyunu oynamaya.

Haiku bir enstantane, duygularımızın fotoğrafı gibi. Ya da kelebek kanatlarındaki ışıltı. Haiku'da kullanılan çeşitli hayvan ve bitki sembolleri arasında en belirgin olan da kelebek zaten. Sadece baharın müjdecisi değil, aynı zamanda ruhumuzun simgesi. "Pembeler arasında / uçup duran beyaz kelebek / kim bilir kimin ruhu" diyor Masaoka Şiki. "Düşmüş bir çiçek / Dala konuyor yeniden / Ama bu bir kelebek!" diyor Moritake. "Kelebek gözden yitince / ruhum / gelir aklıma" diye hayıflanmış Wafu. Ben yazmaya doyamıyorum, siz de okumaya doyamayacaksınız.

Bazen acı bir mizah kıvrılıyor şairin dudaklarında. "Hiç aldırıyor / Hırsızın dik dik bakışına / Gölgedeki kavunlar" diye alay etmiş Issa.

Yahut Taigi insanı gülümseten bir an yakalamış : "Aşk peşinde kedi / Bıyıklarına yapışan / Lapayı da yemedi!"

Hicivden hüzne, sevinçten kedere, coşkudan korkuya her insan hali var bu kısacık dizelerde. Kelebeğin günlüğü diyorum ben onlara.

Japon kültürü daha on birinci yüzyılda roman da yaratmış, Murasaki Şikibu'nun "Genji'nin Hikâyesi" adlı bin sayfalık yapıtında karakterler sürekli şiir söyler, şiir okurlar, birden bir dizede duraklıyorum: "Çekirge çimin dibinde sonbaharı bekliyor/ gülünç buluyor şu budala kelekleri."

Haiku da aynı böyle, çok taraflı, şaşırtıcı bir sanat. Hayatın resmi desek yeridir.

niluferkuyas@gmail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Sosyoloji açığımız

Nilüfer Kuyuş 01.04.2011

Kafam karışınca, Profesör Şerif Mardin'in 1986 tarihli "Modern Türkiye'de Din ve Siyaset" makalesini yeniden okudum, biraz zihnim açıldı.

Üç önemli saptama yol gösterdi. Bir kaç alıntıyla özetlemek isterim.

"Genç Osmanlılar kendilerini, aydınları harekete geçirmeye adanmışlardı. Fakat Sultan Abülhamid'in daha ustaca bir yöntemi vardı. Genç Osmanlıların yaklaşımı yeni bir siyasal katılma mekanizması yaratmaktı ve bu katılma

kaçınılmaz olarak yalnızca seçkinlerle ilgili olacaktı. Hâlbuki Abdühamid halka ulaşmanın aracı olarak tarikatları kullanmıştır. Bu çok zekice bir hareketti.”

Şimdi, mücadelenin hala aynı olduğu açıkça görülüyor, değil mi? Bir iki alıntıya daha ihtiyacım var. Osmanlı tipi, devlet bütünlüğünün korunması ve İslam’ın yüceltilmesi şeklindeki “hikmet-i hükümet” görüşüne karşı, Cumhuriyet’le “modern devlet” anlayışına geçtik ve bir devrim yaşadık. “Atatürk modern devletin bir ‘yurttaşlık dini’ ile desteklenebileceğine inanıyordu. İslam’ın rolü ikinci derecede, kişisel bir değer olmaktan ibaretti.” Ama bu amaçla, kişisel sorumluluğu geliştirecek kurumların da yaratılması gerekiyordu. Teçhiz edildiği hak ve özgürlüklere sahip çıkacak donanımda, özerk bir yurttaş- birey doğacaktı. “Atatürk’ün Türkiye’yi böylesine katı biçimde laikleştirmiş olmasının sebebi, bir devlet dini olarak İslam’ın vatandaşa bu özerkliği vermediğine inanmış olmasıydı.”

İşte size iki soru: Şimdiki, daha sivil toplum veya gönüllü hareketi görünüşlü cemaat ve tarikatlar acaba bireye bu özerkliği tanıyor mu? Kuşkuluyuz. Öte yandan, Kemalizm bireye bu özerkliği tam olarak kazandırdı mı? Onun cevabı iyice hayır. Şerif Mardin’e göre, sosyal adaletin gerçekleşmesi açısından da, genel bir ahlaki dayanak sağlamak bakımından da Kemalizm eksik kaldı. “Kemalizmin, akla olduğu kadar kalbe de hitap eden bir sosyal ethos (değerler bütünü) getirmedeki başarısızlığı” diyor. Kemalizm’in başardığı tek ideoloji Türk milliyetçiliğiymiş Mardin’e göre. Buna karşın, İslam’ın “toplum hakkında zengin semboller ve düşünme kalıpları hazinesine sahip olması” vardı. Eh, bu durumda milyonların tarikat ve cemaat üyesi olmaya koşmasında şaşılacak bir yan yok. Hele devletin sağlayamadığı sosyal dayanışma ve yardım hizmetleri de veriliyorsa, iyice normal. Peki, sivil demokratik siyasi katılım süreci ile cemaatlara rağbet ve onlar yoluyla siyasete katılım dengesi (yani şu eski Genç Osmanlılar ve Abdülhamit dengesi) şu anda nerede acaba? Böyle bir sosyolojik analizden mahrumuz. Muğlak anketler yapılıyor, bir de gazetecilik kitapları yazılıyor, işte henüz basılmadan imha edilmek istenen “İmamın Ordusu” gibi kitaplar; böyle gazetecilik kitaplarına kimsenin itirazı yok, hele biraz kaliteliyse yararlıdır, dağınık bilgileri ulaşılır kılar, ama sonuçta sağlam sosyolojik analizin yerini tutmaz. Niçin milyonlar bir Gülen cemaatinden medet umuyor da, başka milyonlar, cemaat ilişkilerinden sıkıldığı için dışarıda duruyor ama dayanışma ve güven hislerinden yoksun yaşıyor modern toplumda? Bize bu soruların cevapları lazım, cemaatçilerin polis teşkilatında ne kadar kadrolaştığı da önemli bir konu tabii, ama tek başına yeterli değil. Büyük bir sosyoloji eksikliği içindeyiz.

Gülen cemaatinin içinden çıktığı Nurculuğu ilk inceleyenlerden birisi olarak Şerif Mardin şöyle demiş: “İslam teolojisini mistik özelliklerinden arındırmadan kitlelerce benimsenebilir hale getirmesi, bir yandan da teknoloji ve bilimi ‘binilmesi gereken küheylanlar’ ve ilerlemeyi de izlenmesi gereken bir ‘katar treni’ olarak onaylaması, Bediüzzaman’ın öğretilerini pek çok Türk için çekici yapmıştır.” Yani adam bir uçurumu kapatmış. Şimdi Fethullah Gülen’in rolü aynı mı? Niye hala gerekli? Bu bir baskı grubuysa gücünü ne amaçla kullanır? Hakkında yazılan onlarca yüzeysel gazetecilik kitabı yetmiyor bu soruları yanıtlamaya. Bu kitaplardan bazıları dezenformasyon amacıyla da yazdırılıyor kuşkusuz. Sonuçta, esas bilimsel açıklama ihtiyacımız tatmin olmuyor, o açığımız her zamankinden daha büyük. “Seçimlerde AKPyi mi destekleyecekler?” tarzı dedikodu haberleriyle, şüpheyile, korkuyla davranıyoruz, yani özeti, kendi ülkemiz hakkında bilgisiz, cahiliz.

Şerif Mardin “Laiklik yanlılarının dinin kültürel potansiyelinin büyüklüğünü kestirmekteki yetersizliklerinin, başka beklenmedik sonuçlar yaratabilecek ve sersemlemiş bir güvensizlik duygusuna yol açabilecek bir zaaf olduğuna inanıyorum” demiş. Bu zaaf giderek büyüyor. TUSİAD bir anayasa önerisi yaptı sonra geri adım attı, çünkü önerdiği çok ileri düzeydeki bireysel özgürlük hedefiyle ülke gerçekliği arasında büyük bir uçurum var. Bu uçurum çağdaş yaşamı desteklemekle, yoksul öğrenci okutmakla aşılabacak bir uçurum değil. Artık askeri darbeyle de kapanamaz. Din dışı sosyal örgütlenme ve katılım kanalları ne durumda? Onu da tam bilmiyoruz, acıklı durumlar diyen çıksa şaşırmayız herhalde.

Bu durumda Ergenekon davasını başka gezegende geçen bir bilim-kurgu filmi gibi hayretle izleyişimiz normal. Türkiye'nin şu anda hukuktan çok sosyoloji seferberliğine ihtiyacı var bana kalırsa.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Anadolu yürüyüşü ve kayıp cennet

Nilüfer Kuyaş 08.04.2011

Veriler ürpertici. Felaket filmleri gerçek oldu. Dünya tehlikede. Sefalet, açlık, evsizlik ve göç, hatta savaş kapımızda, gözümüzün önünde. Toplantılar, protestolar, politik pazarlıklar işe yaramadı. Şimdi insanlık ayaklandı. Bu bahar eylem baharı. Türkiye'nin her bir köşesinden başlatılan yürüyüş kolları Mayıs sonunda Ankara'da toplanacak. Suların ve vadilerin santral inşaatlarına, dağların maden arama kazılarına, ormanların aç gözlülüğe kurban edilmesine karşı büyük bir ayaklanma var. Sadece Anadolu değil bütün dünya yürüyüşte. "iMatter" (Ben önemliyim) adlı gençlik eylemi iki hafta sonu, 7 ve 14 mayısta dünya çapında gerçekleştiriliyor. Küresel çevrenin hızlanan çöküşüne karşı fosil yakıtlarında derhal yüzde beş indirim için büyük bir seferberlik söz konusu.

anadoluyuvermeyecegiz.net adresine girince, 40 bin üzerinde maden arama izni, 177 derenin, akarsuyun özel şirketlere satılması, kepçeler, vinçler ve zehirli kimyasallarla yaşama alanımıza tecavüz eden kazanç hırsının ayrıntılarını kederlenerek okudum. 350.org adlı siteye girince, küresel ısınmanın yarattığı baş döndürücü tahribatın verilerini öğrendim ve belki de çok geç olduğu hissine kapıldım.

İstanbul Modern Sanat Müzesi'nde yeni başlayan "Kayıp Cennet" adlı serginin katalogunu okudum ve insanlığın kendini iyileştirme çabaları, kıyametten önceki son çırpınışlar gibi göründü, yüreğimi korku kapladı.

Veriler gerçekten dehşet verici. 350.org hareketinin kurucusu Bill McKibben'in yazılarından izledim. Küresel ısınmanın çok dramatik bir aşamasındayız. 2010 tarih boyunca kayıtlara geçen en sıcak yıl olmuş –ki bunu hepimiz yaşadık zaten. On dokuz ülke kendi kayıtlarına göre rekor sıcaklıklar ölçmüşler, ki bu sayının kendisi ayrıca bir rekor. Yaz başında Pakistan bir bölgede 128 derece sıcakla bilinen zamanların rekorunu kırmış zaten! Grönland'da giderek hızlanan buzul erimesi bilinen ortalamadan elli gün daha uzun sürmüş. Rusya'da görülen feci sıcakların yarattığı kuraklık ve yangınlardan sonra, Kremlin panik olup tüm dünyaya buğday ihracatını durdurunca buğday fiyatlarındaki keskin artış da cabası. Avustralya'dan Pakistan'a, Güney Afrika'dan Brezilya'ya kadar yaygın şekilde görülen feci sel felaketleri, küresel ısınmanın daha başlangıç aşamasında bile nasıl büyük yıkım yarattığını yeterince gösteriyor. Sadece Pakistan'da felaketten altı ay sonra 4 milyon insan hala evsiz. Sibiry'a da kıtanın alt tabakasını oluşturan permafrost adlı buz tabakası şu andaki gibi erimeye devam ederse, atmosfere yayılacak metan gazı miktarı felaketi belki önü alınamaz şekilde hızlandıracak, Kuzey Kutbu buzullarının erimesiyle çıkan metan gazı miktarında son beş yılda üçte bir artış olduğuna dair yeni çalışmalar var.

350.org sitesinin adı, 1988den itibaren farkına varılan küresel ısınmada, atmosferde kabul edilebilir sera gazı miktarından geliyor: Milyonda 350 partikül, üst sınır kabul edilmekte. Halen 390'dayız ve bir derece ısınmayla bu felaketleri yaşıyoruz. Böyle giderse elli yılda 550 partiküle ulaşmak işten değil, o zaman kaç derece ısınmayla nasıl daha büyük sel, kuraklık, açlık, göç ve sefalet yaşanacağını tahmin etmek bile istemiyor insan. Ama sanayiciler, altın arayıcılar, barajcılar, politikacılar, nedense bunu duymak, anlamak istemiyor bir türlü.

Merak ediyorum: Bu insanlar kazandıkları parayı nerede harcayacaklar? Okyanusların yükselmesiyle batan bir adada mı tatil yapacak? Ormanları kesilmiş kel bir dağda mı kayak yapacak? Ölmüş bir okyanusta mı dolaşacak milyon dolarlık yatıyla? Merak ediyorum: Yönetecek ülke kalmayıp, siyaset tamamen felaket yönetimine dönüştüğünde, politikacılar hangi iktidarın tadını çıkartacaklar? Hangi sofrada zehirsiz yemek bulacaklar? Cenneti çoktan kaybettik, dünyayı kaybettiğimiz zaman, ki yakındır, bunlar nereyi yönetecekler? Bu yağmaya ve talana bir sınır çekecek kadar dünya sevgileri yoksa, hangi Allah'a dua ediyorlar, acıklı bir yanılsama değil mi bu? Öyle bir nokta gelecek ki, artık dünya üzerindeki her fabrikayı kapatsak, her bir otomobili park etsek bile çok geç olacak.

İstanbul Modern'deki serginin kataloguna Geleceğe Ağıt adlı romanıyla katkıda bulunan Bulgar asıllı yazar Ilija Trojanow benzer bir gözlemle bitiriyor yazısını: "Başlıca suçlu kullan-at ekonomisidir. Kapitalizmin hastalıkları tüketim ve atıktır. Etkisi, zenginliği ve iletişimiyle bu durumu değiştirebilecek olan tek güç, bu durumun asıl sorumlusudur. O güç bunu asla yapmayacağı için ona baskın çıkmamız gerekmektedir. Edebiyat direnen birini anlatmaktan başka ne yapabilir?" Aynı şey sanat için de geçerli tabii. Kendi kuyruğunu ısırın yılan gibiyiz. Adına kapitalizm ya da başka şey deyin, bizi sürükleyen bu kör gidişe ben küresel ısınma değil küresel intihar diyorum artık.

Büyük Anadolu yürüyüşünü, 350.org gibi hareketleri destekliyorum elbette, ama umutlu olmakta zorlanıyorum.

Trojanow "Cehennem bir yer değil, cehennem hatalarımızın toplamı" demiş. Cehennem şimdi, burası. Cennet de buradaydı, artık yok.

Einstein Tanrı zar oynamaz demişti; ama insan durmadan zar oynuyor işte.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)

Ayrılık endişesi

Nilüfer Kuyaş 22.04.2011

Bu bir veda yazısı.

Veda etmekte hep zorlanırım. Psikolojide buna ayrılık endişesi diyorlar.

Alıştığım yerden ayrılmakta her zaman güçlük çektim. Bırakıp gitmek, bağları geçici de olsa kopartmak nedense gerginlik ve hüznü yaratır bende.

Şimdi de *Taraf* gazetesinden ayrılırken aynı duygular içindeyim.

Fakat bir yandan da biliyorum ki değişim hayatın temel kuralı, hatta mayası.

Değişmezsek, bırakıp gitmezsek, sevdiğimiz insanlardan, bağlandığımız yerlerden hiç ayrılmazsak insan olarak gelişmemiz durur, kireçlenme başlar, beslenme biter, günün birinde hakikaten kalkıp gitmeye mecbur kalırsak yerimizden kıpırdayamaz hale geliriz, işte o zaman daha büyük acı çeker insan.

Hayatın böyle manasız bir de kuralı var, kozmik bir kural adeta, büyük acılar çekmemek için zamanında küçük acılara katlanmak. Gitmek de bunlardan biridir işte, ayrılmak gerekli bir hüzündür.

Bereket insan bir kere harekete geçince, o hüznün çabucak dağılıyor. En azından bana öyle olur. Geride bıraktığım insanların özlemiyle yanarım, birine ya da bir şeye ihanet etmişim gibi kendimi suçlarım, pılımı pırtımı toplamakta zorlanırım, bavulumu ne koyacağımı bir türlü bilemem, uykularım kaçar, derin varoluşsal endişelere gark olurum, bazen yatıştırıcı ilaç aldığım bile olur, ama bir kere yola çıkınca aniden yüreğim hafiflemeye başlar, bilinmeyen korkusu yerini yenilik heyecanına bırakır, hayat da öyledir zaten, mutlaka yeni bir şey olur ve hüznün yerini sevince bırakır, özlem hep kalır tabii, hele benim gibi geçmişe deşmeye bayılan nostaljik insanlarda özlem hiç bitmez, ama zamanla başka tatlara bürünür kuşkusuz.

Taraf gazetesi kısa sürede adını basın tarihine büyük harflerle yazdırmış, cesur bir gazete, toplumun kritik bir dönemecinde çok önemli ve zor işler üstlenmiş bir gazete, o yüzden bir buçuk yıla yakın bir zaman bu gazetede yazı yazabilmiş olmak benim için bir ayrıcalıktı, zamanın ruhuna dokunduğum hissini yarattı bende, sevdiğim ve değer verdiğim gazeteci, yazar arkadaşlarla aynı sayfaları paylaşmak güzeldi.

Onlara beni bir süre misafir ettikleri için teşekkür ediyorum, çabalarını kutluyorum ve bundan sonra da yolları açık olsun diyorum. Gazetede yazı yazmak güzeldir, ama bir şeyin parçası olmak daha da güzeldir, bunu bana verdiği için *Taraf*'ın ayrı bir yeri olacak anılarımda.

Hepimizin iç seslerimiz var, zihnimizde, ruhumuzda metinler derinden akar durur, yeraltı suları gibi. Bazen o seslerden birisi yüzeye çıkma şansı bulur, başkalarıyla paylaşılır, bir pınar gibi insanların kısa süre buluştuğu bir yer olur. Sonra susar, gene derinlere iner, diğer iç seslerimize karışır.

Pandora'nın Kutusu benim için öyle bir ses. Yıllar boyu birçok yayın organında belirdi, tekrar kayboldu, sonra yeniden yüzeye çıktı. Şimdi bir kez daha derinlere çekiliyor. Seyahat bavulu gibi Pandora'nın Kutusu'nu birçok defa açıp kapamaya alıştım.

Kim bilir, belki bir zaman sonra yeni bir yerde tekrar açılır ve kim bilir içinden neler çıkar. Başka bir yerde başka bir zamanda buluşmak ümidiyle, hoşça kalın.

niluferkuyas@ymail.com

Kaynak: taraf.com.tr, web.archive.org (arşiv bağlantısı)